

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. В. ДЕНИСЕНКО

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МИТНОЇ ПОЛІТИКИ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКЕ
ЗАКОНОДАВСТВО**

Навчальний посібник

Запоріжжя

2018

УДК 339.543

Д 33

*Рекомендовано до друку вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(протокол № 3 від 6 листопада 2017 р.)*

Рецензенти:

І. В. Болокан – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

О. В. Узунова – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету

Денисенко В. В.

Д 33 Правове забезпечення митної політики : міжнародно-правові стандарти та українське законодавство : навч. посіб. / В. В. Денисенко – Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. – 326 с.

ISBN 978-617-529-186-3

Навчальний посібник спрямований на глибоке вивчення студентами IV курсу актуальних питань митного права. Курс передбачає вивчення правового регулювання транскордонного переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення (митні режими, митний контроль, митні формальності, митне оформлення, митна вартість, митні платежі тощо).

Частина 1 присвячена правовому регулюванню митної політики в рамках міжнародних об'єднань.

Частина 2 присвячена правовому регулюванню митної політики в Україні.

УДК 339.543

ISBN 978-617-529-186-3

© Запорізький національний технічний університет, 2018

© Денисенко В. В., 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Частина 1	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНИХ ОБ'ЄДНАНЬ	8
РОЗДІЛ 1 МИТНЕ ПРАВО ЄС	8
Тема 1. Поняття спільної митної політики і митного права ЄС	8
Тема 2. Система джерел митного права ЄС	18
Тема 3. Поняття і принципи митного союзу ЄС	30
Тема 4. Мито і митні збори в ЄС	42
Тема 5. Структура Митного тарифу ЄС	49
Тема 6. Визначення країни походження товарів	55
Тема 7. Митна вартість товарів	61
Тема 8. Митні режими	67
РОЗДІЛ 2 СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ	89
Тема 1. Історія створення, мета і функції СОТ	89
Тема 2. Структура органів та процедура ухвалення рішень у СОТ	96
Тема 3. Членство у СОТ	99
Тема 4. ГАТТ: принципи митно-тарифного регулювання	104
Тема 5. Основні договори СОТ	109
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	142
Нормативні джерела	142
Частина 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	153
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ МИТНО-ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	153
Тема 1. Поняття і складові митно-тарифного регулювання в Україні	153
Тема 2. Завдання митної політики	161

Тема 3. Нетарифне регулювання.....	165
Тема 4. Кількісні обмеження. Квотування. Ліцензування.....	174
РОЗДІЛ 2 ЕЛЕМЕНТИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	190
Тема 1. Поняття і класифікація митного тарифу і мит	190
Тема 2. Митні збори і платежі.....	211
Тема 3. Визначення країни походження товару	217
Тема 4. Митна вартість та методи її визначення.	228
РОЗДІЛ 3 МИТНІ РЕЖИМИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ МИТНОМУ ОФОРМЛЕННІ ТОВАРІВ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	243
РОЗДІЛ 4 МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ І МИТНИЙ КОНТРОЛЬ	279
Тема 1. Митне оформлення	279
Тема 2. Декларування. Види митних декларацій	282
Тема 3. Митний контроль. Форми митного контролю	293
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	318
Нормативні джерела.....	318

ПЕРЕДМОВА

Митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

З проголошенням державного суверенітету України, незалежності та самостійності в економічній сфері було започатковано самостійну митну політику, в контексті якої надалі й розвивалось її митне законодавство. Воно здебільшого є адміністративно-правовим за природою, засноване на приписах та імперативах, визначає механізм провадження митної політики та міжнародного співробітництва.

Розвиток економічної активності населення України, різке посилення міграційних процесів та гуманітарних зв'язків, міжнародного туризму, у тому числі й його комерційних різновидів дали поштовх для становлення митної політики на нових правових засадах. У той же час прозорість кордонів створює передумови для економічних злочинів й підриву національної економіки, що особливо активно виявляється в перехідний період.

Одними з перших економічних законів України стали Закон України «Про митну справу в Українській РСР» та Митний кодекс України 1991 р. Поступово митне право оформилось у відносно самостійну галузь законодавства. Воно досі знаходиться в процесі свого становлення. Одні норми відміняються, інші приходять їм на зміну. Проте якщо раніше Україна при здійсненні митної політики намагалась виходити з чисто національних інтересів, то у подальшому під впливом об'єктивних причин та реалізації концепції адаптації національного законодавства до європейських стандартів виникла потреба її розвивати з урахуванням інтересів інших країн і зближувати митне законодавство.

З прийняттям у 2012 р. нового МК України суттєво розширено механізм правового регулювання митних відносин. Ним впорядковані відносини, що регулювалися раніше підзаконними актами, введено нові інститути митного права.

Митне законодавство надзвичайно динамічне. Воно постійно удосконалюється. На нього впливають потреби забезпечення руху товарів, робіт та послуг у межах вільних економічних зон та забезпечення співробітництва з країнами Європейського Союзу. Особливий вплив на його розвиток укладає вступ України в СОТ у 2008 р. Намагання України вступити до ЄС, розширення співпраці в рамках СОТ означає обмеження суверенних повноважень національних органів влади з питань митної політики як умови. Це стосується як тарифної політики в СОТ та ЄС, так і інших складових митної політики. Зокрема, метою своєї діяльності СОТ проголосила сприяння зниженню торговельних перешкод на шляху обміну товарами та послугами між країнами. Політика, яку постійно проводить ця організація, спрямована на постійне зменшення імпорتنих тарифів і методичне усунення нетарифних методів регулювання міжнародних економічних відносин. У той же час СОТ дозволяє вживати захисних заходів у ситуаціях, коли іноземна конкуренція завдає значних збитків певним виробництвам чи галузям вітчизняної економіки.

Протягом кількох десятиліть суспільні відносини у світі розвиваються під впливом інтеграційних процесів, які фактично охопили всі регіони земної кулі. Постійно збільшується кількість міжнародних організацій, що створюються для їх управління. Але тільки Європейський Союз досяг такого ступеня інтеграції, коли країни-члени вже тривалий час здійснюють спільну економічну політику. Одним з визначальних факторів, що надає стабільності функціонуванню і розвитку Євросоюзу, є його правова організація, що становить якісно нову форму, перш за все, економічної інтеграції держав, за рівнем якої у світі їй немає аналогів. Це новий правовий порядок, що відрізняється як від міжнародного правопорядку, так і від внутрішнього правопорядку держав. Він є синтезом взаємодії відповідних норм міжнародного права, правових приписів та юриспруденції Євросоюзу.

Зазначений правопорядок Євросоюзу створює так званий «спільний доробок» (*acquis communautaire*), що регулює головним чином економічну сферу інтеграційної діяльності об'єднання. Йому належить роль не тільки правового стрижня

європейської економічної інтеграції, але й створення правової основи, на якій регулюються відносини Євросоюзу з іншими суб'єктами міжнародного права, насамперед, з так званими третіми країнами, до яких відноситься й Україна.

Актуальність проблематики представленого навчального видання зумовлена практичним завданням реалізації стратегічного курсу інтеграції України до Європейського Союзу та необхідністю розроблення пов'язаних з цим теоретичних питань. Протягом останніх років у Євросоюзі триває поглиблення інтеграційних процесів, що охоплюють сфери економіки, зовнішньої політики, юстиції і внутрішніх справ, осторонь яких наша держава залишатися не може. Статус сусіда ЄС спонукає нашу країну до пошуку найбільш оптимальних шляхів співробітництва з Європейським Союзом як одним з головних своїх стратегічних партнерів. Ефективність співробітництва України з Євросоюзом безпосередньо залежить від усвідомлення мети і завдань цього об'єднання, чіткого уявлення про механізм функціонування, принципи взаємовідносин із державами-членами і кандидатами на членство в організації. За цих умов особливої теоретичної і практичної значущості набуває всебічний аналіз правових засад функціонування митного союзу в рамках ЄС.

Підписання угоди про Зону вільної торгівлі України з ЄС позитивно позначилося на інтенсифікації торгівлі між ним і нашою державою. Сьогодні Євросоюз є основним міжнародним торговельним партнером України. Євросоюз здійснює зовнішньоторговельні відносини через Європейське співтовариство. Поглиблення торговельних відносин, що є основою економічних відносин між Співтовариством і Україною, вимагає узгодження принципів і норм регулювання митної політики України з європейськими і світовими стандартами в цій сфері.

ЧАСТИНА 1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

РОЗДІЛ 1 МИТНЕ ПРАВО ЄС

Тема 1. Поняття спільної митної політики і митного права ЄС

На сьогоднішній день спільна митна політика є однією з ключових політик ЄС, оскільки саме економічне об'єднання через створення митного союзу, спочатку для декількох видів товарів, а згодом і загального стало основою європейських інтеграційних процесів та першою з трьох «опор» будівництва ЄС.

Уже в рамках Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) його основою як першого з європейських Співтовариств було саме створення зони вільної торгівлі щодо двох видів товарів – вугілля і сталі. Нормами ст. 4а Договору про створення ЄОВС визначалося, що «товарообіг вугілля і сталі між країнами, які об'єднуються, буде негайно звільнено від усіх митних зборів». Спільний ринок вугілля та залізної руди почав функціонувати з 19 лютого 1953 р., а спільний ринок сталі – з 1 травня того ж року.

Вже 28 листопада 1953 р. з огляду на ефективність щойно створеного Спільного ринку щодо вугілля і сталі на зустрічі 6 країн-членів ЄОВС засновано міжурядову конференцію щодо розробки проекту створення Європейського Економічного Співтовариства, а 1 червня 1955 р. на конференції ЄОВС в м. Месіна (Італія) прийнято остаточне політичне рішення щодо поширення процесу економічної інтеграції на усі сектори економіки. Результатом стало підписання Договору про ЄС 1957 р., основною метою якого було проголошено створення митного союзу. Саме митний союз у рамках ЄЕС фактично став

ключовим у формуванні того інтеграційного об'єднання, яким на сьогоднішній день є ЄС.

Наразі Спільна митна політика ЄС базується на групі норм установчих угод. При цьому такими нормами визначаються декілька основних напрямів Спільної митної політики ЄС.

Так, одним з найважливіших напрямів Спільної митної політики ЄС є забезпечення функціонування митного союзу, що включає забезпечення вільного руху товарів усередині митного союзу та застосування спільного митного тарифу та нетарифних обмежень щодо товарів, які походять з інших країн. Основні принципи цього напрямку Спільної митної політики Співтовариства визначаються ст. 30–36 Договору про ЄС.

Другий напрям має зовнішнє спрямування, полягає у проведенні Спільної торговельної політики ЄС щодо інших країн (ст. 206–207 Договору про ЄС). Зокрема, передбачається, що створенням митного союзу між собою держави-члени ЄС мають на меті сприяння, відповідно до спільних інтересів гармонічному розвитку світової торгівлі, прогресивному скасування обмежень щодо міжнародної торгівлі та зниженню митних бар'єрів. Спільна торговельна політика ЄС повинна базуватися на єдиних принципах, що в основному стосується змін у ставках митних тарифів, укладання тарифних і торговельних міжнародних угод, досягнення уніфікації в заходах щодо лібералізації, експортної політики та заходів торговельного захисту, що застосовуються у випадках демпінгу та субсидій.

Нарешті третій напрям – співробітництво у митній сфері. Норми Договору про ЄС чітко окреслюють рамки цього співробітництва. Згідно зі ст. 33 Договору про ЄС Рада Міністрів відповідно до процедури повинна вживати заходів щодо підсилення митного співробітництва між державами-членами ЄС та Європейською Комісією. На практиці це співробітництво знайшло вираження у прийнятті значного масиву нормативно-правових актів, що встановили уніфіковані митні правила та процедури для держав-членів ЄС. Разом з тим норми ст. 33 Договору про ЄС прямо передбачають, що митне співробітництво не стосується застосування національного кримінального законодавства та законодавства про

адміністративну відповідальність, залишаючи ці питання на вирішення державам-членам ЄС.

Свій формальний вираз спільна митна політика ЄС знаходить в нормативно-правових актах ЄС, які формують митне право ЄС. Розглядаючи генезис митного права ЄС, необхідно назвати міжнародні переговорні процеси, які багато у чому визначили зміст і принципи формування митних відносин у рамках ЄС. Історія міжнародно-правового регулювання у митній сфері починається з 1923 року, коли в рамках Ліги Націй була прийнята Міжнародна конвенція по спрощенню митних формальностей, що дотепер залишається у чинності для держав-членів ЄС (у відповідності зі ст. 307 Договору про ЄС).

Сьогодні основна маса міжнародно-правових актів у торговельній і митній сфері, що мають чинність у державах-членах ЄС, розробляється й приймається у рамках відповідних міжнародних організацій. Найбільш важливими з них є:

- а) СОТ;
- б) Всесвітня митна організація;
- в) Європейська економічна комісія ООН.

Світова організація торгівлі (СОТ)

Першим таким процесом були багатосторонні міжнародні переговори щодо створення Міжнародної Торговельної Організації (МТО) під егідою ООН, які відбулися у 1946–1948 роках. Більшість держав майбутніх членів ЄС були учасниками цього переговорного процесу. І хоча проект створення МТО не був реалізований, підписана за результатами засідань Підготовчого комітету 30 жовтня 1947 р. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ) фактично визначила принципи митного регулювання у післявоєнний період, а її положення стали частиною митного законодавства ЄС. Крім того, прийняті західноєвропейськими країнами відповідно до ГАТТ тарифні поступки стали основою під час формування ставок Єдиного митного тарифу ЄС. На сьогодні день деякі норми угод ГАТТ/СОТ мають пряму дію або є тісно інтегрованими у вторинне право ЄС.

В 1994 році в результаті Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів була прийнята нова

редакція ГАТТ (ГАТТ-1994) разом з Угодою про створення СОТ й цілою низкою угод по окремих аспектах міжнародного торговельного й митного регулювання («Угоди СОТ»).

Принципи ГАТТ і інших угод СОТ:

а) режим найбільшого сприяння в митному оподаткуванні;
б) взаємне поетапне зниження митних тарифів і встановлення максимально припустимого їхнього рівня для країн-членів СОТ;

в) національний режим для податків, інших зборів і правил у галузі міжнародної торгівлі;

г) свобода транзиту на територіях країн-членів;

д) стягнення антидемпінгових і компенсаційних мит з товарів із країн-членів СОТ тільки у тих випадках, коли ціни експортованих товарів нижчі їхньої нормальної вартості, або коли експорт субсидіюється, і якщо імпорт таких товарів завдає або може завдати істотної шкоди внутрішнім товаровиробникам;

е) вартість імпортного товару для митних цілей повинна базуватися на дійсній вартості товару;

є) кількісні обмеження імпорту й експорту допускаються тільки у виняткових випадках, таких як загроза платіжному балансу або національним виробникам. Низкою спеціальних угод установлені більш детальні правила для торгівлі текстилем і одягом, технічні бар'єри, процедури ліцензування й захисні заходи;

ж) імпортні й експортні квоти, заборони й тарифні квоти повинні застосовуватися країнами-членами СОТ без дискримінації стосовно інших країн-членів.

Генеральна угода визначає умови створення зон вільної торгівлі й митних союзів (ст. XXIV).

Європейське Співтовариство є членом СОТ й керується його нормами. Митне законодавство Співтовариства базується на угодах СОТ. Однак приватні особи не завжди можуть посилатися на норми СОТ в судах. Це можливо тільки тоді, коли нормативно-правовий акт Співтовариства прийнятий спеціально для імплементації норм СОТ як, наприклад, Антидемпінговий регламент ЄС.

Всесвітня Митна Організація

Іншим визначальним переговорним процесом був так і не реалізований проект зі створення Європейського Митного Союзу у 1947–1949 роках. Але на той час європейські країни були не готові до створення наднаціонального права, яке б регулювало митні відносини. Все ж робочою групою з Європейського Митного Союзу у складі Митного та Економічного комітетів були розроблені проекти конвенцій, які стали основою для створення у 1952 р. Ради Митного Співробітництва (далі – РМС) (нині Всесвітня Митна Організація (далі – ВМО). Її метою стало «забезпечити найвищий ступінь гармонії й однаковості» у тарифних системах країн-членів і, особливо, «вивчити проблеми розвитку й удосконалення митних процедур і митного законодавства». Згодом положення Конвенції РМС широко використовувалися у правовому регулюванні митних відносин Співтовариства. Варто лише зазначити, що саме конвенціями РМС визначаються номенклатура Єдиного митного тарифу Співтовариства, співробітництво у боротьбі з порушенням митних правил, ціла низка митних режимів тощо.

У рамках РМС, а потім і ВМО, видано «Словник міжнародних митних термінів» і прийнято важливі міжнародні угоди. Серед них:

а) Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізацію митних процедур 1975 р. (Кіотська конвенція), що встановлює загальні стандарти для всіх аспектів митного регулювання (формальності при ввезенні й вивезенні товарів, митне очищення, транзит, митні режими переробки товарів, режими митних складів і вільних зон, правила походження товарів тощо);

б) Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення 1993 р., що вводить у дію карнет АТА – міжнародний митний документ, застосовуваний для оформлення тимчасового ввезення товарів на митну територію;

в) Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису й кодування товарів 1987 р., що встановлює однакову систему класифікації товарів для митних тарифів і зовнішньоторговельної статистики, а також стандартизації

зовнішньоторговельних документів (основа товарних номенклатур ЄС, України і інших країн).

Європейська економічна комісія ООН.

Члени цієї регіональної організації в складі ООН – усі європейські держави, а також США і Канада. Серед її функцій – розробка угод у митній сфері, зокрема, у питаннях транзиту й тимчасового ввезення. Найбільш істотні з них:

а) Угода про імпорт освітніх, наукових і культурних матеріалів 1979 р.;

б) Митна конвенція про тимчасове ввезення літаків і яхт для особистого використання 1996 р.;

в) Митна конвенція про тимчасове ввезення комерційного автотранспорту 1994 р.;

г) Митна конвенція про контейнери 1996 р.;

д) Митна конвенція про міжнародне транспортування товарів з використанням книжки МДП 1978 р.;

е) Міжнародна конвенція про гармонізацію прикордонного контролю над товарами 1984 р.

Безпосередньо митне право ЄС за своїми цілями і завданнями істотно відрізняється від права міжнародних міжурядових організацій. Наприклад, функції ВМО, як визначено у ст. 3 Конвенції про заснування РМС, характеризуються наступним:

а) вивчати та досліджувати різні аспекти митного співробітництва;

б) готувати проекти конвенцій;

в) давати рекомендації щодо єдиного застосування конвенцій тощо.

Тобто, мова йде суто про питання співробітництва між державами та встановлення загальноприйнятих стандартів митних процедур.

Аналогічно не виходить за рамки звичайного розуміння міжнародного публічного права і найбільш успішний багатосторонній проект ХХ ст. – багатостороння торговельна система ГАТТ/СОТ. Так, згідно з ч. 1 ст. 2 Угоди СОТ, ця організація повинна забезпечити «загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами з питань,

що належать до угод та пов'язаних з ними юридичних документів, включених до додатків до цієї Угоди».

На відміну від цих двох організацій з питань митного співробітництва, ст. 3 Договору про ЄС вказує, що Співтовариство має виконувати свої завдання через заснування спільного внутрішнього ринку, економічного та валютного союзів, а також через запровадження спільної політики. Таким чином, на відміну від звичайної концепції міжнародного публічного права, яке покликане забезпечувати взаємовідносини між суверенними державами на рівній основі, наднаціональне право ЄС побудоване на відносинах інтеграції та координації дій держав-членів ЄС. Більше того, ЄС вважає, що зобов'язання держав-членів ЄС координувати свої дії випливає із самого факту їх вступу до ЄС. Окрім того формування права жодної міжнародної організації не залежить настільки від діяльності міждержавних інституцій, як це має місце в рамках ЄС.

Через свій наднаціональний характер митне право ЄС істотно відрізняється як від національного, так і від міжнародного митного права. Національне митне право спрямоване на регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу переміщення товарів через митний кордон держави. Міжнародне митне право регулює відносини, що виникають між суверенними державами та окремими митними територіями з питань співробітництва в митній сфері.

Митне право ЄС є основою існування самого ЄС в цілому. Згідно з ч. 1 ст. 28 Договору про ЄС, Співтовариство базується на:

- а) митному союзу, який охоплює всю торгівлю товарами та включає заборону між країнами-учасницями мит на імпорт та експорт та всіх зборів, які мають еквівалентний ефект; та
- б) на прийнятті єдиного митного тарифу в їх відносинах з іншими країнами.

Крім того, згідно з ст. 1 Митного кодексу ЄС митні правила ЄС стосуються:

- а) торгівлі між ЄС та іншими країнами;
- б) товарів, які охоплюються установчими договорами ЄС.

Таким чином, можна визначити, що **митне право ЄС** – це сукупність регіональних правових норм, які регулюють: 1)

відносини щодо функціонування митного союзу ЄС; 2) відносини щодо торгівлі товарами між ЄС та іншими країнами; 3) відносини в митній сфері між ЄС у цілому і державами-членами та іншими країнами і міжнародними міждержавними організаціями.

Слід наголосити, що питання боротьби з порушенням митних правил та організації митних служб залишаються у віданні окремих держав-членів ЄС. У цій сфері значно більший вплив мають конвенції та інші документи ВМО.

Митні правила ЄС однаково застосовуються по всій митній території ЄС, якщо інше не передбачено міжнародними конвенціями або законодавством ЄС. Окремі положення митних правил ЄС можуть застосовуватися за межами території ЄС у рамках структури правил, які контролюють певні сфери чи міжнародні конвенції.

Необхідно відзначити особливий склад **суб'єктів митного права ЄС**. За цією ознакою воно також не є міжнародним або національним у класичному розумінні. Суб'єктами права ЄС виступають:

- а) держави-члени ЄС;
- б) інститути ЄС;
- в) фізичні особи;
- г) юридичні особи;
- д) національні органи влади, відомства та суди.

Поняття «митне право» у традиційному розумінні (тобто у розумінні національного митного права) являє собою сукупність норм, що регулюють правовідносини, пов'язані з:

- а) проходженням товару через митний кордон (митне оформлення, митний контроль, митні режими тощо);
- б) інституційною організацією митного механізму;
- в) відповідальністю за правопорушення в митній сфері й порядком розгляду митних спорів.

Митне право Європейського Співтовариства, подібно національному митному праву, є галуззю європейського права. Під європейським правом розуміють сукупність правових норм, пов'язаних з виникненням і розвитком Європейських співтовариств і Європейського Союзу. Оскільки Європейські співтовариства являють собою інтеграційне об'єднання держав,

виникли на основі передачі державами-членами частини свого суверенітету наднаціональним структурам (інститутам і органам Співтовариств, а потім і Союзу), питання митного регулювання перейшли на основі установчих договорів до юрисдикції інтеграційних утворень. Таким чином, з формуванням і розвитком правових норм Співтовариств у сфері митного регулювання, а також у зв'язку з подальшою уніфікацією митного регулювання трьох співтовариств – Європейського співтовариства (ЄС), Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом), стало можливим говорити про появу такої галузі права ЄС як митне право Європейського Співтовариства (митне право ЄС).

Правові акти Європейського Співтовариства, прийняті для реалізації положень установчих договорів з питань створення й функціонування митного союзу, мають обов'язкову чинність для держав-членів, застосовуються безпосередньо, мають пряму дію і перебувають під юрисдикційним захистом Суду ЄС і національних судових органів. Актами інститутів Співтовариства були уведені в дію Загальний митний тариф Співтовариства (1968 р.), Митний кодекс ЄС (1994 р.), інші документи у галузі митного регулювання.

Термін «митне право Європейського Союзу» охоплює більш широке коло правових норм: як норми права Європейського Співтовариства (Співтовариств), так і норми, прийняті в рамках 2-ї і 3-ї опор Європейського Союзу (співробітництво у боротьбі з контрабандою, незаконним обігом наркотиків тощо). Однак останнім не властиві риси норм права Співтовариства, оскільки вони не мають прямої дії, потребують імплементації в національному праві держав-членів і не користуються судовим захистом.

Хоча Договір про ЄС установлює виняткову компетенцію Співтовариства у сфері митного і зовнішньоторговельного регулювання, у деяких випадках допускаються національні правові заходи, такі як:

а) заборона й обмеження імпорту й експорту на підставах суспільної моралі, публічної політики і громадської безпеки; захисту життя і здоров'я людей, охорони тварин і рослин;

охорони національного художнього, історичного й археологічного надбання; охорони промислової або комерційної власності (ст. 30 Договору);

б) заходи щодо охорони навколишнього середовища, захисту прав споживачів тощо (статті 95, 153, 176);

в) заходи, прийняті в інтересах безпеки держав-членів (торгівля зброєю, боєприпасами – ст. 296);

г) заходи держав-членів, що застосовуються у випадках серйозних порушень правопорядку, у випадку війни, а також для виконання зобов'язань із підтримки миру й міжнародної безпеки (ст. 297);

д) реалізація прав і обов'язків, що випливають із угод держав-членів із третіми країнами, укладених до 1 січня 1958 р. (для нових держав-членів – до дати їхнього приєднання до ЄС, ст. 307).

Деякі акти вторинного права Співтовариства, зокрема Кодекс, також уповноважують держави-члени застосовувати в ряді випадків національні регулюючі заходи. Держави-члени, зокрема, можуть визначати:

- застосування звичаїв для обмеженого географічного або економічного простору;

- права й обов'язки митних агентів;

- пункти перетину товарами митного кордону;

- форми короткої декларації, передбаченої ст. 44 Митного кодексу;

- компетенцію митних органів держав-членів;

- деталі спрощених і комп'ютеризованих митних формальностей, за відсутності гармонізації даних норм у Співтоваристві;

- розташування вільних зон;

- умови митного режиму відмови від товару;

- санкції за скоєння митних правопорушень;

- форми забезпечення сплати митного боргу й примусової оплати;

- деталі процедури оскарження рішень митних органів.

Тема 2. Система джерел митного права ЄС

Система джерел митного права ЄС включає:

- а) акти первинного права (установчі договори Європейських співтовариств і Європейського Союзу);
- б) акти вторинного права (нормативно-правові акти інститутів ЄС);
- в) рішення Суду Європейських співтовариств;
- г) міжнародні договори Співтовариств і держав-членів;

Установчі договори.

До актів первинного права відносяться установчі договори ЄС, ЄОВС і «Євратом», Єдиний європейський акт, Маастрихтський, Амстердамський і Ніццький договори, а також договори про приєднання до Співтовариств і до Союзу нових членів. Акти даної групи мають вищу юридичну силу у системі джерел європейського права. Всі інші норми європейського права не можуть суперечити приписам установчих договорів. Їхні норми, що мають, як правило, загальний характер або характер норм-принципів, можуть володіти прямою дією, коли вони адресовані безпосередньо суб'єктам правовідносин, або справляють непрямий вплив, якщо вони звернені до держав-членів.

Паризький договір 1951 р. про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) історично став першим правовим актом, що встановив загальні засади в митно-тарифному регулюванні країн-членів Співтовариства. Стаття 4 Договору про створення ЄОВС визнавала імпорتنі й експортні мита або збори, що мають еквівалентний ефект, а також кількісні обмеження на рух товарів несумісними зі спільним ринком вугілля і сталі й, відповідно, скасовувала і забороняла їх у рамках Об'єднання. Стаття 72 Договору про створення ЄОВС уповноважувала Раду за пропозицією Вищого керівного органу встановлювати мінімальні й максимальні ставки мит на вугілля і сталь у торгівлі із третіми країнами. Держави-члени зобов'язувалися не виходити за межі цих мит. Формування митних тарифів залишалося в компетенції держав-членів, однак Вищий керівний орган наділявся правом рекомендувати державам зміни національних тарифів.

У ст. 73 Договору про створення ЄОВС закріплена компетенція Вищого керівного органу здійснювати контроль над ліцензуванням імпоротної й експортної торгівлі із третіми країнами відносно вугілля і сталі. Стаття 74 Договору про створення ЄОВС вповноважує Вищий керівний орган давати урядам країн-членів рекомендації про введення кількісних обмежень (квот).

Договір про створення ЄОВС, таким чином, не передбачав ані введення спільного митного тарифу, ані однакових заходів митної політики, що регулюють торгівлю із третіми країнами. Більш того, коло товарів, регульоване положеннями Договору, досить вузьке, що не дозволяло трактувати Об'єднання як митний союз у розумінні Генеральної угоди про тарифи й торгівлю.

Договір про створення ЄОВС був укладений на строк 50 років, таким чином, у 2002 р. він утратив чинність. Рішення Суду ЄС сформулювали наступні принципи митного регулювання відносно товарів, які підпадали під дію Договору про створення ЄОВС:

а) включення товарів, регульованих Договором ЄОВС, у загальне митне законодавство здійснюється на основі Договору про Європейське Співтовариство;

б) укладення міжнародних угод по всіх видах товарів (у тому числі, регульованих Договором про створення ЄОВС) відбувається на основі Договору про ЄС.

Найважливіше місце серед «первинних» джерел митного права ЄС займає **Римський договір 1957 р. про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС)**, що сформулював поняття і принципи митного союзу країн Співтовариства. Сьогодні цей договір іменується Договором про Європейське Співтовариство (ЄС). Серед основних його положень у сфері митного регулювання можна виділити:

– ст. 14 – принципи і цілі внутрішнього ринку (раніше – спільного ринку);

– заходи забезпечення свободи пересування товарів (статті 23–25 і 29–31): заборона мит, кількісних обмежень, так само як і рівнозначних зборів і заходів у внутрішній торгівлі держав-членів;

-
- ст. 23 – прийняття Спільного митного тарифу Співтовариства;
 - ст. 26 – повноваження Ради ЄС змінювати ставки мит Спільного митного тарифу;
 - ст. 37 – заходи митного регулювання у відношенні спільної сільськогосподарської політики ЄС;
 - ст. 133 – принципи спільної торговельної політики Співтовариства;
 - ст. 187 – правова основа тарифних преференцій відносно заморських територій, залежних від держав-членів;
 - ст. 310 – основа для тарифних преференцій, що впливають із угод про асоціацію (наприклад, угода про митний союз із Туреччиною);
 - застосування спільних автономних і конвенційних нетарифних заходів регулювання торгівлі із третіми країнами (статті 133, 300 і 310);
 - ст. 95 – зближення законодавства держав-членів із усіх питань, пов'язаних зі створенням спільного ринку;
 - ст. 135 – правова основа митного співробітництва між державами-членами (за винятком питань національної кримінальної юрисдикції);
 - ст. 280 – спільна боротьба із правопорушеннями, що завдають шкоди фінансовим інтересам Співтовариства (у т. ч. боротьба з контрабандою, тому що мита формують власні ресурси Співтовариства).

Договір про ЄС установлює процедури прийняття рішень у сфері митного регулювання. Рада приймає рішення кваліфікованою більшістю, за винятком рішень по ст. 187 (принцип одноголосності), а також рішень по ст. 95 (процедура спільного прийняття рішень).

Договір про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії 1957 р. (Євратом) через специфічну сферу його регулювання не передбачав настільки масштабних заходів у галузі митного регулювання як Договір про заснування ЄС. Однак даний договір проголошував створення спільного ринку держав-членів у галузі атомної енергії, що передбачало заходи як внутрішнього

характеру (у торгівлі всередині Співтовариства), так і зовнішнього (у торгівлі з третіми країнами). Так, стаття 93 Договору зобов'язувала держав-членів скасувати у взаємній торгівлі відносно певних товарів імпорتنі й експортні мита й збори, що мають рівнозначний ефект. Стаття 94 передбачала формування спільного митного тарифу Співтовариства для торгівлі товарами, що входять у сферу дії Договору, з третіми країнами.

Єдиним європейським актом 1987 р. (ЄС) внесени істотні зміни до установчих договорів Співтовариств, зокрема до положень, що стосуються процесу й форм економічної інтеграції держав-членів. Так, наприклад, Договір про ЄС був доповнений статтею 8а, що передбачала поступове створення внутрішнього ринку Співтовариства. Внутрішній ринок являє собою «простір без внутрішніх кордонів, у якому... забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів», і є більш високою формою економічної інтеграції в порівнянні зі спільним ринком, проголошеним у Римському договорі. Значення формулювання ЄС полягає в тому, що заходи щодо створення спільного ринку доповнювалися ліквідацією технічних бар'єрів у торгівлі між країнами-членами й скасуванням прикордонних контрольних формальностей усередині Співтовариства.

Наступним важливим етапом у формуванні правової бази європейського інтеграційного процесу став **Маастрихтський договір 1992 р. про Європейський Союз**. Договір змінив термін «Європейське економічне співтовариство» на «Європейське Співтовариство» і доповнив його функції створенням внутрішнього ринку, що характеризувався «скасуванням перешкод вільному пересуванню товарів, осіб, послуг і капіталів між державами-членами». Були внесені значні зміни до розділу Договору про ЄС «Загальна торговельна політика», зокрема, були скасовані статті, що визначали порядок і етапи формування спільної торговельної політики. Маастрихтський договір значно обмежив повноваження держав-членів провадити захисні торговельні заходи. Тепер такі заходи могли ухвалюватися державами самостійно тільки за наявності попереднього дозволу Комісії.

У якості складової третьої опори Євросоюзу Маастрихтський договір увів положення про митне співробітництво, співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотиків і іншими міжнародними злочинами, у тому числі в митній сфері.

Амстердамський договір 1997 р., що змінив Договір про Європейський Союз, так само як і Договори, що засновують Європейські співтовариства, набув чинності 1 травня 1999 р. Договір змінив і конкретизував положення про співробітництво держав Європейського Союзу в кримінально-правовій сфері, закликаючи до більш тісного співробітництва поліцейських сил, митних і інших компетентних органів держав-членів. До спільних дій держав у рамках третьої опори Договір відносив, зокрема, оперативне співробітництво між митними органами для запобігання, виявлення й розслідування кримінальних злочинів.

Ніццький договір, що набув у чинності у 2003 році, створив правову базу для істотного розширення Європейського Союзу. У цьому зв'язку Договір корегував порядок прийняття рішень інститутами Союзу. Крім цього, Договір передбачав прийняття в найближчому майбутньому Конституції Європейського Союзу.

Нормативно-правові акти інститутів ЄС. Серед актів вторинного права найбільше значення для формування митного права ЄС мають **регламенти** – акти, що мають загальний характер, обов'язкові в повному обсязі. Стаття 249 Договору про ЄС закріплює пряму дію регламентів. Властивості регламенту дозволяють використовувати цю форму права ЄС для закріплення основних питань діяльності Співтовариства в цілому й митного союзу, зокрема. Так, до найважливіших актів європейського права відноситься Регламент Ради № 2913/92 від 12 жовтня 1992 р., що вводить у дію Митний кодекс Співтовариства – фундаментальний документ митного права ЄС. У формі регламенту був закріплений і єдиний митний тариф ЄС.

Директива, подібно регламенту, носить обов'язковий характер відносно держави (або низки держав), до якої вона звернена. При цьому в компетенції національних органів залишаються форми й методи реалізації завдань, поставлених

директивою. Іноді, особливо в сфері митного права, директиви деталізують і порядок їхнього застосування, покладаючи відповідальність за це на Комісію. Директиви активно використовуються як інструмент гармонізації національного законодавства європейських країн, зокрема, в галузі митної політики. Найважливіше значення в практиці регулювання товарообігу в ЄС мають директиви Комісії в сфері непрямого оподаткування (зокрема, найбільш значна з них Шоста директива по ПДВ). За допомогою директив інститути ЄС регламентували формування спільного ринку на початку 90-х років ХХ ст. Директиви не підлягають безпосередньому застосуванню, не мають прямої дії.

Рішення є актами індивідуального характеру, обов'язковими для суб'єктів права, до яких вони адресовані. При цьому суб'єктами можуть бути як держави-члени ЄС, так і окремі приватні (юридичні) особи або певні категорії осіб.

Окремою групою джерел митного права ЄС є численні **рішення Суду ЄС** у галузі митного регулювання. Судові рішення, крім правозастосовної функції, відіграють найважливішу роль у тлумаченні, деталізації й заповненні пробілів установчих договорів і актів вторинного права ЄС. Помітне значення в процесі закріплення наднаціонального характеру європейського права отримала низка рішень Суду ЄС із питань митних правовідносин.

Рішення Суду ЄС носять характер судового прецеденту, оскільки є обов'язковими при винесенні рішень судовими органами держав-членів. Крім цього, сам Суд ЄС ухвалює рішення, аналогічні своїм попереднім рішенням з аналогічних справ (хоча у практиці Суду ЄС відомі виключення із цього принципу). Багато рішень Суду ЄС у сфері регулювання митного союзу ЄС покладені в основу наступних нормативно-правових актів Співтовариства (зокрема, рішення Суду ЄС, що дають визначення заходам, які мають рівнозначний ефект митам і кількісним обмеженням).

Міжнародні договори. Як джерела первинного права ЄС міжнародні угоди мають виключне значення щодо формування митного права ЄС. Це, насамперед, стосується багатосторонніх

торговельних угод СОТ і митних конвенцій, підписаних у рамках РМС, Європейської економічної комісії ООН тощо. Адже в багатьох випадках норми зазначених угод мають пряму дію в правовій системі ЄС, фізичні та юридичні особи мають право посилаючись на ці норми, звертаючись до національних судів. Та й багато нормативно-правових актів ЄС містять посилання на певні багатосторонні угоди з митних питань.

Міжнародні договори підрозділяються на два типи:

а) міжнародні договори, що укладаються Співтовариствами або спільно Співтовариствами і державами-членами;

б) міжнародні договори, що укладаються державами-членами із третіми країнами або міжнародними організаціями та стосуються юрисдикції Співтовариств. Документи цього типу можуть бути джерелами європейського права тільки в тому випадку, якщо вони укладаються в силу прямого вповноваження, що міститься в установчому договорі або впливає з акту інституту Співтовариства, або якщо їхній статус джерела європейського права підтверджений Судом ЄС.

До першого типу відноситься, насамперед, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), підписана Європейським Співтовариством як однією з Договірних сторін у 1994 р. у рамках Угод про створення СОТ (первісна редакція ГАТТ 1947 р. відносилась до міжнародно-правових договорів другого типу, оскільки Договірними сторонами в ньому були тільки держави-члени, а не Співтовариства).

До першого типу міжнародно-правових договорів відноситься і Міжнародна конвенція 1983 р. про гармонізовану систему опису й кодування товарів, у якій Співтовариство є стороною, і яка лягла в основу Комбінованої номенклатури ЄС. Співтовариством і державами-членами спільно була підписана Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р. (Конвенція МДП). Тут же можуть бути розглянуті дво- та багатосторонні угоди, підписані як Співтовариством, так і Співтовариством і країнами-членами спільно, спрямовані на надання третім країнам (групам країн) тарифних преференцій (Ломейські конвенції, Конвенція «Яунде», Угода про Європейський економічний простір тощо).

Серед документів міжнародного права другого типу, що є джерелами митного права ЄС, можна виділити наступні:

– Міжнародна конвенція про спрощення й гармонізацію митних процедур, підписана в Кіото в 1973 р. (Кіотська конвенція);

– Митна конвенція про карнете АТА для тимчасового ввезення товарів 1961 р. тощо.

Низка міжнародних договорів держав-членів регулює територіальні аспекти дії митного права ЄС, зокрема, Паризька конвенція 1963 р. про митне регулювання у відношенні Монако, Договір між ФРН і Швейцарською конфедерацією 1964 р. тощо.

Митний кодекс ЄС. 28 лютого 1990 р. Комісія ЄС представила проект Митного кодексу Співтовариства. Кодекс був прийнятий 12 жовтня 1992 р. Регламентом Ради 2913/92 і набув чинності 1 січня 1994 р.

2 липня 1993 р. був прийнятий Регламент Комісії №2454/93 (так званий Імплементацийний кодекс або Регламент про застосування Митного кодексу), що встановлює порядок вступу в дію й застосування норм Митного кодексу ЄС. Кодекс і Імплементацийний кодекс замінили собою більше ста регламентів і директив, що раніше діяли в сфері митного регулювання. Проте, два найбільш важливі регламенти із числа раніше прийнятих у ЄС продовжували діяти. Це Регламент 2658/87, що вводить Єдиний митний тариф ЄС, і Регламент 918/83, що встановлює систему звільнення від сплати мит.

Правовою основою прийняття Кодексу є статті 26, 95 і 133 Договору про ЄС. Так, стаття 26 передбачає, що будь-яка зміна або усунення ставок мит у Спільному митному тарифі встановлюється рішенням Ради, прийнятим кваліфікованою більшістю голосів на підставі пропозиції Комісії. Стаття 95 установлює, серед іншого, необхідність кваліфікованої більшості для рішень Ради, що мають своєю метою побудову і функціонування внутрішнього ринку Співтовариства. Стаття 133 містить положення про принципи спільної торговельної політики.

Прийняття Кодексу стало логічним завершенням політики, початої за 25 років до цього першими шістьма країнами-членами ЄЕС. Суть політики Співтовариства полягала в тому, що

замість численних національних правових актів взаємини в митній сфері повинні регулюватися актами Співтовариства, для чого має бути проведена велика програма з гармонізації митних правил і прийняття наднаціональних документів. Ще в 1971 р. Комісія ухвалила генеральну програму зі зближення митного законодавства, що кінцевою метою проголошувала консолідацію митного права Співтовариства.

Митний кодекс застосовується тільки в сфері торговельних відносин Співтовариства із третіми країнами. Обіг товарів усередині держав-членів ЄС не входить до кола питань, регульованих Кодексом.

За своєю природою Кодекс не може регулювати всі митні й торговельні заходи, застосовувані Співтовариством відносно третіх країн. Оскільки метою Кодексу є консолідація й систематизація загальних правил і процедур митного контролю для всіх товарів незалежно від їхньої природи, заходи тарифної політики, застосовувані для окремих категорій товарів, перебувають поза сферою регулювання Кодексу. Об'єднуючі питання тарифного регулювання ЄС, Єдиний митний тариф разом з Митним кодексом становлять два наріжні камені митного права ЄС, що діє відносно третіх країн.

Кодекс 1994 р. складався з 9 частин, що поєднували 253 статті. Правові норми Кодексу можуть бути представлені у вигляді трьох основних груп.

1. Загальні умови – Частина I, VIII і IX – містять положення про сферу застосування Кодексу, визначення митної території Співтовариства, характеристику основних термінів митного права ЄС, перелік прав і обов'язків сторін у митних правовідносинах, порядок оскарження рішень митної влади. До цієї групи можна віднести й норми про створення Комітету з Кодексу (статті 247–249).

2. Методи обчислення мит – положення Части II, VI і VII, що включають фактори, на основі яких стягуються мита (митний тариф, походження товару і митна вартість), норми про привілейовані операції й питання, що стосуються митного боргу.

3. Система формальностей і митного нагляду – Частина III, IV і V містять ключові норми митного права ЄС: правила

ввезення товарів на митну територію ЄС, вивезення товарів з митної території, а також положення про митні режими.

Митний кодекс разом із правилами його застосування, прийнятими як на рівні Співтовариства, так і на національному рівні, формує митні правила Співтовариства. Митні правила ЄС застосовуються:

- а) на митній території ЄС;
- б) у торгівлі між Співтовариством і третіми країнами;
- в) до товарів, регульованих Договором про ЄС, Договором про створення ЄОВС, Договором «Євратом».

Даючи вищевказане трактування сфери застосування Кодексу, ст. 1 наголошує, що митні правила Співтовариства застосовуються без шкоди для спеціальних правил, що діють в інших сферах союзної політики. Такими спеціальними правилами є, приміром, положення ст. 30 Договору про ЄС, що дають підстави для застосування країнами ЄС кількісних обмежень і інших захисних торговельних заходів, а також норми ЄС у галузі спільної сільськогосподарської політики.

Слід зазначити, що прийняття Митного кодексу не викликало якісних змін у регулюванні митних відносин у рамках ЄС. Митний кодекс фактично став консолідацією правових норм, які вже досить довгий час діяли в рамках ЄС.

З 1 травня 2016 року набрала чинності основна частина положень нового **Єдиного митного кодексу ЄС**, який був затверджений Регламентом Європейського парламенту і Ради ЄС № 952/2013 у жовтні 2013 року.

Перехід на наднаціональну єдину митну систему буде здійснюватися поступово і триватиме до кінця 2020 року. Саме до цього часу має повністю закінчитися перехідний період і створена IT-інфраструктура, що включатиме єдині бази даних для обміну інформацією для країн-членів Євросоюзу. Було розроблено також перехідний делегований акт, який містить норми, обов'язкові для виконання у перехідний період. Кожна країна Євросоюзу повинна привести національне законодавство до нових норм і правил, а це десятки чи навіть сотні національних законів, що стосуються не лише митних, а й податкових питань.

Мета нової правової бази – упорядкувати митне законодавство і процедури, забезпечити більшу правову визначеність і одноманітність для суб'єктів економічної діяльності, зробити її більш ясною для митних органів усього ЄС, спростити митні правила і процедури, сприяти більш ефективним митним операціям у відповідності із сучасними потребами, завершити перехід митних органів на безпаперовий і повністю електронним режим роботи, а також зробити звичайною практику прискорення митних процедур для законослухняних і надійних економічних операторів.

Основні нововведення Митного кодексу 2016 р.

1. Уповноважені економічні оператори. Окрему увагу в кодексі приділено діяльності уповноважених економічних операторів, яким значно розширили повноваження. Їм дозволили спрощено проводити процедури митного оформлення та надання митних гарантій, а у певних випадках самостійно випускати товар у вільний обіг, визначати вартість мита і виконувати частину роботи митниці.

Це означає зменшення кількості митних перевірок і, як наслідок, більше спрощення митних процедур.

Аналогічні переваги поширюються на учасників зовнішньоекономічної діяльності, які не мають офіційного статусу уповноваженого економічного оператора, але відповідають застосовуваним до них критеріям, що включають податкову прозорість та наявність необхідних компетенцій.

2. Митні штрафи. Скасовані національні системи штрафів, бо відтепер застосовується тільки єдина система адміністративних стягнень у рамках Митного кодексу ЄС. Процедура стягнення митних штрафів значно спрощена, не притягують до відповідальності при випадковому чи несвідомому зменшенні розміру митних платежів у незначному розмірі. Разом з тим значно підвищуються штрафи і санкції за грубі порушення митних процедур.

3. Митні процедури. Важливі нововведення торкнулися визначення експортера, спеціальних процедур (складування, обробка тощо), правил походження та зобов'язуючої тарифної інформації (Binding Tariff Information).

На всій території Євросоюзу впроваджено централізований механізм оформлення переміщення товарів через митницю, що загалом також сприятиме скороченню кількості митних процедур.

4. Електронний обмін даними. Митні органи і учасники зовнішньоекономічної діяльності здійснюють обмін даними тільки в електронному вигляді, а паперові версії документів стали швидше винятком, ніж правилом.

Всі митні декларації подаються в електронному вигляді через електронний обмін даними EDI (Electronic Data Interchange). Крім електронних декларацій можливі усні, для товарів вартістю не більше 1 тис. євро.

5. Митні склади. Єдиний Митний кодекс ЄС 2016 р. впровадив також зміни щодо функціонування митних складів і вільних економічних зон. Тепер тимчасове зберігання товарів можливе лише на складах, авторизованих митними органами країн ЄС. Для організації митного складу необхідний дозвіл митних органів та внесення застави.

6. Залізничні перевезення. Зміни стосуються залізничних контейнерних перевезень. Застаріла система транзиту з паперовими СІМ-накладними замінена електронною системою. Введення такої системи у 28 державах ЄС, включаючи систему «ATLAS», заплановано на 2019 рік.

7. Термін зберігання товаросупровідних документів. Необхідно зберігати 10 років товаросупровідні документи для доказу ввезення та вивезення товару через кордон ЄС. Це означає, що митниця має право перевірити документи протягом 10 років і, за певних обставин, донараховувати мито.

Іншим ключовим документом, безумовно, є **Єдиний митний тариф ЄС**. Окрім ставок мита Єдиний митний тариф ЄС містить інформацію про всі нормативні акти, що регулюють ввезення та вивезення товарів до митної території ЄС. Єдиний митний тариф ЄС видається Європейською Комісією щороку у двох варіантах: офіційне видання та інтегроване видання.

Тема 3. Поняття і принципи митного союзу ЄС

Стаття 23 Договору про ЄС говорить, що основою Співтовариства служить митний союз, що охоплює всю торгівлю товарами й передбачає заборону імпорتنих і експортних мит і будь-яких рівнозначних зборів у торговельних відносинах між державами-членами, а також установаження єдиного митного тарифу в їхніх відносинах із третіми країнами. Умови митного союзу поширюються на товари, що походять із країн Співтовариства, а також на товари, завезені із третіх країн і випущені у вільний обіг у країнах Співтовариства. Зазначимо, що Договір не дає визначення митного союзу. У цьому зв'язку становить інтерес визначення митного союзу, що міститься в ГАТТ (ст. XXIV): заміна декількох митних територій однією митною територією таким чином, щоб

а) мита й інші обмежувальні заходи регулювання торгівлі (за винятком деяких необхідних обмежень) були б скасовані відносно практично всієї торгівлі між територіями, що створюють союз, або, принаймні, відносно практично всієї торгівлі товарами, що походять із цих територій; і

б) з деякими застереженнями по суті ті самі мита й інші заходи щодо регулювання торгівлі застосовувалися б кожним із членів союзу стосовно торгівлі з територіями, що не входять у союз.

Як видно, у визначенні ГАТТ фігурують внутрішня (а) і зовнішня (б) складові митного союзу. Однак характеристики митного союзу відповідно до ГАТТ з погляду авторів Договору про ЄС не є достатніми для забезпечення свободи пересування товарів і побудови спільного ринку. Вимоги статей Договору про ЄС про заборону мит і рівнозначних зборів у взаємній торгівлі держав-членів, а також про встановлення єдиного митного тарифу для торгівлі з третіми країнами, доповнюються умовами про заборону кількісних обмежень і будь-яких рівнозначних заходів у товарообігу всередині Співтовариства. Більше того, стаття 95 Договору про ЄС забороняє непрямий захист товарів держав-членів за допомогою заходів внутрішнього оподаткування, а ст. 99 передбачає гармонізацію законодавства в галузі непрямих оподаткування. Таким чином, досягнення

реальної свободи пересування товарів, відповідно до Римського договору, не обмежується тільки тими заходами, які передбачені для митних союзів ГАТТ.

Узагальнюючи вищезгадані положення Договору про ЄС можна зазначити, що для реального функціонування митного союзу ЄС необхідне досягнення наступних цілей:

а) усунення мит і рівнозначних зборів між державами-членами;

б) усунення кількісних обмежень і рівнозначних заходів у взаємній торгівлі держав-членів;

в) прийняття певних умов у галузі непрямого оподаткування, що впливають на товарообіг усередині Співтовариства;

г) прийняття єдиного зовнішнього тарифу.

Стаття 12 у первісному тексті Римського Договору зобов'язувала держави-члени утримуватися від введення нових мит на імпорт і експорт, а також рівнозначних зборів, і забороняла збільшувати ті мита й збори, які застосовувалися країнами-учасницями у взаємній торгівлі на момент підписання Договору. Текст статті 12 містив ясну й безумовну заборону введення державами Співтовариства нових мит. Норми даної статті відповідно до букви й духу Римського договору трактуються як такі, що мають пряму дію для національних судів держав-членів ЄС. Римський договір зобов'язував держави-члени вжити заходів для поетапного усунення імпортних мит, що існували на момент набрання Договором чинності, протягом перехідного періоду, а також для поетапного усунення заходів, що мають рівнозначний імпортним митам ефект. Ще однією метою Договору було усунення мит на експорт і рівнозначних їм зборів до кінця першого етапу створення ЄС, тобто протягом 12 років.

Консолідований текст Договору про ЄС заміняє колишню статтю 12 статтею 25, що говорить: «Мита на імпорт і експорт або рівнозначні збори мають бути заборонені між державами-членами. Дана заборона поширюється також на митні збори фіскального характеру». Формулювання статті 25 Договору про ЄС частково містять у собі положення колишньої статті 16 Римського договору, виключеної з консолідованого тексту.

Практичне здійснення положень Римського договору, що стосується поетапного скасування імпорتنих і експортних мит, не викликало в країнах Співтовариства особливих труднощів, насамперед, через ясність визначень: поняття «мито» безпосередньо фігурувало в національних тарифах (а також у єдиному тарифі Бенілюксу). Складніше було з кваліфікацією рівнозначних зборів або, якщо перекладати дослівно, «зборів, що мають рівнозначний ефект» (charges having equivalent effect). Необхідність поетапного скасування подібних зборів була логічним продовженням вимог Договору, що стосуються усунення мит. Ідея про скасування рівнозначних митам зборів відповідає завданням і цілям Договору, особливо положенням про забезпечення свободи переміщення товарів. Суперечки про визнання тих або інших зборів, що вводяться державами-членами ЄС, що мають рівнозначний ефект, неодноразово вирішувалися в практиці Суду ЄС. Саме Суд ЄС зіграв вирішальну роль у деталізації поняття рівнозначних зборів.

У ході розгляду подібних справ Суд ЄС виробив формулювання, відповідно до якого зборами, що мають рівнозначний митам ефект, визнаються будь-які збори незалежно від їхнього розміру, призначення й методу стягнення, які накладають в односторонньому порядку на внутрішні й імпорتنі товари на підставі факту перетинання ними кордону, не будучи митами в буквальному значенні. При цьому подібні збори можуть бути визнані Судом ЄС рівнозначними митам навіть у тому випадку, якщо вони не стягуються в дохід держави, не носять дискримінаційний або протекціоністський характер і накладаються на товари, що не мають конкурентних товарів внутрішнього виробництва. Таким чином, практично будь-який грошовий збір, що накладається на ввезення або вивезення товарів, може тлумачитися як захід, що потрапляє під заборонні норми Договору про ЄС. Припустимими, на думку Суду, зборами є тільки ті, які задовольняють одну з наступних умов:

а) збір є частиною національної податкової системи й рівною мірою відноситься і до внутрішніх, і до аналогічних імпортованих товарів;

б) збір є компенсацією за послуги, фактично надані суб'єктові економічної діяльності, і стягується в сумі, пропорційній наданій послугі;

в) збір компенсує витрати на інспекційні заходи, передбачені зобов'язаннями країн-членів Співтовариства в правових актах Співтовариства.

Суд ЄС рекомендував інститутам Співтовариства провести роботу з гармонізації зборів, що стягуються державами-членами.

У випадку визнання того або іншого збору невідповідним нормам Договору про ЄС, які стосуються заборони мит і рівнозначних заходів, держава-член зобов'язана відшкодувати позивачеві (позивачам) суму збору. Виключення із цього правила можливе у випадку, якщо суму сплаченого збору імпортер (експортер) включив до ціни товару при подальшому його продажу, і, таким чином, відшкодування суми збору державою призведе до необґрунтованого збагачення імпортера (експортера).

Наступним необхідним заходом при створенні митного союзу ЄС стало усунення кількісних обмежень у взаємній торгівлі між державами-членами. Невиконання даної умови звело б нанівець результати інших зусиль для створення митного союзу. Протекціоністські заходи, здійснювані за допомогою мит і непрямих податків, можуть бути легко замінені системою квотування й інших кількісних обмежень імпорту й експорту. До кількісних обмежень відносяться будь-які законодавчі або адміністративні норми, що встановлюють кількісні або вартісні межі для експорту (імпорту) одного або декількох товарів.

Статті 30–36 Договору про ЄС формують основні норми Співтовариства у сфері заборони кількісних обмежень і заходів, що мають рівнозначний ефект, у торгівлі між державами-членами. Стаття 30 містить заборону кількісних обмежень на імпорт, а також будь-яких інших заходів, що мають рівнозначний ефект (*measures having equivalent effect*). Стаття 34 забороняє кількісні обмеження й заходи, що мають рівнозначний ефект, відносно експорту з однієї країни Співтовариства до іншої. У статті 36 міститься перелік підстав, що допускають застосування

державами-членами кількісних обмежень і заходів, що мають рівнозначний ефект, у взаємній торгівлі.

Визначення кількісних обмежень ані у Суду ЄС, ані у національних органів влади труднощів не викликало. У справі «Geddo» Суд ЄС визначив їх у такий спосіб: заходи, що ведуть до повного або часткового обмеження, залежно від обставин, імпорту, експорту або транзиту.

Найпоширенішою формою кількісних обмежень є квотування.

Що стосується заходів, які мають рівнозначний кількісним обмеженням ефект, то їхня кваліфікація, подібно проблемі рівнозначних зборів для мит, досить складна. В 1970 р. Комісія прийняла Директиву 70/50, відповідно до якої до таких заходів прирівнювалися «всі закріплені в законодавчих і адміністративних актах умови, а також адміністративна практика, що створюють бар'єри для імпорту..., або роблять імпорт складним і дорогим у порівнянні із продажем продуктів внутрішнього виробництва». Стаття 2 Директиви містить перелік заходів, які можуть розглядатися як такі, що мають рівнозначний кількісним обмеженням ефект:

- фіксування мінімальної або максимальної ціни на імпортовану продукцію;
- установлення менш сприятливих цін на імпортовану продукцію;
- зниження обсягу імпорту продукції шляхом зниження її споживчої цінності або збільшення її вартості;
- установлення таких умов оплати для імпортованої продукції, що відрізняються від умов оплати, застосовуваних для продукції внутрішнього виробництва;
- установлення умов для пакування, зберігання, маркування, розміру, ваги тощо, які застосовуються тільки до імпортованої продукції або пред'являють до імпортованої продукції більш високі вимоги в порівнянні з продукцією внутрішнього виробництва;

-
- надання пільг при покупці продукції внутрішнього виробництва або створення яких-небудь незручностей при покупці імпортованої продукції;
 - обмеження рекламно-інформаційної діяльності стосовно імпортованої продукції;
 - застосування більше складних складських умов для імпортованої продукції;
 - застосування умови про обов'язкову для імпортера наявність представника на території країни, у яку імпортується продукція.

Тобто всі торговельні правила, ухвалені державою-членом Співтовариства, які здатні прямо або побічно, реально або потенційно завдати шкоди торгівлі усередині Співтовариства, повинні розглядатися як заходи, що мають рівнозначний кількісним обмеженням ефект.

Вирішальним фактором у визначенні заходів, заборонених статтею 30, є їхній ефект. Наявність дискримінаційного характеру в подібних заходах не є обов'язковою. Для кваліфікації тих або інших національних норм у якості заходів, що мають рівнозначний кількісним обмеженням ефект, навіть не потрібен факт дискримінації імпортних товарів стосовно товарів внутрішнього виробництва.

Практика судів ЄС свідчить, що замість досить широкого, але обмеженого переліку заходів, який міститься в Директиві 70/50, під визначення «заходи, що мають рівнозначний кількісним обмеженням ефект», стали підпадати практично будь-які дії держав-членів, здатні прямо або побічно, реально або потенційно завдати шкоди торгівлі усередині Співтовариства.

Практика Суду ЄС у розгляді різних дискримінаційних дій держав-членів досить багата. Так, у справі «Comission v. Italy» Суд ЄС ухвалив скасувати процедуру реєстрації імпортних автомобілів, більш складну в порівнянні з реєстрацією автомобілів італійського виробництва. У справі «Rewe» була визнана незаконною фітосанітарна інспекція імпортних рослин, що не поширюється на аналогічні внутрішні продукти. У справі «Bouhelier» Суд ЄС заборонив французьку норму про контроль якості годинників,

призначених для експорту (для продажу годинників усередині країни подібний контроль не був потрібний).

Договір про ЄС допускає кілька підстав для вилучення державних заходів, що обмежують і забороняють імпорт (а також експорт і транзит), з-під заборонної дії статей 28 і 29 Договору. Такими підставами є:

- а) суспільна мораль;
- б) публічний порядок;
- в) громадська безпека;
- г) захист життя і здоров'я людей, тварин або рослин;
- д) захист національного художнього, історичного або археологічного надбання;
- е) захист промислової й комерційної власності.

Такі обмеження і заборони, згідно ст. 30, не повинні бути засобами дискримінації або прихованого обмеження в торгівлі між державами-членами. Проте, Суд ЄС допускає певні обмеження: дії держав мають бути недискримінаційними, пропорційними, не повинні бути гармонізовані на рівні ЄС, не повинні викликати еквівалентних дій з боку країни походження товару – об'єкта дій.

Крім заборони мит і рівнозначних зборів між країнами Співтовариства Договір про ЄС ставить за мету однакове регулювання податків, що впливають на взаємну торгівлю держав-членів. Непрямі податки за своєю природою є недискримінаційними, оскільки рівною мірою мають поширюватися і на імпорتنі товари, і на товари внутрішнього виробництва. Однак, використовуючи нюанси податкового законодавства, держави можуть установлювати менш сприятливий податковий режим для деяких імпортованих товарів, як з регулятивною (створення додаткових перешкод для доступу на внутрішній ринок), так і з фіскальною (збільшення доходів у бюджет) метою. Таким чином, за допомогою податкових заходів держави-члени ЄС домагалися зниження ефективності норм Римського договору відносно свободи пересування товарів. При цьому, якщо заборонні норми статей 9 - 12 поширюються тільки на збори, що стягуються при перетині товарами національних кордонів, то дискримінаційні податкові

заходи можуть провадитися й при обігу імпортованих товарів усередині держав-членів. Для недопущення подібної ситуації Договір про ЄС містить ряд статей, що регулюють правила Співтовариства в сфері оподаткування.

Ст. 95 Договору говорить: «Жодна держава-член не буде обкладати прямо або опосередковано продукцію інших держав-членів внутрішніми податками будь-якого характеру в розмірах, що перевищують обкладання, пряме або непряме, якому підлягає аналогічна національна продукція. Крім того, жодна держава-член не буде обкладати продукцію інших держав-членів внутрішніми податками з метою непрямого захисту іншої продукції». Дана стаття має пряму дію з 1 січня 1962 р. Зміст статті зводиться до недопущення податкової дискримінації у внутрішньому товарообігу держав-членів.

Прикладами припустимих з погляду Римського договору непрямих податків є: податки з обігу, загальний споживчий податок і специфічні споживчі податки (у тому числі акцизи). Допускається також непряме оподаткування імпортованої продукції, навіть якщо в країні не існує аналогічної продукції внутрішнього виробництва. Однак внутрішній непрямий податок не повинен створювати переваги для іншої продукції внутрішнього виробництва, якщо вона використовується в тих саме цілях, що й імпортована продукція. Споживчий податок на імпортовані товари допускається тільки в тому випадку, якщо він рівною мірою стосується аналогічних товарів внутрішнього виробництва, якщо такі є.

Реалізація положень Договору про ЄС, що передбачають поступову гармонізацію всіх непрямих податків, почалася з гармонізації правил по податки з обігу, оскільки саме ці податки спричиняють масу формальностей при перетині товарами кордонів. Спочатку, цілі гармонізації не поширювалися на усунення подібних формальностей. 17 травня 1977 р. Рада ухвалила Шосту директиву з ПДВ з метою усунення формальностей на внутрішніх кордонах Співтовариства. Мотивом прийняття резолюції було рішення про перехід від фінансування Співтовариства за рахунок внесків держав-членів до створення власних фінансових ресурсів ЄС. Ці власні ресурси

формується за рахунок перерахування на рахунки Співтовариства певного відсотка від бази податку на додану вартість, що стягується в державах-членах. Метою Шостої директиви стало створення єдиних правил обрахування бази для ПДВ у країнах Співтовариства. Проте, податкові кордони між країнами ЄС залишилися, зберігаючи необхідність прикордонних формальностей. 1 січня 1993 р. після завершення періоду створення спільного ринку набули чинності зміни до Шостої директиви, що усувають податкові кордони між країнами Співтовариства.

Специфічні податки на споживання, акцизи, подібно загальним споживчим податкам, завжди базувалися на принципі місця призначення, що працює в системі існуючих податкових кордонів усередині Співтовариства. Стаття 99 Договору про ЄС доручала Комісії надати Раді пропозиції з гармонізації законодавства держав-членів у галузі акцизів. Остаточна система акцизів Співтовариства була встановлена в 1993 р.

Найважливішою умовою існування митного союзу є наявність єдиного зовнішнього митного тарифу. Вимога про прийняття єдиного тарифу країн Співтовариства для регулювання торговельних відносин із третіми країнами протягом установленого перехідного періоду міститься в статтях 18–29 Договору про ЄС. В основу створюваного митного тарифу ЄС покладена компіляція чотирьох існуючих на той момент тарифів країн Співтовариства (Німеччина, Італія, Франція, країни Бенілюкс). Принципом побудови тарифу стала брюссельська номенклатура з додаванням низки товарних підгруп, що відображали специфіку Співтовариства. Ставки мит були встановлені шляхом простого обчислення середньоарифметичних ставок, що діяли в державах-членах на 1 січня 1957 р. Виключення із цього правила були зроблені для товарів, ставки мит для яких закріплювалися в спеціальних списках, зазначених у додатках до Римського договору (наприклад, мита на сировинні продукти зі списку «В» не повинні були перевищувати 3%, продукти неорганічної хімії зі списку «D» обкладалися максимальним митом у 15% тощо).

Складання тарифу викликало ряд труднощів, пов'язаних з розбивкою товарів на товарні групи й підгрупи. Зокрема, країни Бенілюксу підрозділяли продукцію з групи «пластмаси» на основі їхньої форми: порошок, гранули, блоки тощо, тоді як інші країни ЄС використовували класифікацію по хімічному складу пластмас: поліетилен, поліпропілен тощо. Спочатку укладачі єдиного тарифу пішли шляхом максимального відображення товарних підгруп, що існували в тарифах країн Співтовариства. Пізніше, спеціально створена група експертів у галузі митного регулювання скоротила кількість товарних підпозицій до 2809 (Регламент 960/68). Єдиний митний тариф Європейського Співтовариства набув чинності 1 липня 1968 р. Саме в цей момент, на думку Суду ЄС, відбувся перехід повноважень у галузі митного регулювання від держав-членів до Співтовариства. Завдяки положенням статті 28 Договору про ЄС Рада має можливість без обмежень змінювати й скорочувати тарифний список товарів.

Митний тариф Співтовариства, створений на основі брюссельської номенклатури і неодноразово змінений, діяв до 1 січня 1988 р. У вересні 1987 р. Співтовариство ратифікувало міжнародну конвенцію про гармонізовану систему опису і кодування товарів, що замінила Брюссельську конвенцію 1950 р. про номенклатуру для класифікації товарів у митних тарифах. Завдяки гармонізованій системі однакові товари однаково класифікувалися в тарифах усіх держав, що приєдналися до конвенції. У ЄС нова система опису і кодування товарів вводилася Регламентом 2658/87, відповідно до якого передбачалася заміна товарної номенклатури, використовуваної для митно-тарифних і статистичних цілей. Регламент вводив поняття комбінованої номенклатури, що поєднувала:

- а) номенклатуру гармонізованої системи; і
- б) особливі товарні підгрупи, встановлені в Співтоваристві для низки товарів.

На основі комбінованої номенклатури ЄС Регламентом 2658/87 від 23 липня 1987 р. був прийнятий інтегрований митний тариф Європейського Співтовариства (TARIC).

Для визначення поняття «митна територія» необхідно звернутися до ГАТТ, стаття XXIV якої говорить: «Для цілей даної Угоди під митною територією розуміється будь-яка територія, на якій діють свої тарифи й інші торговельні правила для основної частини торгівлі даної території з іншими територіями». У якості дефініції для поняття «митна територія ЄС» можна запропонувати наступне: обумовлена законодавством ЄС сукупність територій держав або окремих регіонів, на яких діють норми і правила митного союзу ЄС.

Митна територія ЄС включає наступне.

1. Сухопутна територія, при цьому стаття 3 Кодексу виключає деякі території усередині державних кордонів країн-членів з території митного союзу. Так, до складу митної території ЄС не входять датські Фарерські острови й острів Гренландія, іспанські острови Сеута й Мелілья, німецький анклав на швейцарській території Бюсинген і острів Хельголанд. Не є територією митного союзу французькі заморські території й територіальні колективи з особливим статусом, але як частина території Франції до складу митної території ЄС входить князівство Монако. З митної території Італії вилучаються муніципалітети Лівіньо й Кампіоне д'Італія й територіальні води озера Лугано, але включається територія республіки Сан-Марино. Як правило, території держав-членів ЄС, вилучені зі складу митної території Союзу, – це географічно відособлені регіони, наділені конституціями відповідних країн правом самостійно (автономно) вирішувати питання про входження до міждержавних союзів. Що стосується приєднаних до митної території Співтовариства територій держав, що не є членами ЄС, то їхній статус, як правило, регулюється спеціальними міжнародними договорами: Паризька конвенція 1963 р. про митне регулювання у відношенні Монако; конвенція 1939 р. у відношенні Сан-Марино тощо.

2. Територіальні води й повітряний простір – відповідно до міжнародних конвенцій (Конвенція ООН про морське право) і національного права держав-членів.

Угоди ЄС про митний союз із Андоррою, Сан-Марино і Туреччиною не створюють єдиної митної території. Так, митний

союз із Туреччиною не поширює свободу пересування товарів на сільськогосподарські продукти і товари номенклатури ЄОВС. Безмитне ввезення таких товарів на територію однієї зі сторін угоди можливе тільки за умови пред'явлення особливого сертифіката, що підтверджує вільний обіг товару на території іншої сторони.

Слід зазначити, що митна територія Союзу не збігається з територією, на яку поширюються єдині правила ЄС у відношенні ПДВ (так звана «фіскальна територія»). Деякі частини митної території ЄС не входять до фіскальної території, зокрема:

- а) Канарські острови (Іспанія);
- б) заморські департаменти Франції;
- в) гора Атос (Греція);
- г) Нормандські острови (Великобританія);
- д) Аландські острова (Фінляндія).

Таким чином, одним із головних завдань митного права ЄС є забезпечення функціонування Митного союзу, який об'єднав митні території держав-членів ЄС. Згідно зі ст. 28 Договору про ЄС, основою ЄС є Митний союз, що охоплює всю торгівлю товарами і передбачає заборону імпорتنих та експортних мит і будь-яких рівнозначних зборів у торговельних відносинах між державами-членами, а також встановлення єдиного митного тарифу у їхніх відносинах з іншими країнами.

Митний союз, у розумінні п. 8 ст. XXIV ГАТТ, представляє собою «заміну декількох митних територій однією митною територією», в рамках ЄС було сформовано на 1 липня 1968 р. по відношенню до промислових товарів. Правовою основою митного союзу є Договір про Співтовариство 1957 р. Створення Митного союзу було досягнуто реалізацією таких заходів, як:

- а) усунення мит та еквівалентних зборів між державами-членами ЄС;
- б) прийняття спільного зовнішнього митного тарифу;
- в) усунення кількісних обмежень та еквівалентних заходів;
- г) заборона захисту внутрішнього ринку за допомогою внутрішніх податків та гармонізація в галузі непрямого оподаткування.

Усунення митних зборів відбувалося поступово, шляхом послідовного їх зменшення на 10% щоразу. Договір про Співтовариство набрав чинності 1 січня 1958 р., а перше зменшення ставок мит на 10% між державами-членами відбулося 1 січня 1959 р. Від початку програма ліквідації митних бар'єрів була розрахована на 10 років, до 31 грудня 1969 р., але завдяки її прискоренню формування Митного союзу завершилося з випередженням графіка вже до 1 липня 1968 р.

Необхідно зазначити, що на першому етапі свого існування Митний союз ЄС, а відповідно і єдині заходи тарифного і нетарифного регулювання, стосувалися лише промислових товарів. Питання, пов'язані з імпортом та експортом продукції сільського господарства, регулювалися документами, прийнятими в рамках Спільної сільськогосподарської політики і розглядалися окремо. Так, наприклад, платежі, які запроваджуються при ввезенні в ЄС продукції сільського господарства, називаються не «митом», а «сільськогосподарські збори». На сьогоднішній день вони також є інтегрованими в Єдиний митний тариф ЄС.

Тема 4. Мито і митні збори в ЄС

Історично сформувався порядок, при якому перетин товаром кордонів держави спричиняє стягнення з товару мита (збору) і проходження інших митних формальностей. Момент, коли при перетині товаром географічного (політичного) кордону з'являється необхідність проходження митних формальностей, вважається моментом перетину митного кордону держави. При цьому не завжди момент перетину митного кордону збігається з перетином кордону політичного. Більше того, у зв'язку з особливостями системи митного контролю митний кордон не завжди збігається з кордоном (периметром) митної території.

Митні формальності передбачають сплату певних мит, податків і зборів, а також інші заходи, спрямовані на регулювання потоку товарів через кордон. У Європейському Співтоваристві зобов'язання з оплати митних платежів виникає, за загальним правилом, або в момент ввезення товарів на митну

територію ЄС, або в момент вивезення товарів за межі митної території. Підставою для стягнення таких платежів є норми права ЄС. Таким чином, митні платежі в ЄС – це обов’язкові збори, що стягуються в усіх державах-членах на основі однакових правових норм Співтовариства на підставі факту перетину товарами митного кордону Співтовариства. Митні платежі служать для формування власних коштів (бюджету) ЄС.

Види митних платежів у ЄС:

- мита (імпортні або експортні), установлені Єдиним митним тарифом ЄС;
- сільськогосподарські мита й інші збори в рамках спільної сільськогосподарської політики;
- антидемпінгові й компенсаційні мита;
- збори, що мають рівнозначний ефект;
- податки з обігу (податок на додану вартість);
- акцизи.

Від митних платежів необхідно відрізнити митні збори: збори за митне оформлення й інші аналогічні збори, що стягуються також при перетині товарами митного кордону. Але їхньою правовою основою є національні норми держав-членів, які діють у межах, що допускаються правом ЄС. Митні збори не надходять до бюджету Співтовариства.

Мито. Мета стягнення мит має, по-перше, захисний характер: мита захищають національних товаровиробників. По-друге, мита можуть стягуватися у фіскальних цілях, забезпечуючи доходи до національного бюджету. У тих випадках, коли остання причина є переважною, мова йде про мита фіскального характеру. У Європейському Співтоваристві, також як і в інших економічно розвинених країнах, основною причиною збору мит сьогодні є їх захисна (регулятивна) функція.

Існує поширена думка, що мита аналогічні непрямим податкам, оскільки вартість сплаченого мита переноситься на вартість товару при його подальшому обігу й, в остаточному підсумку, виражається в ціні товару при його продажі кінцевому споживачеві. Проте, на відміну від традиційних податків з обігу, мито стягується тільки з імпортера (експортера) товару, незалежно

від того, чи є він кінцевим споживачем або ввозить товари для їхнього подальшого обігу усередині країни. Не існує також і системи повернення сплаченого імпортного мита при подальшому вивезенні товару (подібно системі ПДВ), більше того, у ряді випадків стягується ще й експортне мито. Інші відмінності від непрямих податків: різна ставка мита для різних товарів; можливість звільнення (повного або часткового) від сплати.

Існує кілька критеріїв класифікації мит.

1. За характером зовнішньоторговельної операції розрізняють імпортні й експортні мита. Сьогодні у ЄС експортні мита використовуються нечасто (в основному для сировинної продукції), оскільки їхнє стягнення суперечить принципам ГАТТ/СОТ.

2. За способом встановлення ставки:

а) адвалерні мита (від лат. *ad valorem*) фіксуються у вигляді відсотка із ціни оподаткованого товару. Сьогодні більшість мит, що стягуються в ЄС, відносяться до адвалерних. Подібний спосіб встановлення розмірів імпортних і експортних мит пов'язаний із підвищенням ролі регулятивної (захисної) функції мита. Він дозволяє більш справедливо регулювати зовнішній товарообіг в умовах формування спільного ринку. Перехід на адвалерний спосіб стягнення мита підтримується також міжнародними торговельними організаціями й угодами (зокрема, правилами СОТ);

б) специфічні мита, їхня ставка встановлюється залежно від будь-яких специфічних якостей товару (ваги, обсягу, потужності тощо), але не від ціни цього товару (приклади: сіль – 2,6 євро/1000 кг; шампанські вина – 3,2 євро/літр). Подібний спосіб обкладання товарів дозволяє уникнути коливань у надходженні коштів у скарбницю при значній зміні ринкової вартості товарів, а також відхилення від сплати мит шляхом штучного заниження фактурної ціни товару при його імпорті або експорті;

в) змішані (комбіновані або альтернативні) мита поєднують у собі способи обчислення ставки, використовувані для специфічних і адвалерних мит. Найчастіше використовуються у випадках недостатньої ефективності адвалерних мит з метою запобігання можливості штучного заниження ціни оподаткованого товару.

3. Особливим видом мит у ЄС є сільськогосподарські мита. Їхня ціль – реалізація вимог спільної сільськогосподарської політики Співтовариства. До другої половини 90-х років Співтовариство використовувало особливу систему компенсаційних сільськогосподарських зборів, принципом яких було підвищення вартості ввезених продуктів до рівня вартості аналогічних продуктів усередині Співтовариства. Однак під впливом СОТ такі компенсаційні збори були замінені сільськогосподарськими митами (як правило, адвалерними), що стягуються або замість мит, установлених у Єдиному митному тарифі, або на додачу до них (так звані «додаткові мита»). Сільськогосподарські мита відрізняються досить високими ставками – до 200%. Митний Кодекс ЄС дорівнює сільськогосподарські мита до мит, установлюючи загальні правила їхнього стягнення.

Різновидом сільськогосподарських мит є сезонні мита, що застосовуються для певної сільськогосподарської продукції з метою захисту сільгоспвиробників Співтовариства в період продажу їхньої продукції. Приклади: картопля обкладається підвищеним митом у період з 16 травня по 30 червня; для полуниці підвищене мито застосовується в липні.

4. За цілями стягнення мита поділяються на звичайні (засновані на митному тарифі) і спеціальні. До останніх відносяться антидемпінгові й інші захисні мита. Захисні мита в ЄС є інструментом спільної торговельної політики й покликані захищати інтереси товаровиробників Співтовариства у випадках дешевого імпорту з третіх країн. Нормативно-правові акти ЄС, що регулюють застосування захисних мит, приведені в повну відповідність із нормами і принципами ГАТТ/СОТ. Захисні мита вводяться як засоби протидії так званій «несправедливій торговельній практиці», до якої відносяться:

а) демпінговий експорт, що завдає серйозних збитків виробникам у Співтоваристві (антидемпінгові мита);

б) субсидування експорту в країнах-експортерах (компенсаційні мита);

в) недотримання країнами – торговельними партнерами ЄС своїх міжнародних зобов'язань (репресивні мита).

Захисні мита вводяться рішеннями Ради. Правовими підставами їхнього застосування можуть бути:

- а) Антидемпінговий регламент (384/96), ст. 5;
- б) Антисубсидаційний регламент (2026/97), ст. 10;
- в) Регламент про торговельні бар'єри (3286/94), ст. 4.

З метою полегшення митного оформлення товарів у ЄС використовуються так звані усереднені мита. Єдиний митний тариф передбачає усереднене мито у 3,5% на товари:

- а) що пересилаються однією фізичною особою іншій фізичній особі, або що містяться в багажі пасажирів;
- б) за умови, що ввезення цих товарів не має комерційних цілей; серед товарів немає тютюнових виробів; сукупна вартість товарів не перевищує 350 євро.

Усереднені мита також використовуються для партій товарів, що відповідають різним тарифним підгрупам, якщо окрема класифікація кожного товару викликає непропорційно великий обсяг роботи і видатки.

Необхідно зазначити, що на сьогодні близько 99% ставок мит розвинутих країн, в тому числі й держав-членів ЄС, є пов'язаними згідно із зобов'язаннями про тарифні поступки в рамках СОТ, а їх середньозважена ставка не перевищує 5% (за винятком сільськогосподарських зборів). Таким чином, абсолютна більшість ставок Єдиного митного тарифу ЄС є конвенційними за своєю сутністю, адже вони встановлені відповідно до міжнародних угод. Дотримуючись домовленостей, досягнутих у ході декількох раундів торговельних переговорів у рамках ГАТТ і СОТ, ЄС послідовно знижує ставки імпорتنих мит. За даними СОТ, середня ставка мит у ЄС становить 6,9%, причому, для сільськогосподарської продукції середня ставка дорівнює 17,3%, для інших товарів (крім бензину) – 4,5%. Різниця між мінімальною й максимальною ставками мит становить: для сільськогосподарської продукції від 0 до 236,4%, для іншої продукції від 0 до 26%. Крім того, багато товарів одержують в Співтоваристві тарифні преференції.

Митний кодекс ЄС дорівнює до мит збори, що мають рівнозначний ефект. Це дозволяє поширити норми митного права Співтовариства на різні збори, застосовувані Співтовариством і

державами-членами поза рамками спільної торговельної політики. При кваліфікації таких зборів Суд ЄС приділяє ключову роль ефекту (наслідкам) зборів, а саме – чи призводить застосування збору до дискримінації іноземних товарів. Відповідно до умов митного союзу, збори, що вводяться державами-членами у відношенні ввезених товарів або товарів, що вивозяться, при наявності ефекту, рівнозначного митам, підлягають забороні.

Податки з обігу. Основним різновидом податків з обігу в країнах ЄС є податок на додану вартість. Характер ПДВ передбачає, що товари внутрішнього виробництва й імпортовані товари підлягають рівному обкладанню, тому ПДВ на імпорт товарів сплачується так само, як і при внутрішньому обігу. Варто зазначити, що з 1 січня 1993 р. при ввезенні товарів з однієї країни ЄС до іншої підстав для обкладання ПДВ не виникає. Збір ПДВ при імпорті товарів у ЄС із третіх країн носить не дискримінаційний (як імпортні мита), а компенсаційний характер, оскільки забезпечує рівність між товарами внутрішнього виробництва й імпортованими. Таким чином, природу ПДВ можна визначити як зрівняльну.

Незважаючи на значні успіхи в гармонізації права держав-членів у галузі непрямого оподаткування, дотепер не вирішене питання про введення єдиної ставки ПДВ у Співтоваристві. Ставки ПДВ устанавлюються державами-членами самостійно, хоча й з дотриманням устанавлених у Співтоваристві в 1993 р. верхніх і нижніх меж. Тому, якщо мита на імпортований товар можуть стягуватися на всій митній території ЄС по ставці, устанавленій Єдиним митним тарифом, то ПДВ повинен стягуватися по ставці, що діє в країні-імпортері. Така ситуація багато в чому суперечить свободі пересування товарів у Співтоваристві, оскільки обмежує можливості імпортерів Співтовариства при виборі місця митного оформлення товарів.

В рамках ЄС запроваджена єдина система оподаткування ПДВ для спрощення переміщення товарів всередині спільноти. Основним документом, що регулює дану сферу, є Директива 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року «Про спільну систему

податку на додану вартість» з подальшими змінами та доповненнями.

Директива встановлює загальні уніфіковані правила, проте надає країнам-учасникам можливість застосовувати свої винятки із загальних правил у таких важливих питаннях як порядок і умови реєстрації платників податку, категорії товарів та послуг, які оподатковуються за зниженими ставками, розміри цих ставок та ін. Таким чином необхідно застосовувати різні правила визначення місця, різні процедури, а також ставки ПДВ в залежності від конкретної операції в кожній конкретній європейській країні.

Так, основні ставки ПДВ в країнах ЄС станом на 1 січня 2017 р. коливаються: Люксембург – 17 %, Мальта – 18 %, Німеччина, Кіпр, Румунія – 19 %, Австрія, Болгарія, Великобританія, Словаччина, Франція, Естонія – 20 %, Бельгія, Іспанія, Латвія, Литва, Нідерланди, Чехія – 21 %, Італія, Словенія – 22 %, Ірландія, Польща, Португалія – 23 %, Греція, Фінляндія – 24 %, Данія, Хорватія, Швеція – 25 %, Угорщина – 27 %.

Акцизи. Якщо ПДВ є загальним податком з обігу, то акцизи являють собою приклад спеціального споживчого податку, тому що накладаються тільки на окремі види товарів, які користуються особливим попитом на внутрішньому ринку. У ЄС до категорії підакцизних товарів відносяться пиво, вино, міцні алкогольні напої, мінеральні мастила, деякі види палива, тютюнові вироби, деякі предмети розкоші. Відносно оподатковуваних товарів акцизи також носять зрівняльний характер, оскільки поширюються і на внутрішні, і на імпортовані товари даної категорії. Аналогічно ПДВ, з 1 січня 1993 р. акцизи не стягуються при ввезенні підакцизного товару з однієї країни ЄС до іншої, але стягуються при імпорті підакцизних товарів на митну територію ЄС. Ставки акцизів встановлюються державами-членами на основі гармонізованих правил. На відміну від ПДВ і мита, яке переважно є адвалерним, (тобто, обчислюваним у відсотках від митної вартості товару), акцизи, як правило, являють собою специфічні збори Вони обчислюються у фіксованій ставці на одиницю товару (маси товару, вмісту алкоголю тощо). При експорті підакцизних товарів вартість

акцизів, аналогічно ПДВ, повертається експортерам, що передбачено правилами ГАТТ.

Митне законодавство ЄС допускає у ряді випадків стягнення митними органами держав-членів митних зборів як плату за додаткові послуги, надані за запитом декларантів. До таких послуг відносяться:

а) аналіз і експертна оцінка зразків товарів, а також їхнє поштове пересилання на запити з питань застосування митного законодавства;

б) зберігання товарів на складах тимчасового зберігання понад установлені строки;

в) перевірка товару імпортером до подання митної декларації;

г) знищення товару, якщо це тягне витрати митних органів;

д) перевірка товарів з метою верифікації, якщо це тягне витрати митних органів;

е) проведення митного оформлення в неробочий час або поза встановленим для цього місцем.

Тема 5. Структура Митного тарифу ЄС

Митний тариф ЄС є основою митного регулювання переміщення товарів та транспортних засобів через митні кордони ЄС. Так, згідно ст. 33 Митного кодексу «імпортні та експортні мита повинні базуватися на Спільному митному тарифі», а «інші заходи, призначені положеннями Співтовариства, у певних сферах торгівлі товарами, за необхідності, застосовуються відповідно до тарифної класифікації цих товарів». Таким чином, тарифна класифікація, що міститься в Митному тарифі ЄС, використовується для застосування заходів як тарифного, так і нетарифного регулювання.

Спільний митний тариф складається з Комбінованої номенклатури товарів 1987 р. та інших номенклатур, встановлених ЄС з метою застосування тарифних заходів регулювання торгівлі товарами. Нині діючий Митний тариф ЄС було прийнято регламентом Ради ЄС 23 липня 1987 р., а в силу він вступив з 1 січня 1988 р. Прийняття цього тарифу було обумовлено змінами у міжнародно-правовому регулюванні

класифікації товарів у митних тарифах. Попередній митний тариф ЄС було засновано на так звані Брюссельській номенклатурі, а новий – на Гармонізованій системі опису і кодування товарів.

Структура митного тарифу ЄС визначається Митним кодексом. Митний тариф ЄС складається з семи елементів, які позначені літерами (a – g). Перші два елементи представляють собою вищезгадані товарні номенклатури, що застосовуються в ЄС, а сам:

а) Комбіновану номенклатуру товарів 1997 р., та

б) «інші номенклатури, встановлені ЄС», у даному випадку мається на увазі інтегрована товарна номенклатура TARIC – Tarif integre des Communautés Europeennes.

Інші п'ять елементів – різні види ставок мита, а також звільнень від ставок мита, які відповідають певним товарним позиціям товарної номенклатури.

Комбінована номенклатура ЄС (далі – КН) побудована на основі Конвенції про Гармонізовану систему опису і кодування товарів 1988 р., складається з 21 розділу, 99 глав, 1244 груп. Призначення розділів полягає у забезпеченні зручності користування номенклатурою. Основними критеріями класифікації товарів за розділами, главами та групами є матеріал або функції, які виконують товари. Як додатковий критерій використовується ступінь обробки товарів. Код КН складається з 8 цифр.

Комбінована номенклатура відтворює номенклатуру Гармонізованої системи, додаючи до неї деякі товарні підгрупи, передбачені законодавством Співтовариства («підгрупи КН»). Комбінована номенклатура складається з 21 розділу, розділених на 99 глав. Глави підрозділяються на групи й підгрупи. Головні критерії класифікації товарів по розділах – матеріал і функції товарів. Так, розділи I, II, III, V, VI, VII, VIII, IX, XIII, XIV Комбінованої номенклатури сформовані на основі матеріалу (складу), з якого зроблені товари (або на основі видів тварин і рослин). Наприклад, розділ IX – «дерево і вироби з дерева». Групи товарів усередині деяких розділів і глав об'єднані й перераховані за зростанням ступенів обробки (приклад: 4403 –

«сире дерево», 4407 – «дерево, розпиляне по довжині», 4409 – «вироби з дерева», 4419 – «столові й кухонні меблі»).

Розділи XII, XVI, XVII, XVIII, XIX Комбінованої номенклатури сформовані на основі способу використання і функцій товарів (наприклад, розділ XVIII – «засоби транспорту»).

Згідно з Регламентом Ради Міністрів 2658/87 Європейська Комісія зобов'язана на базі КН скласти інтегровану товарну номенклатуру (TARIC). Цей тариф не поширюється на осіб, що переміщують товари через митні кордони ЄС, але використовується Європейською Комісією та компетентними органами держав-членів для реалізації заходів ЄС щодо імпорту, а також у необхідній мірі до експорту та торгівлі між державами-членами ЄС.

TARIC діє з 1 січня 1988 р. Він заснований на Комбінованій номенклатурі й складається приблизно з 10000 товарних позицій, що становлять базу номенклатури товарів для Митного тарифу, а також для статистики зовнішньої й внутрішньої торгівлі Співтовариства.

Інтегрований тариф Співтовариства включає: положення Гармонізованої системи опису і кодування товарів; положення Комбінованої номенклатури товарів; положення про особливі тарифні заходи Співтовариства, а саме:

- тарифні винятки;
- тарифні квоти;
- тарифні преференції (з урахуванням тарифних квот і меж);
- узагальнена система тарифних преференцій для країн, що розвиваються;
- антидемпінгові й компенсаційні мита;
- митні збори;
- компенсаційні збори;
- змінювані компоненти (для випадків переробки сільськогосподарських продуктів);
- компенсаційні умови для нових членів;
- періодичні ціни за одиницю продукту (для деяких продуктів, що псуються);

-
- мінімальні ціни і відсильні ціни;
 - заборона на імпорт;
 - обмеження імпорту (кількісні обмеження, ліцензії, сертифікати);
 - заходи безпеки імпорту;
 - допоміжний торговельний механізм для нових членів;
 - заборона на експорт;
 - обмеження експорту (кількісні обмеження, ліцензії, сертифікати);
 - заходи безпеки експорту;
 - повернення платежів при експорті.

Інтегрований тариф публікується щорічно в офіційних виданнях Європейського співтовариства. Поточні зміни у тарифі доступні державам-членам щотижня в електронному виді.

Товарні коди Інтегрованого тарифу, на відміну від кодів Комбінованої номенклатури, 11-значні. Перші вісім цифр відповідають коду Комбінованої номенклатури. Дев'ята цифра застосовується для статистичних цілей держав-членів. Десята й одинадцята цифри відображають підгрупи Інтегрованого тарифу. Іноді в TARIC для деяких товарних позицій застосовується додатковий 4-значний код, що відображає застосування до даних товарів спеціальних заходів Співтовариства (антидемпінгові мита, компенсаційні мита тощо).

TARIC являє собою досить зручний інструмент для практичного повсякденного використання в митному оформленні товарів, увезених на митну територію Співтовариства або тих, що вивозяться з неї. При цьому, відповідно до Регламенту 2658/87, TARIC не має самостійної юридичної чинності. Його використання обов'язкове тільки для митних органів держав-членів і для статистичних цілей.

Основними цілями використання КН та TARIC є:

- а) стягнення мит;
- б) позначення товарів, які підлягають обкладанню акцизами;
- в) позначення товарів, які обкладаються ПДВ за зниженими ставками;

г) застосування імпорتنих і експортних нетарифних обмежень;

д) ведення зовнішньоторговельної статистики.

КН та TARIC видаються мовами всіх держав-членів ЄС, але контрольними вважаються англійський та французький варіанти.

Використання міжнародних основ для товарної номенклатури, таких як Гармонізована система, полегшує проведення міжнародних торговельних переговорів, вирішення торговельних суперечок, ведення й аналіз торговельної статистики держав. Використання однакової системи кодування й опису товарів дозволяє уникнути необхідності змінювати товарні документи при переміщенні товарів з однієї країни до іншої, стандартизувати національні системи митної документації, вести міжнародні бази даних зовнішньої торгівлі.

Митний тариф складений у формі таблиці. Перший стовпчик містить коди Комбінованої номенклатури. У другому стовпчику міститься опис товарів. Третій стовпчик утримує так звані автономні ставки мит – ставки, установлені Співтовариством в односторонньому порядку. У четвертому стовпчику зазначені конвенційні ставки мит, установлені відповідно до умов ГАТТ/СОТ. За загальним правилом, Співтовариство застосовує конвенційні ставки незалежно від того, чи ввозяться товари із країни-члена СОТ або із країни, що не входить у цю міжнародну організацію. Автономні ставки застосовуються тоді, коли вони нижчі конвенційних, або коли конвенційна ставка для даної товарної позиції відсутня. Однак і автономні, і конвенційні ставки мит можуть не застосовуватися у випадках, коли норми Співтовариства передбачають автономні спеціальні мита для товарів, що походять з певних країн, або у випадку застосування ставок, установлених міжнародними угодами Співтовариства. П'ятий стовпчик тарифу містить додаткові відомості відносно товарів відповідної підгрупи, такі як вага, обсяг, розмір тощо.

Ставки мит Митного тарифу ЄС є диференційованими. Нормами Митного кодексу передбачено 5 видів мит, які застосовуються.

1. Ставки та інші нарахування, які застосовуються до товарів, які визначені комбінованою номенклатурою. Цей вид мит охоплює безпосередньо мита і сільськогосподарські збори та інші імпорتنі збори, що стягуються відповідно до спільної аграрної політики або відповідно до особливих угод щодо деяких товарів, які виробляються в результаті обробки сільськогосподарських продуктів.

2. Пільгові тарифні заходи, передбачені зовнішніми угодами ЄС з окремими країнами чи групами країн, які означають надання пільгового тарифного режиму. У цьому випадку під «пільговим тарифним режимом» розуміється зниження ставки або утримання від стягнення імпортного збору. Пільговий тарифний режим може надаватися у рамках тарифної квоти або ж надаватися окремим товарам відповідно до їх природи та кінцевого використання.

3. Пільгові тарифні заходи, ухвалені ЄС в односторонньому порядку щодо окремих країн, груп країн чи територій.

4. Автономні заходи, що передбачають зниження або скасування обкладення імпортними зборами для деяких видів товарів.

5. Інші тарифні заходи, передбачені норами ЄС.

Тарифні преференції можуть бути автономними і конвенційними. Вони діють відносно окремих країн, груп країн або територій. Вони мають задовольняти дотримання правил походження товарів. При імпорті товарів із країн, з якими Співтовариство формує митний союз (Туреччина, Андорра, Сан-Марино), а також із «заморських країн і територій», що знаходяться під юрисдикцією держав-членів, тарифні преференції надаються товарам, які перебували у вільному обігу в цих країнах і територіях.

Іноді преференційні тарифні заходи поширюються тільки на обмежений обсяг зовнішньоторговельного обігу стосовно відповідних товарів або відповідних країн. Подібні обмеження називаються тарифними квотами (при автоматичному поновленні звичайного, тобто непільгового, обкладання з досягненням встановлених граничних обсягів імпорту) і тарифними межами (при необхідності прийняття спеціального акту Комісії із застосування пільгових або нормальних тарифів).

У практиці Співтовариства часто виникають лінгвістичні труднощі при класифікації товарів. Якщо виникають розбіжності у тлумаченні термінів на різних мовах, відповідно до рішення Суду ЄС необхідно звертатися до англійської й французької версій тарифу. Якщо розбіжності виникають між цими двома версіями, необхідно виходити з правил інтерпретації товарної номенклатури.

Тема 6. Визначення країни походження товарів

Наступним після тарифної класифікації фактором обчислення і стягнення мит є походження товарів. Митний кодекс Співтовариства розрізняє неpreferенційне і preferенційне походження. Зміст даного розмежування полягає у формулюванні критеріїв, що дозволяють поширити на будь-який товар пільгові (сприятливі) тарифні заходи.

Метою визначення походження товару є вирішення питання:

а) про поширення на товар Митного тарифу ЄС без застосування односторонніх і конвенційних пільгових заходів у відношенні окремих третіх країн (груп країн, територій);

б) про поширення на торгівлю окремими категоріями товарів нетарифних заходів (у т. ч. кількісних обмежень);

в) про необхідність для даного товару сертифіката походження.

Митний кодекс визначає, що товаром, що походить з будь-якої країни, є товар, повністю видобутий або вироблений у цій країні. Кодекс пояснює, що під поняттям «країна» розуміються і державна територія, і територіальні води. До товарів, повністю видобутих у своїй країні походження, відносяться:

– мінеральні продукти, що видобуваються на території даної країни;

– плодові продукти, вирощені на території даної країни;

– живі тварини, народжені і вирощені на території даної країни;

– продукти, що походять від вирощених на території даної країни живих тварин;

-
- продукти полювання і рибальства, отримані на території даної країни;
 - морські продукти, отримані за межами територіальних вод даної країни за допомогою суден, що зареєстровані у даній країні і плавають під її прапором;
 - продукти, зроблені на плавучих рибопереробних підприємствах із продуктів, зазначених у попередньому пункті, за умови, що дані підприємства розташовані на суднах, що зареєстровані у даній країні і плавають під її прапором;
 - продукти, отримані з морського дна або шельфу за межами територіальних вод за умови, що країна, яка їх видобула, має виняткове право на розробку даної ділянки морського дна або шельфу;
 - промислові відходи або сміття, зібрані на території даної країни для переробки в сировинні матеріали;
 - товари, вироблені на території даної країни винятково із продуктів, зазначених у попередніх пунктах або їхніх похідних, на будь-якій стадії виробництва.

У реальному житті коло товарів, що відповідають визначенню повністю видобутих або вироблених у країні, досить вузьке. Тому митне законодавство ЄС регламентує походження товарів, процес виробництва яких охоплює кілька країн. У такому випадку товар вважається таким, що походить з тієї країни, де він піддався остаточній, істотній, економічно виправданій обробці на підприємстві, спеціально для цього призначеному Ця обробка повинна являти собою виробництво нового продукту або важливу частину такого виробництва (критерій достатньої переробки). Даний принцип митного права ЄС відтворює положення Кіотської конвенції. На практиці у Співтоваристві для визначення походження того або іншого товару використовується наступна послідовність методів:

- а) промисловий метод: визначення достатності зроблених над продуктом операцій для підтвердження його походження в даній країні;
- б) економічний метод: оцінка доданої при переробці товару вартості;

в) метод тарифної класифікації: чи відбувається зміна товарної позиції в митному тарифі при переробці товару.

Іноді методи поєднуються. Відомий також четвертий метод, так званий абстрактний метод: достатньою вважається остання істотна переробка, що економічно виправдана і являє собою виробництво нового товару або важливу частину такого виробництва. У цьому випадку вирішення питання про походження провадиться в адміністративному або судовому порядку.

Відомий також кумулятивний метод, застосовуваний до товарів, що походять з території митних союзів або зон вільної торгівлі, стосовно яких у Співтоваристві діє єдиний імпортерний режим незалежно від конкретної країни походження.

Кодекс забороняє проведення над товаром таких дій, метою яких є створення помилкових підстав для пільгового митного обкладання товару.

Особливі правила визначення походження товарів передбачені для:

а) текстилю й інших продуктів, що містяться в XI розділі Комбінованої номенклатури;

б) запасних частин.

Походження товару не відіграє ролі у випадках:

а) якщо продукт вільно обертається усередині ЄС або митного союзу (наприклад, між ЄС і Андоррою); при цьому товари, імпортовані із третіх країн, мають пройти всі імпортерні формальності; не повинне мати місце повернення сплачених імпортерних мит;

б) якщо відносно імпортованого продукту діє режим найбільшого сприяння без будь-яких обмежувальних або захисних заходів (антидемпінгові мита, ембарго, квоти тощо);

в) якщо при імпорті товарів стягується мито по усередненій ставці;

г) якщо товари звільнюються від сплати мита (привілейовані операції);

д) якщо товар експортується з ЄС без експортерного відшкодування.

У випадках, коли питання походження товару істотно для обчислення мита, законодавство установлює необхідність надання документа, що підтверджує походження товару – сертифіката походження. Крім цього, митні органи, незалежно від наявності сертифіката, вправі вимагати додаткові докази походження товару у випадку появи в них серйозних сумнівів на цей рахунок.

Імплементацийний кодекс (Регламент 2454/93) деталізує правила Співтовариства відносно сертифікатів походження. Розрізняються універсальні сертифікати походження і сертифікати для сільськогосподарської продукції.

Універсальний сертифікат походження має задовольняти наступним умовам:

а) видається відповідним органом державної влади або агентством, належним чином уповноваженим владою країни видачі;

б) містить усі дані, необхідні для ідентифікації продукту, на який він виданий, а саме: вид продукту; кількість упакувань, їхній тип, нумерація й маркування; вага продукту нетто й брутто, або кількість (обсяг) продукту (якщо вагу продукту важко точно визначити або якщо продукт звичайно вимірюється не вагою); відправник продукту;

в) недвозначно вказує країну походження товару, у відношенні якого він виданий.

Якщо товар походить із країни-члена ЄС, сертифікат повинен указувати на те, що товар походить із ЄС, і тільки у необхідних випадках вказується держава-член. Якщо виробництво товару охоплює кілька країн ЄС, то товар сертифікується як такий, що походить із ЄС. Сертифікат походження ЄС видається на письмове звернення експортера (виключення робиться для експортерів, що провадять регулярні експортні операції з товарами однакового походження). З метою запобігання підробок сертифікатів регламентуються їхня форма, розміри, вид і щільність паперу, тло й спосіб друку, нумерація.

Сертифікати для сільськогосподарських продуктів необхідні для продуктів, що походять із третіх країн, з якими укладені спеціальні угоди про умови імпорту. Такі сертифікати видаються уповноваженими органами влади країни-експортера і

містять крім необхідних даних про товар посилення на відповідну угоду. Як правило, вони дійсні протягом 10 місяців від дня видачі. Передбачається процедура взаємного визнання сертифікатів. Влади країн-експортерів направляють у Комісію найменування й адреси органів, уповноважених на видачу сертифікатів, зразки їхніх печаток, а також найменування й адреси урядових закладів, що розглядають запити про підтвердження дійсності сертифікатів.

Під преференційним походженням товару розуміється його походження в країні (території), у торгівлі з якою застосовуються автономні або конвенційні тарифні пільги Співтовариства. Умови, що дозволяють поширити на той або інший товар тарифні преференції, повинні бути сформульовані:

а) у випадку конвенційної (міжнародно-правової) природи преференцій – у відповідних угодах Співтовариства із третіми країнами;

б) у випадку одностороннього (автономного) прийняття пільг – відповідно до процедури, передбаченої інститутами Співтовариства.

Сьогодні Співтовариство застосовує тарифні преференції стосовно більш ніж 200 країн і територій для зміцнення економічних зв'язків і підтримки країн, що розвиваються. Переважна більшість країн-членів СОТ користуються преференціями в ЄС.

Законодавство ЄС не містить детальної регламентації правил визначення преференційного (або непреференційного) походження товарів. Однак Співтовариство є стороною в Угоді про правила походження, прийнятій за підсумками Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів у рамках ГАТТ. Відповідно до рішень Уругвайського раунду в 1994 р. були внесені зміни до Регламенту про застосування Кодексу (2454/93), що стосуються преференційного походження.

Правила визначення походження для товарів, повністю зроблених у країнах і територіях, що користуються преференціями Співтовариства («країни-бенефіціари»), аналогічні правилам визначення непреференційного походження. Для товарів, у виробництві яких бере участь кілька країн

(територій), застосовуються більш суворі правила. Зокрема, не використовується абстрактний критерій, оскільки виникає ризик різного тлумачення в різних країнах-бенефіціарах. Якщо при виробництві товару використовується не більше 10% непреперенційних компонентів, їх можна не враховувати при визначенні походження. Однак дане правило не діє відносно текстильних товарів. Енергія, паливо, устаткування й інструменти для виробництва товарів не беруться до уваги при визначенні їхнього походження.

Якщо товар виробляється групою країн-бенефіціарів, діє принцип регіональної кумуляції, тобто товар розглядається як такий, що походить з єдиної митної території. Принцип регіональної кумуляції застосовується, зокрема, відносно наступних регіонів:

а) АСЕАН (Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам);

б) Центральньоамериканський спільний ринок (Коста-Рика, Гондурас, Гватемала, Нікарагуа, Панама, Сальвадор);

в) Андське Співтовариство (Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела);

г) Південноазіатська асоціація регіонального співробітництва (Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка).

Кумуляція допускається також для країн групи АКТ (Азія, Карибський басейн, Тихий Океан) і «заморських країн і територій».

У випадку, коли країни-бенефіціари укладають преференційні угоди (угоди про вільну торгівлю) між собою, також можлива так звана повна кумуляція. Такі угоди сьогодні діють між ЄС і країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕФТА) (Ісландією, Норвегією, Швейцарією, Ліхтенштейном).

Для товарів, що походять з різних пільгових груп країн, передбачені різні форми сертифікатів походження.

Регламент 2454/93 поширює дію правил про преференційне походження товарів відносно іспанських островів Сеута й Мелілья, що не входять до митної території ЄС. Відповідальність за застосування або незастосування цих правил для зазначених територій лежить на митній владі Іспанії.

Сьогодні у загальному імпорті ЄС частка товарів, що походять із країн, що користуються тими або іншими тарифними преференціями, перевершує частку товарів непреференційного походження. Надання товарам, що виробляються в певних країнах, різного роду тарифних (а також нетарифних) пільг є одним з основних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі у ЄС і в інших економічно розвинених країнах. Відповідно, правила визначення походження товарів вимагають більш детальної правової регламентації, а також відповідності міжнародно-правовим нормам і стандартам.

Тема 7. Митна вартість товарів

Більшість мит, що містяться в Митному тарифі ЄС, є адвалерними митами, тобто митами, що стягуються у відсотках від митної вартості товару. Для обчислення суми такого мита необхідно вартість товару помножити на ставку мита, зазначену у відсотковому вираженні. Оскільки ставки мит містяться у митному тарифі напроти відповідної товарної позиції, то основні труднощі при стягненні мита полягають у точному визначенні вартості оподаткованого товару, тобто митної вартості. Для цього необхідні чіткі правила, що дозволяють справедливо відображати реальну вартість переміщуваних через митний кордон товарів і не допускати скорочення митних платежів шляхом штучного заниження ціни товарів.

Метод «ціни угоди». Митний кодекс ЄС формулює основне правило визначення митної вартості при імпорті: митною вартістю імпортованого товару є вартість угоди, тобто ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар при його продажу для експорту на митну територію Співтовариства. При цьому необхідне дотримання наступних умов:

а) не існує обмежень на розпорядження або використання товару покупцем, крім тих обмежень, які передбачені законом або публічною владою Співтовариства; обмежують географічну зону, у якій товар може бути перепроданий; істотно не впливають на вартість товару;

б) не існує причин, що роблять продаж товару або визначення ціни товару неможливими;

в) наступний перепродаж або використання товару жодним чином, повністю або частково, прямо або побічно не пов'язані з інтересом продавця;

г) продавець і покупець не пов'язані між собою або, якщо вони пов'язані, то це жодним чином не впливає на ціну товару.

Під товарами розуміються тільки речі (матеріальні продукти). Нематеріальні цінності, такі як права користування, послуги, «ноу-хау» тощо товарами не вважаються. Якщо нематеріальні цінності інкорпоровані в матеріальні продукти (музика на диску, фільми на касетах, програмне забезпечення), необхідно встановити, чи можуть матеріальні й нематеріальні елементи бути розділені з метою митної оцінки. У деяких випадках такий поділ можливий (наприклад, у випадку програмного забезпечення). Якщо ж матеріальні продукти можуть бути використані тільки у зв'язку з нематеріальними цінностями, вартість угоди складається з обох елементів.

Особливий інтерес при застосуванні методу «ціни угоди» викликає остання умова, оскільки значна частина зовнішньоторговельних операцій провадиться особами, організаційно або фінансово пов'язаними між собою (наприклад, дочірніми підприємствами транснаціональних корпорацій). Законодавство Співтовариства визнає осіб пов'язаними між собою у наступних випадках:

- директори й керівники даних осіб беруть участь у роботі одна одної;
- дані особи юридично визнані партнерами;
- даними особами є роботодавець і працівник;
- будь-яка третя особа прямо або побічно володіє або контролює 5% або більше акцій обох даних осіб;
- одна з осіб прямо або побічно контролює іншу;
- обидві особи прямо або побічно контролюються третьою особою;
- дані особи є членами однієї родини.

Проте, у випадках, коли одна особа є агентом, дистриб'ютором або концесіонером іншої особи, вони можуть не визнаватися пов'язаними між собою. Визнання продавця і покупця особами, пов'язаними між собою, відповідно до законодавства ЄС, не є достатньою підставою для незастосування методу ціни угоди. Основним критерієм для відмови у застосуванні даного методу є те, що пов'язаність сторін угоди впливає на її ціну.

Ціною, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар (ціною угоди), вважається повна сума платежу, сплачена (або така, що має бути сплаченою) покупцем на користь продавця за імпортований товар. Ціна угоди містить у собі всі платежі, які є умовою продажу імпортованих товарів, сплачені покупцем як продавцеві безпосередньо, так і третій стороні. Платіж не обов'язково повинен здійснюватися у вигляді переказу грошей, він може бути сплачений у формі акредитива або передачі цінних паперів у прямій або непрямій формі.

Деякі види діяльності, здійснювані покупцем за свій рахунок, такі як маркетингова або рекламна, не вважаються непрямими платежами продавцеві, навіть якщо така діяльність приносить дохід продавцеві або здійснюється за згодою з ним. Відповідно, вартість подібних заходів не включається до митної вартості імпортованого товару.

Судова практика Співтовариства доповнює положення законодавства ЄС відносно ціни угоди. Митна вартість має обчислюватися на підставі умов даної індивідуальної угоди, навіть якщо ця угода не відповідає звичайній торговельній практиці. Ціна повинна бути сплачена особі, що має доміцилій на митній території Співтовариства, або провадить постійну ділову активність на зазначеній території. Не допускається зміна ціни угоди декларантом після подання митної декларації.

До ціни угоди для імпортованих товарів включаються наступні складові (за умови, що вони відшкодовуються покупцем, але не включаються до ціни, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар):

а) комісійні й брокерські збори, крім комісійних за покупку;

б) вартість контейнерів і упакування, крім контейнерів, які можуть бути використані повторно й оформляються окремо від товару;

в) допоміжні витрати: товари і послуги, що надаються прямо або побічно покупцем безкоштовно або за зниженою ціною для використання у зв'язку з виробництвом товару і його продажом для експорту, зокрема інструменти, шаблони, кліше, матеріали, спожиті при виробництві товару (мастила, пальне, відходи матеріалів), інженерні, дизайнерські, планово-проектні роботи;

г) ліцензійні збори, крім зборів за право відтворення імпортованих товарів у Співтоваристві; ліцензійні збори включають оплату за використання патентів, моделей, ноу-хау, торговельних марок, авторських прав тощо;

д) доходи від перепродажу і використання імпортованих товарів, що надходять прямо або побічно продавцеві;

е) транспортування, страхування, навантаження-розвантаження і догляд за товаром, пов'язані з переміщенням товару до митної території Співтовариства.

Останній пункт означає, що базою для митної вартості в Співтоваристві є ціна CIF (відповідно до правил ІНКОТЕРМС), що відповідає принципам Угоди СОТ про митну оцінку (у США і Канаді використовується ціна FOB).

Кодекс також перераховує видатки, що не включаються до митної вартості. Вартість цих видатків зазначається окремо від ціни угоди. До них відносяться:

а) транспортування по митній території Співтовариства;

б) монтаж, складування, догляд, технічне обслуговування;

в) відсотки по фінансових зобов'язаннях, якщо вони не перевищують нормальний рівень у країні фінансування;

г) збори за право відтворення товару в Співтоваристві;

д) комісійні за покупку, тобто плата покупця своєму агентові за представництво при покупці товару;

е) імпортні мита й інші платежі, що стягуються в Співтоваристві при імпорті або продажу товару; те ж саме відноситься до податків у країні походження або експорту;

є) зберігання товару на митному складі.

Резервні методи визначення митної вартості.

У випадках, коли митна вартість не може бути визначена у відповідності із методом ціни угоди, митне законодавство ЄС передбачає чотири додаткових методи:

а) метод ціни угоди для ідентичних товарів, проданих для експорту в Співтовариство і завезених приблизно в той саме час;

б) метод ціни угоди для подібних товарів, проданих для експорту в Співтовариство і завезених приблизно в той саме час;

в) метод розрахунку митної вартості на основі ціни за одиницю ідентичного або подібного імпортованого товару, що продається в Співтоваристві особам, не пов'язаним із продавцями («дедуктивний метод»);

г) метод розрахованої вартості, що становить суму:

– вартості матеріалів і робіт, використаних при виробництві товару;

– середнього розміру прибутку і видатків, що відповідають продажам товарів аналогічного класу або виду й увезених у Співтовариство із країни-експортера;

– вартості видатків, що додаються до ціни товару (транспортування, страхування, навантаження-розвантаження).

Ідентичні товари – товари, зроблені в тій самій країні, однакові за усіма характеристиками, включаючи фізичні характеристики, якість, репутацію виробника; допускаються невеликі зовнішні відмінності (колір).

Подібні товари – товари, зроблені в тій самій країні, мають схожі характеристики і компоненти (матеріали), що дозволяє їм виконувати подібні функції й бути комерційно взаємозамінними, з огляду на їхню якість, репутацію виробника і торговельну марку.

Методи в) і г) можуть застосовуватися за запитом декларанта. Якщо жоден із зазначених методів не може бути застосований для розрахунку митної вартості, то вона визначається на основі будь-яких інших наявних у Співтоваристві даних і відповідно до принципів і загальних правил:

а) ст. VII ГАТТ 1994 р.;

б) Угоди про застосування ст. VII ГАТТ 1994 р.; і

в) Митного кодексу ЄС (у літературі можна зустріти задування цього правила як шостий метод розрахунку митної вартості).

Підставою для розрахунку митної вартості імпортованих товарів не може бути:

- ціна продажу в Співтоваристві товарів, вироблених у Співтоваристві;
- ціна, розрахована по системі вибору найбільшої з можливих цін;
- ціна товару на внутрішньому ринку країни-експортера;
- ціна виробництва, розрахована методом, відмінним від методу г);
- ціна товару, експортованого до країни (території), що не входить до митної території Співтовариства;
- мінімальна митна вартість;
- довільна або фіктивна ціна.

Кодекс регламентує визначення митної вартості у випадку імпорту носіїв інформації: митною вартістю є тільки вартість самого носія без урахування вартості інформації, що зберігається на ньому.

Для деяких продуктів, що псуються, можлива спрощена процедура митної оцінки, заснована на встановленій Комісією ціні за 100 кг товару нетто.

Якщо вартість товару зазначена не у валютах держав-членів, використовуються обмінні курси, установлені компетентними органами держави-члена або Співтовариства.

Для визначення митної вартості товару митні органи Співтовариства мають право вимагати особливий документ – декларацію митної вартості. Така декларація може бути представлена або в письмовій або у електронній формі. Додається також копія рахунку-фактури. Декларація митної вартості не потрібна у випадках:

- коли митна вартість не може бути визначена на основі вартості угоди; у таких випадках слід надати інформацію, необхідну для застосування того або іншого методу оцінки;

-
- коли митна вартість визначається по спрощеній процедурі для продуктів, що псуються;
 - якщо митна вартість партії товарів не перевищує 5000 євро;
 - якщо імпортуються товари некомерційної природи;
 - якщо за митними правилами мито не стягується;
 - коли товарообіг між покупцем і продавцем здійснюється багаторазово на однакових умовах.

Точне й правомірне встановлення вартості товару для митних цілей, по-перше, гарантує стягнення належної суми адвалерного мита, що відповідає тарифній класифікації даного товару. По-друге, митна вартість товару дозволяє розрахувати і стягнути інші адвалерні види митних платежів, зокрема, ПДВ. По-третє, митна вартість дозволяє застосовувати інші тарифні й нетарифні заходи зовнішньоторговельного регулювання (тарифні квоти, компенсаційні мита, антидемпінгові й антисубсидійні мита). По-четверте, митна вартість необхідна для ведення зовнішньоторговельної статистики. По-п'ятих, визначення митної вартості сприяє вирішенню питання про походження товару з використанням методу додавання вартості. Беручи до уваги роль мит і ПДВ при формуванні власних ресурсів ЄС, можна констатувати, що реалізація єдиної системи визначення митної вартості товарів забезпечує функціонування бюджетної системи Співтовариства.

Тема 8. Митні режими

Статтею 5 Митного Кодексу Європейського Союзу, затвердженого Регламентом (ЄС) № 952/2013, встановлено три основних види митних режимів у Європейському Союзі, а саме:

- а) випуск для вільного обігу (release for free circulation);
- б) спеціальні процедури (special procedures);
- в) експорт (export).

Водночас статтею 210 цього Митного Кодексу Європейського Союзу передбачено, що товари можуть бути поміщені під будь-яку з таких категорій спеціальних процедур:

- а) зовнішній і внутрішній транзит (transit, which shall comprise external and internal transit);

б) поміщення товару на митний склад або вільну зону (storage, which shall comprise customs warehousing and free zones);

в) тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання (specific use, which shall comprise temporary admission and end-use);

г) переробка товару всередині та назовні митної території Союзу (processing, which shall comprise inward and outward processing).

Тобто загалом митне право Європейського Союзу фактично передбачає шість різновидів митних режимів. Вперше така класифікація була введена Модернізованим Митним Кодексом Європейського Союзу, затвердженим Регламентом (ЄС) № 450/2008 (статті 4 та 135).

Проте новітньою редакцією Митного Кодексу ЄС (Регламент № 952/2013) передбачені деякі зміни. Наприклад, щодо зберігання товару на митних складах або вільній зоні. Так, статтею 135 Митного Кодексу ЄС в редакції 2008 року передбачено цей митний режим як «зберігання, що включає тимчасове зберігання, зберігання на митних складах і вільній зоні». У той же час Регламентом (ЄС) № 952/2013 встановлено лише зберігання на митних складах і вільній зоні як різновид митного режиму.

Договір про заснування Європейської Співтовариства 1957 року проголошує свободу обігу товарів по всій території ЄС. Цей принцип розповсюджується не тільки на товари, вироблені в країнах-членах Європейського Союзу, але і на імпорتنі товари, випущені у вільний обіг із сплатою відповідних імпорتنих мит. Випуск у вільний обіг надає іноземним товарам статус товарів Європейського Союзу.

Відповідно до Кодексу всі товари, незалежно від їхньої природи, кількості, країни походження, країни відправлення й місця призначення, при дотриманні певних умов у будь-який час можуть бути поміщені під один з митних режимів. Умова про обов'язкове поміщення товарів у будь-який митний режим має ряд обмежень. Заборони й обмеження на використання тих або інших митних режимів можуть вводитися на підставах:

- суспільної моралі;

-
- державної політики;
 - громадської безпеки;
 - захисту життя і здоров'я людей, тварин і рослин;
 - захисту предметів національного художнього, історичного й археологічного надбання;
 - захисту промислової й комерційної власності.

Кодекс допускає можливість інших обмежень на використання митних режимів і процедур. Такі обмеження можуть виникати на підставі спільної сільськогосподарської політики Співтовариства, заходів торговельної політики, правил по контролю над обігом наркотичних і психотропних речовин, національного кримінального законодавства тощо.

Найважливішою з митних процедур є **випуск товарів у вільний обіг**. Це фундаментальна концепція митного союзу, прямо пов'язана зі ст. 24 Договору про ЄС. Договір про ЄС проголошує свободу обігу товарів по всій території Співтовариства. Цей принцип поширюється не тільки на товари, вироблені в Співтоваристві, але й на імпортовані товари, випущені в Співтоваристві у вільний обіг зі сплатою відповідних імпорتنих мит. Випуск у вільний обіг надає іноземним товарам статус товарів Співтовариства.

Відповідно до положень статті 201 Регламенту (ЄС) № 952/2013 процедура випуску для вільного обігу включає:

а) стягнення імпортного мита відповідно до Митного тарифу ЄС;

б) якщо є така необхідність, інші стягнення на підставі відповідних нормативно-правових актів; сплату ПДВ і акцизів;

в) застосування заходів торговельної політики (кількісних обмежень тощо) та інших формальностей відносно імпорتنих товарів;

г) проведення інших формальностей, передбачених відносно імпортованих товарів (стаття 203).

Якщо до випуску у вільний обіг оформляються товари, ввезення яких викликає необхідність сплати мит, момент прийняття митної декларації стає моментом виникнення митного боргу. Митний борг може виникати і до прийняття декларації в

силу особливих причин, таких як, порушення митних правил (наприклад, вилучення товарів з-під митного контролю).

Законодавство ЄС передбачає низку правил, що дозволяють провадити випуск у вільний обіг у пільговому або спрощеному порядку. До них відносяться:

- преференційні й інші тарифні заходи;
- сприятливі тарифні режими, застосовувані на основі природи продуктів або їхнього призначення;
- застосування усереднених ставок мит;
- звільнення від сплати мит за певних обставин;
- звільнення від сплати імпорتنих мит для повернутих товарів і продуктів морського промислу.

Товари, випущені у вільний обіг у Співтоваристві, можуть втратити статус товарів Співтовариства в таких випадках:

а) подальше вивезення товарів з митної території ЄС (крім тих митних процедур, які не змінюють статус товарів, наприклад, внутрішній транзит);

б) оголошення митної декларації недійсною після випуску товарів;

в) подальше повернення мит у рамках процедури внутрішньої переробки;

г) подальше повернення мит внаслідок дефектності товарів або невідповідності умовам контракту, з обов'язковим вивезенням товарів за межі митної території або знищенням товарів.

Митна процедура експорту товарів є свого роду дзеркальним відображенням процедури випуску товарів у вільний обіг. За допомогою цієї процедури товари Європейського Союзу покидають митну територію ЄС і позбавляються свого митного статусу. Процедура експорту передбачає:

- а) подання митної декларації;
- б) в залежності від обставин:
 - погашення або звільнення від імпортного мита;
 - виплати експортних субсидій;
 - стягнення експортного мита відповідно до Митного тарифу ЄС;

в) проведення інших формальностей, передбачених відносно експортованих товарів;

г) застосування заборонних або обмежувальних заходів, зокрема тих, що стосуються суспільної моралі, державної політики або громадської безпеки, охорони здоров'я та життя людей, навколишнього середовища, захисту національних скарбів, що мають художню, або археологічну цінність тощо;

д) митний контроль товарів, які експортуються (статті 158, 263, 267 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Експорт товарів також пов'язаний з відшкодуванням ПДВ і акцизів, сплачених на експортовані товари в процесі їхнього обігу в Співтоваристві.

Процедура експорту проходить у дві стадії:

а) подання експортером (декларантом) митної декларації й, якщо необхідно, дозволів або ліцензій до митної установи за місцем розташування експортера або за місцем навантаження товару для експорту. Товар підлягає випуску для експорту за умови, що він покине митну територію Співтовариства в тому саме стані, що й на момент прийняття митної декларації;

б) подання митної декларації й товарів до митної установи при перетині митного кордону й контроль за фізичним переміщенням товару за межі митної території.

У митному законодавстві ЄС відсутнє поняття «тимчасове вивезення». Як аналог можуть бути розглянуті наступні випадки:

– вивезення товарів для переробки за межами митної території;

– внутрішній транзит через територію третьої країни;

– експорт товарів з подальшим їх поверненням на митну територію ЄС.

До митних режимів, що передбачають спеціальні процедури, Модернізованим Митним Кодексом Європейського Союзу 2008 року та новітньою редакцією 2013 року віднесено **зовнішній та внутрішній транзит**.

Процедури зовнішнього транзиту стосуються переміщення іноземних товарів у межах митної території Європейського Союзу та передбачають звільнення від:

а) імпортного мита;

б) інших витрат, передбачених чинними правилами;
в) заходів торговельної політики настільки, наскільки вони не забороняють ввезення або вивезення товарів на або з митної території Європейського Союзу (стаття 226 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Процедури внутрішнього транзиту стосуються переміщення товарів Європейського Союзу в межах митної території Європейського Союзу або такого переміщення, яке почалось/закінчилось за митною територією без зміни митного статусу товарів (стаття 227 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Метою процедури транзиту є впорядкування транспортування товарів усередині Співтовариства, спрощення формальностей, необхідних при перетині митного кордону Співтовариства. Процедура транзиту дозволяє провадити митне оформлення товарів у митній установі за місцем перебування імпортера (експортера). Дана процедура дозволяє зберігати митний статус товарів: для товарів Співтовариства – при переміщенні з одного пункту на митній території ЄС до іншого пункту на митній території ЄС через територію третьої країни; для іноземних товарів – при переміщенні по митній території ЄС.

Для переміщення товарів Співтовариства в межах митної території ЄС процедура транзиту не застосовується, оскільки таке переміщення регулюється положеннями про свободу переміщення товарів, що містяться в Договорі про ЄС.

При ввезенні іноземних товарів процедура транзиту дозволяє відкласти сплату імпортних мит і застосування інших заходів торговельної політики, поки товар не досягне пункту призначення або не залишить митну територію ЄС. Транзитні товари не обкладаються ПДВ і акцизами. Такі товари перебувають під митним наглядом для контролю за дотриманням митних правил.

При вивезенні товарів процедура транзиту дозволяє уникнути сплати експортних мит, а також імпортних мит у випадку подальшого зворотного ввезення товарів на митну територію Співтовариства. У той же час, вивезення транзитних товарів не дає права на одержання експортного відшкодування.

Митне законодавство ЄС залежно від маршруту проходження транзитних товарів розрізняє наступні різновиди процедури транзиту:

а) комунітарний транзит – при переміщенні товарів між двома пунктами на митній території ЄС;

б) загальний транзит – при переміщенні товарів у рамках Конвенції про загальний транзит 1987 р. між ЄС, ЕФТА (Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн, Швейцарія), а також деякими країнами-кандидатами;

в) міжнародний транзит – при переміщенні товарів у рамках інших міжнародних конвенцій, а саме:

– Конвенція МДП (TIR);

– Конвенція АТА;

– Конвенція про навігацію по Рейну;

г) поштовий транзит – для товарів, переміщуваних поштою.

Зовнішній комунітарний транзит – переміщення іноземних товарів між двома пунктами на митній території ЄС, у тому числі через територію третьої країни, без сплати імпорتنих і експортних мит і без застосування заходів торговельної політики. Дана процедура поширюється також на переміщення товарів між ЄС, Андоррою й Сан-Марино в рамках угод про митний союз. За загальним правилом, будь-які іноземні товари, переміщені на митну територію ЄС, можуть бути поміщені під процедуру зовнішнього комунітарного транзиту. Виключення – товари, заборонені для ввезення до ЄС внаслідок торговельного ембарго або заходів фітосанітарного контролю. При переміщенні товарів повітрям процедура застосовується тільки у випадку розвантаження-навантаження товарів в аеропорті на території ЄС. При переміщенні товарів морем процедура застосовується тільки для регулярних морських перевезень.

Внутрішній комунітарний транзит – переміщення товарів Співтовариства між двома пунктами на митній території ЄС через територію третьої країни зі збереженням митного статусу товарів і без сплати мит. Процедура не застосовується при транспортуванні товарів морем або повітрям, а також у випадках, коли товари підлягають експортним відшкодуванням або поверненню імпорتنих

мит. Різновид процедури – переміщення товарів Співтовариства усередині митної території ЄС у випадку, якщо одним з пунктів переміщення є територія, на яку не поширюються загальні правила Співтовариства у відношенні ПДВ.

Загальний зовнішній транзит – переміщення між Співтовариством і його партнерами по Конвенції 1987 р. а) товарів, що не мають статусу товарів Співтовариства; б) товарів Співтовариства, що вивозяться з ЄС із правом одержання експортного відшкодування або повернення імпорتنих мит.

Загальний внутрішній транзит – переміщення товарів Співтовариства між ЄС і країнами-партнерами в рамках Конвенції про загальний транзит. Характерно, що переміщення товарів за процедурою загального транзиту може відбуватися як між ЄС і країнами-партнерами по Конвенції, так і між двома й більше країнами-учасницями Конвенції без участі території ЄС.

Системи формальностей для комунітарного і загального транзиту схожі. Товари, що транспортуються одним транспортним засобом, оформляються за допомогою Єдиного адміністративного документа або електронного обміну даними.

Міжнародний транзит означає транспортування товарів між:

- а) Співтовариством і третіми країнами в рамках відповідних міжнародних угод;
- б) двома третіми країнами через територію Співтовариства;
- в) двома пунктами на території Співтовариства через територію третьої країни;
- г) у деяких випадках, між двома пунктами на території Співтовариства, якщо один або обидва з них перебувають за межами фіскальної території ЄС.

Переміщення товарів у рамках міжнародного транзиту провадиться на підставі спеціальних документів, установлених відповідними міжнародними угодами:

- книжка МДП (карнет TIR), у рамках Конвенції МДП;
- карнет АТА, у рамках Конвенції АТА;
- Рейнський маніфест, у рамках Конвенції про навігацію по Рейну;
- форма «302», у рамках Конвенції про статус збройних сил країн-членів НАТО;

– спеціальне поштове маркування.

Конвенція МДП застосовується до товарів, що транспортуються автомобільним транспортом, або комбінацією автомобільного й іншого транспорту, або в контейнерах через один або кілька кордонів без проміжного перевантаження. Пункти відправлення і призначення товарів повинні перебувати на території країн-учасниць Конвенції. Уповноважені організації країн-учасниць видають особливий документ – книжку (карнет) МДП, що є як транспортним документом, так і єдиним гарантійним документом на території всіх країн проходження товарів.

Карнет АТА використовується в Співтоваристві як транзитний документ у випадках, коли товар вивозиться тимчасово для використання у третіх країнах з наступним поверненням у Співтовариство.

Процедура зберігання, яка стосується поміщення товару на митний склад або вільну зону, має на меті забезпечення зберігання товарів, що не підлягають вільному переміщенню на території Європейського Союзу. Вона передбачає зберігання:

а) іноземних товарів (без стягування з них імпорتنих мит та інших витрат, передбачених чинними правилами);

б) товарів Європейського Союзу, для яких законодавство ЄС встановлює подібну процедуру при їх експорті.

За Митним Кодексом, затвердженим Регламентом Ради Європейського Співтовариства від 12 жовтня 1992 року № 2913/92, ці процедури регламентувались як окремі митні режими.

З метою спрощення митних правил вже Митним Кодексом Європейського Союзу, затвердженим Регламентом (ЄС) № 450/2008, вони були об'єднані однією процедурою. Тримання товару на митному складі і території вільної зони має для економічних операторів суттєві переваги. Так, товари можна тримати до моменту їх випуску у вільний обіг без сплати імпорتنих мит та непрямих податків, вони можуть брати участь у комерційному обороті. Процедура має необмежений термін, за виключенням товарів, термін зберігання яких обмежено станом, що ставить під загрозу життя й здоров'я людей або тварин тощо (стаття 238 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Переваги, надані процедурою митного складу, очевидні: товари можна тримати на складі до моменту їхнього випуску у вільний обіг без сплати імпорتنих мит. Більше того, товари, що перебувають на митному складі, можуть бути вивезені з ЄС відповідно до процедури зовнішнього транзиту взагалі без сплати мит у ЄС.

Митним складом вважається будь-яке приміщення (місце), призначене митними органами для зберігання товарів у встановленому порядку. У деяких випадках можливе поміщення товару під процедуру митного складу без фактичного зберігання товару на митному складі. І навпаки, знаходження товару на митному складі не завжди означає застосування для даного товару процедури митного складу: товар може перебувати на внутрішній переробці тощо.

Товари, що перебувають на митному складі, не можуть піддаватися переробці й використанню. Дозволяється провадити тільки звичайні дії по догляду за товарами, їхньому збереженню, поліпшенню їхнього товарного вигляду й підготовці до продажу на ринку. Але навіть такі дії повинні провадитися з дозволу митного органу. Кодекс допускає можливість для товарів, що перебувають під процедурою митного складу, бути предметом комерційного обігу. Якщо товари продаються (один або кілька разів), перебуваючи на митному складі, то умови процедури митного складу не порушуються. Митний борг виникне тільки після поміщення товару під процедуру випуску у вільний обіг або будь-яку іншу.

Стосовно процедури поміщення товарів у вільну зону існують деякі особливості:

а) це товари, завезені безпосередньо з-за меж митної території Європейського Союзу;

б) якщо вони були поміщені у митний режим, який завершився, або зобов'язання за яким були виконані в момент поміщення цих товарів під режим вільної зони;

в) якщо вони поміщені з метою отримання рішення, яке звільнює від сплати імпортного мита або повертає надлишок від сплаченого;

г) у разі застосування формальностей, передбачених іншими нормативно-правовими актами, крім митного законодавства (стаття 245 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Режим вільної зони багато в чому аналогічний процедурі митного складу. Відмінність полягає в місцезнаходженні вільної зони. Митний кодекс ЄС визначає вільні зони як територіальні анклавні на митній території ЄС, установлені компетентними органами влади держав-членів у районах, де концентрується зовнішньоторговельна активність. Прикладами районів високої концентрації зовнішньоторговельної діяльності в ЄС, де організовані вільні зони, є: Копенгаген, Гамбург, Афіни, Трієст, Венеція, вільні порти Бірмінгем і Ліверпуль, Канарські й Азорські острови, острів Мадейра й ін. Вільні зони мають бути відповідним чином позначені, доступ у вільні зони повинен контролюватися митними органами.

Тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання дозволяють ввозити в країни-члени Європейського Союзу іноземні товари, що підлягають реекспорту з повним або частковим звільненням від сплати митних зборів; інших витрат, передбачених чинними правилами; заходів торговельної політики настільки, наскільки вони не забороняють ввезення або вивезення товарів на/або з митної території Європейського Союзу. Порядок тимчасового ввезення може бути використаний тільки за умови виконання таких вимог:

а) товари не підлягають ніякій іншій переробці, окрім нормального зносу при їх використанні;

б) існує можливість забезпечення ідентифікації таких товарів, а за відсутності заходів з ідентифікації має існувати можливість перевірки за еквівалентними товарами;

в) держатель режиму зареєстрований за межами митної території Європейського Союзу;

г) дотримані вимоги про повне або часткове звільнення від сплати мит (стаття 250 Регламенту (ЄС) № 952/2013).

Товари, що перебувають під даною процедурою, можуть використовуватися й брати участь у комерційному обігу, однак не допускається їхня переробка або будь-яка зміна їхнього стану крім нормального зношування.

Імплементацийний кодекс установлює коло товарів і умов, коли можливе повне звільнення від сплати мит:

- а) професійне устаткування;
- б) товари, призначені для експонування на виставках, ярмарках тощо;
- в) навчальні посібники і наукове устаткування;
- г) медичне, хірургічне і лабораторне устаткування;
- д) устаткування, ввезене для ліквідації наслідків стихійних лих і катастроф;
- е) упакування;
- є) деякі інші товари.

Перелік товарів, які можуть бути частково звільнені від сплати мит відповідно до процедури тимчасового ввезення, даний у Додатку 95 Регламенту 2454/93. Як правило, часткове звільнення передбачає сплату 3% від відповідного імпортного мита за кожен місяць перебування товару на митній території Співтовариства.

Строк знаходження товарів у режимі тимчасового ввезення, згідно із статтею 251 Митного кодексу ЄС, складає 24 місяці. Проте за виняткових обставин на підставі обґрунтованої заяви митні органи можуть надати відстрочку. При цьому максимальний термін не може перевищувати 10 років, крім випадку непередбаченої події (стаття 252 Митного кодексу).

Кодекс передбачає спрощений порядок проходження процедури тимчасового ввезення. Він застосовується, зокрема, при ввезенні товарів у Співтовариство на умовах Конвенції АТА. При тимчасовому ввезенні особистих речей пасажирів і спортивних товарів взагалі не потрібно письмової заяви і дозволу.

Особливий порядок формальностей необхідний при тимчасовому ввезенні транспортних засобів. Регламент 2454/93 передбачає окремі умови для залізничного, повітряного, морського й річкового транспорту, транспортних контейнерів, а також для запасних частин, аксесуарів і додаткового устаткування до транспортних засобів. За винятком ввезення контейнерів, поміщення вищезгаданих предметів під процедуру тимчасового ввезення не вимагає письмової заяви і дозволу.

Модернізованим Митним Кодексом Європейського Союзу 2008 року та новітньою редакцією 2013 року в одну процедуру об'єднані такі митні режими, як **переробка товару всередині та назовні митної території Союзу**. Ці митні режими Митним Кодексом, затвердженим Регламентом Ради ЄС від 12 жовтня 1992 року № 2913/92, розглядались як окремі процедури. Режим переробки товару всередині та назовні митної території Європейського Союзу, як і інші спеціальні процедури, передбачає пільги у вигляді звільнення від сплати мита та застосування інших заходів торгової політики. Однак цей режим встановлюється за виконання певних умов. Так, наприклад, процедура переробки товару назовні митної території Союзу (outward) не допускається, якщо:

а) вивезення товарів призводить до погашення або ремісії імпортного мита;

б) ситуація стосується товарів, які до вивезення були випущені для вільного обігу із звільненням від сплати мита або за зниженою митною ставкою;

в) вивезення товарів призводить до експортного повернення;

г) йдеться про товари, відносно яких фінансові пільги надаються відповідно до спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу (стаття 259 Митного кодексу ЄС).

Мета цієї процедури полягає в наданні європейським компаніям можливості ввозити товари з третіх країн для їх промислової переробки без сплати ввізних митних зборів. Подібний порядок надає переробній промисловості країн ЄС переваги перед виробниками з третіх країн і, крім того, стимулює експорт із ЄС.

Звільнення від імпортного обкладання відповідно до процедури внутрішньої переробки надається товарам будь-якого виду і походження за умови, що продукт їхньої переробки підлягає вивезенню за межі Співтовариства повністю або частково у формі продуктів, що компенсують, тобто товарів, отриманих у результаті переробки ввезених товарів. При цьому, відповідно до Митного кодексу ЄС, можливі два основні варіанти

здійснення внутрішньої переробки, залежно від митного статусу товарів, що проходять цю процедуру:

а) відкладена система – для іноземних товарів, що підлягають зворотному вивезенню за межі митної території Співтовариства у вигляді товарів, що компенсують, без стягнення із цих товарів імпорتنих мит і застосування до них інших заходів торговельної політики;

б) система повернення – для товарів, раніше випущених у вільний обіг (таких, що мають статус товарів Співтовариства), предметів експорту зі Співтовариства у вигляді товарів, що компенсують, з поверненням сплачених за них імпорتنих мит.

Законодавство ЄС передбачає деякі особливі форми здійснення процедури внутрішньої переробки, що істотно розширюють економічні можливості користувачів даної процедури. До таких форм відносяться:

а) еквівалентна компенсація – продукти, що компенсують, можуть бути отримані не тільки безпосередньо із продуктів, увезених відповідно до процедури внутрішньої переробки, але й з так званих еквівалентних продуктів. Еквівалентні продукти, за визначенням Суду ЄС, повинні бути такої саме якості й мати такі саме технічні характеристики, що й увезені товари, і відповідати такому ж 8-значному коду комбінованої номенклатури;

б) попередній експорт – продукти, що компенсують, отримані в результаті переробки еквівалентних продуктів, можуть бути вивезені зі Співтовариства до ввезення продуктів, що підлягають переробці. Попередній експорт може бути здійснений за допомогою так званого трьохстороннього обміну: імпортовані товари можуть пред'являтися для оформлення до митної установи, відмінної від тієї, котра оформляє вивезення продуктів, що компенсують.

Процедура зовнішньої переробки передбачає тимчасове вивезення товарів Співтовариства для переробки за межами митної території ЄС. Аналогічно процедурі внутрішньої переробки, зовнішня переробка дозволяє ввозити до ЄС продукти, що компенсують (тобто продукти переробки вивезених товарів) з повним або частковим звільненням від сплати імпорتنих мит. Таким чином, метою процедури зовнішньої переробки можна

вважати запобігання імпортного обкладання товарів, раніше вивезених зі Співтовариства для переробки. Дана процедура поширюється на товари, що мають статус товарів Співтовариства.

У Митному Кодексі, затвердженому Регламентом Ради ЄС від 12 жовтня 1992 року № 2913/92, крім перелічених митних режимів, до їх складу також було віднесено:

- реекспорт з митної території Співтовариства;
- руйнування;
- залишення в казну (стаття 4).

У Модернізованому Митному Кодексі Європейського Союзу 2008 року та новітній редакції Митного Кодексу 2013 року процедури, що стосуються реекспорту, утилізації та залишення в казну, передбачені, але позбавлені статусу митного режиму.

Товари, що не мають статусу товарів Співтовариства, можуть бути реекспортовані з митної території ЄС. Реекспорт раніше завезених у Співтовариство товарів може бути проведений після їхнього проходження через економічні митні процедури. Митний кодекс для реекспорту встановлює такі самі формальності, як і для митної процедури експорту, включаючи правила стосовно експортної декларації. Основна відмінність між реекспортом і процедурою експорту полягає в митному статусі оформлюваних товарів.

Крім загального випадку реекспорту можливі й інші випадки. Так, товари можуть бути реекспортовані після їхнього поміщення у вільну зону. Крім того, допускається можливість реекспорту товарів, що раніше призначалися для випуску у вільний обіг, але внаслідок їхнього ушкодження на стадії митного оформлення або виявленої невідповідності умовам контракту, відкликаних імпортером з-під митного оформлення. У цьому випадку може постати питання про повернення раніше сплачених імпортних мит. Подібне повернення можливе тільки за умови, що:

- а) товари не були використані, і
- б) товари залишають митну територію Співтовариства.

Реекспорт не має самостійного економічного значення. Його метою можна вважати забезпечення застосування митних процедур або створення умов для руху товарів через митний кордон Співтовариства без зміни митного статусу.

Загальною умовою для знищення або відмови є відсутність додаткових витрат у митних органів. Тобто при застосуванні цих процедур відсутня така обов'язкова ознака митного режиму, як сплата мита. Крім того, ще одна з причин виключення законодавцями Європейського Союзу зазначених процедур як різновидів митного режиму може полягати у зникненні митних правовідносин при їх здійсненні. Так, при процедурі утилізації товару фізично знищується предмет, який повинен підлягати митному збору. А при відмові на користь держави зникає один із двох суб'єктів митних правовідносин – економічний оператор, який припиняє свої права власності на предмет, що повинен підлягати митному збору, та передає їх безпосередньо суб'єкту владних повноважень.

Знищення товарів провадиться на основі попереднього повідомлення й під наглядом митної влади. Відносно відходів, що виникли після знищення товарів, Кодекс пропонує обов'язкове поміщення їх під один з митних режимів, що відповідає іноземним товарам. Доти відходи залишаються під митним контролем.

Що стосується відмови від товару, то тут Кодекс посилається на національні норми держав-членів ЄС. Існує також Регламент 3665/93, що пропонує поміщення відмовних (а також арештованих і конфіскованих митною владою) товарів під процедуру митного складу з можливістю їхнього подальшого продажу. Необхідна умова продажу – зобов'язання покупця негайно помістити товари під будь-який митний режим (крім, зрозуміло, режиму знищення або відмови). Відмовні товари можуть бути також знищені митною владою.

Процедура реекспорту за своєю суттю та практичним втіленням передбачає, що товари вивозяться за межі митної території без сплати вивізного мита. Тобто при реекспорті, як і при утилізації та залишенні в казну, відсутня така обов'язкова ознака митного режиму, як сплата мита. Таким чином, виключення у Митному Кодексі Європейського Союзу, який затверджений Регламентом (ЄС) № 952/2013, цілком логічне. Цим самим законодавець максимально звужує поняття того, що

відноситься до митного режиму. А це веде до спрощення та прозорості митного законодавства.

Митні процедури, що існують у праві ЄС, бувають:

– суспенсивними (відкладеними): зовнішній транзит, митний склад, внутрішня переробка по відкладеній системі, тимчасове ввезення; дані процедури передбачають можливість «відкласти» сплату мит до дотримання певних умов;

– економічними: процедура переробки, тимчасове ввезення, митний склад; їхня реалізація зачіпає економічні інтереси Співтовариства й, крім волевиявлення декларанта, вимагає дозволу митних органів.

Митний Кодекс встановлює, що для всіх товарів, що поміщаються у будь-яку митну процедуру, має бути надана митна декларація - акт, за допомогою якого особа у встановленій формі виражає намір помістити товар у певну митну процедуру (але не митний режим). Передбачено наступні форми митної декларації: письмова, електронна, усна форма або інші припустимі законодавством акти.

Письмова форма – так званий Єдиний адміністративний документ (SAD – Single Administrative Document). У якості письмової митної декларації для імпорту й експорту застосовується в Європейському Співтоваристві з 1 січня 1993 р. Також передбачений для митної процедури транзиту. У деяких випадках як письмова декларація допускаються й інші форми і документи (зокрема, товарно-транспортні документи, передбачені міжнародними конвенціями про транспортне сполучення, такими як МДП, АТА). Декларація має бути підписана і містити всі дані, необхідні для застосування до товару обраної митної процедури.

Декларантом вважається особа, що пред'являє товари для митного контролю разом з усіма необхідними супровідними документами. Декларант – особа, що має доміцилій у ЄС (крім процедур транзиту й тимчасового ввезення, а також крім випадків декларування в разовому порядку й випадків, на які поширюються двосторонні угоди держав-членів із третіми країнами).

Кодекс допускає спрощену процедуру для письмової форми подання митної декларації. Підставою для спрощеної

процедури є загальний, періодичний або повторюваний характер експортно-імпоротної операції.

Електронна форма – надання митним органам необхідної для митного оформлення інформації за допомогою електронного обміну даними в погодженому стандарті (EDI – «Electronic Data Interchange»). Можливі повна й спрощена форми. Правила декларування, що висуваються до письмової форми, застосовуються і для електронного декларування.

Усна форма не застосовується для:

а) товарів, у відношенні яких може виникнути зобов'язання про повернення мит або інших зборів;

б) товарів, заборонених або обмежених для ввезення (вивезення);

в) товарів, на які поширюються особливі митні формальності.

При випуску у вільний обіг усна форма митної декларації може застосовуватися для товарів некомерційної природи (особистий багаж; предмети, що пересилаються приватними особами), товарів комерційної природи, що не перевищують встановленої в Співтоваристві мінімальної вартості, для упакування, контейнерів і в деяких інших випадках.

Преференції, надавані Радою, визначені у Регламенті Ради 918/83. Регламент передбачає ситуації, коли товарам, що випускаються у вільний обіг у Співтоваристві або експортованим зі Співтовариства, при дотриманні певних умов надається звільнення від сплати імпортного або експортного мита. У той же час, положення даного Регламенту не поширюються на імпортні або експортні обмеження, що допускаються для держав-членів на підставі захисту суспільної моралі, публічної політики, громадської безпеки, захисту життя й здоров'я людей, охорони тварин і рослин, захисту національного художнього, історичного й археологічного надбання, охорони промислової й комерційної власності.

Відповідно до Регламенту 918/83, звільнення від сплати імпортного мита надається «особистій власності», тобто будь-якій власності, призначеній для особистого використання або задоволення побутових потреб. Зокрема, сюди відноситься «домашнє майно»: особисте майно, домашня білизна, меблі,

устаткування, призначені для особистого використання або задоволення побутових потреб, велосипеди, мотоцикли, особисті автомобілі й їхні причеми, автофургони для відпочинку, прогулянкові судна й особисті літаки.

Регламент перераховує ситуації, при яких допускається звільнення від сплати імпортного мита. Це, зокрема, переміщення на територію Співтовариства особистої власності фізичних осіб, що переїжджають на постійне проживання на територію Співтовариства із третіх країн. У цьому випадку звільненню підлягає тільки та особиста власність, що перебувала у володінні й у користуванні даних осіб за їх колишнім постійним місцем проживання за межами Співтовариства не менше шести місяців до дати припинення цього постійного проживання, і призначена для використання в тих же цілях за новим місцем постійного проживання. До таких товарів можуть відноситися і весільні подарунки, якщо вартість кожного з них не перевищує 1000 євро.

Від сплати імпортного мита звільняється домашнє майно, призначене для облаштування житла, що не є постійним проживанням власника, якщо:

- а) це майно перебувало у володінні й користуванні даної особи не менш шести місяців до дати експорту із третьої країни, і
- б) це майно за своєю природою і кількістю відповідає цілям його ввезення.

Це саме стосується:

- ввезення на митну територію ЄС навчальних матеріалів і домашнього майна осіб, що приїжджають на територію Співтовариства на навчання;
- випуску у вільний обіг у Співтоваристві товарів, що відправляються поштою, якщо їхня вартість не перевищує 10 євро;
- випуску у вільний обіг невеликих партій товарів некомерційної природи (предмети особистого побуту, товари, не призначені для комерційного обігу, і товари, загальна вартість яких не перевищує 30 євро), які відправлені на територію Співтовариства без стягнення з одержувача якої-небудь плати;
- переміщення на територію Співтовариства основних коштів і устаткування підприємств, що припинили діяльність у

третіх країнах і переміщуються на митну територію Співтовариства для продовження своєї діяльності. Ці ж умови застосовуються для основних коштів і устаткування, що належать особам вільних професій і юридичним особам, які ведуть некомерційну діяльність;

- ввезення на територію Співтовариства продуктів, отриманих фермерами Співтовариства на їхніх господарствах за межами Співтовариства;

- імпорту фермерами третіх країн насіння, добрив і засобів для обробки ґрунту в господарствах на території Співтовариства;

- імпорту на митну територію Співтовариства товарів, що знаходяться в особистому багажі пасажирів, що прибувають із третіх країн, за умови, що ці товари не мають комерційної природи. Під «особистим багажем» Регламент розуміє весь багаж, що пасажир пред'являє митному органу на місці прибуття на територію Співтовариства, а також будь-який багаж, пред'явлений цьому ж органу пізніше, якщо можуть бути надані докази того, що він був зареєстрований під час відправлення пасажирів із третьої країни як супровідний багаж. «Імпорт некомерційної природи», відповідно до Регламенту, означає імпорт на нерегулярній основі товарів для особистого використання пасажирів або членів їхніх родин, або товарів, призначених для подарунків, при цьому природа і кількість таких товарів не повинні вказувати на те, що вони імпортуються в комерційних цілях;

- ввезення на територію Співтовариства освітніх, наукових і культурних матеріалів, наукових інструментів і апаратури;

- ввезення лабораторних тваринних, біологічних і хімічних речовин, призначених для освітніх або науково-дослідних установ;

- ввезення людських органів, крові тощо у некомерційних медичних або наукових цілях; при цьому дані продукти повинні супроводжуватися особливим сертифікатом відповідності, виданим вповноваженими органами країни відправлення, і зберігатися в контейнерах, що мають спеціальне маркування;

- ввезення фармацевтичних продуктів для використання на міжнародних спортивних заходах;

- ввезення товарів для благодійних організацій;

-
- ввезення на територію Співтовариства нагородних знаків, якщо ціль ввезення не має комерційного характеру;
 - ввезення подарунків, отриманих у контексті міжнародних відносин;
 - ввезення товарів, використовуваних монархами або главами держав;
 - імпорту товарів, призначених для реклами й просування товарів на ринку;
 - ввезення на територію Співтовариства товарів для перевірки, тестування, аналізу, визначення складу, технічних характеристик тощо, за умови, що дані товари будуть повністю використані або спожиті в ході таких тестів, перевірок;
 - відправлення на адресу організацій із захисту авторських і патентних прав;
 - ввезення літератури, що містить туристичну інформацію.

Нарешті, Регламент 918/83 дозволяє ввозити на митну територію Співтовариства без сплати імпортного мита наступні товари:

- а) документи, статті;
- б) матеріали, призначені для зберігання товарів під час транспортування;
- в) паливо і мастильні матеріали в наземних транспортних засобах;
- г) ритуальні товари і матеріали.

Регламент містить також випадки звільнення від сплати експортного мита:

- а) відправлення, що не мають істотної вартості;
- б) тварини, що вивозяться за межі Співтовариства при переміщенні сільськогосподарської діяльності в треті країни;
- в) вивезення продуктів сільського господарства, отриманих фермерами третіх країн на території Співтовариства;
- г) товари, що вивозяться фермерами Співтовариства для використання в господарствах, розташованих у третіх країнах.

Регламент 918/83 не перешкоджає наданню інших звільнень від сплати імпортного і експортного мита на підставі міжнародних угод про привілеї та імунітети. Крім цього, Регламент дозволяє вводити привілеї на підставі національних норм держав-членів.

Основна відмінність привілейованих операцій від тарифних пільг (преференцій) полягає в тому, що звільнення від сплати мита надається незалежно від тарифної класифікації товарів або країни їхнього походження. Об'єктом звільнення від сплати мита у випадку привілейованих операцій може бути товар, що належить практично до будь-якої тарифної позиції. Підставою для звільнення є передбачені законодавством ЄС цілі ввезення (вивезення) даного товару або обставини такого ввезення (вивезення).

РОЗДІЛ 2

СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ

Тема 1. Історія створення, мета і функції СОТ

Об'єктивна необхідність у міжнародному регулюванні торгівлі за допомогою єдиних норм і правил почала відчуватися з 30-х рр. ХХ ст., коли односторонні протекціоністські заходи національних урядів суттєво зменшили можливості світової торгівлі. Тривалий час основу економічних відносин між державами становили двосторонні торгівельні угоди. Вони регулювали питання зовнішньої торгівлі та мореплавства, визначали права і обов'язки фізичних і юридичних осіб на території держав, надання режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Їх недоліком було те, що вони охоплювали лише вузький перелік товарів двосторонньої торгівлі. До того ж їх результати виявилися неочікуваними: переваги отримали, перш за все, виробники третіх країн, які не надавали зі свого боку ніяких поступок.

Однією з найважливіших подій розвитку міжнародної торгівлі другої половини ХХ ст. став перехід від її двостороннього регулювання до багатостороннього – через багатосторонні договори і відповідні міжнародні організації. Основною міжнародною організацією у цій сфері тривалий час була ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі.

Перехід до багатостороннього регулювання міжнародної торгівлі почався після Другої світової війни одночасно зі створенням Бреттон-Вудської валютно-фінансової системи, відомої зараз як Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий Банк). У 1945 р. США виступили з пропозицією створити Міжнародну торговельну організацію (долі – МТО) як спеціалізовану установу ООН. Надалі робота зі створення МТО сконцентрувалася під егідою Економічної і Соціальної Ради ООН. Розробка Статуту (Хартії) МТО здійснювалася на Лондонській і Женевській конференціях 1946 і 1947 рр. і завершилася на конференції в Гавані 1947–1948 рр.

Статут МТО, що одержав назву Гаванської хартії, був підписаний більш ніж 50 державами і мав набути чинності після ратифікації. Однак цей документ так і не вступив у дію. США наполягали на тому, щоб кількість голосів при голосуванні була пропорційна частці країни у світовій торгівлі (на долю США припадало 40% світової торгівлі), країни Європи наполягали на принципі «одна країна – один голос». США не змогли відстояти свою позицію, тому відмовились ратифікувати угоду, інші країни, з огляду на позицію США, – теж. Натомість було підписано тимчасову торговельну угоду, основу якої становила частина Гаванської хартії, що мала назву «Комерційна політика». Це і була ГАТТ. Формально вона також не набула чинності і функціонувала лише на підставі Протоколу про тимчасове застосування, який вступив у дію 1.01.1948 р.

У первинному вигляді ГАТТ – це суто тарифна угода. До її тексту додані списки тарифних поступок, якими держави-учасниці обмінювалися одна з одною на багатосторонніх торговельних переговорах. ГАТТ містить принципи, правові норми, правила ведення і державного регулювання взаємної торгівлі країн-учасниць. Формально ГАТТ не була міжнародною організацією. У відношенні неї доцільніше застосовувати термін «міжнародна параорганізація» або «квазіорганізація». Проте ГАТТ була однією з найвпливовіших економічних організацій, сфера діяльності якої охоплювала 94% обсягу світової торгівлі. ГАТТ протягом десятиліть залишалася форумом для регулярного проведення багатосторонніх торговельних переговорів, метою яких була подальша лібералізація міжнародної торгівлі.

Структура ГАТТ представляла собою:

- 1) Секретаріат ГАТТ на чолі з Генеральним директором;
- 2) вищий орган ГАТТ – Сесія Договірних Сторін – вирішувала велике коло питань; сесії відбувалися один раз на рік;
- 3) Рада представників ГАТТ – збиралася 8–9 разів на рік. Учасі у її роботі міг узяти будь-який член угоди; вона розглядала усі питання діяльності ГАТТ у перерві між Сесіями Договірних Сторін;

4) Група 18 – створена у 1975 р. для розробки програми реформ, спостерігала за станом міжнародної торгівлі і реалізацією на практиці положень ГАТТ;

5) Комітети з різних питань (Комітет з торгівлі і розвитку, Текстильний комітет, Комітет з тарифних поступок, Комітет з технічних бар'єрів у торгівлі, Комітет з антидемпінгової практики тощо);

6) Група експертів – складалася з фахівців, що юридично не були представниками країн-членів ГАТТ.

7) періодичні переговорні конференції.

До середини 1990-х рр. під егідою ГАТТ пройшли вісім раундів багатосторонніх торговельних переговорів. Їх результатом стало десятикратне скорочення ставок середнього митного тарифу. Після Другої Світової війни вони склали 40%, у середині 90-х рр. ХХ ст. – 4%.

На перших раундах переговорів обговорювалися питання про зниження рівня тарифів щодо промислових товарів. Наступні раунди започаткували процес перегляду або розширення статей самої ГАТТ, стосувалися інших сфер, а саме антидемпінгу (раунд Кеннеді) та нетарифних заходів (Токійський раунд) (див. табл. 2.1).

Уругвайський раунд (1986–1994 рр.) сформував СОТ такою, якою вона є сьогодні. На цьому раунді переговори торкнулися ширшого кола питань, ніж просто тарифи. Обговорювалися такі питання, як подальше скорочення тарифів, сільське господарство, текстиль і одяг, субсидії та компенсаційні заходи, урегулювання суперечок, право на інтелектуальну власність, торгівля послугами. Компетенція ГАТТ була поширена на нові сфери: банківську справу, страхування, туризм, комунікації, торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, інвестиційні заходи в галузі торгівлі. Кінцеві результати Уругвайського раунду зведені в документ, який складається з двох частин: Заключного акту і документу-графіків поступового зниження бар'єрів на шляху доступу до ринків.

Таблиця 2.1 – Перелік торгових переговорів у рамках гатт
(1947–1994 рр.)

Місце відкриття і проведення переговорів	Роки	Основний зміст і результати	Кількість країн, що підписали угоди
1	2	3	4
Женева (Швейцарія)	1947	Зниження митних тарифів	23
Аннесі (Франція)	1949	Зниження митних тарифів	
Торкі (Великобританія)	1950	Зниження митних тарифів	
Женева (Швейцарія)	1956	Зниження митних тарифів	
Женева (Швейцарія)	1960–1961 (Діллон-раунд)	Зниження митних тарифів	39
Женева (Швейцарія)	1964–1967 (Кеннеді-раунд)	Зниження митних тарифів Розробка антидемпінгового кодексу	74
Токіо (Японія) – Женева (Швейцарія)	1973–1979 (Токіо-раунд)	Зниження митних тарифів Розробка кодексів у сфері нетарифних бар'єрів: Угода про субсидії та компенсаційні мита Угода про митну оцінку Угода про ліцензування імпорту Угода про використання технічних бар'єрів Угоди про сільське господарство та цивільну авіацію	99

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
Пунта-дель-Есте (Уругвай) – Женева (Швейцарія) – Марракеш (Марокко)	1986–1994 (Уругвай-ський раунд)	Зниження митних тарифів Угода про створення СОТ ГАТС ТРИПС Угода про врегулювання суперечок Угода про інвестиційні заходи в галузі торгівлі	125

СОТ є правонаступницею ГАТТ, проте вона за деякими параметрами значно відрізняється від ГАТТ. По-перше, СОТ розширила межі діяльності ГАТТ, долучила до неї також торгівлю послугами, торговельні аспекти захисту авторських прав, питання про пов'язування торговельних режимів з трудовими та екологічними стандартами. По-друге, СОТ не входить до системи ООН, як це було з ГАТТ. По-третє, система ГАТТ, фактично була міжнародною організацією, проте формально такою не стала. Натомість СОТ є повноправною міжнародною організацією. По-четверте, ГАТТ мала тимчасовий характер, СОТ є постійно діючою міжнародною організацією. Таким чином, механізм ГАТТ був покращений і адаптований до сучасного етапу розвитку торгівлі.

З появою СОТ 31 грудня 1994 р. ГАТТ de facto припинила своє існування. Усі держави-учасниці ГАТТ стали членами СОТ. Юридичною підставою створення СОТ стало підписання 15 квітня 1994 р. Марракеської угоди про заснування цієї міжнародної організації. Штаб-квартира СОТ розташована у Женеві (Швейцарія). Членами-засновниками СОТ стали 81 країна, сьогодні вона об'єднує 164 країн-членів (з липня 2016 р.). Крім того, в СОТ близько 60 спостерігачів, серед них – 30 міжнародних організацій (ЮНКТАД, ЮНІДО, ЮНЕСКО, МВФ, МБРР тощо). З 2008 р. членом СОТ є Україна.

Завдання міжнародного торговельного права взагалі, і СОТ також, – забезпечення безпеки і передбачуваності багатосторонньої торговельної системи шляхом захисту прав та обов'язків її учасників, що впливають з міжнародних договорів і угод, членами яких вони є. Стабільність, безпека і передбачуваність багатосторонньої торговельної системи полягають у тому, що б усі її учасники повною мірою дотримувалися узятих на себе міжнародних зобов'язань, незалежно від того, чи вигідні їм ці правила, чи ні.

Цілі діяльності СОТ визначені у преамбулі Марракеської угоди:

- 1) підвищення рівня життя;
- 2) забезпечення повної зайнятості;
- 3) забезпечення значного і постійного зростання реального доходу та ефективного попиту;
- 4) розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними;
- 5) забезпеченням оптимального використання світових ресурсів;
- 6) захист і збереження навколишнього середовища та покращення засобів для досягнення цього способами, сумісними з їх відповідними потребами та інтересами держав-членів на різних рівнях економічного розвитку;
- 7) вжиття позитивних зусиль, спрямованих на те, щоб країни, які розвиваються, забезпечили для себе таку частку у зростанні міжнародної торгівлі, яка відповідає потребам їхнього економічного розвитку.

Засобами досягнення поставлених цілей є:

- а) укладення взаємних і взаємовигідних домовленостей;
- б) узгодження позицій різних країн, спрямованих на значне зниження тарифів та усунення інших бар'єрів у торгівлі;
- в) розробка і застосування правил, що виключають дискримінаційний режим у міжнародних торговельних відносинах;
- г) запровадження режимів найбільшого сприяння.

Таким чином, метою СОТ є створення інтегрованої, більш життєздатної та стійкої багатосторонньої торговельної системи,

до якої входить ГАТТ, результати попередніх заходів із лібералізації торгівлі, а також усі результати Уругвайського раунду переговорів (Преамбула Марракеської угоди).

Функції СОТ (ст. III Марракеської угоди).

1. Адміністрація. СОТ сприяє реалізації, застосуванню, функціонуванню та досягненню цілей Марракеської угоди та багатосторонніх торговельних угод, а також забезпечує основу для реалізації, застосування та функціонування багатосторонніх торговельних угод з обмеженою кількістю учасників.

2. Форум для переговорів. СОТ є форумом для переговорів між її членами стосовно їх багатосторонніх торговельних відносин. За рішенням Конференції Міністрів, СОТ також може бути форумом для подальших переговорів між її членами стосовно їх багатосторонніх торговельних відносин, а також основою для реалізації результатів таких переговорів.

3. Орган урегулювання торговельних суперечок. СОТ керує застосуванням Домовленості про правила і процедури врегулювання суперечок. Першим кроком до врегулювання спорів є двосторонні переговори. У разі неможливості вирішити спір у такий спосіб, створюється спеціальна група з трьох експертів. Вони заслуховують обидві сторони і ухвалюють рішення на основі ГАТТ і прецедентів. Якщо порушник угоди не виконує рекомендацій, потерпіла сторона може вимагати від СОТ дозволу на застосування відповідних заходів.

4. Орган контролю за національною торговельною політикою країн-членів. Спеціальним рішенням про функції СОТ закріплено процедуру проведення періодичних оглядів торгово-політичної практики країн-членів. Суть її полягає у проведенні так званих слухань, що базуються на двох документах: національній доповіді країни, що розглядається, і на доповіді Секретаріату СОТ, яку спеціально готують. Така практика підвищує взаємну інформованість, стабільність, передбачуваність, доступ експертів до ринків країн-партнерів.

5. Орган співпраці та розвитку. СОТ співпрацює з іншими міжнародними організаціями, які беруть участь у формуванні глобальної економічної політики, зокрема, МВФ, МБРР та його філіями.

Тема 2. Структура органів та процедура ухвалення рішень у СОТ

Структура СОТ регламентується ст. IV Марракеської угоди. Вона складається з наступних органів.

1. Конференція на рівні міністрів – найвищий орган СОТ. Конференція міністрів складається з представників усіх країн-членів СОТ і скликається не менше одного разу на кожні два роки.

2. Між сесіями Конференції міністрів адміністративні функції виконує Генеральна рада, що складається з представників усіх країн-членів СОТ, зазвичай, представників дипломатичних місій у Женеві. Генеральна Рада відповідає за виконання поточної роботи СОТ і здійснює контроль за дією багатосторонніх угод з торгівлі товарами.

Засідання Генеральної ради скликаються у разі необхідності для виконання обов'язків Органу розв'язання суперечок, передбаченого Домовленістю про врегулювання суперечок. Орган розв'язання суперечок може мати свого власного голову і встановлює такий регламент, який він вважає необхідним для виконання своїх обов'язків.

Засідання Генеральної ради скликаються у разі необхідності для виконання функцій Органу з перегляду торговельної політики. Орган з перегляду торговельної політики може мати свого власного голову і встановлює такий регламент, який він вважає необхідним для виконання своїх обов'язків (§ 3–4 ст. IV Марракеської угоди).

3. Три основні ради, які функціонують під загальним керівництвом Генеральної ради і здійснюють нагляд за функціонуванням відповідної угоди:

а) Рада з торгівлі товарами – здійснює нагляд за функціонуванням багатосторонніх торговельних угод;

б) Рада з торгівлі послугами – здійснює нагляд за функціонуванням Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС), надає допомогу у переговорах з питань телекомунікацій, пересування фізичних осіб, надає послуги з морських перевезень;

в) Рада з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності – здійснює нагляд за функціонуванням Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

Членство в Радах відкрите для представників усіх країн-членів СОТ. Для виконання покладених на них функцій ради скликають засідання у разі необхідності, можуть засновувати допоміжні органи. Ці допоміжні органи встановлюють свої відповідні регламенти, які підлягають затвердженню відповідними Радами (§5–6 ст. IV Марракеської угоди).

4. Комітети, засновані Конференцією міністрів, які теж підзвітні Генеральній раді. До них належать:

- а) Комітет з торгівлі та розвитку;
- б) Комітет з обмежень, пов'язаних з платіжним балансом;
- в) Комітет з питань бюджету, фінансування та управління;
- г) у 1996 р. до них був доданий Комітет регіональних торговельних угод.

Комітети контролюють дотримання принципів ООН. Конференція Міністрів може також засновувати такі додаткові комітети і з такими функціями, які вона вважає необхідними. Членство в цих комітетах відкрите для представників усіх членів СОТ (§ 7 ст. IV Марракеської угоди).

5. Органи, передбачені багатосторонніми торговельними угодами з обмеженою кількістю учасників, тобто не обов'язкові для всіх країн-членів. Вони виконують функції, покладені на них цими угодами, опосередковано підпорядковані Генеральній раді. Ці органи функціонують у межах інституціональної структури СОТ і регулярно інформують Генеральну раду про свою діяльність (§ 8 ст. IV Марракеської угоди).

6. Секретаріат СОТ (налічує понад 450 осіб – громадян різних країн), очолюваний Генеральним директором. Конференція Міністрів призначає Генерального директора та встановлює повноваження, обов'язки, умови праці та термін зайняття цієї посади. Генеральний директор призначає співробітників Секретаріату та визначає їх обов'язки та умови праці відповідно до правил, прийнятих Конференцією Міністрів. Обов'язки Генерального директора та співробітників Секретаріату за своїм характером є виключно міжнародними. При виконанні своїх обов'язків Генеральний директор та співробітники Секретаріату не повинні запитувати чи приймати інструкції від будь-якого уряду чи будь-якого іншого органу

ззовні СОТ. Вони мають утримуватися від будь-яких дій, які можуть негативно вплинути на їх становище як міжнародних посадових осіб. Члени СОТ повинні поважати міжнародний характер обов'язків Генерального директора та співробітників Секретаріату і не намагатися впливати на них при виконанні ними своїх обов'язків (ст. VI Марракеської угоди).

СОТ є міжурядовою міжнародною організацією, посадові особи СОТ та представники членів СОТ мають такі привілеї і імунітети, які є необхідними для незалежного виконання їх функцій, і аналогічні привілеям і імунітетам, передбаченим конвенцією з привілеїв і імунітетів спеціалізованих установ, схваленою ГА ООН 21 листопада 1947 р. (ст. VIII Марракеської угоди).

СОТ продовжує практику прийняття рішень шляхом консенсусу, яка застосовувалася згідно з ГАТТ 1947 р. Вважається, що відповідний орган ухвалив рішення з питання, представленого на його розгляд, якщо жоден член СОТ, присутній на зборах під час прийняття рішення, формально не заперечує проти запропонованого рішення. Якщо рішення не може бути прийняте шляхом консенсусу, питання вирішується голосуванням. На Конференції Міністрів та засіданнях Генеральної ради кожен член СОТ має один голос. Рішення Конференції Міністрів та Генеральної ради приймаються більшістю поданих голосів, якщо інше не передбачено Марракеською угодою чи багатосторонньою торговельною угодою (ст. IX Марракеської угоди).

Конференція Міністрів та Генеральна рада мають виключні повноваження ухвалювати рішення щодо тлумачення Марракеської угоди та багатосторонніх торговельних угод. Рішення про тлумачення приймаються більшістю у три чверті голосів членів СОТ.

За виняткових обставин Конференція Міністрів може ухвалити рішення про звільнення від зобов'язання, покладеного на члена СОТ Марракеською угодою чи будь-якою багатосторонньою торговельною угодою, за умови, що таке рішення приймається трьома чвертями членів СОТ. Рішення про надання звільнення від зобов'язання на час перехідного періоду чи періоду поетапної імплементації, яку член СОТ, що

звертається з проханням про звільнення, не виконав до кінця встановленого періоду, ухвалюється лише консенсусом.

Прийняття рішень по багатосторонній торговельній угоді з обмеженою кількістю учасників, в тому числі рішень про тлумачення та звільнення від зобов'язань, регулюється положеннями відповідної угоди (ст. IX Марракеської угоди).

Особливості СОТ полягають у тому, що на відміну від більшості міжнародних економічних організацій вона заснована на принципі рівноправності держав. У ній не застосовується принцип зважених голосів, що розходиться з загальною практикою.

Тема 3. Членство у СОТ

СОТ передбачає два класичних типи членства:

а) країни-засновники, первісні члени ГАТТ (128 держав) – до них належать члени ГАТТ 1947 р. на день набуття чинності Марракеської угоди, а також Європейські Співтовариства, які ухвалили Марракеську угоду та багатосторонні торговельні угоди. Найменш розвинені країни, які визнаються такими ООН, мають лише прийняти зобов'язання та поступки у ступені, сумісному з їх індивідуальним розвитком, фінансовими та торговельними потребами чи з їх адміністративними та інституційними можливостями (§ 1, 2 ст. XI Марракеської угоди);

б) нові члени, що приєднались до СОТ в процесі її діяльності.

Наразі повноправними членами СОТ є 164 держави (станом на липень 2016 р.).

Процедура приєднання до СОТ регулюється ст. XII Марракеської угоди, де зазначено, що будь-яка держава чи окрема митна територія, яка має повну автономію у провадженні своїх зовнішніх торговельних відносин та інших питань, передбачених цією угодою та багатосторонніми торговельними угодами, може приєднатися до цієї угоди на умовах, що підлягають погодженню між нею та СОТ (§ 1 ст. XII Марракеської угоди). Таке приєднання поширюється на Марракеську угоду та багатосторонні торговельні угоди, додані

до неї. Членами СОТ можуть бути не тільки держави, а також будь-яка митна територія, що володіє автономією зовнішньоторговельних відносин (Гонконг, Тайвань, Макао або митні союзи). Рішення про приєднання затверджується Конференцією Міністрів. Конференція Міністрів схвалює домовленість про умови приєднання більшістю у дві третини голосів членів СОТ.

Приєднання до багатосторонніх торговельних угод з обмеженою кількістю учасників регулюється положеннями відповідної угоди (§ 2, 3 ст. XII Марракеської угоди).

Марракеська угода не передбачає конкретної процедури вступу, лише наголошує на умовах, що «підлягають погодженню між претендентами та СОТ». Ця процедура, вироблена за час існування ГАТТ/СОТ, складається з декількох етапів. Середня тривалість набуття членства становить 5–8 років.

Після подання країною заявки і засвідчення бажання вступити до організації створюється Робоча група, до складу якої входять найважливіші торговельні партнери певної держави, а також США, ЄС, Канада і Австралія. Робоча група проводить детальний аналіз зовнішньої політики у відношенні товарів, послуг і прав інтелектуальної власності, економічного механізму і торговельно-політичного режиму країни, що приєднується, на предмет їхньої відповідності нормам і правилам СОТ.

Наступний етап приєднання – це консультації та переговори щодо умов членства країни. Зазвичай вони відбуваються на двосторонньому рівні з усіма зацікавленими країнами-членами Робочої групи і стосуються «економічно важливих» поступок, які країна-кандидат буде готова надати членам СОТ щодо доступу на її ринок товарів і послуг, а також щодо формату і термінів прийняття на себе зобов'язань за угодами, що впливають із членства у СОТ.

Після того, як буде визнано, що торговельна політика і практика країни відповідають вимогам СОТ, і на двосторонньому рівні країни досягли домовленості щодо доступу на ринок товарів та послуг, Робоча група готує доповідь, у якій викладено повний пакет прав і зобов'язань, які країна-претендент візьме на себе за підсумками переговорів. Цей список включає детальний опис

знижених тарифів на товари, визначає рівень підтримки сільського господарства, містить перелік сфер, що будуть лібералізовані щодо послуг. Чим ліберальнішим і прозорішим є режим торговельної політики країни-кандидата, тим легше відбуваються переговори про вступ.

Основним і завершальним документом є протокол про приєднання, що юридично регламентує досягнуті домовленості на двосторонньому та багатосторонньому рівнях. Рішення про приєднання ухвалюється Конференцією міністрів або Генеральною радою СОТ у вигляді протоколу про приєднання, схваленого 2/3 голосів країн-членів СОТ.

Ратифікація національним законодавчим органом країни-претендента всього пакета документів, погодженого в межах переговорів, – останній етап, після якого зазначені зобов'язання стають частиною документів СОТ і національного законодавства, а сама країна-кандидат одержує статус члена Світової Організації Торгівлі.

Після приєднання новий член може користуватись усіма перевагами членства в організації (система урегулювання торговельних суперечок, недискримінаційний доступ на ринки товарів та послуг, незастосування кількісних обмежень тощо), якщо про це було домовлено під час переговорного процесу.

Однак з політичних причин деякі держави можуть наполягати на незастосуванні правил СОТ навіть після вступу країни до СОТ. У СОТ зберіглося з часів ГАТТ унікальне положення «про незастосування правил СОТ між окремими членами СОТ». Це положення дозволяє будь-якому члену СОТ не застосовувати у відношенні іншого члена СОТ усього правового масиву. Це правило виходить з того, що у деяких випадках держави-члени не прагнуть мати нормальні торговельні відносини з іншими державами-членами з особливих політичних причин. Така можливість існує і передбачена ст. XIII ГАТТ за умови, що країна-член повідомить країну-претендента про її наміри в процесі вступу. Так, США у січні 1995 р. сповістили Раду про своє недотримання Договору та Додатків 1 і 2 до багатосторонніх торговельних угод щодо Румунії, однак у лютому 1997 р. США відмовились від такої позиції. Крім того, США

наголосили на незастосуванні вищезгаданих договорів стосовно інших двох нових членів – Монголії та Киргизької Республіки.

Ненадання країні статусу ринкової економіки може перешкоджати доступу до недискримінаційної торговельної системи для країн з перехідною економікою, оскільки розрахунки в антидемпінгових та інших розслідуваннях відрізняються для «ринкових» і «неринкових» економік. Отже, для забезпечення переваг від членства у СОТ країна-претендент повинна отримати статус ринкової економіки і вийти з-під впливу ст. XIII ГАТТ ще до набуття повного членства у СОТ.

Процес вступу України до СОТ розпочався 30 листопада 1993 року, коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заявку Уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. 5 лютого 2008 року у Женеві відбулося засідання Генеральної Ради СОТ, на якому було підписано Протокол про вступ України до СОТ.

10 квітня 2008 року Верховна Рада України прийняла законопроект «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом цієї Організації.

Вступ України до СОТ відкрив перспективи для розвитку національної економіки. Україна на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку у рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів з метою максимального врахування національних інтересів нашої держави у торговельно-економічній сфері.

Як член СОТ Україна отримала право використовувати механізм врегулювання суперечок в рамках СОТ, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких суперечок з приводу дотримання положень угод СОТ, які можуть виникнути у країні з її торговими партнерами. У рамках зазначеного механізму було позитивно вирішено ряд важливих питань, а саме щодо дискримінаційного оподаткування, ліцензування деяких видів української продукції. Україна продовжує використовувати цей механізм СОТ, оскільки це є частиною системних зусиль,

спрямованих на забезпечення та розширення присутності українських товарів на інших ринках.

Набуття Україною членства в СОТ створило необхідні передумови для підписання у червні 2010 року Угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 року; стало потужним стимулом для започаткування переговорів з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом України було підписано 21 березня 2014 року. Економічну частину цієї угоди було підписано 27 червня 2014 року.

Уряд України здійснює активну зовнішньоторговельну політику шляхом участі нашої країни у багатосторонніх торговельних переговорах та проводить роботу, спрямовану на реалізацію переваг членства України у СОТ з метою розширення експортних можливостей вітчизняних товаровиробників та захисту економічних інтересів держави на зовнішніх ринках.

Марракеська угода також передбачає процедуру виходу з членства у СОТ. Будь-який член СОТ може вийти як з самої Марракеської угоди, так і з багатосторонніх торговельних угод. Це набуває чинності по завершенні шести місяців з дати, коли письмове повідомлення про вихід з угоди було отримане Генеральним директором СОТ. Вихід із багатосторонньої торговельної угоди з обмеженою кількістю учасників регулюється положеннями відповідної угоди (ст. XV Марракеської угоди).

Існує низка інших факторів, які впливають на покращення наслідків членства у СОТ. Зокрема, це здатність країни та її суспільства сприйняти і значною мірою скоротити трансформаційний період. Національна промисловість має бути готовою до жорсткої конкуренції, а суспільство бути здатним залишати свої робочі місця у неефективних галузях, перекваліфіковуватися, можливо, навіть переїжджати, щоб зайняти ніші у перспективних і конкурентоспроможних галузях.

Таким чином, у другій половині ХХ ст. відбулася важлива трансформація міжнародного торговельного і митного права:

перехід від регулювання торгівлі двосторонніми договорами до регулювання на багатосторонній договірній основі. Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ) була власне таким багатостороннім договором, що регулював міжнародні митні відносини і світові торговельні потоки майже протягом останніх 70 років. СОТ, яка стала правонаступницею ГАТТ, сьогодні регулює близько 97 % світового товарообміну. За таких умов право СОТ можна вважати центральною ланкою міжнародного торговельного і міжнародного митного права, на основі норм та принципів якого юридично забезпечується правопорядок у міжнародній торговельній системі.

З формально-правової точки зору, відбулося значне зміцнення правової бази регулювання міжнародної торгівлі порівняно з ГАТТ, що була угодою тимчасового характеру в спрощеній формі. СОТ перетворилася на постійну організацію. Кожен член СОТ зобов'язаний привести свій внутрішній правопорядок у відповідність до багатосторонніх торгових зобов'язань. Крім того, ГАТТ у результаті багаторічної діяльності набула статус організації лише *de facto*, а за СОТ прямо визнаний статус юридичної особи як за внутрішнім правом держав-членів, так і за міжнародним правом. У період своєї діяльності ГАТТ не мала, принаймні, у початковий період, майже жодної інституційної структури, а СОТ відразу виникла як дійсна міжнародна економічна організація. Нова система СОТ має більшу сферу дії, оскільки поширюється і на міжнародну торгівлю послугами, а також на деякі операції з інвестиціями, інтелектуальною власністю, пов'язані з торговельними відносинами.

Тема 4. ГАТТ: принципи митно-тарифного регулювання

Угода про створення СОТ передбачає створення нової договірно-правової системи регулювання митних відносин і товарообігу між країнами-учасниками, покликану забезпечити єдиний підхід до виконання країнами зобов'язань і домовленостей Уругвайського раунду. Одним із основних

завдань права СОТ надалі залишається забезпечення уніфікації внутрішніх правових режимів держав-членів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності. Таким чином, частина внутрішньодержавної компетенції переходить через систему права СОТ до питань міжнародно-правового регулювання в рамках міжнародної торгової системи.

Зараз основним джерелом права СОТ є система багатосторонніх договорів ГАТТ та інші угоди, ухвалені в результаті Уругвайського раунду.

Кожна з угод, укладених в рамках СОТ містить певну кількість фундаментальних принципів, які визначають різні аспекти митних відносин і зовнішньоекономічної діяльності країн-членів. Мета ГАТТ полягає у тому, щоб встановити загальні принципи і правила для лібералізації зовнішньої торгівлі та митних процедур на підставі багатосторонньої угоди шляхом поступового скасування митних бар'єрів та інших перепон у торгівлі та усунення дискримінації в зовнішній торгівлі. До основних принципів міжнародного митного права, сформульованих в ГАТТ, належать наступні.

1. Принцип лібералізації в міжнародній торгівлі (принцип прогресивного зниження митних тарифів). Відповідно до угод СОТ, держави-члени беруть на себе зобов'язання усувати бар'єри в торгівлі і забезпечити поступове зниження митних тарифів (ст. II ГАТТ). Тарифи, стосовно яких були проведені тарифні переговори, включаються до списків поступок і вважаються жорстко зв'язаними. Будь-яке подальше несанкціоноване підвищення ставки тарифу вище цього рівня саме по собі є несумісним із зобов'язаннями країни і, відповідно, є порушенням права СОТ.

2. Принцип винятково тарифного захисту (принцип заборони нетарифних бар'єрів) (ст. XI-XIV ГАТТ). Згідно з ГАТТ, держави-члени СОТ можуть обмежувати доступ до національного ринку тільки за допомогою митних тарифів, тому що вони є найменш шкідливими для міжнародної торгівлі. Забороняються всі нетарифні бар'єри, зокрема кількісні обмеження (приміром, імпорتنі й експортні квоти, обмежене використання імпорتنих або експортних ліцензій, обмеження операцій з торгівлі товарами певними сумами платежів тощо), які

визнані дуже шкідливими для міжнародної торгівлі, являють собою перешкоди, що неможливо легально перебороти.

3. Принцип недискримінації (ст. III ГАТТ). Цей принцип є основним, оскільки забезпечує досягнення головної мети міжнародної торгівлі – ефективного розміщення ресурсів. Необхідно забезпечити можливість усім подібним товарам конкурувати при виборі покупця, так щоб той товар, в якому найефективніше використані ресурси, який відповідно є найдешевшим, переміг. Для цього необхідним є, щоб товари на однакових умовах надходили через кордон до країни-імпортера і далі вільно конкурували на її внутрішньому ринку. Принцип недискримінації забезпечується наданням, з одного боку, режиму найбільшого сприяння стосовно експортних, імпортних, транзитних операцій, тобто держави-імпортери не повинні дискримінувати різні держави, що експортують до них аналогічний чи подібний товар, натомість мають надавати їм однакові умови. З іншого боку, принцип недискримінації забезпечується наданням національного режиму, що урівнює в правах товари імпортного і вітчизняного виробництва стосовно внутрішніх податків і зборів. Після надходження імпортного товару на внутрішній ринок імпортер мусить продовжувати не дискримінувати його відносно аналогічного чи подібного національного товару.

4. Принцип режиму найбільшого сприяння. Ст. I ГАТТ: «будь-яка перевага, привілей, надані будь-якою країною-учасницею будь-якому продукту, що походить з/або призначеного для будь-якої іншої країни, мають бути поширені негайно і безперечно на аналогічний продукт, що походить з/або призначеного для усіх інших країн-учасниць». На практиці режим найбільшого сприяння означає: якщо через двосторонні переговори країни домовляються про надання митних поступок у торгівлі товарами, це відразу поширюється на усі інші країни-члени СОТ. Тобто вимагається застосування єдиного митного тарифу до усього обсягу імпортованого конкретного товару не залежно від того, з якої країни він імпортується, та використання єдиної системи оцінювання базової вартості товару. Цей принцип може поширюватися на ввезення та вивезення товарів, митні збори, промисловість,

мореплавання, правове положення юридичних та фізичних осіб. Він лежить в основі усіх угод і домовленостей СОТ.

Риси режиму найбільшого сприяння:

- а) встановлюється на основі взаємності;
- б) закріплюється у міжнародному договорі;
- в) поширюється на обмежене коло осіб, країни яких об'єднані відповідним режимом (члени СОТ).

Винятки з цього правила стосуються країн-членів регіональних економічних об'єднань і країн, що розвиваються. Для таких країн можуть застосовуватися преференційні тарифи, і це не вважається порушенням правил. З режиму найбільшого сприяння ГАТТ допускає такі винятки:

- а) дозволяється продовжувати використовувати у старому обсязі преференції, що існували на момент створення ГАТТ;
- б) допускається обмеження дії режиму з міркувань державної безпеки;
- в) з під дії цього режиму виключаються поступки у сфері митно-тарифної політики, надані при створенні митного союзу або зони вільної торгівлі.

5. Принцип національного режиму. Він забороняє дискримінацію імпортованих товарів щодо еквівалентних товарів, виготовлених національними економіками (ст. III ГАТТ). Згідно з національним режимом, права і переваги, що надані місцевим громадянам (комерсантам), підприємствам, корпораціям, а також власним товарам, поширюються на іноземних громадян, торговельні, промислові та інші підприємства і корпорації. На практиці це означає, що іноземці користуються у торговельно-промисловій діяльності тими саме правами, що й вітчизняні громадяни і підприємства. Особлива увага при цьому приділяється використанню у торгово-політичних цілях внутрішніх податків і зборів, а також щодо національних законів і правил, які регулюють внутрішню торгівлю (економічні права громадян і підприємств). Цей принцип є також фундаментальним у сфері послуг. Він вимагає від урядів застосовувати до іноземних виробників послуг режиму, як мінімум, не менш сприятливого, ніж той, що наданий національним компаніям.

Риси національного режиму:

- а) встановлюється в односторонньому порядку;
- б) закріплюється в нормативно-правових актах держави;
- в) поширюється на всіх іноземних осіб в певній сфері діяльності без урахування країни їх приналежності.

6. Принцип взаємності у наданні торгово-політичних поступок (принцип «ефективної взаємності»). При приєднанні до ГАТТ держава отримує право користуватися усіма тарифними поступками, але також повинна запропонувати іншим державам зниження ставок власного тарифу.

7. Принцип легітимного захисту національних ринків (принцип сприяння справедливій конкуренції). Відповідно до угод СОТ, держави-члени мають право на захист своєї економіки у виняткових випадках і лише за певних умов від шкоди, що може бути завдана надмірним обсягом легітимного імпорту. Також визнається право держав на застосування антидемпінгових і компенсаційних заходів для захисту від нелегітимного імпорту. ГАТТ передбачає процедуру «виключень», спираючись на які, будь-яка країна може просити скасувати конкретні зобов'язання у рамках СОТ, якщо це обґрунтовано її економічними і торговельними обставинами. Правило так званого «захисного застереження» (ст. XIV ГАТТ) передбачає подібні дії у разі чітко визначених обставин – з міркувань національної безпеки, для врівноваження платіжного балансу. Ст. XIX ГАТТ дозволяє вводити обмеження на імпорт або підняти митні тарифи, щоб відвернути або обмежити «серйозну шкоду» для власних виробників.

8. Принцип надання преференційного режиму у торгівлі країнам, що розвиваються (ст. XVIII, XXXVI, XXXVIII ГАТТ).

9. Принцип вирішення торговельних суперечок шляхом переговорів і консультацій, а в разі неможливості досягнення згоди – розгляд спору у спеціально створених третейських групах, рішення яких є обов'язковими (ст. XXII-XXIII ГАТТ).

10. Принцип неприйнятності односторонніх дій. Рішення із захисту національного ринку повинні ухвалюватися після багатосторонніх консультацій.

11. Принцип підтримки регіональної торговельної інтеграції шляхом більш вільної торгівлі, тобто через створення

інтеграційних об'єднань типу митних союзів і зон вільної торгівлі (ст. XXIV ГАТТ).

Таким чином, основною метою ГАТТ є створення у світі ліберальної і відкритої торговельної системи, максимальне скасування митних бар'єрів та гармонізація митних процедур. Це дає змогу підприємствам країн-членів здійснювати торговельну діяльність на засадах добросовісної конкуренції.

Тема 5. Основні договори СОТ

Результати Уругвайського раунду переговорів ГАТТ зафіксовано у Марракеській угоді про заснування СОТ 1994 р., а також доданих до неї багатосторонніх угодах, обов'язкових для усіх членів СОТ.

I. У сфері торгівлі товарами – Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), 1994 р.

Пов'язані угоди:

– Про застосування ст. VII ГАТТ 1994 р. (Угода про митну оцінку);

– Про довідвантажувальну інспекцію;

– Про технічні бар'єри в торгівлі;

– Про застосування санітарних і фітосанітарних заходів;

– Про процедури імпортного ліцензування;

– Про охоронні заходи;

– Про субсидії та врівноважувальні заходи;

– Про застосування ст. VI ГАТТ 1994 р. (Антидемпінгова угода);

– Про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи;

– Про текстиль і одяг;

– Про сільське господарство;

– Про правила походження;

Домовленості і рішення:

– Про положення ГАТТ 1994 р. про платіжні баланси;

– Про випадки, за яким митні адміністрації мають підстави сумніватися у правдивості чи точності задекларованої вартості (Рішення про перенесення тягара доведення);

– Про тлумачення ст. XVII ГАТТ 1994 р. (Державні торговельні підприємства);

– Про правила і процедури, що застосовуються для врегулювання суперечок;

– Про тлумачення п. 1(6) ст. II ГАТТ 1994 р. (Прив'язаність тарифних поступок);

– Про торгівлю і довкілля.

2. У сфері торгівлі послугами – Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС), 1994 р.

Пов'язані угоди:

– Про лібералізацію торгівлі глобальними телекомунікаційними послугами;

– Про скасування до 2000 р. імпорتنих мит на продукцію інформаційних технологій;

– Про відкриття ринку фінансових послуг для іноземної конкуренції.

3. У сфері торговельних аспектів прав інтелектуальної власності – Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), 1994 р.

Крім того, ухвалено низку багатосторонніх торговельних угод з обмеженою кількістю учасників, які обов'язкові тільки для тих членів СОТ, які їх підписали:

– Про торгівлю цивільними літаками;

– Про державні замовлення;

– Міжнародна молочна угода;

– Міжнародна угода з м'яса.

Угода про митну оцінку (Угода про застосування ст. VII ГАТТ).

Угода про митну оцінку замінила громіздкі процедури і правила визначення митної вартості товарів. Основна мета цієї угоди полягає в захисті інтересів чесних торговців. Вона встановлює, що митні органи за основу для нарахування мита беруть ціну, сплачену імпортером певного товару за конкретним зовнішньоекономічним договором. Це стосується угод, укладених як пов'язаними сторонами, так і між непов'язаними сторонами.

Міжнародна торгівля знає кілька способів нарахування мита:

а) адвалерний – мито визначається як частка ціни імпортованого продукту (наприклад, 10 % від вартості партії товару);

б) специфічний – мито визначається як грошова сума у розрахунку на одиницю товару (наприклад, 100 євро за 1000 л);

в) комбінований або змішаний – є комбінацією перших двох (наприклад, 10 % від вартості, але не менше 1 євро за 1 кг).

Більшість країн світу віддають перевагу першому способу, оскільки він зручніший для митних органів, простіший у процесі міжнародних переговорів і для порівняння рівнів митних тарифів.

Митні органи часто підозріло ставляться до заявленої ціни імпортованих товарів і вважають, що її занижено з метою ошукати державу і зменшити її митні надходження. Проте право СОТ наголошує, що вартість товару для нарахування мита визначається за дійсно сплаченою ціною або такою, що підлягає сплаті, коли товар продається до країни свого імпорту. Така ціна включає також витрати покупців на упакування, контейнери, допоміжні товари і матеріали, роялті, ліцензійні платежі, комісійні та брокерські (за винятком купівельних комісійних), майбутні надходження від продажу або використання продавцем імпортованих товарів, транспортні, страхові та пов'язані з ними витрати.

До митної вартості не зараховується:

а) вартість фрахту після імпорту товару на митну територію країни імпорту;

б) вартість будівництва, монтажу, утримання, технічної допомоги, що мають місце після імпорту;

в) податки та обов'язкові платежі країни імпорту.

Згідно з угодою, тягар доказів відповідності заявленої ціни покладається на імпортерів. Якщо митні органи сумніваються у достовірності заявленої ціни, то імпортери мають право дати пояснення, подати документи тощо, аби довести, що декларована ціна є вірною. Якщо і після цього митні органи сумніваються, то імпортер має право вимагати, щоб вони письмово пояснили йому причини сумнівів. Угодою передбачена можливість подання імпортерами апеляції до внутрішніх адміністративних органів митниці.

Якщо митні органи відхиляють задекларовану імпортером контрактну ціну, то угодою чітко визначено п'ять стандартів, яких слід дотримуватися для визначення вартості на свій розсуд. Ці стандарти мають застосовуватися у такій послідовності:

а) за вартість береться уже визначена контрактна вартість ідентичних товарів;

б) за вартість береться вже визначена контрактна вартість подібних товарів;

в) дедуктивна вартість визначається на основі цін внутрішнього ринку на товари, ідентичні або подібні до імпортованих (при цьому відраховуються прибутки, мита, податки, транспортні, страхові та інші витрати у країні імпорту);

г) розрахункова вартість визначається додаванням до ціни виробництва оцінюваних товарів прибутку і загальних витрат, рівнозначних з тими, які застосовуються у країні експорту до таких саме товарів, що імпортуються до країни імпорту;

д) відступальний метод використовується у тому разі, коли неможливо застосувати чотири попередні стандарти. Згідно з цим методом, забороняється використовувати ціну товарів, експортованих до третіх країн, мінімальні мита, довільну або фіктивну вартість.

У разі застосування чотирьох перших стандартів спираються на інформацію, одержану у країні імпорту. Згідно з угодою для визначення розрахункової митної вартості імпортованих товарів можна дослідити вартість виробництва оцінюваних товарів за межами країни імпорту.

Угодою передбачається, що країни-члени мають гармонізувати своє законодавство відповідно до її правил. Це дасть змогу імпортерам завчасно оцінювати розмір сплачуваного мита.

Угода про довідвантажувальну інспекцію.

У другій половині XIX ст. імпортери почали використовувати послуги незалежних інспекційних фірм для сертифікації кількісних і якісних характеристик товарів. У таких послугах зацікавлені приватні фірми, підприємства державної власності, урядові відомства. З середини 1960-х років уряди багатьох країн, що розвиваються, використовують послуги інспекційних фірм для цінової перевірки імпортованих товарів,

щоб унеможливити заниження або завищення вартості імпортованих товарів. Отже, довідвантажувальна інспекція забезпечує:

- а) відповідність товару умовам контракту;
- б) достовірність ціни товару;
- в) тарифну класифікацію товарів.

Нині у світі існують п'ять компаній, що здійснюють свою діяльність на глобальному і регіональному рівнях. Вони належать до міжнародної федерації інспекційних агентств.

Довідвантажувальні інспекції, як правило, здійснюють у зв'язку з імпортом. Інколи вони застосовуються і щодо експорту, коли уряди вважають, що заниження його вартості є прикриттям для вивезення капіталу. Експортери з високорозвинених країн вважають таку інспекцію нетарифним бар'єром.

Мета Угоди про довідвантажувальну інспекцію полягає у формуванні принципів і правил для її виконання. Згідно з угодою, експортна ціна досліджуваних товарів порівнюється з цінами ідентичних або подібних товарів, запропонованих для експорту з тієї самої країни. До уваги беруться економічні та інші чинники, які впливають на різницю в ціні експортованих товарів.

Митні органи країн, які використовують такі інспекції, не зобов'язані автоматично брати визначені інспекціями ціни за основу для нарахування мита, а мають ухвалюють рішення окремо у кожному випадку.

Оскільки експортери не завжди можуть бути задоволені підрахунками інспекцій, то угодою передбачено, що в інспекційних компаніях визначаються апеляційні особи, до яких невдоволені можуть подавати скарги. Створено також незалежний наглядовий орган, до якого зі скаргами можуть звертатися експортери та інспекції. Скарги розглядає «трійка», яка складається з представників Міжнародної торговельної палати, Міжнародної федерації інспекційних агентств і Незалежного наглядового органу. Спори у зв'язку з діяльністю інспекційних компаній можна також урегулювати у рамках СОТ.

Угода про технічні бар'єри в торгівлі.

Метою угоди є недопущення перетворення технічних стандартів на бар'єр для міжнародної торгівлі, а також

організація виробництва промислових товарів відповідно до міжнародно визнаних нормативів. Для цього потрібно, щоб технічні стандарти були міжнародно узгодженими. Крім того, використання технічних норм має проявлятися у застосуванні до іноземних товарів тих саме вимог, що і до вітчизняних. Країни-учасниці угоди беруть на себе зобов'язання не застосовувати особливі стандарти у відношенні іноземних товарів.

В угоді поняття «технічні правила» вживається щодо стандартів, дотримання яких обов'язкове, а власне термін «стандарт» застосовується до добровільних стандартів. Поняття поширюється на характеристики продуктів, технологію і способи їх виготовлення, термінологію і символи, упакування і позначення ярликами.

Згідно з угодою, за країнами визнається право на запровадження обов'язкових стандартів для забезпечення якості імпортованих товарів, захисту здоров'я та безпеки людей, збереження рослинного, тваринного світу і довкілля. Кількість обов'язкових технічних стандартів у країнах світу невпинно зростає. Споживачі вимагають, щоб товари відповідали стандартам якості та безпеки і не були шкідливими для здоров'я.

Технічні правила мають відповідати таким умовам:

а) застосовувати режим найбільшого сприяння до імпорту з усіх держав;

б) застосовувати до імпортованих товарів національний режим;

в) формуватися і використовуватися способом, який не створює непотрібних перешкод для торгівлі;

г) бути науково обґрунтованими.

В угоді зазначено, що країни-учасниці використовуватимуть міжнародні стандарти як основу для національних стандартів. Міжнародні стандарти не застосовуються лише тоді, коли на думку компетентних органів вони несправедливі або недоречні з огляду на кліматичні, географічні та технічні чинники. Якщо країни запроваджують національні стандарти, які не базуються на міжнародних, вони повинні опублікувати про це оголошення і повідомити секретаріат СОТ. Це дасть змогу країнам експорту

прокоментувати проекти стандартів і сприятиме врахуванню їх точок зору про товари, які вони експортують.

Угода про технічні бар'єри в торгівлі заохочує країни-учасниці взаємно визнавати сертифікати відповідності, результати інспекцій і тестів, виконаних компетентними сертифікаційними органами.

Національні стандарти можуть зашкодити міжнародній торгівлі, якщо вони значно відрізняються у різних країнах. Угода містить «Кодекс гарної практики», який визначає порядок підготовки, прийняття і застосування стандартів. Такі принципи і правила нагадують технічні правила стосовно обов'язкових стандартів. Інформація про стандарти, які опрацьовуються та ухвалюються, має публікуватися щонайменше один раз на півроку. Після впровадження стандарту компетентні національні органи мають надіслати до Інформаційного центру Міжнародної організації стандартів / Міжнародної електротехнічної комісії інформацію про публікацію, а також повідомити, як і де можна одержати цю інформацію. Кодексом передбачено, що владні структури, до відома яких належать питання стандартизації, надають щонайменше 60 днів для надіслання коментарів від зацікавлених осіб із зарубіжних країн.

Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів.

Угодою визначено принципи і правила, які країни-члени мають застосовувати для регулювання імпорту сільськогосподарських продуктів. Згідно з угодою країни-члени повинні:

а) розробляти свої стандарти у цій сфері на основі міжнародних стандартів, настанов і рекомендацій;

б) брати активну участь у діяльності міжнародних організацій, що опікуються цією сферою, з метою гармонізації санітарних і фітосанітарних правил на глобальному рівні;

в) надавати можливість зацікавленим особам зарубіжних країн коментувати проекти стандартів, якщо вони не базуються на міжнародних стандартах;

г) сприймати такі заходи з боку країн експорту як еквівалентні, якщо вони забезпечують такий самий рівень санітарного і фітосанітарного захисту.

Угода дає змогу використовувати стандарти на дискримінаційній основі з огляду на те, що не завжди доцільно застосовувати один і той самі стандарт до товарів рослинного та тваринного походження, що походять з різних країн. Цією угодою, порівняно з Угодою про технічні бар'єри в торгівлі, країнам-членам надається можливість більш гнучко реагувати на міжнародні стандарти. Країни-члени можуть застосовувати жорсткіші національні стандарти порівняно з міжнародними, якщо це науково обґрунтовано. Відповідно до угоди країни можуть вживати заходів на тимчасовій основі як запобіжний крок у тому разі, коли наукова обґрунтованість стандартів недостатня. Стандарти у галузі охорони здоров'я та санітарії слід формулювати і застосовувати так, щоб не створювати необґрунтованих бар'єрів у торгівлі.

Зазначеною угодою передбачається, що країни-члени мають створити «довідкові точки», де можна буде отримати інформацію про прийняті та очікувані обов'язкові і добровільні стандарти, процедури оцінки відповідності, санітарні та фітосанітарні правила. Також у цих установах можна буде отримати інформацію про контрольні-інспекційні процедури, карантин, схвалення харчових добавок, процедури оцінки ризику.

Угода про процедури імпортного ліцензування.

Мета угоди – запобігти перетворенню ліцензування імпорту на бар'єр для міжнародної торгівлі. Згідно з ГАТТ, формальності та процедури щодо експорту та імпорту повинні бути мінімальними, оскільки багато країн світу дотримуються політики ліцензування імпорту. Ліцензування є важелем для управління кількісними обмеженнями – квотами. Імпортні ліцензії можуть використовуватися для моніторингу статистики міжнародної торгівлі та цін відповідних товарів. Угодою про процедури імпортного ліцензування регламентовано правила запровадження національних процедур з видачі імпортних ліцензій.

Ліцензії поділяються на автоматичні та неавтоматичні. Перші з них видаються відповідними державами безвідмовно. Ліцензії другого типу держави імпорту видають на свій розсуд.

Згідно з угодою, ліцензійні процедури мають відповідати таким вимогам:

а) не бути більш обтяжливими, ніж це необхідно для досягнення мети їх запровадження;

б) бути прозорими і передбачуваними;

в) захищати інтереси імпортерів та іноземних постачальників від зловживань і непотрібних затримок.

Відповідно до угоди, країни повинні забезпечувати публікацію інформації про імпортні процедури з питань:

а) які особи, фірми та установи можуть звертатися за одержанням ліцензій;

б) які органи управління видають ліцензії;

в) які продукти підлягають ліцензуванню.

Угодою визначено, що процедури та форми заявок на одержання ліцензій мають бути якомога простішими. Не можна відмовляти у видачі ліцензії, якщо заявка містить незначні помилки, які не спотворюють її основний зміст. Покарання за такі помилки, якщо вони не є результатом шахрайства або значної недбалості, не має бути суворішим, ніж це потрібно для виконання функцій застереження. Імпорт ліцензованих товарів не можна заборонити через незначні відхилення у вартості, кількості або вазі порівняно з інформацією, зазначеною у ліцензії, якщо це відповідає практиці торгівлі та зумовлено втратами у кількості та вазі під час навантаження і транспортування.

Автоматичні ліцензії мають видаватися негайно, у будь-якому разі не пізніше 10 днів після звернення за їх одержанням. Неавтоматичні ліцензії використовуються для обмеження імпорту. Згідно з угодою, уряди повинні публікувати інформацію про загальний обсяг квоти, її кількість, вартість і часові межі. Якщо квота розподіляється між країнами-постачальницями, то їх слід про це завчасно повідомити. Видача неавтоматичних ліцензій має відбуватися не пізніше як протягом 30 днів після одержання заявки. Якщо ж заявки розглядаються одночасно, то видача ліцензій має відбуватися упродовж 60 днів після дати закінчення прийняття таких заявок.

Передусім ліцензії видаються тим імпортерам, які вже найкраще зарекомендували себе у діяльності з одержаними ліцензіями. Відповідно до угоди, ліцензіати, які в минулому не скористалися одержаними ліцензіями з поважних причин, не

можуть бути за це суворо покарані відмовою у видачі нових ліцензій або зменшенням наданої квоти.

Угода про субсидії та компенсаційні заходи.

Ця угода регулює два блоки питань:

- а) правила використання субсидій;
- б) правила застосування компенсаційного мита.

Згідно з угодою, експортовані товари можна звільнити від митних зборів та інших непрямих податків, а також звільнити від зазначених зборів і податків складові частини товарів, використані у процесі виготовлення продукції на експорт. Непрямими податками можуть бути, зокрема, податки на продаж, акциз, на обіг, додану вартість, франшизу, трансфер, обладнання тощо, а також гербовий збір.

Принцип національного режиму, який є одним з визначальних для ГАТТ, передбачає право держав накладати на імпортовані товари, окрім мита, ще й усі непрямі податки, що застосовуються для продукції національної економіки. Отже, якби експортовані товари не звільняли від непрямих податків у країнах експорту, то це означало б, що вони підлягають оподаткуванню двічі – у країні експорту та у країні імпорту. Якщо ж експортовані товари звільняти від прямих податків (на доходи або прибуток), то це означає, що такі товари по суті субсидуються. Субсидування експорту заборонене. Країни можуть відшкодувати своїм експортерам лише непрямі податки, якими оподатковуються експортні товари. Підприємства тих країн, в яких не передбачається відшкодування непрямих податків, можуть опинитися у невігідному становищі на іноземних ринках. Слід зазначити, що відшкодування не повинне перевищувати розмір мита на імпортовані складові частини товару, який виготовлено для експорту, та непрямі податки на експортовані товари. Завищення відшкодування буде не чим іншим, як прихованим субсидуванням експорту.

Угода розмежує експортні субсидії і субсидії, що використовуються всередині країни як інструмент соціальної і економічної політики. Учасники угоди зобов'язуються не застосовувати експортних субсидій на всі товари за винятком

продуктів лісового господарства, сільського господарства, рибальства.

Субсидії також поділяються на законні (дозволені) і незаконні (недозволені). До перших належать субсидії на регіональний розвиток, захист навколишнього природного середовища тощо. Угода містить перелік заборонених субсидій, таких, як:

а) прямі податкові пільги експортерам;

б) пільгові транзитні збори з експортних товарів тощо (ст. 3 Угоди).

Встановлено межу субсидування – 1%, нижче за яку компенсаційне мито не вводиться.

Субсидії можуть надаватися у вигляді грантів, позик, гарантій сплати позик, відмови держави від стягнення доходів, що оподатковуються, урядового надання товарів і послуг, придбання товарів тощо (ст. 3).

За аналогією із світлофором, заборонені субсидії називаються субсидіями «червоного світла», до них належать експортні субсидії та субсидії, що надаються у зв'язку з використанням вітчизняних, а не імпортованих товарів. Дозволені субсидії поділяються на оскаржувані та неоскаржувані. Оскаржувані субсидії називаються субсидіями «жовтогарячого світла», а неоскаржувані – субсидіями «зеленого світла».

До субсидій застосовується поняття «специфічність». Специфічними є субсидії, що надаються підприємству або групі підприємств, сектору промисловості або групі галузей промисловості, певному регіону.

Можливість оскарження субсидій необхідна для уникнення серйозної упередженості до інтересів інших країн. Упередженість може виявлятися у тому, що субсидовані товари будуть конкурентоспроможними як на національному, так і на міжнародному ринках. Іншою підставою для оскарження є матеріальна шкода (ст. 6). Зрозуміло, що субсидовані імпортні товари можуть завдати матеріальної шкоди інтересам несубсидованих національних товаровиробників. Субсидування може звести нанівець переваги системи ГАТТ. Отже, такі субсидії належать до розряду тих, які слід оскаржувати.

Усі дозволені субсидії, що не є специфічними, вважаються оскаржуваними. З цього правила є винятки. Наприклад, субсидії на певну науково-дослідницьку діяльність, часткове фінансування адаптації виробничих потужностей і нових стандартів охорони навколишнього природного середовища, допомога у розвитку відсталих районів (ст. 8). Субсидування урядом малих і середніх підприємств, як правило, вважається неоскаржуваним.

Якщо певна країна вважає, що товари з іншої країни одержали заборонені субсидії, або ж на ній несприятливо позначилося надання дозволених субсидій, вона може звернутися до органу врегулювання суперечок СОТ. Якщо ж негативні наслідки набули форми матеріальної шкоди, то країна, замість звернення до процедур врегулювання спорів, може накласти компенсаційне мито на імпортовані субсидовані товари. Для цього потрібне звернення національної промисловості, якій завдано шкоди субсидованим імпортом. Компенсаційні мита не можуть накладатися на товари, для виробництва яких були використані субсидії, що не вважаються оскаржуваними.

Угода надає право у разі явного застосування заборонених субсидій стягувати з субсидованих товарів компенсаційне мито без доведення наявності заподіяних збитків. В усіх інших випадках компенсаційне мито стягується тільки тоді, коли доведено матеріальну шкоду від використання субсидування. Мета компенсаційного мита – нейтралізувати дію прямої або непрямой субсидії. Тобто мета – не покарати, а забезпечити нормальні умови конкуренції. Це означає, що компенсаційне мито не має перевищувати рівня субсидії (ст. IV).

Угода дозволяє країнам, що розвиваються, застосовувати експортні субсидії. Проте такі країни беруть на себе зобов'язання скасовувати субсидії з прогресом в економічному розвитку (ч. VIII).

Угода про захисні заходи.

Мета угоди – узгодити дискримінаційні заходи захисного характеру з принципами і правилами ГАТТ. Такі заходи називаються заходами «сірої зони», бо вони не є ані законними (тоді б вони були білими), ані незаконними (тоді б вони були чорними), а займають проміжне, не зовсім визначене положення. Заходи «сірої зони» також відомі як «добровільні обмеження

експорту» і «впорядковані маркетингові домовленості». Вони означають, що на вимогу країн-імпортерів країни-експортери «добровільно» обмежують свій експорт до обумовлених лімітів. Такими заходами придушується конкуренція між національними та імпортованими товарами. Захисні заходи застосовуються не на загальній, а на вибірковій основі. Передбачалося, що заходи мають припинитися до 1 січня 1999 р.

У тому разі, якщо імпорт певного продукту набув загрозливих для національної промисловості масштабів, країні дозволяється вжити захисні заходи упродовж тимчасового періоду для обмеження імпорту.

Перед запровадженням таких заходів слід провести розслідування (ст. 3). Як правило, воно провадиться за зверненням виробників. Захисні заходи не застосовуються, якщо проблеми національної промисловості спричинені факторами, що не стосуються імпортованих товарів. Заходи мають сприяти структурному пристосуванню галузей промисловості до конкуренції на міжнародних ринках. Пристосування, зокрема, передбачає впровадження передової техніки і технології, а також раціоналізацію виробництва.

Захисні заходи здійснюються за допомогою підвищення тарифів або запровадження кількісних обмежень. Вибір заходу залежить від компетентного органу, що провадить розслідування. Загальна квота може розподілятися між країнами-постачальницями. Квоти країн визначаються, виходячи з їх часток в імпорті за попередній період, при цьому мають враховуватися інтереси «новачків» (ст. 5).

В окремих випадках дозволяється запроваджувати кількісні обмеження щодо однієї країни або групи країн. Такий дискримінаційний підхід можливий лише після консультацій з Комітетом із захисних заходів та за його згодою.

Країна, що запроваджує захисні заходи, має надати країнам, інтересам яких завдано шкоди, належну торговельну компенсацію. Коли між країною-імпортером і країною-експортером не досягнуто домовленості про компенсацію, то остання може вжити заходів у відповідь. Але правом на відповідь не можна скористатися протягом перших трьох років дії заходу,

застосованого відповідно до умов угоди та з огляду на абсолютне зростання імпорту.

Країна, що розвивається, звільняється від захисних заходів, якщо імпорт її відповідного продукту до країни, що запроваджує такі заходи, не перевищує 3 %. Якщо ж колективна частка країн, що розвиваються, перевищує в імпорті 9 %, то такі країни пільгами не користуються (ст. 9).

Максимальна тривалість початкового періоду запровадження захисних заходів становить 4 роки. Його можуть подовжити до 8 років, а для країн, що розвиваються, – до 10 років.

Правилами ГАТТ країнам, що розвиваються, надається певна гнучкість у запровадженні захисних заходів щодо обмеження імпорту протягом тимчасового періоду (ст. 7). Це сприяє розвитку їх нових галузей промисловості. Але застосування зазначених правил дозволяється за чітко визначених умов. Звичайно, заходи можуть вводитися за санкцією СОТ. Запровадженню захисних заходів має передувати повідомлення про це. Згідно з ГАТТ передбачається, що заходи мають бути тимчасовими, при цьому потрібно визначити кроки з їх поступового скасування під час періоду дії.

Угода про антидемпінгову практику (Угода про застосування ст. VI ГАТТ).

Угода визначила умови запровадження антидемпінгового мита країнами, до яких спрямований потік демпінгових товарів. Ця угода містить жорсткі критерії щодо демпінгу. Демпінг визначено як операцію, під час якої товари однієї країни надходять на ринок іншої країни за ціною, нижчою від їх нормальної вартості. Тобто демпінговим вважається такий продукт, експортна ціна якого перевищує ціну подібних товарів у країні експорту, або його продажна ціна нижча від вартості його виробництва (ст. 2).

З огляду на чинники, що зумовлюють недобросовісну конкуренцію, в угоді вирізняють дві її форми:

- а) субсидування експорту;
- б) демпінг товарів на зарубіжних ринках.

Згідно з угодою, країни-члени можуть запроваджувати антидемпінгове мито на демпінгові товари. Для накладення

такого мита потрібно, щоб демпінгові товари спричинили матеріальну шкоду на зарубіжному ринку.

Недоречно говорити про будь-яку з форм демпінгу, якщо у країні експорту існує монополія на зовнішню торгівлю, де внутрішні ціни встановлюються державою, де товари продаються за цінами, нижчими за собівартість виробництва, або обсяги їх продажу незначні. У такому разі для порівняння слід використовувати експортні ціни до третіх країн або покладатися на розрахункові ціни, які б могли скластися при виробництві і реалізації товару в країні імпорту або будь-якій іншій країні з ринковою економікою.

Країну демпінгу потрібно досліджувати на наявність політики демпінгу стосовно кожної з країн, що імпортують її товари. Лише в окремих випадках можна аналізувати кілька країн-імпортерів разом.

Основною для початку антидемпінгових розслідувань (ст. 5) є скарга певної галузі, що містить докази наявності демпінгу, збитків від нього і зв'язку між цими двома фактами. Розслідування можуть розпочати також за заявою третьої країни, якщо вона надала докази про завдання шкоди її експорту через поставки товарів за демпінговими цінами на ринок країни імпорту. Встановлений термін розслідування – один рік (ст. 14). Після початку розслідування експортери та імпортери товарів, яких підозрюють у демпінгу, мають право дати пояснення. Експортери повинні надавати уповноваженим владним органам найточнішу інформацію. Окремі дії у процесі розслідування можуть відбуватися у конкретних місцях. Відмова у наданні можливості для здійснення такого дослідження дає право компетентним органам використовувати в розслідуванні інформацію, яку вони вважають доречною.

Порівняти експортну ціну і ціну внутрішнього ринку досить складно. Занижені внутрішні ціни не беруться до уваги за таких умов:

а) відповідні продажі мають місце протягом періоду, що перевищує один рік;

б) середня продажна ціна на внутрішньому ринку нижча від зваженої середньої собівартості виробництва одиниці продукції;

в) обсяг продажів за цінами, нижчими за собівартість виробництва, перевищує 20 % загального обсягу;

г) витрати не компенсуються протягом розумного часу.

Середні ціни визначаються як середньозважені ціни внутрішнього ринку і середньозважені ціни всіх експортних угод, або як середньоарифметичні внутрішні й експортні ціни всіх угод. Якщо експортна ціна значно коливається, то середньозважену ціну внутрішнього ринку можна порівняти з ціною конкретної експортної угоди. Для валютних розрахунків слід брати до уваги валютний курс за станом на дату продажу або курс, зазначений у форвардному контракті. Якщо ціна внутрішнього ринку не береться для порівняння з експортною ціною, то дозволяється використовувати розрахункову ціну, яка обчислюється, виходячи із витрат промисловості, що поставляє товари на експорт. Для розрахунку використовується інформація реального усталеного бухгалтерського обліку виробника (експортера), враховуються накладні витрати та прибутки, які звичайно мають місце у підприємницькій діяльності зі схожими товарами. Якщо ціну товару зазначеними способами встановити не вдається, то дозволяється розраховувати її, спираючись на реальну інформацію аналогічних експортерів (виробників), їх середньозважені витрати та прибутки, а також використати будь-який резонний спосіб розрахунків за умови, що обсяг торгівлі цим товаром не перевищує обсягу торгівлі подібним товаром відповідних експортерів (виробників) (ст. 3).

Звинуваченнями у демпінгу можна знехтувати і не розпочинати розслідування за таких умов:

а) демпінг не перевищує 2 % експортної ціни;

б) частка імпорту з конкретної країни не перевищує 3 % імпорту всіх подібних товарів (але це не застосовується у тому разі, якщо країни з частками імпорту, меншими 3 %, становлять разом 7 % загального імпорту відповідного продукту);

в) шкода є мізерною.

Розпочате антидемпінгове розслідування припиняється, якщо у ціні товару, який постачається з економічно розвиненої країни, субсидії становлять лише 1 %, і обсяг субсидованого імпорту невеликий. Для товарів походженням з країн, що

розвиваються, допускається рівень субсидій обсягом до 2 %, а субсидований імпорту не має перевищувати 4 % загального імпорту. Зазначене правило не застосовується, якщо частка кожної країни, що розвивається, не перевищує 4 % імпорту, але загальна частка таких країн більша 9 %.

Угодою про антидемпінгову практику передбачена можливість накладення мита країнами, яким завдано шкоди, на рівні, що нижчий за рівень демпінгу. Це відоме як «правило меншого мита». Владні органи, які провадять розслідування, мають право вживати тимчасові заходи – вимагати від порушників внесення грошових сум або облігацій. Якщо накладена згодом санкція перевищує внесені грошові суми або вартість облігацій, то винуватців звільняють від доплати. Якщо ж санкція виявиться нижчою, то винуватці мають право вимагати відшкодування переплаченого (ст. 7).

Експортери мають право запропонувати підвищення експортних цін для того, щоб уникнути антидемпінгових і компенсаційних заходів (ст. 8). Це може відбуватися лише після того, як уповноважений державний орган влади у результаті розслідування дійде висновку про наявність завданої шкоди національній промисловості. Змусити експортерів підвищити експортні ціни не можна, це справа добровільна.

Максимальна тривалість терміну для здійснення розслідування становить 18 місяців. Перед оголошенням остаточного рішення компетентні органи, що провадять розслідування, мають повідомити зацікавленим сторонам усі факти, на яких ґрунтується рішення. Антидемпінгове мито має встановлюватися окремо для кожного експортера (виробника). Якщо їх кількість велика, то дозволяється визначати мито, спираючись на статистично достовірні приклади, у такому разі з експортерами (виробниками) необхідно порадитися. Вжиття заходів слід постійно контролювати, якщо відпадає потреба у таких заходах, їх дія має припинитися (ст. 9).

Угодою про антидемпінгову практику визначено, що такі заходи автоматично втрачають чинність через п'ять років після початку застосування. Для продовження їх чинності потрібно, щоб розслідуванням було встановлено, що відсутність заходів

призведе до поновлення або виникнення нових підстав для демпінгу і матеріальної шкоди.

Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи.

Основними інвестиційними заходами у сфері міжнародної торгівлі є:

- вимога про місцевий зміст: у процесі виготовлення певної продукції обов'язково має використовуватись певна частка (обсяг) складових частин місцевого походження;
- вимога балансування торгівлі: імпорт і експорт мають бути у певному співвідношенні;
- вимога валютного балансування: валютні затрати від імпорту і валютні надходження від експорту та з інших джерел мають перебувати у певній пропорції;
- валютні обмеження: обмеження на доступ до іноземної валюти;
- вимога внутрішнього продажу: обов'язок продавати певну частку своєї продукції на національному ринку відповідної держави;
- виробнича вимога: певні товари мають виготовлятися національною економікою;
- вимога експортної квоти: певна частина виготовленої продукції обов'язково має експортуватися;
- вимога постачання продукту: виробник має постачати певні продукти, випущені конкретними виробничими потужностями, на вказані йому ринки;
- обмеження щодо виробництва: заборона іноземним компаніям виробляти певні товари у країні – імпортері капіталу;
- вимога передачі технології: певні види технологій мають передаватися на комерційних засадах, а конкретні напрями науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт повинні виконуватись національною наукою;
- вимога ліцензування: зарубіжний інвестор зобов'язується ліцензувати місцевим фірмам технології, які він використовує у своїй країні;
- обмеження на переказу прибутків: обмеження права інвестора на переказ до своєї країни прибутків, одержаних від закордонних, інвестицій;

– вимога про частку місцевих інвесторів: певна частка активів компанії має належати місцевим інвесторам.

Зазначені заходи можуть негативно впливати на міжнародну торгівлю. Згідно з Угодою про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, забороняється застосовувати перші п'ять заходів з наведеного переліку, бо вони створюють сприятливіші умови для внутрішніх товарів порівняно з імпортованими, тобто порушують принцип національного режиму. Ці заходи також передбачають застосування кількісних обмежень, які згідно з ГАТТ вважаються неприйнятними.

Інші інвестиційні заходи не заборонені зазначеною угодою. Залучаючи іноземні інвестиції, країни можуть висувати вимогу, щоб певна частка виготовленої продукції експортувалася, або щоб певну частку активів компаній контролювали місцеві інвестори. Від інвестора можна вимагати надання ним ліцензій на використання новітньої технології або здійснення певних науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт у країні, де він інвестує свій капітал.

Угодою передбачене пофазове скасування зазначених заходів. Розвиненим країнам на це було відведено 2 роки, починаючи з 1 січня 1995 р., країнам, що розвиваються, – 5 років, країнам перехідної економіки – 7 років.

Угода про текстиль і одяг.

Мета угоди – поширення режиму ГАТТ на сферу, в якій раніше широко застосовувалися двосторонні та багатосторонні обмеження. За станом на 1 січня 1995 р. існувало дев'ять десятків угод між країнами-експортерами і країнами-імпортерами у межах так званої «багатотканинної домовленості». На той час її учасницями були 39 держав, серед них – 8 держав-імпортерів і 31 держава-експортер. Ці угоди заохочували укладення двосторонніх угод щодо обмеження експорту текстилю і одягу. Це суперечить основним принципам ГАТТ, які передбачають взаємне надання режиму найбільшого сприяння (ст. 1 ГАТТ).

Угодою про текстиль і одяг до 1 січня 2005 р. обмеження на імпорт текстилю були пофазово скасовані. У виняткових випадках у майбутньому застосування обмежень можливе лише на підставі

Угоди про захисні заходи. У такому разі обмеження мають поширюватися на всі джерела імпорту, а не на окремі країни.

В Угоді про текстиль і одяг виокремлено чотири фази поширення правил ГАТТ на текстиль і одяг. Протягом зазначеного 10-річного періоду могли застосовуватися перехідні охоронні заходи щодо товарів, не охоплених ГАТТ, якщо обсяги імпорту завдавали серйозної шкоди національній промисловості, та між імпортом і матеріальною шкодою існував причинно-наслідковий зв'язок. Такі обмеження могли накладатися лише після проведення консультацій і досягнення угоди з країнами-експортерами про обсяги імпорту. У разі відсутності такої угоди застосування обмежень можливе на основі рішення Органу з моніторингу текстилю, рішення якого є обов'язковими.

Угода про сільське господарство.

Угода містить програму поступових реформ міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією і стосується прикордонних заходів з контролю над імпортом і субсидуванням сільськогосподарського виробництва. Зазначеною угодою скасовуються нетарифні заходи (кількісні обмеження, дискримінаційне ліцензування і змінні мита). Нетарифні обмеження зараховані до так званих тарифних еквівалентів, останні додані до фіксованих тарифів. Це призвело до того, що розвинені країни світу підвищили тарифи на продукцію сільського господарства помірному поясу, до якої раніше застосовувалися нетарифні обмеження. У майбутньому заборонено підвищувати тарифи.

Зобов'язання з тарифікації кількісних обмежень не застосовується до обмежень, що використовуються країнами, які розвиваються, у разі їх негативних платіжних балансів. Країни, що розвиваються, також узяли на себе зобов'язання не підвищувати тарифи на сільськогосподарську продукцію. Економічно розвинені країни та країни перехідної економіки зобов'язалися впродовж 6 років знизити тарифи на 37 %, а країни, що розвиваються, – на 24 % протягом 10 років. При цьому тарифи на конкретний товар мають знизитися щонайменше на 15 % у групі розвинених країн і на 10 % – у групі країн, що розвиваються. Економічно розвинені країни скасували всі

тарифні і нетарифні обмеження щодо імпорту тропічних продуктів. Країни, що розвиваються, також знизили тарифи на ці продукти. Рівень тарифів на сільськогосподарську продукцію помірною поясу становить 60–100 %, в окремих випадках він досягав 300–350 %.

В угоді вперше сформульовані правила субсидування сільськогосподарського виробництва. Такі правила відрізняються від правил субсидування промислового виробництва, оскільки у сфері сільського господарства відсутні заборонені субсидії (субсидії «червоного світла»), а використовуються дозволені субсидії – «жовтогарячого світла» і «зеленого світла». Субсидіями «зеленого світла» вважаються такі, що не призводять до перекручення торгівлі або до цінової підтримки виробників. Субсидії «жовтогарячого світла» спрямовуються на підтримку національного виробника. Було розраховано рівень такої підтримки і передбачено його зниження економічно розвиненими країнами на 20 % упродовж 6 років, а країнами, що розвиваються, – на 13 1/3 % упродовж 10 років.

За певних умов не враховуються і прямі виплати виробникам у рамках програм обмеження виробництва. Якщо субсидії на конкретний продукт не перевищують 5 %, то вони не враховуються, також не враховуються і непродуктові внутрішні субсидії такого самого обсягу. Зазначене стосується економічно розвинених країн. Для країн, що розвиваються, рівень, що не враховується становить 10 %.

Угодою встановлено вартість і обсяг субсидованого експорту сільськогосподарських продуктів. Економічно розвинені країни зобов'язувалися впродовж 6 років знизити свої експортні субсидії на 36 %, імпорتنі – на 21 %. Відповідні показники для країн, що розвиваються, становили відповідно 24 та 14 % протягом 10 років. Згідно з угодою, якщо продукт не користувався експортними субсидіями, то такі субсидії не повинні надаватися йому у майбутньому.

Угода про державні замовлення.

Угода стосується як товарів, так і послуг, визначає стандартну практику проведення міжнародних торгів для фірм, що бажають взяти участь у виконанні державних замовлень,

правила розміщення державних замовлень, надання про них інформації, порядок розгляду суперечок.

Урядові відомства і контрольовані урядом агентства сьогодні є великими покупцями товарів і послуг. Нерідко такі закупівлі досягають 10–15 % валового національного продукту. Міжнародна торгівля товарами і послугами, які закуповують уряди, постійно зростає. Уряди країн світу здавна дотримувалися політики цінових преференцій. Товари закуповувалися в іноземних виробників лише тоді, коли ціни товарів національних виробників на 10–15 % перевищували ціни імпортованих товарів, при цьому віддавалася перевага товарам з дружніх країн. Таке становище порушувало режим найбільшого сприяння і принцип національного режиму. Основна мета угоди полягає у тому, щоб призвичаїти уряди керуватися комерційними міркуваннями при закупівлі товарів і послуг для власного використання. При цьому заборонено дискримінацію внутрішніх або зовнішніх постачальників.

Застосування Угоди обмежується трьома застереженнями:

- а) вона діє щодо тих державних організацій, які зазначено країною, що приєднується до Угоди;
- б) встановлюється мінімальний розмір державних замовлень, на які поширюється юрисдикція Угоди;
- в) Угода поширюється на закупівлю товарів і обмежене коло пов'язаних з цим послуг.

Кожна країна, що приєдналася до Угоди про державні замовлення, веде перелік агентств, уповноважених здійснювати міжнародні закупівлі. Такі переліки вважаються складовою угоди. Країни-учасниці можуть також зазначати товари і послуги, на які поширюється дія угоди. При цьому на закупівлі оборонними відомствами товарів військового призначення положення угоди не поширюються.

Зроблено лише перші кроки у сфері міжнародного регулювання державних закупівель послуг. Під дію угоди підпадають найпоширеніші види послуг: будівельні, консультаційний менеджмент і пов'язані з ним послуги, послуги з дослідження ринку, комп'ютерні, бухгалтерські й аудиторські, рекламні, послуги з прибирання будинків, поліграфічні.

Положення Угоди про державні замовлення відповідають режиму найбільшого сприяння і принципу національного режиму. Відомства, що здійснюють закупівлі, мають провадити це за допомогою тендерів і забезпечувати рівноправну участь у них іноземних постачальників. Угодою передбачено прозорість укладення контрактів. Якщо той, кому відмовлено в закупівлі, хоче одержати обґрунтування цієї відмови, то угода зобов'язує аргументувати її. Згідно з угодою державна влада має створити на національному рівні органи для розгляду заяв, скарг і запитів національних і зарубіжних постачальників, незадоволених рішеннями відповідних відомств.

Кожна розвинена країна зобов'язана створити інформаційний центр, який надаватиме інформацію:

а) про норми права у сфері урядових закупівель і практику їх застосування;

б) адреси закладів, на які поширюється дія угоди;

в) сутність і обсяг товарів і послуг, що закуповуються, а також майбутні тендери.

Запити про таку інформацію формально мають право надсилати учасники угоди. Фактично ж на одержання інформації можуть розраховувати всі країни, що розвиваються, які є членами СОТ, але ще не приєдналися до угоди. Цією угодою передбачено створення Міжнародного інформаційного центру, який надає допомогу зацікавленим постачальникам з країн, що розвиваються. Такі постачальники зможуть конкурувати з постачальниками з інших країн на цій важливій ділянці міжнародного ринку.

Генеральна угода з торгівлі послугами.

З 1947 р. міжнародна торгівля товарами регулювалася положеннями ГАТТ, тоді як багатостороннє міжнародно-правове регулювання торгівлі послугами було відсутнє до VIII (Уругвайського) раунду переговорів ГАТТ. У рамках раунду було укладено Генеральну угоду з торгівлі послугами, мета якої співзвучна з метою ГАТТ.

Значимість угоди стосовно торгівлі послугами визначається тим, що в середньому на послуги припадає не менше 20% вартості світової торгівлі. Послуги вже складають набагато

більшу частку, ніж, приміром, сільськогосподарська продукція. Тенденцією економічного розвитку є те, що особливо високими темпами зростає торгівля такими послугами, як зв'язок, телематика, програмне забезпечення, ремонт, обслуговування машин і обладнання, лізинг, юридичні, збутові та фінансові консультації, страхування і фінансування експорту, операції купівлі-продажу. Пропозиція про підписання цієї Угоди була подана розвинутими країнами, що є їх основними експортерами. Це зустріло активний опір країн, що розвиваються (Бразилія, Аргентина, Єгипет, Індія, Куба, Нігерія, Перу тощо). Проте угоду щодо чесної, недискримінаційної торгівлі послугами було досягнуто стосовно фінансових послуг, повітряного транспорту та телекомунікацій.

Положення ГАТТ застосовуються у ГАТС з урахуванням специфічних особливостей послуг. В основному тексті ГАТС зафіксовано концепції, принципи та правила, що загалом стосуються торгівлі послугами. У додатках до угоди сформульовані принципи і правила, що регламентують певні види послуг.

Генеральна угода з торгівлі послугами поширюється на послуги, що надаються на комерційних засадах як компаніями приватного сектору економіки, так і фірмами, що перебувають у власності урядів або контролюються ними. ГАТС не поширюється на послуги стосовно регулювання руху повітряних суден і пов'язаних з цим прав. Послуги, які надаються урядовим агентствам, виведено з-під дії Угоди, до них застосовуються положення Угоди про державні замовлення (ст. I).

Загальні зобов'язання держав за ГАТС стосуються:

а) застосування до міжнародної торгівлі послугами режиму найбільшого сприяння (ст. II);

б) прозорості регулювання (ст. III);

в) взаємного визнання кваліфікаційних вимог до надавачів послуг (ст. VII);

г) правил щодо врегулювання монополій, які виключають підприємницьку діяльність, що обмежує конкуренцію (ст. VIII);

д) заходів лібералізації торгівлі, зокрема таких, які передбачають зростання ролі країн, що розвиваються (ст. IV).

Угодою був установлений 10-річний перехідний період для усунення всіх виключень із застосування режиму найбільшого сприяння, що мали місце серед шести десятків країн. Наприклад, країни Північної Європи надавали пільги північноєвропейським фірмам, що співпрацювали у сфері технологій для захисту довкілля. Країни Європейського Союзу були пов'язані преференційними угодами з низкою інших країн світу.

Зазначеною угодою передбачається заснування у кожній країні-учасниці щонайменше однієї «довідкової точки», де інші країни зможуть одержати потрібну їм інформацію про законодавство щодо міжнародної торгівлі послугами. Інформація у таких точках надається у разі звернення за нею через відповідні національні уряди. Очевидно, такий порядок спрямований на зменшення потоку запитів до іноземних держав. Постачальникам послуг з країн, що розвиваються, інформація надається безпосередньо у так званих контактних точках (ст. IV).

Право на надання послуг виникає на підставі сертифікатів, ліцензій та інших документів. ГАТС заохочує країни-учасниці укладати двосторонні та багатосторонні угоди щодо взаємного визнання кваліфікацій, необхідних для отримання документів, що підтверджують право на надання послуг. Такі системи взаємного визнання слід тримати відкритими для приєднання до них інших країн-учасниць, якщо вони доведуть, що їх національні стандарти і вимоги відповідають міжнародним (ст. VII).

Угодою передбачено заходи, що запобігають зловживанню монопольним становищем ексклюзивними надавачами послуг. Якщо у певній країні склалася ситуація, за якої конкуренція у наданні послуг обмежується, то інші країни мають право проконсультуватися з нею з метою усунення відповідних обмежень. Захист національного надавача послуг відбувається не за допомогою заходів, що застосовуються на кордоні, а в результаті законодавчого регулювання зарубіжних прямих інвестицій (ст. VIII).

Згідно з ГАТС, зобов'язання країн-учасниць щодо лібералізації доступу до ринків послуг має виконуватись за допомогою внесення змін до національного законодавства, спрямованих на широке застосування принципу національного

режиму до іноземних надавачів послуг і сервісних продуктів (ст. XVII). Мають усуватися такі обмеження:

а) щодо індивідуальних і загальних інвестицій іноземців у сфері послуг;

б) заснування іноземцями підприємств, що надають послуги;

в) кількості видів послуг та їх загального обсягу;

г) кількості конкурентів у конкретному секторі послуг;

д) організаційних форм підприємницької діяльності;

е) загальної чисельності надавачів послуг на ринку.

Принцип національного режиму повинен надаватися країнами у результаті переговорів з іншими країнами-партнерами, при цьому мають визначатися сектори, підсектори, умови і кваліфікаційні вимоги для застосування зазначеного принципу.

Відповідно до угоди, перш за все, слід лібералізувати доступ до ринків послуг надавачам з країн, що розвиваються. Цим країнам дозволяється жорсткіше застосовувати протекціонізм національної індустрії послуг, зокрема, допускати іноземних конкурентів у меншу кількість секторів, лібералізувати менше типів угод, а також вимагати від іноземних інвесторів утворювати спільні підприємства з національними надавачами послуг і надавати національним компаніям доступ до інформації іноземних компаній та їх каналів збуту (ст. XIX).

Згідно з вимогами ГАТС, національне законодавство щодо міжнародної торгівлі послугами повинно використовуватися обґрунтовано й об'єктивно, право на виконання послуг має надаватися іноземцям без бюрократичних зволікань. Також не можна застосовувати обмеження щодо міжнародних трансферів і платежів, якщо країна не має серйозних проблем з платіжним балансом.

Угодою передбачено, що країни-члени проводитимуть подальші переговори з питань субсидування послуг і застосування охоронних заходів до міжнародної торгівлі послугами (ст. XIX).

У ГАТС містяться положення, що регулюють виключення із загальних правил цієї Угоди у зв'язку з економічною інтеграцією, платіжним балансом, інтеграцією ринку праці,

етикою, охороною здоров'я людини, охороною навколишнього природного середовища, безпекою держав (ст. XIV, ст. XIV-bis). Обмеження у наданні доступу до ринку або у дотриманні принципу національного режиму поділяються на:

а) горизонтальні, тобто такі, що стосуються всього комплексу послуг;

б) специфічні, які охоплюють відповідний сектор або вид послуг.

Практично всі обмеження так званих горизонтальних зобов'язань стосуються послуг, для надання яких необхідна комерційна присутність у країні-імпортері, а також пересування фізичних осіб. Економічно розвинені країни мають небагато горизонтальних обмежень щодо комерційної присутності іноземних постачальників послуг. Горизонтальні зобов'язання у зв'язку з рухом фізичних осіб стосуються переважно внутрішніх пересувань у компаніях «ключового персоналу» – менеджерів і технічних працівників, а також нетривалих візитів ділових відвідувачів.

Країни, що розвиваються, виступають за те, щоб незалежні професіонали могли працювати за кордоном без утворення ними компанії або іншої форми комерційної присутності. Не всі економічно розвинені країни погоджуються з такою точкою зору. Країни, що розвиваються, передбачають у своїх горизонтальних зобов'язаннях такі обмеження щодо комерційної присутності:

– присутність дозволяється лише у формі спільного підприємства;

– іноземному постачальнику не дозволяється мати контрольний пакет акцій спільного підприємства;

– певна кількість членів правління повинна бути громадянами даної країни;

– іноземний постачальник має використовувати передову технологію та управлінський досвід;

– іноземний постачальник повинен навчати місцевих працівників;

– іноземний постачальник має співпрацювати з місцевими субпідрядниками;

– іноземний постачальник має чітко і швидко звітувати про свою діяльність.

Поряд з горизонтальними зобов'язаннями існують ще й секторні. Економічно розвинені країни зарезервували за собою право на встановлення обмежень у всіх секторах. Країни, що розвиваються, виявили більшу гнучкість і охопили обмежену кількість секторів. Зобов'язання і обмеження щодо комерційної присутності стосуються таких секторів:

- а) будівельні та пов'язані з ними інжинірингові послуги;
- б) соціальні, з охорони здоров'я та пов'язані з ними послуги;
- в) управлінсько-консультаційні послуги;
- г) фінансові послуги.

Отже, взяті країнами зобов'язання слід розглядати як перший крок у напрямі лібералізації міжнародної торгівлі послугами. Розвиток ефективної індустрії послуг є пріоритетним для багатьох країн. Третинний сектор відставав у своєму розвитку від вторинного сектору економіки країн, що розвиваються. Брак інформації про комерційні й технічні аспекти послуг, яку бажають одержувати країни, що розвиваються, певною мірою буде усунено завдяки створенню розвиненими країнами «контактних точок». Інформацією про національне законодавство у сфері послуг і практику його застосування можуть скористатися всі країни-учасниці. Фізичні особи мають нині більші можливості для надання послуг, не створюючи для цього форми комерційної присутності у країні-імпортері. Слід все ж таки враховувати, що шанси фахівців щодо надання послуг за кордоном зростають, якщо вони у себе на батьківщині діють у складі юридичної особи.

Заходи з лібералізації сприяють зростанню торгівлі послугами між країнами, що розвиваються. Спільні підприємства, утворені юридичними та/або фізичними особами цих країн, можуть успішно конкурувати з фірмами економічно розвинених країн, особливо у наданні послуг країнам, що розвиваються.

ГАТС має такі додатки:

- Додаток щодо переміщення фізичних осіб, які надають послуги згідно з угодою;

-
- Додаток щодо фінансових послуг;
 - Додаток щодо телекомунікацій;
 - Додаток щодо переговорів стосовно основних телекомунікацій;
 - Додаток щодо переговорів стосовно послуг морського транспорту;
 - Додаток щодо авіатранспортних послуг.

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Нині у світі поширений продаж копій та аналогів товарів, що захищаються патентами, торговими марками або авторськими правами. Найбільше це стосується наукомістких виробів, запасних частин до автоматів, книг, кінофільмів. Це призводить до втрати значної частини прибутків від експорту фірм – виробників оригінальної продукції. Чинні у цій галузі угоди виявилися недостатньо ефективними. Дана Угода охопила усі форми інтелектуальної власності: патенти, торгові зразки, авторські права і суміжні з ними права, торгові секрети, промисловий дизайн, географічні індексації, комерційну таємницю, антиконкурентні дії у рамках контрактних ліцензій, топографії інтегральних мікросхем. Затверджено міжнародні стандарти захисту інтелектуальної власності.

Цією угодою встановлено мінімальні стандарти з охорони прав інтелектуальної власності та процедури і заходи для їх дотримання. Угодою також визначено міжнародний механізм консультацій і нагляду за дотриманням країнами-членами зазначених стандартів. Під час роботи над угодою враховано міжнародні конвенції у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Неуповноважене використання об'єктів інтелектуальної власності є порушенням прав відповідних власників, а товари, виготовлені у такий спосіб, вважаються «піратськими», або контрафактними.

Основні положення угоди поділяються на п'ять груп:

- а) головні принципи і зобов'язання;
- б) мінімальні стандарти охорони;
- в) обмежувальні ділові практики;
- г) примусове дотримання прав інтелектуальної власності;

д) перехідні положення застосування угоди на національному рівні.

Зазначеною угодою передбачено застосування режиму найбільшого сприяння і дотримання принципу національного режиму. Згідно з угодою виокремлюють такі критерії патентоспроможності винаходів:

- а) новизна;
- б) винахідницький крок;
- в) промислове застосування.

Патенти мають видаватися в усіх галузях технології. Об'єктами винаходів є способи і продукти. Угодою визначено виключення з цього правила, і об'єктами винаходів не можуть бути:

а) діагностичні, терапевтичні та хірургічні методи лікування людей і тварин;

- б) рослини і тварини (крім мікроорганізмів);
- в) біологічні процеси продукування рослин і тварин.

Охорона сортів рослин має відбуватися за процедурою, визначеною Конвенцією про охорону нових сортів рослин. Критерії охороноспроможності сорту такі:

- а) відмінність;
- б) достатня одноманітність;
- в) стабільність;
- г) новизна.

В угоді досить чітко сформульовано виключні права патентовласників. Продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу, можна виготовляти, продавати або імпортувати лише з дозволу відповідного патентовласника.

Угодою передбачено чіткі умови примусового ліцензування: виняткові обставини, об'єктивність, невиняткове використання, достатня винагорода. Подаючи заявку на одержання патенту, заявник має проінформувати про винахід так повно, щоб цей винахід міг відтворити фахівець відповідної галузі.

Твори, на які поширюється авторське право, мають бути оригінальними. Угодою визначено майнові й особисті немайнові права авторів. Суміжними вважаються права виконавців, виробників аудіо- і відеозаписів, організацій теле- і радіомовлення. Угода про торговельні аспекти прав

інтелектуальної власності доповнює Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів (1886 р.) і Женевську конвенцію про авторське право (1952 р.) щодо таких об'єктів:

- а) комп'ютерних програм і баз даних;
- б) прав оренди на комп'ютерні програми, звукозаписи і фільми;
- в) прав виконавців і продюсерів фонограм;
- г) прав організацій мовлення.

Знаками для товарів і послуг є позначення або їх комбінації, за якими товари або послуги певного підприємства можна відрізнити від таких самих товарів і послуг інших підприємств. Власники зареєстрованих знаків мають право забороняти третім особам використовувати ідентичні або схожі знаки для тих товарів і послуг, для яких зареєстровані відповідні знаки, якщо таке використання може ввести в оману. Країни мають припинити практику, за якої використання іноземного товарного знаку дозволяється лише у комбінації з національним. Забороняється також запроваджувати щодо знаків спеціальні вимоги, які заважають відрізнити знаки один від одного. Зазначеною Угодою визначено певні критерії щодо скасування реєстрації знаків (наприклад, безперервне їх невикористання впродовж щонайменше трьох років).

Промисловим зразком вважаються декоративні ознаки виробів, наприклад, форми, лінії, мотиви, кольори. Згідно з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, критеріями охороноспроможності промислових зразків є новизна й оригінальність. Власник промислового зразка, якому надана охорона, має виключне право на його використання, а також право заборонити третім особам виготовляти, продавати або імпортувати вироби, що втілюють відповідні промислові зразки.

Зазначення географічного походження товарів означає, що якість, репутація та інші характеристики пов'язані з географічним походженням товарів. Відповідно до угоди, держави зобов'язані не реєструвати товарні знаки, що містять обманну вказівку про географічне походження товарів. Захист торгових марок і географічних ідентифікацій особливо важливий для європейських виробників.

Угодою передбачено, що секретами виробництва, іншими словами, ноу-хау має надаватися правова охорона. В Угоді секрети виробництва визначено як об'єкт власності і зазначено, що власники повинні мати можливість запобігти розкриттю, одержанню або використанню їх третіми особами всупереч чесній комерційній практиці.

Згідно з Угодою, топографії інтегральних мікросхем повинні охоронятися відповідно до Вашингтонського договору про інтелектуальну власність щодо інтегральних мікросхем. В Угоді зафіксовано, що імпорт або продаж виробів, у яких використані топографії інтегральних мікросхем, без дозволу на це власника права є незаконним, при цьому передбачено випадки так званого невинного порушення.

Угодою вперше захищена від неправомірного розкриття комерційна таємниця.

Угодою визначено мінімально допустимі терміни охорони прав у сфері інтелектуальної власності. Наприклад, запатентований винахід охороняється впродовж 20 років від дати подання відповідної заявки, промисловий зразок – щонайменше 10 років; товарний знак – 7 років від дати першої реєстрації або дати її чергового поновлення. Авторське право в кожному окремому випадку буде захищене принаймні впродовж 5 років.

Угодою ТРІПС передбачена можливість боротьби зі зловживаннями з боку власників прав інтелектуальної власності. Це може мати місце тоді, коли власник необґрунтовано обмежує торгівлю або негативно впливає на передачу технології.

Угодою передбачено перехідні періоди для різних груп країн, протягом яких національне законодавство має бути узгодженим з її положеннями. Більшості країн, що розвиваються, надано право вводити ці правила впродовж 10 років, найменш розвиненим країнам на це відведено 11 років (до 1 січня 2006 р.).

Угоду ТРІПС можна розглядати як інструмент глобальної гармонізації стандартів у сфері охорони прав інтелектуальної власності, що потребує значних змін передусім із законодавчого регулювання інтелектуальної власності у країнах, що розвиваються. Окремі з цих країн повинні впровадити охорону фармацевтичних і хімічних товарів. У багатьох країнах на момент

укладення угоди була відсутня правова охорона комп'ютерного забезпечення, сортів рослин тощо. Інші групи країн теж мають виконати певну роботу у цьому напрямі.

Таким чином, створення СОТ інтенсифікувало процес формування загального правового простору, нової договірно-правової системи регулювання міжнародної торгівлі, покликану забезпечити єдиний підхід до виконання країнами зобов'язань і домовленостей Уругвайського раунду. Аналіз основних договорів СОТ дозволяє зробити такі висновки.

1. Значно розширене поняття міжнародної торгівлі. На сучасному етапі основними об'єктами міжнародно-правового регулювання є питання узгодження митних тарифів, торгівлі послугами, регламентація торгових аспектів прав інтелектуальної власності, регулювання застосування технічних бар'єрів, антидемпінгові заходи, обмеження використання субсидій, стандартизація, ліцензування імпорту, інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею.

2. В основі усіх багатосторонніх угод і домовленостей СОТ покладено основні принципи регулювання міжнародних митних і міжнародних торговельних відносин, мета яких – усунення усіх можливих бар'єрів і лібералізація міжнародної торгівлі і митного оформлення:

- а) національний режим – принцип недискримінації імпортерів по відношенню до вітчизняних виробників;
- б) режим найбільшого сприяння – принцип недискримінації імпортерів по відношенню до імпортерів з третіх країн;
- в) принцип винятково тарифного захисту і заборони нетарифних бар'єрів;
- г) принцип взаємності у наданні митних і торговельних преференцій;
- д) принцип вирішення торговельних суперечок шляхом переговорів;
- е) надання преференційного режиму в торгівлі країнам, що розвиваються.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативні джерела

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.61;
2. Всесвітня поштова конвенція від 14.09.94
3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.321–403.
4. Генеральна угода про торгівлю послугами // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.404–444.
5. Домовленість про правила і процедури врегулювання суперечок // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.555–589.
6. Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06.90.
7. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) : [хрестоматія] / упоряд. Б. В. Бабін – Одеса : Фенікс, 2012. – 291 с.
8. Марракеська угода про заснування Світової Організації Торгівлі // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.306–320.
9. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства // www.crime-research.iatp.org.ua/ukr.
10. Міжнародна конвенція про узгодження умов здійснення контролю вантажів на кордонах 1982 р.
11. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція від 18.05.1973 р.).
12. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року від 14.11.1975

13. Угода про державні замовлення // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.311–326.

14. Угода про довідвантажувальну інспекцію // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.184–216.

15. Угода про застосування Статті VI Генеральної угоди з тарифів і торгівлі // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.445–479.

16. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.311–329

17. Угода про захисні заходи // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.543–554.

18. Угода про митну оцінку // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.217–239.

19. Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.344–371.

20. Угода про процедури імпортного ліцензування // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.290–310.

21. Угода про технічні бар'єри в торгівлі // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.250–264.

22. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. – К.: УАЗТ, 2000. – С.390–438.

23. Угода про субсидії та компенсаційні заходи // Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – С.480–542.

Нормативно-правові акти ЄС в сфері митного регулювання

а) Загальні правил митного оформлення

1. Regulation (EEC) 2913/92 establishing the Community Customs Code (OJ 1992 L 302/1).

2. Regulation (EEC) 2454/92 laying down provisions for the implementation of Regulation (EEC) 2913/92 establishing the Community Customs Code (OJ 1992 L 251/1).

3. Regulation (EEC) 717/91 concerning the Single Administrative Document (OJ 1991 L 78/1).

4. Regulation (EEC) 2453/92 implementing Regulation (EEC) 717/91 concerning the Single Administrative Document (OJ 1992 L 249/1).

5. Regulation (EEC) 4060/89 on the elimination of controls performed at the frontiers of Member States in the field of road and inland waterway transport (OJ 1989 L 390/18).

6. Regulation (EEC) 2726/90 on Community transit (OJ 1990 L 262).

7. Regulation (EEC) 918/83 setting up a Community system of relieves from customs duties (OJ 24.3.1983 L105/1).

8. Regulation (EEC) 2288/83, 2289/83, 2290/83 and 3915/88 laying down provisions for the implementation of Regulation (EEC) 918/83 (OJ 1983 L 220 and OJ 1988 L 347).

9. Regulation (EC) 515/97 on mutual assistance between the administrative authorities of the Member States and cooperation between the latter and the Commission to ensure the correct application of the law on customs and agricultural matters (OJ 1997 L 82).

10. Regulation (EC, Euratom) 2988/95 on the protection of the European Communities financial interests (OJ 1995 L 312).

11. Regulation (EC, Euratom) 1150/2000 implementing Decision 94/728/EC, Euratom on the system of the Communities' own resources (OJ 2000 L 253).

12. Directive 76/308/EEC on mutual assistance for the recovery of claims relating to certain levies, duties, taxes and other measures (OJ 1976 L 73 and OJ 2001 L 175).

13. Decision 94/728/EC, Euratom on the system of the Communities' own resources (OJ 2000 L 253).

14. European Parliament and Council Decision 210/97/EC adopting an action program for customs in the Community ('Customs 2000') (OJ 1997 L 33).

б) Митне регулювання:

15. Regulation (EEC) 2658/87 on the tariff and statistical nomenclature and on the Common Customs Tariff (OJ 7.9.1987 L 256/1, version for 2002 in OJ 2001 L 279).

16. Regulation (EEC) 950/68 on the Common Customs Tariff (OJ 1968 L 172/1).

17. Regulation (EEC) 97/69 on measures to be taken for the uniform application of the Common Customs Tariff (OJ 1969 L 14/1).

18. Regulation (EEC) 1715/90 on the information provided by the customs authorities of the Member States concerning the classification of goods in the customs nomenclature (OJ L 271/5).

19. Regulation (EC) 32/2000 opening and providing for the administration of Community tariff quotas bound in GATT and certain other Community tariff quotas and establishing detailed rules for adjusting the quotas (OJ 2000 L 5).

20. Regulation (EC) 747/2001 providing for the management of Community tariff quotas and of reference quantities for products eligible for preferences by virtue of agreements with certain Mediterranean countries (OJ 2001 L 109).

в) Преференції:

21. Regulation (EC) 82/2001 concerning the definition of the concept of 'originating products' and methods of administrative cooperation in trade between the customs territory of the Community and Ceuta and Melilla (OJ 2001 L 20).

22. Regulation (EC) 1207/2001 on procedures to facilitate the issue of movement certificates EUR.1, the making-out of invoice declarations and forms EUR.2 and the issue of certain approved exporter authorizations under the provisions governing preferential trade between the European Community and certain countries (OJ 2001 L 165).

23. Regulation (EC) 2820/98 applying a multi annual scheme of generalized tariff preferences for the period of 1 July 1999 to 31 December 2001 (1998 L 357).

г) Заходи торговельної політики:

24.Regulation (EC) 384/96 on protection against dumped imports from countries not members of the European Community (OJ 1996 L 56).

25.Regulation (EC) 2026/97 on protection against subsidized imports from countries not members of the European Community (OJ 1997 L 288).

26.Regulation (EEC) 2603/93 establishing common rules for exports (OJ 1969 L 324).

27.Regulation (EEC) 519/94 on common rules for imports from certain third countries (OJ 1994 L 67).

28.Regulation (EC) 3285/94 on common rules for imports (OJ 1994 L349).

29.Regulation (EC) 3287/94 on pre-shipment inspections for exports from the Community (OJ 1994 L 349).

30.Regulation (EEC) 3030/93 on common rules for imports of certain textile products from third countries (OJ 1993 L 275/1).

31.Regulation (EC) 520/94 establishing a Community procedure for administering quantitative quotas (OJ 1994 L 66).

32.Regulation 288/82 laying down the common import regime on quantitative restrictions for goods originating in third countries, OJ L 35/1 (1982).

33.Regulation 1675/82 on common rules for imports from state-trading countries, OJ L 195/1 (1982).

д) Спільна сільськогосподарська політика та митне регулювання:

34.Regulation (EEC) 565/80 on the advance payment of export refunds in respect of agricultural products (OJ 1980 L 62).

35.Regulation (EEC) 120/89 laying down common detailed rules for the application of export levies and charges on agricultural products (OJ 1989 L 16).

36.Regulation (EC) 800/1999 laying down common detailed rules for the application of the system of export refunds on agricultural products (OJ 1999 L 102).

37.Regulation (EC) 1291/2000 laying down common detailed rules for the application of the system of import and export licenses and advance fixing certificates for agricultural products (OJ 2000 L 152).

е) Податкове законодавство:

38.Regulation (EEC) 218/92 on administrative cooperation in the field of indirect taxation (VAT) (OJ 1992 L 24).

39.Directive 69/169/EEC on the harmonization of provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action relating to exemption from turnover tax and excise duty on imports in international travel (OJ 1969 L 133).

40.Directive 91/680/EEC supplementing the common system of value added tax and amending Directive 77/388/EEC with a view to the abolition of fiscal frontiers (OJ 1991 L 376/1).

41.Directive 92/111/EEC amending Directive 77/388/EEC and introducing simplification measures with regard to value added tax (OJ 1992 L 384/47).

42.First Directive 67/227/EEC on the harmonization of legislation of Member States concerning turnover taxes (OJ 1967 No 071/1301).

43.Sixth Directive 77/388/EEC on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes – Common system of value added tax: uniform basis of assessment (OJ 1977 L 145/1).

44.Directive 92/81/EEC on the harmonization of the structures of excise duties on mineral oils (OJ 1992 L 316).

45.Directive 92/83/EEC on the harmonization of the structures of excise duties on alcohol and alcoholic beverages (OJ 1992 L 316).

46.Directive 95/59/EC on taxes other than turnover taxes which affect the consumption of manufactured tobacco (OJ 1995 L 291).

Наукова література

1. Абакуменко Е. Таможенное право: от института до самостоятельной отрасли (эволюция взглядов Д. Н. Бахраха на место таможенных норм в системе права) / Е. Абакуменко // Митна справа. – 2012. – № 5. – С.37.

2. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения. – М.: Юристъ, 2001. – 368 с.

3. Азаров О. М. Україна та світова система торгівлі ГАТТ/СОТ : проблеми і перспективи / Право України. – 2002. – № 6. – С. 144–147.

4. Артемишин М. Б. Правове регулювання спільних заходів щодо експорту товарів як інструменту спільної торговельної політики ЄС // Актуальні проблеми міжнар. відносин: Зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 47. – Ч. I. – С. 118–124.

5. Артемишин М. Б. Правове регулювання спільних заходів щодо імпорту товарів як інструменту спільної торговельної політики Європейського співтовариства // Актуальні проблеми міжнар. відносин: Зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 45. – Ч. II. – С. 116–122.

6. Артемишин М. Б. Спільна торговельна політика ЄС: теоретичні та нормативні підходи // Укр. часопис міжнар. права. – К., 2004. – № 3. – С. 22 – 27.

7. Базярук І. Міжнародне співробітництво як один із невідемних напрямків боротьби із контрабандою//Митна справа: науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності. – 2010. – № 2.

8. Бережнюк І. Порівняльний аналіз систем управління митною справою в Україні та Німеччині // Вісник Академії митної служби. – 1999. – № 3. – С. 42–45.

9. Бойко В. М., Багрій–Шахматов Л. В., Попов Г. В. Історія митної справи. – К. : Видавець Вадим Карпенко, 2002. – 50 с.

10. Борисов К. Г. Международное таможенное право, Москва, изд-во Российского университета дружбы народов, 2001. – 616 с.

11. Васильев И. Россия и ВТО: проблемы и перспективы присоединения. – М.: Международные отношения, 2002. – 364 с.

12. Ващенко В. В. Система ГАТТ/СОТ та її основні принципи // Митна справа. – 1999. – № 3. – С. 3–15.

13. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 478 с.

14. Вишняков О. К. Режим генералізованих тарифних преференцій ЄС //Право України. – 2006 – № 10. – С. 37–42.

15. Вишняков О. К. Ринковий статус у торгівлі з Європейським Союзом //Наукові праці Одеської національної юридичної академії. Том 3. – Одеса: Юридична література, 2004. – С. 192–199.

-
16. Всемирный справочник организаций, содействующих торговле, и других внешнеторговых учреждений. – Женева: Международный торговый центр ЮНКТАД/ГАТТ, 1993. – 286 с.
 17. Герчикова И. Н. Международные экономические организации. – М.: Консалтбанкир, 2000. – 621 с.
 18. Гильмендинова И. А. Деятельность ГАТТ/ВТО как фактор стабильности в развитии международной торговли. – М.: МГУ, 2001. – 422 с.
 19. Горбач Л. М., Плотников О. В. Міжнародні економічні відносини. – К.: Кондор, 2005. – 266 с.
 20. Данилова Е. В. ВТО: регулирование торговли услугами. – М.: Академкнига, 2003. – 201 с.
 21. Додін Є. В. Міжнародне співробітництво з питань протидії порушення митного законодавства / Є. В. Додін // Митна справа. – 2012. – № 4. – С.152.
 22. Додін Є. В. Основы таможенного права Европейского Сообщества // Митна справа. – 2002. – № 2. – С. 3–19.
 23. Дюмулен И. И. Всемирная торговая организация. – М.: Экономика, 1997. – 654 с.
 24. Ершов А. Д. Международные таможенные отношения. – СПб.: СПБИВЭСЭП, 2000. – 206 с.
 25. Захист прав інтелектуальної власності в контексті вступу до СОТ / За ред. В. Т. П'ятницького. – К.: К. І. С., Узт, 2001. – 80 с.
 26. Зенкин И. В. Всемирная торговая организация в схемах. – М.: Центральный издательский дом, 2003. – 110 с.
 27. Зенкин И. В. Право Всемирной торговой организации. – М.: Международные отношения, 2003. – 248 с.
 28. Кашкин С. Ю. Право Европейского Союза. – М.: Юристъ, 2003. – 925 с.
 29. Ківалов С. В. Всесвітня митна організація: історія та сучасність // Митна справа: науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності. – 2009. – № 6. – С. 4–9.
 30. Ківалов С. В. Митне законодавство зарубіжних країн // Митна справа. – 2002. – № 5. – С. 17–20.
-

31. Кольбенко А. В. Митна справа в контексті світової історії // Митна справа. – 1999. – № 1. – С. 71–75.

32. Козлов Е. Ю. Основы таможенно-тарифного регулирования по праву Европейских Сообществ // Проблемы современного зарубежного законодательства. Сб. научных трудов. – 1994. – Вып. 1. – С. 68–83.

33. Кочергіна О. М. Міжнародно-правове регулювання антидемпінгу на багатосторонній основі в системі ГАТТ/СОТ: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 // НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 16 с.

34. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом. – Харків: Консул, 2000. – 592 с.

35. Мальський О. М., Ягольник А. М. Вступ країн з перехідною економікою у СОТ. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 192 с.

36. Мальський О. М., Ягольник А. М. Міжнародне торговельне право. – К.: Знання, 2005. – 595 с.

37. Матеріали Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ // <http://www.wto.gov.ua>

38. Мартинюк О. В. Митне регулювання в країнах світу / Київський національний економічний ун-т. – К.: ТОВ «Кадри», 2003. – 160 с.

39. Митне законодавство зарубіжних країн/ За ред. З. О. Буричка. – Тернопіль: Астон, 2002. – 616 с.

40. Микієвич М. М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва ЄС з третіми країнами: Монографія. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 200 с.

41. Муравйов В. І. Правові аспекти співробітництва України з європейськими економічними структурами // Денисов В. Н., Свінтов В. І., Акуленко В. І., Висоцький О. Ф., Ісакович С. В. Суверенітет України і міжнародне право. – К., 1995. – С. 150 – 175.

42. Наку А. А. Таможенное право ЕС. – К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 156 с.

43. Наку А. А., Вишняков О. К. Торгове право ЄС: Навчальний посібник. – К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2003. – 189 с.

44.Осика С. Г. Правове регулювання імпорту: антидемпінгові заходи. – К.: Благодійна організація «Центр дослідження СОТ», 2003. – 448 с.

45.Осика С. Г., Оніщук О. В. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі. – К.: Уазт, 2000. – 288 с.

46.Осика С. Г., П'ятницькій В. Т. Генеральна угода з тарифів і торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі. – К.: Уазт, 1999. – 204 с.

47.Осика С. Г., П'ятницькій В. Т. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ. – К.: Уазт, 2000. – 336 с.

48.Осика С. Г., П'ятницькій В. Т. Світова організація торгівлі. – К.: К. І. С., 2001 – 491 с.

49.Основы торговой политики и правила ВТО / Под ред. А. В. Данильцева. – М.: Международные отношения, 2005. – 448 с.

50.П'ятницькій В. Т., Оніщук О. В. Міжнародна торгівля послугами на основі принципів СОТ. – К.: Уерлас, 2001. – 72 с.

51.Пашко П. В., Осадча Н. В. Про термін «Митна політика» / П. В. Пашко, Н. В. Осадча // Митна справа. – 2012. – № 3. – С. 5

52.Переболькін С. М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав: Монографія. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2008. – 180 с.

53.Плотніков О. В. Виокремлення спеціального міжнародно-правового режиму СОТ через практику системи з вирішення спорів СОТ / О. В. Плотніков // Митна справа. – 2012. – №43. – С. 77

54.Покрещук О. О. Правове регулювання міжнародної торгівлі у контексті норм і правил ГАТТ/СОТ / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К. : Зовнішня торгівля, 2003. – 511 с.

55.Покрещук О. О. Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ: питання термінології / Право України. – 2003. – № 11. – С. 144–147.

56.Приймаченко Д. В. Митна політика держави. – Дніпропетровськ, 2006.

57.Проневич О. С. Організаційно-правове забезпечення здійснення поліцейської діяльності Службою кримінальних

розслідувань митного відомства Федеративної Республіки Німеччина // Митна справа. – 2002. – № 1. – С. 59–67.

58. Романенко В. В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі / В. В. Романенко // Митна справа. – 2012. – № 3. – С. 49.

59. Сандровский К. К. Международное таможенное право. – К.: О-во «Знання», КОО, 2002. – 461 с.

60. Система Світової Торгівлі ГАТТ/СОТ в документах. – К.: Уазт, 2000. – 598 с.

61. Скурко Е. В. ВТО: введение в правовую систему. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 422 с.

62. Смирнова К. В. Вплив Лісабонського договору на систему джерел права Європейського Союзу / К. В. Смирнова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/esp/2011_1/txts/Euro_pravo/Smirnova.pdf.

63. Смирнова К. В. Джерела права Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / К. В. Смирнова ; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 19 с.

64. Энтин Л. М. Европейское право. Учебник для вузов. – М.: Норма, 2000. – 720 с.

65. Ягольник А. М., Мальський О. М. Міжнародна торговельна система – правові та економічні аспекти. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 232 с.

ЧАСТИНА 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ МИТНО-ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Тема 1. Поняття і складові митно-тарифного регулювання в Україні

Після прийняття Декларації про державний суверенітет 1990 р. Україна самостійно визначає митну політику, створює власну митну систему та здійснює митне регулювання на своїй території. Україна може вступати в митні союзи з іншими державами.

Територія України, у тому числі території штучних островів, установок та споруд, що створюються в економічній (морській) зоні, над якими Україна має виняткову юрисдикцію щодо митної справи, становить єдину митну територію (ст. 9 Митного Кодексу України – далі МК).

Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України (ст. 10 МК). Митний кордон України становить 7190 кілометрів. Кордон з Росією складає 2063 км, з Молдовою – 1191 км, з Білорусією – 975 км, з Румунією – 625,4 км, з Польщею – 543 км, з Угорщиною – 135,1 км, зі Словаччиною – 98,5 км.

Митне регулювання – регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного

контролю України (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Митно-тарифне регулювання належить до економічних, тарифних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) та становить головну складову регулювання цієї діяльності в будь-якій державі. Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі є одним з найважливіших економічних методів управління. Ефективно діючий механізм митно-тарифного регулювання є обов'язковою умовою проведення країною активної і цілісної економічної політики, а також реалізації митними органами завдань із забезпечення економічної безпеки України, захисту її економічних інтересів.

Митно-тарифні заходи дозволяють вирішити низку завдань, пріоритетність яких залежить від митної політики держави. Основними з них є:

- а) захист вітчизняних товаровиробників від конкуренції (у тому числі недобросовісної) з боку іноземних постачальників;
- б) стимулювання внутрішнього виробництва готової продукції;
- в) збільшення податкових надходжень.

Митне регулювання здійснюється на основі принципів:

- 1) виключної юрисдикції України на її митній території;
- 2) виключних повноважень митних органів України щодо здійснення державної митної справи;
- 3) законності та презумпції невинуватості;
- 4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;
- 5) спрощення законної торгівлі;
- 6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності;
- 7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб;
- 8) заохочення добросовісності;
- 9) гласності та прозорості;
- 10) відповідальності всіх учасників митних правовідносин (ст. 8 МК).

Основними елементами системи митно-тарифного регулювання є:

а) мито – податок із товарів, що переміщуються через митний кордон України;

б) митний тариф України – систематизований за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТЗЕД) перелік ставок увізного мита, яким обкладаються товари, що ввозяться до України;

в) митна вартість товару – елемент митно-тарифного регулювання, який використовується під час здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, з метою:

1) обкладення товарів митом;

2) ведення митної та зовнішньоекономічної статистики;

3) застосування нетарифних регуляторів (квотування, ліцензування тощо);

г) країна походження товару як елемент митно-тарифного регулювання визначається з метою застосування відповідних заходів регулювання ввезення товарів до України та вивезення товарів за її межі. Належність товару до тієї або іншої країни суттєво впливає на рівень його обкладення податками і зборами.

Джерела митного права України.

Законодавство України з питань державної митної справи складається з Конституції України, Митного кодексу, інших законів України, що регулюють митні правовідносини, з міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання митного законодавства.

12 грудня 1991 р. ВРУ був ухвалений Митний кодекс України, в якому визначалися принципи організації митної справи з метою сприяння формуванню ринкової економіки та активізації зовнішньоекономічної діяльності на основі єдності митної території, мита та митних засобів. Він складався з 11 розділів і врегульовував питання організації митної служби, митного контролю та митного оформлення, порядок переміщення і пропуску через державний кордон товарів та інших предметів,

порядок перевезення, зберігання товарів та інших предметів, що перебувають під митним контролем, і розпорядження ними. Окремі розділи його стосувалися питань контрабанди, порушення митних правил, відповідальності митних органів України, їх посадових осіб тощо. Кодекс був спрямований на забезпечення дотримання митними органами, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також громадянами прав та обов'язків у галузі митної справи.

Зміни, які відбулися з часу його прийняття у державі, економіці та зовнішньоекономічній діяльності України зумовили необхідність розробки нового МК, який був ухвалений 11 липня 2002 р. та набув чинності 1.01.2004 р.

Реформа митного законодавства, перш за все, була пов'язана з процесом вступу України до Світової організації торгівлі, а відповідно, з необхідністю гармонізації митного законодавства України зі світовими стандартами у цій галузі та з правом СОТ.

МК України 2004 р. визначив засади організації та здійснення митної справи в нашій державі, регулював економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби України. Кодекс був спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, а також забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи. Порівняно з попереднім Кодексом, він був значно більшим за обсягом, регулював набагато ширший спектр суспільних правовідносин, пов'язаних з реалізацією митної політики України.

2012 р. було ухвалено новий Митний кодекс України. Причинами для кардинальної реформи митного законодавства стало наступне.

1. Реформа системи митних органів України. Державна митна служба була ліквідована. Натомість центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи стало Міністерство доходів і зборів України. Відповідно, митні органи були реорганізовані в органи доходів і зборів. Крім того, була змінена сама системи митних органів, ліквідовані регіональні митниці.

З 2014 р. Міністерство доходів і зборів було реорганізовано в Державну фіскальну службу, якій на сьогодні і підпорядковані митні органи України.

2. Гармонізація митного законодавства України з положеннями митного права Європейського Союзу. 2010-ті роки стали періодом підготовки до укладення між Україною та Європейським Союзом угоди про асоціацію. Це поставило перед Україною нагальне питання необхідності узгодження митного законодавства зі стандартами ЄС і Митним кодексом ЄС. Це знайшло своє відображення в положеннях нового Митного кодексу України.

3. Подальша деталізація нормативного регулювання митних правовідносин. Так, наприклад, було розширено перелік митних режимів за рахунок подрібнення існуючих.

Впродовж 2012–2017 років відбувалися подальші зміни і вдосконалення МК, переважно, стосовно гармонізації норм із зобов'язаннями України за міжнародними угодами та в рамках співпраці з міжнародними митними і торговельними організаціями.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів та затверджується законом про Митний тариф України. В УКТ ЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів. Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду. Структура десятизнакового цифрового кодового позначення товарів в УКТ ЗЕД включає код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків) (ст. 67 МК).

Закон України «Про Митний тариф України» ухвалено 19 вересня 2013 р. Митний тариф України містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД),

складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ст. 1 Закону України «Про Митний тариф України»).

Крім того, порядок митного контролю і митного оформлення регламентується законами України, які умовно можна класифікувати за декількома групами:

а) закони, що визначають застосування захисних заходів («Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р.; «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22 грудня 1998 р.; «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» від 22 грудня 1998 р.);

б) закони, що регулюють митне оформлення окремих видів зовнішньоекономічних операцій («Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р.; «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» від 23 грудня 1998 р.; «Про транзит вантажів» від 20 жовтня 1999 р.; «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р.; «Про приєднання України до Конвенції про тимчасове ввезення» від 24 березня 2004 р.);

в) закони, що регулюють митні правила щодо оформлення окремих видів товарів («Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р.; «Про карантин рослин» від 30 червня 1993 р.; «Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів» від 24 жовтня 2002 р.; «Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину» від 7 травня 1996 р.; «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» від 17 липня 1997 р.; «Про лікарські засоби» від 4 квітня 1996 р.; «Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів» від 06 липня 2005 р.; «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 р.; «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р.);

г) закони, що визначають правила щодо окремих видів перевезень («Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 року)» від 15 липня 1994 р.; «Про поштовий зв'язок» від 04 жовтня 2001 р.);

Таблиця 3.1 – Етапи розвитку митно-тарифного регулювання в Україні

Назва етапу	Суть етапу
1	2
I етап (1991–1993рр.) Орієнтації на регулювання експорту	<p>Практично відсутнє митно-тарифне регулювання. Стягування мита має суто фіскальні функції, перевага надається експортному миту.</p> <p>Імпортне мито до початку 1993 р. стягується згідно з Митним тарифом СРСР, який має дві основні особливості: сировина, устаткування й обладнання не обкладаються митом; продукти харчування та товари широкого вжитку обкладаються ставками від 10 до 50 %. Єдиний митний тариф, ухвалений на початку 1993 р., містив середньоарифметичну ставку ввізного мита – 15 %, рівень ставок ввізного мита визначався залежно від ступеня обробки й економічної доцільності ввезення того чи іншого виду товару.</p> <p>Спрямованість митно-тарифного регулювання на експорт з метою наповнення внутрішнього ринку за рахунок імпорту товарів, експортні поставки з ринку СНД на західні ріки, наповнення бюджету за рахунок валютної виручки та вивізного мита.</p>
II етап (1994–1995 рр.) Орієнтація на податкові надходження від ЗЕД	<p>У зв'язку з лібералізацією ЗЕД створюється механізм митно-тарифного регулювання, спрямований на отримання податкових надходжень, тобто на забезпечення суто фіскальної функції, а також на захист товаровиробника.</p> <p>Закладаються основи для проведення узгодженої митно-тарифної політики. З метою наповнення Держбюджету України за рахунок оподаткування імпорту митно-тарифною радою в 1994 р. прийнято перше рішення щодо зміни ставок ввізного мита, у якому простежується фіскальний характер.</p>
III етап (1996–1998 рр.)	<p>Посилення протекціонізму в поєднанні із заходами до приведення митно-тарифного регулювання у відповідність до вимог ГАТТ/СОТ у зв'язку з переговорним процесом щодо приєднання України до СОТ.</p>

Продовження таблиці 3.1.

1	2
Орієнтація на товаро-виробника	<p>Перегляд національної системи преференцій. Механізм митно-тарифного регулювання спрямовується на захист вітчизняного товаровиробника. Фіскальні надходження від мита переважно за рахунок підвищення ставок увізного мита на рентабельну на українському ринку іноземну продукцію (підакцизних, високоліквідних товарів) та за рахунок заходів, пов'язаних із контролем за правильністю визначення митної вартості, тарифної позиції та країни походження товару.</p> <p>Уведення вивізного мита на експорт деяких товарів з метою захисту внутрішнього виробника. У зв'язку з обмеженістю заходів митно-тарифного регулювання (стосуються лише близько 30 % імпорту) поступово перевага надається адміністративним і технічним заходам.</p>
IV етап (1998–2001 рр.) Удосконалення митно-тарифного регулювання відповідно до норм ГАТТ/СОТ	<p>Рішення щодо змін ставок мита ухвалюються Митно-тарифною радою один раз на рік. Рішення, ухвалені протягом поточного року, спрямовані на стимулювання внутрішнього виробництва, тобто ставки мита знижено на сировину і підвищено на готову продукцію, аналоги якої випускаються в Україні.</p> <p>Зниження ставок увізного мита на значну номенклатуру товарів текстильної промисловості відповідно до зобов'язань України перед ЄС.</p>
V етап (2001–2002 рр.) Прийняття Митного тарифу України	<p>Прийняття Митного тарифу України (на базі УКТЗЕД) з метою створення законодавчої бази для приєднання до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, оптимізація тарифної номенклатури за рахунок запровадження національної деталізації на рівні 9 та 10 знаків опису й кодування товарів. Досягнення відповідної передбачуваності в прийнятті рішень щодо зміни ставок ввізного мита; здійснення «прозорої» митно-тарифної політики.</p>
VI етап (2003–2008 рр.)	<p>Законодавче закріплення в новому Митному кодексі України системи методів визначення митної вартості, які застосовуються в світовій практиці.</p>

Продовження таблиці 3.1.

1	2
Реформа митного законодавства, прийняття нового МК	Приєднання до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису і кодування товарів. Приєднання України до ГАТТ/СОТ. Реформа українського законодавства з позиції скасування практики субсидування і державної підтримки окремих виробників, унеможливлення недобросовісної конкуренції і дискримінації на ринку.
VII етап (2009–2014 рр.) Гармонізація митного законодавства України із стандартами ЄС	Реформа митної системи України. Підпорядкування митних органів Міністерству доходів і зборів України. З 2014 р. Міністерство доходів і зборів було реорганізовано в Державну фіскальну службу. Гармонізація митного законодавства України з положеннями митного права Європейського Союзу. Підготовки до укладення між Україною та Європейським Союзом угоди про асоціацію. Узгодження митного законодавства зі стандартами ЄС і Митним кодексом ЄС. Ухвалення нового Митного кодексу України 2012 р. Подальша деталізація нормативного. Закон «Про Митний тариф України» 2013 р.
Сучасний етап	Зміни і вдосконалення МК, переважно, стосовно гармонізації норм із зобов'язаннями України за міжнародними угодами та в рамках співпраці з міжнародними митними і торговельними організаціями.

д) закони щодо окремих митних процедур («Про прикордонний контроль» від 5 листопада 2009 р.; «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 р.; «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р.).

Чимало нормативно-правових актів з митних питань ухвалено КМУ та центральним органом виконавчої влади з питань митної справи (див. список рекомендованих джерел).

Низку важливих питань митної справи врегульовано указами Президента України. Так, свого часу були видані укази, якими затверджувалися положення про Державну митну службу України, про Концепцію трансформації митного тарифу України на 1996–2005 рр. відповідно до системи ГАТТ/СОТ, про

приєднання України до Міжнародної конвенції про гармонізовану систему опису і кодування товарів.

Значна частка відомчих норм ухвалено наказами Державної фіскальної служби України. Державна фіскальна служба України – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує проведення державної митної політики, організовує функціонування митної системи та здійснює управління цією сферою. Держфісслужба України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства фінансів України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держфісслужби України.

Тема 2. Завдання митної політики

Державна митна політика – це система напрямів і принципів діяльності держави у сфері забезпечення митної безпеки України та захисту митних інтересів, регулювання зовнішньої торгівлі, внутрішнього ринку, розвитку економіки України та інтеграції до світової економіки. Державна митна політика вважається частиною державної економічної політики.

Фактори, що впливають на формування державної митної політики:

а) економічні: митна політика держави має бути економічно доцільною, обґрунтованою з точки зору необхідності стимулювання окремих галузей вітчизняної економіки, регулювання напрямків і обсягів товарообігу з іноземними країнами і забезпечення економічної безпеки України;

б) міжнародні: участь країни у міжнародних митних і торговельних об'єднаннях накладає на неї зобов'язання щодо проведення власної державної митної політики, узгодження тарифних ставок, гармонізації митного законодавства зі світовими стандартами;

в) політичні: державна митна політика є важливою складовою зовнішньої політики держави; надання окремим

державам або групам держав певних митних преференцій є засобом налагодження тісної співпраці на міжнародній арені;

г) ідеологічні: унеможливлення потрапляння на митну територію України товарів, що можуть становити небезпеку для суспільної моралі, громадської безпеки тощо.

Завдання, які покладені перед державною митною політикою України можна класифікувати таким чином.

1. Фіскальна політика реалізується в тому, що митниця фактично виконує функції податкової служби, нараховує та стягує в зоні своєї діяльності митні платежі і збори (мити, митні збори, акциз, податок на додану вартість при імпорті товарів), і несе відповідальність за своєчасне перерахування отриманих коштів до Державного бюджету.

2. Регулювання товарообміну. Митниця виконує роль економічного інструменту зовнішньоторговельної політики держави, яка полягає у створенні обмежень або стимулів щодо виходу на національний ринок чи експорту товарів на зовнішній ринок.

3. Правоохоронна функція реалізується в таких напрямках: застосовуються спільно з іншими правоохоронними органами заходи, що націлені на попередження незаконного вивезення за межі території предметів, які є національним, історичним і культурним багатством країни. Забезпечується контроль за доставкою митних вантажів до інших митних органів, а у випадках їх зникнення проводиться розшук. Слідство у справах контрабанди.

4. Митні органи виконують важливі завдання щодо збору та обробки митної статистики зовнішньоторговельних операцій, на підставі якої готуються загальні статистичні матеріали. Митна статистика є основним інформаційним джерелом, яке характеризує економічне становище держави у сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

5. Митний контроль здійснюється стосовно дотримання суб'єктами ЗЕД і громадянами встановленого порядку переміщення товарів та інших предметів через митний кордон країни, здійснюється перевірка відомостей, засвідчених у митній декларації, при митному оформленні товарів та інших предметів, відповідно до наявності вантажу і документів, необхідних для

здійснення митного контролю; контролюється діяльність митних посередників, митних складів і магазинів безмитної торгівлі в зоні діяльності митниці.

6. Нормотворча функція реалізується в тому, що митні органи ухвалюють нормативно-правові акти з питань безпосереднього здійснення митної справи, організації та регулювання митного контролю, боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил, які ґрунтуються на чинному законодавстві, призначені до виконання у межах компетенції митних органів і є обов'язковими для усіх суб'єктів ЗЕД.

7. Валютне регулювання. Валютна безпека – одна із важливих складових економічної безпеки країни. На Держфісслужбу України покладено функції валютного контролю, а на митницю – агента валютного контролю. Існує митно-банківський контроль за строками повернення до України валютної виручки від експортних контрактів та імпоротної частини бартерних угод.

На різних етапах розвитку держави, залежно від цілої низки причин (економічних, політичних), перед державною митною політикою на перший план поставлені різні завдання. Так, у країнах, що тільки почали формувати свою економічну систему і мають дефіцит платіжного балансу і бюджету та значну валютну заборгованість, домінує, насамперед, фіскальна складова митної політики. У країнах, де існують проблеми з урівноваженням торговельного балансу або загроза конкуренції імпортних товарів, домінує завдання регулювання торговельної політики. У країнах, де доступ до національного ринку лібералізовано, суттєвим є безпосереднє виконання митницею завдань митного контролю та правоохоронної функції. Тобто пріоритет надається боротьбі з контрабандою зброї, наркотиків, охороні інтелектуальної власності тощо.

Митні відносини істотно впливають на характер міжнародних економічних відносин, а митна політика є могутнім інструментом регулювання ЗЕД і підтримки балансу інтересів країн світової спільноти. Процес інтеграції національних економічних систем диктує необхідність створення стабільної атмосфери формування митних відносин, ознаками якої мають бути:

а) глобалізація регулювання обмінних процесів у масштабах світової системи господарювання;

б) підвищення рівня гармонізації (узгодженості й уніфікації) митних систем країн світу та їх взаємодії; створення міжнародних організацій, що розробляють уніфіковані документи і норми регулювання ЗЕД;

в) удосконалення організації та управління в митних органах країн світу. Перехід до «безконтактної» митниці, тобто до системи електронної обробки інформації, застосування новітніх інформаційних технологій, що відповідають вимогам часу;

г) розвиток і вдосконалення технічних засобів контролю та митного законодавства, зумовлених збільшенням кількості і зміною якісного змісту об'єктів митного контролю (це пов'язане, зокрема, з необхідністю створення ефективної системи контролю за переміщенням товарів, послуг і об'єктів інтелектуальної власності подвійного призначення, запобігання витоку інформації по глобальній мережі тощо).

Майбутнє української економіки, забезпечення прийнятних та стабільних темпів її зростання значною мірою залежать від ефективності проведення митної політики, функціонування митно-тарифної системи, досконалості її механізму, який необхідно формувати, ґрунтуючись на вищевикладених положеннях.

Тема 3. Нетарифне регулювання

Існує ціла низка засобів митної політики, що не входять до групи митно-тарифних обмежень, які в адміністративному порядку або в силу виконуваних ними функцій, часто безпосередньо не пов'язані з зовнішньою торгівлею, проте відіграють роль регуляторів зовнішньоторговельного обігу. Вони одержали найменування «нетарифні обмеження».

Нетарифні обмеження здійснюються адміністративними, фінансовими, кредитними та іншими методами. Їх нараховується більше 800 різновидів.

Після Другої світової війни значення нетарифних бар'єрів почало зростати. Наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. багато країн світу стали використовувати їх з метою дотримання

суворого контролю над платежами за міжнародними угодами у процесі формування післявоєнної економіки і виходу зі стану загальної економічної відсталості. Починаючи з 50-х років ХХ ст., унаслідок багатосторонніх переговорів удалося значно знизити рівень тарифів, але нетарифні бар'єри залишилися і навіть укріпилися як інструмент обмеження зовнішньої торгівлі.

Нетарифні обмеження широко розповсюджені в торговельній практиці. Зараз більше половини світової торгівлі є об'єктом нетарифних бар'єрів, що створюють головну загрозу світовій торговельній системі.

Поширення нетарифних обмежень пояснюється тим, що їх введення є привілеєм уряду країни, і вони не регулюються міжнародними угодами. Уряди можуть вільно застосовувати будь-які види нетарифних обмежень, що неможливо у відношенні тарифів, які регулює СОТ. Крім того, нетарифні бар'єри звичайно не призводять до негайного підвищення ціни товару, і тому споживач не відчуває їхнього впливу як додаткового податку (при введенні тарифу ціна товару збільшується на суму мита).

Нетарифні заходи застосовуються державою у випадках:

- різкого погіршення платіжного балансу країни, якщо від'ємне сальдо його перевищує 25% від загальної суми валютних зобов'язань країни;
- як джерело поповнення державного бюджету країни;
- досягнення максимального рівня зовнішньої заборгованості, встановленого урядом країни (понад 50% валового внутрішнього продукту);
- значного порушення рівноваги з певних груп товарів на національному ринку;
- необхідності забезпечення певних пропорцій між імпортною і експортною сировиною у виробництві;
- великої різниці між цінами на національному та світовому ринках;
- необхідності здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав;
- порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності правових норм даної діяльності, що встановлено законодавством країни;

– укладення міжнародних угод щодо добровільного обмеження експорту чи імпорту.

У ряді випадків використання нетарифних методів при відносно ліберальному митному режимі може більше обмежити державну торговельну політику в цілому.

Особливість використання цих засобів полягає в тому, що вони вводяться, як правило, органами державної влади різного рівня й часто мають автономний характер, тобто не зв'язані будь-якими міжнародними зобов'язаннями. Тому обсяг і методика їх застосування повністю регулюються національними органами і національними правилами.

Термін «нетарифні обмеження» охоплює велику групу різномірних заходів фінансової, технічної, адміністративної, кредитної й торговельної політики; а також заходів екологічної політики; заходів, спрямованих на захист здоров'я людей, тварин і рослин, використання яких виходить за рамки їхнього прямого призначення і створює перешкоди для зовнішньої торгівлі товарами і послугами. Іншими словами, він поєднує найрізноманітніші перешкоди для імпорту й експорту.

Як правило, в торговельно-політичній практиці розрізняють дві групи нетарифних обмежень.

1. Нетарифні обмеження, спеціально створені з метою регулювання зовнішньої торгівлі і обсягів експорту та імпорту окремих груп товарів. До них звичайно відносять заборони, квотування, ліцензування, добровільні обмеження експорту тощо.

2. Нетарифні обмеження, що виникають у результаті запровадження технічних вимог і бар'єрів, реалізації норм щодо охорони здоров'я, здійснення фінансових і адміністративних заходів тощо.

Реалізація нетарифних заходів і першої, і другої груп, як правило, спирається на законодавчу й адміністративну базу відповідної країни, що включає і методи застосування (використання) відповідних засобів. У більшості випадків вони не мають нічого спільного із зовнішньоторговельною політикою. Однак побічна дія цих заходів часто створює серйозні перешкоди для міжнародної торгівлі й об'єктивно перетворює їх у нетарифні обмеження. Тому міжнародні організації, у першу чергу

ГАТТ/СОТ, роблять спроби розробити міжнародні домовленості й угоди про використання технічних заходів і екологічної політики, норм охорони здоров'я тощо, а також про взаємне визнання національних стандартів у цій галузі. Метою такого роду домовленостей має бути зведення до мінімуму обмежувального впливу технічних стандартів і вимог на світову торгівлю, виключення можливості використання такого роду заходів, як засоби нетарифної політики.

Слід зазначити, що деякі нетарифні методи в принципі непереборні, тому що являють собою проекцію методів внутрішньої економічної політики щодо торгово-економічних відносин з іншими країнами. Існують узаконені міжнародною торговельною системою заходи нетарифного регулювання, а саме захисні заходи, що мають на меті у встановленому порядку запобігти або пом'якшити збитки, завдані національній економіці різким зростанням імпорту іноземних товарів, а також заходи, спрямовані на припинення недобросовісної конкуренції з боку іноземних партнерів.

Чіткого, єдиного визначення поняття «нетарифні обмеження» і єдиної їхньої класифікації дотепер не вироблено, у тому числі у рамках СОТ. Однак існує розподіл такого роду обмежень на категорії, відповідно до яких Секретаріат ГАТТ і ЮНКТАД реєструють наявні випадки застосування нетарифних обмежень. Відомості про використання нетарифних обмежень повідомляють як країни, що використовують їх, так і країни, що потерпають від їхнього введення.

За методикою П. Х. Ліндєрта, частину нетарифних бар'єрів можна віднести до законних регулюючих функцій держави, у той час як інші спрямовані на явну дискримінацію зовнішньоекономічних зв'язків. Тому він класифікує нетарифні обмеження таким чином:

- а) бар'єри, що мають на меті загальне обмеження імпорту;
- б) бар'єри, що спрямовані на торговельну дискримінацію окремих держав за допомогою стимулювання імпорту з інших держав;
- в) заходи, що обмежують або субсидують експорт.

Існує класифікація нетарифних методів регулювання за механізмами дії. Відповідно до неї, нетарифні бар'єри поділено на сім категорій:

- паратарифні заходи – це різні види митних зборів (крім мита), внутрішні податки, спеціальні цільові збори; офіційно ці заходи не застосовуються з метою регулювання зовнішньої торгівлі, але разом з тим суттєво впливають на неї;

- заходи контролю за цінами, які спрямовані на захист інтересів національних товаровиробників (компенсаційні та антидемпінгові процедури);

- фінансові заходи, які передбачають особливі правила здійснення валютних операцій для регулювання зовнішньої торгівлі;

- кількісне регулювання, тобто встановлення кількісних обмежень на ввезення і вивезення товарів (квоти);

- автоматичне ліцензування, тобто моніторинг обсягів і напрямків товаропотоків;

- державна монополія зовнішньої торгівлі;

- технічні бар'єри, тобто контроль за товарами, що імпортуються, відповідно до національних стандартів.

Найбільш поширеною є класифікація нетарифних обмежень, розроблена Секретаріатом ГАТТ/СОР. Вона включає п'ять груп регуляторів:

- а) участь держави в зовнішньоторговельних заходах (субсидування виробництва і експорту товарів, система державних закупівель товарів, державна торгівля в країнах з ринковою економікою);

- б) митні, адміністративні імпорتنі формальності (антидемпінгове мито, методи оцінки митної вартості товарів, митні і консульські формальності, товаросупроводжувальні документи, товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності);

- в) стандарти і вимоги, пов'язані з охороною здоров'я, промисловістю та технікою безпеки (у тому числі, промислові стандарти, вимоги до упакування і маркування товарів, санітарно-ветеринарні норми);

г) обмеження, які закладаються в механізм платежу (імпортні депозити, прикордонний податковий режим, непрямі податки);

д) кількісні обмеження імпорту і експорту.

За іншою класифікацією, розподіл нетарифних обмежень на групи охоплює наступні категорії.

1. Кількісні обмеження і подібні адміністративні заходи:

- імпортні квоти;
- експортні обмеження;
- ліцензування;
- добровільні обмеження експорту;
- валютні обмеження й інші заходи валютного контролю;
- внутрішні вимоги про обов'язкове використання національних товарів при виробництві готової продукції.

2. Фіскальні заходи:

- нетарифні збори;
- фінансові заходи;
- попередні імпортні депозити;
- податки, додаткові митні збори;
- антидемпінгові і компенсаційні мита;
- прикордонне оподаткування.

3. Субсидії й інші дотації експортерам або імпортозамінюючим галузям:

- більш вигідна для національних підприємців система розміщення урядових замовлень;
- імпортні заходи, що дискримінують іноземні вантажі і підприємства;
- регіональна політика розвитку, що встановлює пільги окремим регіонам (стосовно експорту та імпорту);
- науково-дослідницька і конструкторська діяльність, що користується пільговим державним фінансуванням;
- дискримінаційна політика відносно іноземних інвестицій, пов'язаних із зовнішньою торгівлею;
- дискримінаційна податкова, фінансова, валютна політика;
- практика і політика регулювання платіжних балансів і валютних курсів;
- створення переваг для окремих потоків торгівлі або умов, що гальмують їх;

4. Митні процедури і формальності в тому випадку, коли вони перевищують нормальні і загальновизнані норми, що перетворює їх у додатковий бар'єр у торгівлі:

- процедура митної оцінки;
- система митної класифікації в тих випадках, коли вона затримує митне оформлення або дає можливість тлумачити і застосовувати її довільно;
- завищені довільні вимоги до документів, необхідних для митного оформлення.

У першу чергу, це стосується тих випадків, коли імпортери і експортери не можуть використати незалежний судовий захист або позбавлені його, а митні органи не несуть достатньої судової або фінансової відповідальності за неправомірні дії. Шляхи усунення цієї групи нетарифних бар'єрів докладно регламентовані в Конвенції про спрощення й гармонізацію митних процедур (Київська конвенція).

5. Технічні бар'єри в торгівлі:

- санітарно-ветеринарні норми і стандарти в тих випадках, коли вони ускладнюють експорт або імпорт товарів або прямо дискримінують іноземні товари;
- промислові стандарти і вимоги безпеки;
- вимоги до упакування і маркування товарів, включаючи торговельні знаки.

Ця група заходів регулюється Кодексом про стандарти СОТ, який прямо встановлює, що перераховані вище заходи не повинні бути сформульовані або застосовувані таким чином, щоб створювати перешкоди для міжнародної торгівлі.

При всьому вищезазначеному різноманітті нетарифних методів, їх можна умовно розділити на дві групи: економічні й адміністративні.

До економічних нетарифних заходів відносяться:

- особливі види мита (наприклад, антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні);
- різні податки і збори;
- імпортні депозити;
- заходи валютного регулювання;

– група так званих паратарифних заходів, тобто платежів і зборів, що стягуються при перетині товаром кордону крім мита, і які збільшують вартість увезеного товару.

Характерно, що при використанні економічних заходів останнє слово на ринку залишається за споживачем, який зберігає свободу вибору: придбати більш дорогий імпортний або більш дешевий аналогічний національний товар.

До адміністративних заходів належать:

- ембарго (заборона торгівлі);
- ліцензування;
- квотування;
- «добровільні» обмеження експорту;
- монополістичні заходи;

– використання в протекціоністських цілях стандартів і технічних норм, додаткових митних документів і процедур тощо.

Держава фактично визначає товарну структуру внутрішнього ринку, обмежуючи його як для імпортних поставок, так і для можливого виникнення дефіциту вітчизняних товарів на внутрішньому ринку. У цьому випадку покупець втрачає право на вільний вибір товару.

Як правило, всі держави використовують даний інструментарій обмеження зовнішньої торгівлі, але при цьому віддають перевагу певній групі інструментів. У Японії і в європейських країнах – це система ліцензування стосовно імпортерів. З обмеженням випуску ліцензій значно зменшується небажаний імпорт. У США час від часу вводяться санітарні стандарти, за якими забороняється ввезення аргентинської яловичини. Колумбія використовує «вимоги змішування», тобто імпортер сталі за кожен тонну ввезеної продукції зобов'язаний закупити таку саму кількість дорожчої вітчизняної сталі.

Кількісна оцінка ступеню впливу нетарифних обмежень на міжнародну торгівлю – більш складне завдання, ніж оцінка дієвості тарифних заходів. Нетарифні обмеження часто мають замаскований, неявний характер. На відміну від митних бар'єрів, нетарифні обмеження можуть бути впроваджені рішенням різних органів державної влади, а також місцевою владою, тобто можуть діяти на різному рівні.

За наявними оцінками, приблизно 80% всіх випадків застосування нетарифних обмежень припадає на частку промислових товарів і близько 20% – на частку сільськогосподарської продукції. При цьому в групі промислових товарів найбільша кількість випадків застосування нетарифних заходів припадає на такі групи, як транспортні засоби (близько 15%), хімічні вироби (близько 10%), машини й устаткування, крім електроустаткування (приблизно 7%), електроустаткування (близько 6%).

Під дію нетарифних обмежень підпадає не менше 17% товарної номенклатури імпорту промислово розвинених країн.

У системі державного регулювання зовнішньоекономічних операцій як тарифні, так і нетарифні методи практично вирішують однаковий спектр завдань. Тобто останні використовуються як альтернатива тарифам, від поповнення Державного бюджету до регулювання експортно-імпортних операцій. Існує ціла низка економічних категорій, які використовуються як при митному, так і при нетарифному регулюванні (методи оцінки митної вартості товарів, митні формальності, товарна класифікація тарифів тощо). Крім того, митні органи відіграють суттєву роль у системі нетарифного регулювання, оскільки вони виконують контролюючу функцію даних заходів, особливо стосовно митного оформлення і митного контролю.

Таким чином, до поняття нетарифних обмежень включають цілу групу адміністративних, фінансових, кредитних, технічних та інших заходів, які обмежують імпорт та експорт товарів і послуг. Особливістю використання нетарифних заходів регулювання є те, що вони застосовуються, як правило, органами державної влади країни і мають автономний характер, тобто не пов'язані з міжнародними зобов'язаннями країни. Тому їхні обсяги і методика застосування повністю регулюються національними органами і національними правилами. Це свідчить про підвищення ролі національного законодавства як регулятора міжнародних економічних відносин.

Тема 4. Кількісні обмеження. Квотування. Ліцензування

З усіх різновидів нетарифних бар'єрів найбільшого поширення набули кількісні обмеження, тобто адміністративні форми нетарифного державного регулювання торговельного обігу, що визначають кількість і номенклатуру товарів, які дозволені до експорту чи імпорту.

Кількісні обмеження можуть використовуватися як автономно урядом окремої держави, так і на основі міждержавних об'єднань.

Кількісні обмеження охоплюють практично 50% продовольчих товарів, 50% пального і близько 100% текстильних виробів, які імпортуються промислово розвинутими країнами. Так, Німеччина встановлює квоти на імпорт вугілля, Франція – на нафту і нафтопродукти, Австрія – на вино і м'ясні консерви, Фінляндія на олію, нафту і нафтопродукти. Глобальне квотування імпорту використовують США, Канада, Мексика, Індія, Південна Корея. Одночасно США і країни ЄС за допомогою «добровільного» обмеження експорту регулюють поставки продукції текстильної, швейної, взуттєвої промисловості, чорної металургії, верстатів, побутової електроніки і автомобілів із менш розвинутих країн.

Методи кількісного регулювання зовнішньої торгівлі або, як їх ще називають, дозвільні режими, за допомогою яких здійснюється адміністративний вплив держави на зовнішню торгівлю, уперше з'явилися після Першої світової війни. Згодом у фази загострення економічної ситуації на світовому ринку втручання держави у зовнішньоекономічні зв'язки різко підсилювалося. У той же час, у фази високої кон'юнктури мало місце певне послаблення дозвільного режиму. Сьогодні кількісні обмеження одержали значне поширення.

Справа в тому, що митно-тарифна політика не може з достатнім ступенем ефективності реалізовувати висунуті перед нею торговельно-політичні завдання. Саме тому на порядок денний постало питання про застосування додаткових заходів зовнішньоторговельної політики. Одними з найбільш ефективних виявилися кількісні обмеження.

Поява кількісних обмежень внесла багато нового в традиційний торговельно-політичний механізм. За характером свого впливу на товарообіг, вони принципово відрізняються від мит, податків й інших засобів протекціонізму, що обмежують ввезення товарів через механізм цін.

Митно-тарифні засоби підвищують ціни імпортованих товарів й у такий спосіб обумовлюють скорочення їхнього ввезення. Однак ані мита, ані інші вартісні засоби протекціонізму не обмежують виробника в питаннях виходу на ринок, не встановлюють прямих адміністративних обмежень, що визначають кількість і номенклатуру товарів, дозволених до ввезення (вивезення), не обмежують коло країн, звідки (куди) ці товари можуть бути ввезені (вивезені).

Навпаки, кількісні обмеження являють собою форму державного регулювання умов виходу підприємств на ринок.

Ще одна відмінність між тарифами і кількісними методами обмеження полягає в тому, що мито завжди є обмеженням, тоді як квоти стають ним тільки за певних умов. Так, якщо імпорт товару підлягає оподаткуванню митом і підпадає під дію системи квотування, то мито виконує обмежувальну функцію завжди і незалежно від розміру введеного тарифу, а квота стає обмеженням тільки після того, як імпорт досягає обумовленого обсягу.

Перевага віддається імпортованим квотам перед тарифними обмеженнями з декількох причин.

По-перше, така політика застерігає від подальшого збільшення витрат на імпорт, коли іноземна конкуренція стає більш жорсткою. На початку Другої світової війни багато країн зіткнулися з погіршенням своїх конкурентних позицій за тодішнього офіційного валютного курсу. Це змусило їх вжити суворих заходів щодо вирівнювання платіжного балансу. Тут імпортована квота стає гарантом жорстко фіксованого обсягу імпорту. Якщо зростання конкурентоспроможності імпортованих товарів призведе до зниження їх цін, то це тільки прискорить скорочення імпортованих платежів. Тариф, навпаки, у разі зниження цін призведе до збільшення обсягу імпорту та його загальної вартості за умови, що внутрішній попит на імпортовані товари

еластичний. Отже, запровадження тарифу ускладнює процес регулювання платіжного балансу.

По-друге, квоти мають переваги тому, що надають урядові більшу гнучкість і владу в проведенні економічної політики, у той час як підвищення ставок тарифу регламентується міжнародними торговельними угодами. Якщо галузі, які конкурують з імпортом, потребують високого рівня захисту, то уряд, за винятком окремих випадків, не може самостійно підвищити тариф. Простішим виявляється встановлення суворіших імпорتنих квот. Органи державної влади вважають, що квоти полегшують виконання функції регулювання і щодо вітчизняних фірм. У свою чергу, галузі, що потребують захисту, також віддають перевагу квотуванню імпорту, оскільки домогтися спеціальних ліцензійних привілеїв легше, ніж запровадити тариф.

По-третє, нетарифні методи вважаються політично більш припустимими, оскільки, на відміну від тарифу, не стають додатковим податковим тягарем для споживачів імпорту.

По-четверте, адміністративне застосування нетарифних методів значно простіше, тому що обмежити імпорт телевізорів до 100000 шт. шляхом уведення імпоротної квоти легше, ніж вирахувати ставку імпортного тарифу, яка дасть можливість знизити імпорт до бажаного обсягу.

Отже, існує низка причин, з яких уряд та галузі, що потребують захисту, віддають перевагу імпортним квотам. Зазначимо, однак, що жодна з них не пов'язана з інтересами країни в цілому.

Головна мета застосування кількісних обмежень – це захист позицій національних виробників у тих випадках, коли інші види торговельно-політичних заходів є малоефективними. Підтримання високих цін на товари, а відповідно, і прибутки виробників є дієвим засобом витіснення іноземних конкурентів з національного ринку. Крім того, кількісні обмеження є засобом економічного тиску на інші країни з метою досягнення поступок у конкурентній боротьбі і на торговельних переговорах.

Механізм ринкового регулювання економіки і зовнішньої торгівлі, що використовував традиційні вартісні засоби, чітко

виявив свої обмежені можливості в кризові й воєнні роки. У результаті держава повинна була встановлювати твердий контроль над ввезенням і вивезенням товарів в інтересах всієї національної економіки.

Досвід двох світових війн і післявоєнні економічні труднощі показали, що найбільш всеосяжний характер пряме адміністративне державне втручання в зовнішню торгівлю мало місце в надзвичайних умовах, коли необхідно централізувати надходження і витрати валютних ресурсів, забезпечити сировиною й дефіцитними матеріалами найбільш важливі галузі національної економіки. При цьому особливо широко застосовувалися в зовнішній торгівлі кількісні, а у валютній сфері – валютні обмеження. Характерно, що в роки Другої світової війни й у перші післявоєнні роки кількісні і валютні обмеження застосовувалися майже в усіх державах стосовно більшої частини товарообігу.

У періоди сталого економічного розвитку співвідношення між адміністративними і вартісними важелями регулювання зовнішньої торгівлі змінювалося на користь останніх.

В Україні вперше режим ліцензування і квотування було введено стосовно експорту товарів у 1992 р. Майже 280 товарних позицій підпали під даний режим регулювання експорту. Тобто, практично всі потенційні товари, які можна було реалізувати на світовому ринку: продукція сільського господарства та хімічної промисловості, сировина, чорні й кольорові метали та вироби з них. Основна причина жорсткої системи нетарифного регулювання експорту полягала у великій різниці між внутрішніми цінами та цінами світового ринку. Ціни щодо більшості товарних позицій формувалися на основі методів централізовано-планової моделі господарювання, тобто регулювались державою і залишалися незмінними з часів Радянського Союзу. Цінова різниця давала змогу отримувати значні прибутки від продажу товарів на експорт.

Уперше кількісні обмеження щодо імпорту в Україні почали застосовувати з 1994 р. Було чітко визначено товари, які підлягають регулюванню нетарифними методами, а саме:

а) товари, експорт яких підлягає і квотуванню, і ліцензуванню;

б) товари, експорт яких підлягає тільки квотуванню;
в) товари, імпорт яких підлягає і квотуванню, і ліцензуванню;

г) товари, імпорт яких підлягає тільки ліцензуванню.

У травні 1994 р. було ухвалено Указ Президента України «Про заходи щодо лібералізації експортної політики в Україні», відповідно до якого значно скоротився перелік товарів, що експортувались у режимі застосування нетарифних методів регулювання. Так, перелік товарів, що підпадали під систему квотування і ліцензування було скорочено на 104 позиції. Даний нормативний документ (п.3) скасував інститут уповноважених організацій на експорт вугілля, аміаку, етилену, метанолу, мінеральних добрив, бензину і чорних металів, при цьому Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків отримало можливість проводити аукціони щодо реалізації квот через Українську фондову біржу.

У 1995 р. було знято перелік товарів, імпорт яких підпадав під режим квотування і ліцензування. Режим ліцензування товарів на імпорт поширювався на такі товарні групи, як шлак, хімічні засоби захисту рослин, фармацевтичні продукти, ветеринарні препарати, мінеральні добрива, косметичні препарати та засоби особистої гігієни. Було знято також і перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, а кількість товарних позицій, що попали під режим квотування і ліцензування, було значно скорочено. Даний режим залишився тільки на зернові культури, руди і концентрати дорогоцінних металів, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, відходи та брухт чорних, кольорових та дорогоцінних металів.

Значне скорочення нетарифних методів регулювання експортно-імпортних операцій було пов'язане з тим, що Україна почала активно залучати до своєї економіки кредити міжнародних економічних організацій (МВФ, Світового банку, ЄБРР). Однією з умов отримання таких кредитів було значне скорочення системи нетарифного регулювання зовнішньоторговельних операцій.

У 1996 р. список товарів, експорт яких підлягав квотуванню та ліцензуванню, було скорочено щодо сільськогосподарської продукції (10.01–10.08). Це призвело до

того, що сільськогосподарські біржі втратили монопольне право реалізації даних товарів за відсутності системи квот і ліцензій. Квотування і ліцензування експорту залишилося стосовно таких товарних груп, як руди і концентрати дорогоцінних металів, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали, відходи та брухт дорогоцінних металів.

До переліку товарів, імпорт яких підлягав ліцензуванню, у 1996 р. було включено, зокрема, хімічні засоби захисту рослин, фармацевтичні продукти, ветеринарні препарати, препарати косметичні та засоби особистої гігієни.

Упродовж наступних років режим ліцензування і квотування товарів на експорт залишався в основному незмінним. Практично він поширювався на обмежену кількість товарних позицій: руди і концентрати дорогоцінних металів, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та відходи дорогоцінних металів. Незмінним також залишався і перелік товарів, які підлягали ліцензуванню при імпорті, – хімічні засоби захисту рослин, фармацевтичні, ветеринарні й косметичні препарати, засоби особистої гігієни.

Щороку, наприкінці року, КМУ ухвалює постанову про перелік товарів, експорт (імпорт) яких буде ліцензуватися наступного року і розмір загальних квот на них.

Отже, Україна за роки своєї незалежності досить активно використовувала кількісні обмеження з метою регулювання експортно-імпортних операцій.

У сучасній торговельно-політичній практиці використовуються три основні види кількісних обмежень імпорту (експорту): квотування (контингентування); ліцензування; добровільне обмеження експорту.

Контингентування (квотування) являє собою обмеження на ввезення іноземних (вивезення національних) товарів певною кількістю, обсягом або сумою на встановлений проміжок часу (місяць, квартал, півріччя, рік). Квота – це кількісна міра обмеження експорту чи імпорту товару визначеною кількістю або сумою на певний проміжок часу. Найширше використовуються квоти для регулювання імпорту сільськогосподарської продукції.

Квота, встановлена в розмірі, рівному 0, означає ембарго, тобто заборону на імпорт чи експорт.

Якщо метою уряду є здійснення контролю за рухом того чи іншого товару, а не його обмеження, то тоді квота може бути встановлена на вищому рівні, ніж можливий імпорт чи експорт.

В Україні діють шість видів експортних (імпортних) квот (контингентів):

а) квоти (контингенти) глобальні – квоти, які встановлюються щодо товару (товарів) без визначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

б) квоти (контингенти) групові – квоти, які встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується,

в) квоти (контингенти) індивідуальні – квоти, які встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватися або з якої він (вони) може імпортуватися;

г) квоти антидемпінгові – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/ або вартісних одиницях виміру;

д) квоти компенсаційні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру;

е) квоти спеціальні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид квоти.

За напрямом дії квоти поділяються на:

а) експортні, які запроваджує уряд країни для запобігання вивезення дефіцитної на внутрішньому ринку продукції (в Україні, наприклад, це руди і концентрати дорогоцінних металів, коштовне і напівкоштовне каміння, відходи і брухт дорогоцінних металів), а також для досягнення політичних цілей; ці квоти застосовуються нечасто;

б) імпортні квоти, які запроваджує уряд країни для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції; для досягнення збалансованості торговельного балансу, регулювання попиту та пропозиції усередині країни, як відповідь на дискримінаційну торговельну політику інших держав.

Хоча квотування стосується відносно невеликої частини товарної номенклатури, значення контингентів у торгівлі досить відчутне, тому що до переліку квотованих товарів входять, як правило, найважливіші сировинні й продовольчі товари, текстильні вироби, чорні й кольорові метали, медикаменти. Контингенти (квоти) існують або існували, наприклад, на ввезення низки найважливіших товарів (текстилю, алюмінію тощо) українського експорту до ЄС. У результаті вплив контингентів на ціни, обсяг і структуру зовнішньої торгівлі багатьох країн досить значний.

У торговельно-політичній практиці використовуються в основному два види контингентів.

1. Глобальний контингент (глобальна квота), що встановлює розмір імпорту (експорту) певного товару у вартісних або натуральних одиницях за певний проміжок часу (рік, півріччя, квартал). Це найпоширеніший метод сучасного контингентування. Мета введення цих квот – досягти необхідного рівня внутрішнього споживання, їх обсяг визначається як різниця внутрішнього виробництва і споживання.

У цьому випадку розмір імпорту, що дозволяється квотою, не розбивається за країнами. Глобальний контингент обмежує лише загальну кількість товару, дозволеного до ввезення, і залишає за імпортером право вибору країни, у якій здійснюються закупівлі в рахунок контингенту. Те ж саме стосується й контингентування експорту.

Розмір контингенту визначається як різниця між внутрішнім споживанням і внутрішнім виробництвом. На практиці, однак, часто все відбувається трохи інакше, тому що торговельно-політична роль контингенту полягає в захисті національних виробників, у підтриманні на внутрішньому ринку певного рівня цін, а часто й у здійсненні тиску на країну, що експортує.

2. Індивідуальний контингент (індивідуальна квота) являє собою контингент, розподілений за країнами. Існують наступні види індивідуальних квот:

а) індивідуальна квота може бути створена на базі глобальної, коли товари в рамках глобальної квоти розподіляються між країнами пропорційно їхній частці в імпорті за попередній (базовий) період;

б) часто перевага віддається тим країнам, які беруть на себе зустрічні зобов'язання щодо імпорту товарів з даної країни. Такі зобов'язання звичайно закріплюються у відповідних угодах. Ці квоти одержали назву двосторонніх квот на договірній основі;

в) іноді перевага віддається так званим традиційним постачальникам, на користь яких виділяється більша частина квоти.

Слід зазначити, що при розподілі квот за країнами певна частина їх завжди виділяється для використання можливими новими постачальниками. Це один із проявів недискримінаційного підходу до використання кількісних обмежень.

У торговельно-політичній практиці часто зустрічаються також так звані сезонні квоти. Вони поширюються, як правило, на сільськогосподарські товари. Суть їх полягає в тому, щоб обмежити надходження імпорتنих товарів у сезон (під час дозрівання врожаю) і надати право на ввезення у міжсезоння. Мета цих квот – забезпечити ринками збуту національних виробників.

Від контингентів, що встановлюють кількість товарів, дозволених до імпорту в країну, варто відрізнити так звані тарифні контингенти.

Тарифний контингент – це дозвіл на ввезення до країни певної кількості товару за зниженим митом або безмитно. Товари, увезені понад тарифний контингент, обкладають звичайним митом.

Іншими словами, тарифний контингент – це поєднання кількісних обмежень і митно-тарифної політики. Він використовується, як правило, стосовно сировинних товарів, в імпорті яких за можливо більш низькими цінами зацікавлені національні виробники. При цьому передбачається, що даний товар виробляється усередині країни, але в недостатній для покриття внутрішнього попиту кількості.

Економічні наслідки введення квот полягають у наступному:

а) квоти – більш ефективний, ніж тарифи, інструмент обмеження імпорту; їх введення дозволяє утримувати обсяги імпорту на незмінному рівні, незважаючи на зростання попиту, що, у свою чергу, збільшує ціну товару;

б) при попередньому обсязі імпорту внутрішнє виробництво і споживання зростають;

в) квоти являють собою абсолютний розмір і є негнучкими щодо ціни товару;

г) вони більш ефективні для здійснення швидких дій адміністративних органів, ними простіше і легше маніпулювати (тарифи звичайно потребують прийняття відповідного законодавства);

д) квоти є прямим джерелом монопольного прибутку; вони завжди збільшують доходи виробників імпортозамінної продукції;

е) квоти стримують імпорتنу конкуренцію (тарифи її звичайно допускають).

Незважаючи на заборону ГАТТ, кількісні обмеження дотепер часто використовуються дискримінаційно, тобто вибірково у відношенні однієї або груп країн. При цьому арсенал дискримінаційних заходів досить широкий. Це більш високі квоти відносно окремих країн, вибіркоче збереження контингентів і ліцензій на окремі товари, імпортовані тільки з деяких держав, ускладнені формальності, пов'язані з одержанням ліцензії на імпорт.

Ліцензійний порядок – це заборона вільного ввезення або вивезення товарів. Імпорт (експорт) може здійснюватися тільки за спеціального дозволу – ліцензії. Тобто, ліцензія – дозвіл на ввезення чи вивезення товарів, продукції, різних послуг.

З огляду на те, що ліцензування зовнішньоекономічних операцій здатне справляти значний обмежувальний вплив на міжнародну торгівлю, його застосування підлягає жорсткій регламентації в рамках СОТ. Так, Угода про процедури ліцензування імпорту встановлює, що ліцензування імпорту має бути простим, прозорим та передбачуваним. Зокрема, ця Угода:

а) зобов'язує органи державної влади публікувати достатню інформацію щодо цілей та процедур надання ліцензій;

б) встановлює порядок повідомлення СОТ державами-членами у разі впровадження нових або зміни існуючих процедур ліцензування імпорту;

в) встановлює загальні критерії оцінки компетентними органами заявок на отримання ліцензій.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Чинний порядок ліцензування зовнішньоекономічних операцій, що встановлений ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», наближений до вимог СОТ та передбачає здійснення ліцензування експорту (імпорту) товарів у двох формах.

1. У формі автоматичного ліцензування. Автоматичне ліцензування – це комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

2. У формі неавтоматичного ліцензування. Неавтоматичне ліцензування – це комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти. Неавтоматичне ліцензування використовується в разі встановлення квот на експорт (імпорт) товарів.

Отже, ліцензування може виступати у вигляді:

а) складової частини процесу квотування. У цьому випадку ліцензія є документом, що підтверджує право на ввезення чи вивезення товару у рамках отриманої квоти;

б) самостійного інструмента державного регулювання.

Ліцензування є найпоширенішою формою нетарифних обмежень. На нього припадає майже половина випадків їхнього застосування. При цьому більш ніж на 80% вони стосуються торгівлі промисловими товарами. Сьогодні застосовуються наступні види ліцензій: індивідуальні, генеральні й автоматичні. Крім того, на практиці часто використовуються численні проміжні форми, що поєднують окремі елементи кожного із цих видів ліцензій.

Індивідуальна ліцензія – це разовий дозвіл на імпорт або експорт товару. Вона видається компетентним органом державної влади, що контролює зовнішню торгівлю, за заявою національної фірми-експортера або імпортера. Ліцензія є іменною, тобто її не можна передавати.

Індивідуальна ліцензія регламентує всі найважливіші умови зовнішньоторговельної операції. У ній указуються:

а) кількість і вартість товару, дозволеного до імпорту (експорту);

б) країна походження (країна імпорту) товару;

в) фірма-експортер (імпортер);

г) термін дії ліцензії.

В окремих випадках зустрічаються так звані відкриті індивідуальні ліцензії. Їхня відмінність від звичайних полягає в тому, що фірма, яка одержала таку ліцензію, може ввозити (вивозити) зазначений у ній товар без обмеження кількості.

Розвиток економічних відносин, умови конкурентної боротьби на ринку, а також труднощі (адміністративні й технічні) з одержанням індивідуальної ліцензії призвели до широкого розвитку практики видачі генеральних і автоматичних ліцензій.

Генеральна імпортна (експортна) ліцензія – це постійно діючий дозвіл, що надає право будь-якій особі або фірмі імпортувати перераховані в ній товари без яких-небудь обмежень за кількістю або вартістю протягом усього часу дії ліцензії.

Генеральна імпортна ліцензія дозволяє ввозити зазначені в ній товари:

-
- а) або з певних, перерахованих у ній країн;
б) або з будь-яких країн; у цьому випадку вона називається глобальною або відкритою генеральною ліцензією.

Генеральні ліцензії й списки товарів, що до них відносяться, публікуються в офіційних виданнях. Сам факт опублікування такого роду ліцензії означає, що держава відслідковує рух перерахованих у ній товарів через митний кордон. При виникненні певної ситуації (надлишок товарів на внутрішньому ринку або, навпаки, їхня нестача, а також в інших виправданих з точки зору держави випадках) ліцензія може бути відкликана.

З метою спрощення системи видачі ліцензій з кінця 50-х років ХХ ст. стала практикуватися видача так званих автоматичних ліцензій. Автоматична ліцензія має ту особливість, що імпортер (експортер), подаючи заявку на одержання дозволу на імпорт (експорт), автоматично одержує дозвіл на ввезення (вивезення) товару за умови, що він не одержав офіційної відмови.

Таким чином, у випадку введення режиму автоматичного ліцензування значно спрощуються формальності при її одержанні, але продовжує діяти правовий механізм, що дозволяє державі здійснювати контроль за зовнішньоторговельними операціями.

Перехід до автоматичного ліцензування аж ніяк не означає, що ліцензійна система перестає бути протекціоністським бар'єром на шляху руху товарів. Наявність попереднього контролю гальмує торгівлю, перешкоджає експорту (імпорту) і викликає витрати, що погіршують умови конкуренції імпортних (експортних) товарів. Крім того, і при автоматичному ліцензуванні зберігається право держави в будь-який момент замінити ліберальний режим більш твердим. Проте автоматичне ліцензування є прийнятним видом обмежувальної політики. Тому в рамках ГАТТ ухвалене рішення, що закликає країни-учасниці, які практикують кількісні обмеження, за можливості переходити на цей вид ліцензування.

Крім перерахованих, існують й інші види ліцензій. Так, можлива видача ліцензій на ввезення конкретної продукції для чітко визначених цілей: для інвестиційних проектів, розвитку експортного виробництва тощо. Ліцензії можуть видаватися для забезпечення зв'язку імпортерів із внутрішнім ринком. Вони видаються за умови

закупівлі імпортером певної кількості аналогічної продукції на внутрішньому ринку, за умови випуску продукції з певним вмістом місцевої сировини, за умови бартерної угоди тощо.

Разом з ліцензією або замість неї може видаватися спеціальний попередній дозвіл на імпорт. Цим звичайно займається орган, що регулює конкретну сферу економіки. Попередній дозвіл потрібен для ввезення товарів, імпорт яких регулюється із міркувань охорони здоров'я або безпеки, відповідно до міжнародних договорів про захист навколишнього природного середовища, дикої природи тощо.

Ліцензування експорту (імпорту) товарів запроваджується в Україні в разі:

а) значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;

б) необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я, людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

в) експорту/імпорту дорогоцінних металів, крім банківських металів;

г) необхідності застосування заходів захисту вітчизняного товаровиробника;

д) необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

е) необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України (ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот, приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару (ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Митне оформлення товарів здійснюється за умови подання митному органу оригіналу ліцензії, яку одержав суб'єкт ЗЕД. Копія ліцензії додається до митної декларації під час декларування товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, і є однією з підстав для пропуску таких товарів через митний кордон України.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням Комітету з питань ліцензування імпорту СОТ протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій. У разі, якщо квота розподіляється серед країн-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших країн, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів. Офіційне опублікування здійснюється у строк не пізніше дати запровадження режиму ліцензування.

На запит заінтересованої держави-члена в СОТ повинна надаватися відповідна інформація щодо:

- а) порядку застосування обмежень;
- б) кількості виданих за певний період ліцензій із зазначенням у разі необхідності обсягу та/або вартості товарів;
- в) розподілу ліцензій серед країн-постачальників;
- г) статистичних даних про обсяги та/або вартість товарів.

Ліцензійний порядок звичайно поєднується із квотуванням ввезення (вивезення) товарів.

Крім перерахованих видів нетарифних обмежень, широко застосовуються заборони на імпорт або експорт окремих товарів. Заборона на імпорт певного товару може вводитися повністю і без усяких виключень, наприклад, з метою економії іноземної валюти або захисту національного виробництва від конкуренції.

Фактичною забороною на імпорт є відмова у видачі ліцензії (звичайно із міркувань платіжного балансу). Може застосовуватися заборона на імпорт із окремих держав.

Можливі повні заборони на експорт або імпорт із певної країни або країн (ембарго), а також приховані, завуальовані

заборони, до яких можна віднести, наприклад, обмеження на захід іноземних суден у внутрішні води або продаж окремих імпортованих товарів у внутрішній роздрібній торгівлі.

Заборона експорту та імпорту окремих видів товарів є нетарифним, адміністративним методом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який сприяє дотриманню найбільш загальних вимог публічного порядку, і регулюється ст. 17 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

В Україні забороняється:

а) експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України;

б) імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди;

в) імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду тощо, які суперечать відповідним нормам Конституції України;

г) експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва;

д) експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності;

е) експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу.

Конкретний перелік товарів, експорт та/або імпорт яких заборонено, затверджується Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України виключно у межах перерахованих категорій.

Таким чином, ми бачимо, що кількісні обмеження не тільки являють собою розповсюджену практику, але й різноманітні за формою й методами їхньої реалізації в життя.

РОЗДІЛ 2

ЕЛЕМЕНТИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тема 1. Поняття і класифікація митного тарифу і мит

Одним із найбільш поширених регуляторів митної політики і ЗЕД є митний тариф. Практично всі країни світу за його допомогою вирішують найрізноманітніші завдання: від захисту вітчизняного виробника до поповнення державного бюджету за рахунок коштів, вилучених на кордоні. Поняття митного тарифу у вузькому розумінні – це систематизований перелік розмірів мита, що стягується при проходженні товарів через митний кордон країни, яка ухвалила цей тариф, або групи країн, що об'єднали свої державні митні території в єдину митну територію (митний союз) на підставі укладення між ними міжнародного договору. Прикладом може бути функціонування єдиного митного тарифу на території ЄС.

Згідно з правом СОТ, жодна договірна сторона не повинна встановлювати або зберігати у відношенні імпорту чи експорту жодних інших заборон та обмежень, крім митних тарифів, податків і інших зборів (ст. II ГАТТ).

Щоб виконувати захисну функцію, тарифи повинні бути недискримінаційними. Їхня головна функція полягає в диференціюванні цін: ціни на імпортні продукти мають бути вищі, ніж на відповідні національні товари, тому що включають тариф. Вони не завдають збитків вільній дії ринкових сил і не спотворюють умов конкуренції, тому що мають уніфікований фінансовий вплив. Тому митним тарифам надається перевага серед інших засобів обмеження міжнародного товарообігу. В ГАТТ тарифи легалізовані як єдиний метод захисту національних ринків.

Тарифи, у відношенні яких були проведені тарифні переговори, включаються до списків поступок і вважаються жорстко прив'язаними до певного рівня. Будь-яке подальше несанкціоноване підвищення ставок тарифу є несумісним із зобов'язаннями країни і є порушенням права СОТ.

Тарифи є одним з найпоширеніших інструментів створення торговельних бар'єрів. Важливим завданням СОТ є надання можливості країнам-членам для ведення переговорів стосовно взаємного зниження тарифів. СОТ має на меті звести використання державами торговельних захисних інструментів лише до тарифів, тобто перевести квоти, технічні бар'єри та інші інструменти у тарифний еквівалент. Отже, СОТ досягає лібералізації торгівлі двома способами: по-перше, обмежуючи всі інструменти торговельної політики до тарифів, і, по-друге, знижуючи ці тарифи.

Починаючи з 1947 р., у ГАТТ передбачені стандарти щодо процесу зниження тарифів. Під час переговорів про тарифи країни запровадили найвищі розміри тарифних ставок і взяли на себе зобов'язання не накладати тарифів, вищих за цей рівень. Таким чином, члени СОТ «прив'язали» свої тарифи до певної межі й погодились у процесі переговорів зменшувати цей рівень.

Наслідком Уругвайського раунду було ухвалення остаточного середнього кінцевого розміру тарифів на промислові товари. Воно становило 1,5% в Японії, 3,6% – у США, 3,6% – в ЄС і 4,8% – у Канаді. Ст. XXVIII ГАТТ передбачає, що у випадку, коли члени бажають підвищити кінцеві прив'язані розміри тарифів або відмовитися від тарифних пільг, вони мають вести переговори та досягти згоди з іншими членами, з якими вони раніше вели переговори, а також розпочати консультації з найбільшими країнами-постачальниками (тими, що мають не менше 10% імпорту певного товару), які зацікавлені у зміні кінцевого розміру тарифу.

Отже, митний тариф – це деталізований перелік товарів, що оподатковуються митом з наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури ЗЕД.

Митний тариф можна розглядати також як конкретну ставку мита, яка застосовується при ввезенні певного товару на митну територію країни чи вивезенні його за її межі. У цьому випадку поняття митного тарифу збігається з поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може

визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів та предметів, які переміщуються через митний кордон держави.

Водночас, в економічній літературі поняття митного тарифу часто використовується у більш широкому розумінні – як особливий інструмент торговельної політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії зі світовим ринком, тобто це не конкретна ставка щодо визначеної групи товарів, а засіб регулювання зовнішньої торгівлі, який за термінологією визначається як «тарифне» регулювання. Тому інколи такі поняття, як «мито» та «митний тариф» розглядаються як еквівалентні.

Застосування митного тарифу може мати як економічний, так і політичний характер. Введення мита може бути засобом економічного тиску на держави або створення режиму найбільшого сприяння з політичних мотивів.

Економічна роль митного тарифу пов'язана з тим, що мито впливає на ціну товару та відмежовує національний ринок від світового, підвищує рівень цін на товари, що активно впливає на конкурентоспроможність товару. Це позначається на нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелює різницю, що склалася в міжнародних і національних умовах виробництва.

Роль мита в економічному контексті полягає у наступному.

1. Регулятивна функція: створення вартісного бар'єру, який підвищує ціну товару; підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень і витрат на території країни. Основним об'єктом регулювання є зовнішньоторговельний обіг, тобто операції з експорту та імпорту товарів. Завдяки митному тарифу як інструменту митної політики відбувається раціоналізація товарної структури, підтримується оптимальне співвідношення валютних доходів і витрат держави. Крім цього, митний тариф є економічним інструментом впливу на зовнішні економічні відносини країни. За допомогою даного інструменту держава може здійснювати контроль над обсягами і характером товаропотоку, стимулювати рух товарів або, навпаки, його блокувати. При цьому стимулювання може відбутись не тільки

стосовно певної товарної групи, а й товаропотоку з конкретної країни чи групи країн.

Регулятивність митного тарифу виявляється також у тому, що він є інструментом державного регулювання цін. Існують певні відмінності між внутрішніми і світовими цінами, зумовлені наявністю різного рівня витрат на виробництво та різницею в системі оподаткування. Поглиблення даних диспропорцій у цінах може завдати шкоди національним підприємствам, що призведе до спаду виробництва та зростання безробіття. Для запобігання таким ситуаціям держава може застосовувати механізм тарифного регулювання. За допомогою застосування ввізного мита на імпортні товари підвищується їх ціна, що сприяє зростанню конкурентоспроможності національних товарів. Якщо виникає необхідність стримати експорт певних товарів з країни, держава через механізм застосування експортного мита підвищує ціну вітчизняних товарів до необхідного рівня, який зменшує обсяги експорту.

2. Стимулююча функція: стимулювання державою розвитку окремих галузей економіки чи підприємств, збільшення внутрішньої зайнятості. Мова йде про тимчасовий захист молодих галузей від жорсткої конкуренції іноземних корпорацій. Проте це не обов'язково мають бути слабкі в економічному відношенні галузі та підприємства. Частіше значним захистом користуються саме найбільш розвинуті, монополізовані галузі. Мета такої політики – створення для національних виробників умов для отримання на внутрішньому ринку монополно високого прибутку як одного із важелів успішного виходу на зовнішній ринок.

3. Фіскальна функція: надходження коштів до Державного бюджету країни. Застосування митного тарифу завжди виконує фіскальну функцію, оскільки митний тариф – це податок, який є засобом поповнення державної скарбниці і покривається за рахунок кінцевого споживача. Ефект фіску прямо залежить від митної ставки. Якщо вона незначна, то ефект від даного податку невеликий, а якщо розмір ставки підвищується, посилюється податковий ефект.

Моделі використання митного тарифу з метою виконання фіскальної функції можуть бути найрізноманітнішими. Одна з них базується на впровадженні мита стосовно товарів широкого вжитку, при цьому ставки мита утримуються на низькому рівні з метою максимізації митних надходжень до Державного бюджету. Низькі ставки мита стимулюють імпортерів до офіційного отримання імпортного вантажу, а не до пошуку контрабандних шляхів. Фіскальної мети може бути досягнуто через митне оподаткування тільки певної категорії товарів, але при цьому ставки мита мають бути значно вищі, ніж у першому варіанті, щоб зберегти певний рівень митних надходжень.

4. Захисна функція: захист від демпінгу та інших видів недобросовісної конкуренції. Митні тарифи необхідні для захисту вітчизняних фірм від іноземних конкурентів, які реалізують свою продукцію за цінами, нижчими за ціни на внутрішньому ринку країни експорту. Зі збільшенням ставки мита зростає його протекціоністська спрямованість як інструменту зовнішньоторговельної політики. Спостерігається певна закономірність – низькі ставки використовуються для отримання фіскального ефекту, а високі – для ефекту захисту.

Політична роль мита полягає в наступному:

а) необхідність забезпечення обороноздатності країни (військово-політичний аспект); захисне мито потрібне для збереження і посилення ролі галузей, що спеціалізуються на виробництві стратегічних товарів і матеріалів, необхідних для їх обробки;

б) захист за допомогою митного тарифу потрібен для стимулювання промислової диверсифікації, що зменшує залежність країни від світових процесів;

в) мито є інструментом економічного тиску на інші країни з метою отримання певних поступок і пільг;

г) забезпечення умов для ефективної інтеграції країни зі світовим економічним простором (митні тарифи широко використовуються з метою покращення умов доступу національних товарів на іноземні ринки).

Отже, за основними функціональними ознаками мито – це:

а) регулювання зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами;

-
- б) джерело поповнення Державного бюджету;
 - в) захист національного товаровиробника.

Митний тариф виник ще за часів формування централізованої держави. Тоді він мав в основному фіскальний характер, оскільки головна мета полягала в поповненні державної скарбниці. З розвитком суспільства значення митного тарифу як інструменту фіску поступово зменшувалось, зростала роль його як ефективного засобу проведення торговельної політики.

Починаючи з ХХ ст. намітилась тенденція до зниження митних тарифів, послаблюється їхня роль у формуванні доходів держави, тобто почала домінувати регулятивна функція. При цьому відчувалася значна потреба в більш деталізованій диференціації митних ставок залежно від товарних груп і конкретних виробів з урахуванням потреби в імпорті, рівні національних і світових цін. Одним з об'єктивних факторів, який почав відігравати домінуючу роль, став розвиток міжнародного поділу праці, що потребував послаблення протекціоністських заходів, які перешкоджали розширенню світогосподарських відносин.

Таким чином, мито – це вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митних служб. Незалежно від виду мита воно включається до ціни товарів і сплачується за рахунок кінцевого споживача. Однак під час перетину митного кордону мито сплачує суб'єкт господарювання за рахунок своїх оборотних коштів, що суттєво впливає на фінансовий стан підприємств.

При розробці ставок національних митних тарифів мають враховуватись такі критерії визначення номінального мита:

- а) різниця між внутрішніми (оптовими) та світовими цінами;
- б) інтереси національних виробників та споживачів;
- в) можливість заміни імпоротної продукції вітчизняною;
- г) інтереси збереження прямих зв'язків, виробничої кооперації;

д) заохочення або стримування імпорту товарів залежно від ступеня їхньої обробки;

е) сприяння виробництву товарів експортного призначення через систему пільг на імпорт сировини та компонентів;

є) доцільність обмеження імпорту окремих товарів або підвищення прибутків Державного бюджету від оподаткування імпорту;

ж) можливість маневрування рівнем мита в перебігу міждержавних та торговельних переговорів для отримання зустрічних поступок.

Світовий досвід свідчить, що у країнах з перехідним типом економіки митні органи здатні забезпечувати від 10-ти до 30-ти % усіх надходжень до Державного бюджету. Україна досить активно використовує митні органи як інструмент економічної політики. Ліва частина надходжень до державного бюджету від ЗЕД – мито.

Механізм застосування митного тарифу складається з декількох елементів: товарна класифікація об'єкта оподаткування (УКТЗЕД), методи оцінки вартості оподатковуваних товарів, методи визначення країни походження товарів, процедура застосування митних ставок. Тому ефективно застосування митного тарифу не обмежується простою зміною рівнів митних ставок.

Враховуючи специфіку політики окремих країн, виокремлюють:

а) тарифи промислово розвинутих держав, рівень яких, як правило, помірний з огляду на певний економічний розвиток країни. Так, середньоарифметичний імпорتنний тариф в економічно розвинутих країнах на промислові вироби складає 6,3%, у тому числі у США – 4,6%, ЄС – 5,7, Канаді – 9,0, Японії – тільки 3,9%;

б) тарифи країн, що розвиваються, де рівень мита зазвичай досить високий через високі національні витрати на виробництво товарів та бажання захистити свій ринок від конкуренції іноземних товарів. Тут тарифні ставки на імпортовані товари можуть сягати 50% та навіть 100%.

Основними критеріями, які дають можливість класифікувати види митного тарифу, є:

-
- мета і функціональність його застосування;
 - вплив на економіку;
 - напрямок руху;
 - спосіб нарахування;
 - принцип обмеження;
 - період застосування;
 - спосіб застосування митних ставок;
 - типи митних ставок.

Відповідно до зазначених критеріїв, можна класифікувати види мита наступним чином.

Залежно від мети і функціональності застосовуються такі види мита.

1. Фіскальне мито встановлюється для забезпечення надходжень коштів до бюджету країни від зовнішньоекономічних операцій. Основна його мета має винятково економічний характер. Фіскальну функцію мито може виконувати в різних формах: і як експортне, і як імпорнтне мито, і в формі застосування транзитного мита.

2 Протекціоністське мито спрямоване на захист національного виробника і є явно дискримінаційним стосовно ввезення товарів іноземного виробництва, тому застосовується здебільшого у формі імпорнтного мита.

3. Преференційне, що передбачає особливі переваги держави щодо розміру ставок, які надаються іншим державам, головним чином з торговельно-політичними цілями. Преференційне мито використовується як при експорті, так і при імпорті товарів.

Залежно від порядку встановлення розрізняють такі види мита.

1. Автономне мито, яке встановлюється державою самостійно, тобто без будь-яких зобов'язань перед іншою країною, і застосовується до будь-яких предметів і товарів незалежно від їх походження. Розмір мита може бути змінений відповідно до інтересів країни без узгодження з країнами-партнерами. Даний вид мита, як правило, встановлюється у значних розмірах і є об'єктом дискусій на дво- або багатосторонніх переговорах для отримання поступок в обмін на зниження ставок автономного мита. Предметом таких переговорів є перелік товарів, до яких застосовуються митні

тарифи, їх структура, розмір митних ставок, порядок їх застосування. В результаті виникає конвенційне або договірне мито.

2. Конвенційне (договірне) мито встановлюється на основі двосторонньої або багатосторонньої угоди з іншими державами, угоди про створення митного союзу або зони вільної торгівлі. Таке мито не може бути змінене державною владою в односторонньому порядку. Воно не змінюється впродовж тривалого часу, що має велике значення для аналізу тих митних бар'єрів, з якими експортер стикається на ринку інших країн.

На ранніх етапах формування митно-тарифної політики (для України –1991–1996 рр.), митний тариф є автономним. Це пов'язане з тим, що першочерговими завданнями стають проблеми пошуку джерел формування бюджету та захисту національного ринку. Мито виконує фіскальну та протекціоністську функції, а вже потім регулятивну. Автономне мито встановлюється з метою максимізації митних ставок для створення сприятливих умов для проведення майбутніх торгів у сфері регулювання торгових бар'єрів у вигляді митних тарифів.

У подальшому, у процесі інтернаціоналізації господарського життя, механізм застосування митного тарифу набуває договірного характеру. Цьому передують такі тенденції. Знижується роль національного права, зростає роль міжнародного і, зокрема, актів спрямованих на зняття торговельних обмежень. Реалізація експортного потенціалу країни на світовому ринку нерідко залежить від рівня протекціонізму стосовно товарів даної країни. Пониження цього рівня можливе тільки за умови певних поступок країни у напрямку лібералізації умов здійснення ЗЕД.

За напрямком руху товарів застосовують вивізне (експортне), ввізне (імпортне) і транзитне мито.

Ввізне мито нараховується на товари та інші предмети при їх ввезенні на митну територію країни. Ввізне мито є диференційованим. Стосовно товарів, що походять з держав, які входять разом з Україною до митних об'єднань або утворюють з нею спеціальні митні зони, і в разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами за участі України, а також щодо товарів, які походять з країн, що розвиваються, застосовуються

преференційні ставки ввізного мита, передбачені Митним тарифом України. Преференції – це встановлення преференційних ставок, розмір яких для зазначених товарів нульовий, за винятком певних товарних груп.

Стосовно товарів, що походять з країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, передбачені Митним тарифом України.

Стосовно решти товарів застосовуються повні (загальні) ставки ввізного мита, передбачені Митним тарифом України.

Якщо ввізне мито встановлене нижче різниці між національними і світовими цінами, то створюються сприятливі умови для іноземних товарів, забезпечується функція стимулювання імпорту товарів до країни. Нерідко такі товарні групи оподатковуються суто номінальною ставкою (1–3%), а здебільшого нульовою ставкою. В основному до цієї групи належать товари, використання яких передбачене в промисловій переробці, або товарні групи аналогів яких у національному виробництві не існує, а потреби у споживанні є досить сталими.

Вивізне мито нараховується на товари у разі їх вивезення за межі митної території України.

Ставки ввізного мита затверджуються Митним тарифом України, вивізного мита – окремими законами України.

Транзитне мито встановлюється стосовно товарів, які переміщуються через територію країни до інших держав. Основні причини застосування транзитного мита – це:

а) регулювання (стримування) потоків певних груп товарів через територію країни;

б) поповнення Державного бюджету;

в) покриття витрат, пов'язаних з транзитом іноземних товарів через митну територію країни.

Певний час транзитне мито було досить популярним заходом фіскального характеру і застосовувалось багатьма країнами світу. Але з часом, ураховуючи той факт, що всі держави зацікавлені у збільшенні транзиту через їхню територію, оскільки це приносить чималі дивіденди, транзитне мито стало об'єктом міжнародних переговорів і у більшості країн припинило

своє існування. Так, відповідно до статті V ГАТТ, країни-учасниці СОТ взяли на себе зобов'язання щодо свободи транзиту через територію кожної з країн-учасниць, тобто звільнення транзитних товарів від митних та транзитних зборів.

Тому даний вид мита сьогодні використовується нечасто, як правило, як інструмент «торговельної війни». Більшість країн віддають перевагу при оподаткуванні транзиту нарахуванню різних зборів: дозвільні, гербові, статистичні, плати за переміщення вантажів через митну територію даної держави.

За способом нарахування застосовуються такі види мита:

а) адвалерне, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів та інших предметів, які обкладаються митом;

б) специфічне, що нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю товарів та інших предметів, що обкладаються митом;

в) комбіноване, що поєднує обидва ці види митного обкладення, але нараховується за більшою сумою нарахування.

Перевагою адвалерного мита є те, що воно підтримує однаковий рівень захисту внутрішнього ринку незалежно від коливання цін на товар, змінюються тільки доходи бюджету. Якщо мито становить 10% від ціни товару, то при ціні товару 100 доларів США доходи бюджету становлять 10 доларів США. При збільшенні ціни товару до 200 доларів США доходи бюджету виростуть до 20 доларів США. При падінні ціни товару до 50 доларів США – скоротяться до 5 доларів США. Але незалежно від ціни адвалерне мито підвищує ціну імпортованого товару на 10%.

Безперечно, слабкою стороною адвалерного мита є те, що воно передбачає необхідність митної оцінки вартості товару з метою обкладання митом. Так як ціна товару може коливатися під дією багатьох економічних і адміністративних факторів, використання адвалерного мита є суб'єктивною оцінкою, що стає джерелом зловживань.

Специфічне мито застосовується до стандартизованих товарів і має перевагу перед адвалерним з точки зору адміністрування (не залишає свободи для зловживань). Але рівень митного захисту за допомогою специфічного мита великою мірою залежить від коливань цін на товари. Так,

специфічне мито у 100 доларів США за один імпортований музикальний центр значно обмежує імпортування музикальних центрів ціною 800 доларів США, так як складає 12,5% їх ціни. Проте якщо музикальний центр коштує 1200 доларів США, то мито складає лише 8,3% його ціни. В результаті, коли імпортовані ціни підвищуються, рівень захисту внутрішнього ринку за допомогою специфічного мита падає. Але, з іншого боку, під час економічного спаду і падіння імпортованих цін специфічний тариф збільшує рівень захисту національних виробників.

Комбіноване мито поєднує обидва попередні види митного обкладення, але мито сплачується за більшою сумою нарахування. Практика застосування даного виду мита свідчить, що метою його використання є як фіскальна, так і захисна функції, проте домінуючим є ефект захисту національного виробника від конкуренції іноземних товарів.

В окремих випадках при ввезенні на митну територію України і вивезенні за межі цієї території товарів незалежно від інших видів мита можуть застосовуватися спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мито.

Спеціальне мито застосовується:

а) як захисний захід, якщо товари ввозяться на митну територію України у таких кількостях або на таких умовах, які завдають чи загрожують завдати шкоди вітчизняним виробникам безпосередньо конкуруючих товарів;

б) як запобіжний захід щодо учасників ЗЕД, які порушують загальнодержавні інтереси в цій галузі, а також як захід для припинення недобросовісної конкуренції у випадках, що визначаються законами України;

в) як захід у відповідь на дискримінаційні дії та (чи) недружні дії з боку іноземних держав проти України або у відповідь на дії окремих країн та їх союзів, які обмежують здійснення законних прав та інтересів суб'єктів ЗЕД України.

Ставка спеціального мита встановлюється в кожному окремому випадку. Процедура його запровадження регламентована Законом України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» від 22 грудня 1998 р., прийнятим з урахуванням відповідних положень СОТ.

Антидемпінгове мито застосовується у випадках:

а) ввезення на митну територію України товарів за ціною, істотно нижчою за їх конкурентну ціну в країні експорту на момент цього експорту, якщо таке ввезення завдає чи загрожує завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних чи безпосередньо конкуруючих товарів або перешкоджає організації чи розширенню виробництва подібних товарів в Україні;

б) вивезення за межі митної території України товарів за ціною, істотно нижчою за ціни інших експортерів подібних або безпосередньо конкуруючих товарів на момент цього ввезення, якщо таке вивезення завдає чи загрожує завдати шкоди загальнодержавним інтересам України.

Ставка антидемпінгового мита не може перевищувати різниці між конкурентною оптовою ціною об'єкта демпінгу в країні експорту на момент цього експорту і заявленою ціною при його ввезенні на митну територію України (демпінгова маржа). Процедура запровадження антидемпінгового мита регламентована Законом України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р., прийнятим з урахуванням відповідних положень СОТ.

Компенсаційне мито застосовується у випадках:

а) ввезення на митну територію України товарів, при виробництві або експорті яких прямо чи побічно використовувалася субсидія, якщо таке ввезення завдає чи загрожує завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних чи безпосередньо конкуруючих товарів або перешкоджає організації та розширенню виробництва подібних товарів в Україні;

б) вивезення за межі митної території України товарів, при виробництві або експорті яких прямо або побічно використовувалась субсидія, якщо таке вивезення завдає або загрожує завдати шкоди державним інтересам України.

Ставка компенсаційного мита не може перевищувати виявленого розміру субсидій. Процедура запровадження компенсаційного мита регламентована Законом України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22 грудня 1998 р., також ухваленим з урахуванням відповідних положень СОТ.

Мито також поділяють за типами ставок на постійне і змінне. Під постійними розуміють митні ставки, які встановлюються державними органами і не можуть змінюватися залежно від обставин. Більшість країн світу мають митні тарифи з постійними ставками. Під змінними розуміють митні ставки, які можуть змінюватися за певних обставин (при зміні рівня світових і внутрішніх цін). Прикладом таких тарифів може бути зміна ставок у ЄС в рамках спільної сільськогосподарської політики.

Останнім часом змінне мито почали використовувати держави у зв'язку зі значною зміною світової цінової кон'юнктури на певні групи товарів, у першу чергу, на нафту.

За періодом застосування можна виділити такі види мита, як постійне та сезонне. Під постійним розуміють мито, яке не змінюється залежно від часу застосування. Тобто воно є незмінним упродовж періоду дії встановленої ставки мита. Як правило, більшість митних ставок є постійними. Це дає можливість суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності робити довготермінові прогнози і планувати свою діяльність.

В окремих випадках застосовується сезонне мито, яке встановлюється на окремі товари та інші предмети на термін не більше чотирьох місяців із моменту його застосування. Так, стягнення сезонних мит передбачене ст. 2 Закону України від 17 липня 1997 р. «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції». Сезонні ввізні (імпортні) мита запроваджуються щорічно у подвійному розмірі до розміру пільгових ставок ввізного (імпортного) мита на сільськогосподарську продукцію груп УКТ ЗЕД протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної продукції українського виробництва. Сезонне мито вважається винятком із преференційних або пільгових режимів, у тому числі угод про вільну торгівлю, митних союзів, виробничої кооперації та інших подібних міжнародних угод, якщо це передбачено такими угодами (ст.2 Закону України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції»). Сезонне мито має явну протекціоністський характер.

Отже, використовуючи запропоновану класифікацію, митний тариф, який застосовується на практиці, можна

систематизувати за різними критеріями. Наприклад, ставка ввізного мита на картоплю з Польщі становить 50%, але не менше 0,2 євро за 1 кг. Даний тип мита можна назвати протекціоністським, автономним, імпортним, комбінованим, сезонним, складним, постійним.

Оскільки основна мета запровадження даного мита – блокування товаропотоку з даної товарної позиції, то воно є протекціоністським. Оскільки даний вид мита Україна застосовує самостійно, мито – автономне. Картопля оподатковується при ввезенні – мито імпортне. Нарахування ставок мита у відсотках до митної вартості, але із зазначенням, що не менше ніж 0,2 євро за 1 кг засвідчує, що мито комбіноване. Оскільки ставка ввезення змінюється залежно від терміну ввезення: з 01.01 по 01.04 вона становить 40%; з 01.04 по 01.08 – 30%; а з 01.08 по 01.01 – 50%, то мито має сезонний характер. Оскільки використовується і повна, і пільгова ставки, то митний тариф складний. Незмінність ставок від рівня цін засвідчує, що даний вид митного тарифу постійний.

За даними ознаками можна класифікувати застосування будь-якого митного тарифу щодо певних товарів чи предметів.

Платниками мита є (ст. 276 МК):

1) особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України;

2) особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових або експрес-відправленнях, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях;

3) особа, на яку покладається обов'язок дотримання вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митом, у разі порушення таких вимог;

4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування, не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям такого звільнення, а також будь-які інші особи, які безпідставно використовують звільнення від оподаткування митом (податкову пільгу);

5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, що були випущені у

вільний обіг на митній території України із звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, визначеного законом;

б) особа, яка реалізує товари, транспортні засоби відповідно до статті 243 МК.

Об'єктами оподаткування митом є (ст. 277 МК):

а) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;

б) товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню митними платежами.

Допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу України у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори.

Тарифні квоти у вигляді встановлення обсягів окремих товарів, призначених для ввезення на митну територію України у визначений період зі зниженням ставки ввізного мита, встановлюються окремими законами.

Ввезення товарів на митну територію України поза тарифними квотами здійснюється без зниження ставок ввізного мита.

Забороняється знижувати ставки ввізного мита для окремих осіб і за окремими контрактами(ст. 281 МК).

При ввезенні на митну територію України або вивезенні за її межі від оподаткування митом звільняються (ст. 282 МК):

1) транспортні засоби комерційного призначення, що здійснюють регулярні міжнародні перевезення товарів та/або пасажирів, а також предмети матеріально-технічного постачання і спорядження, паливо, продовольство та інше майно, необхідні для їх нормальної експлуатації на час перебування в дорозі, в пунктах проміжної зупинки, або придбані за кордоном у зв'язку з ліквідацією наслідків аварії (поломки) даних транспортних засобів;

2) предмети матеріально-технічного постачання та спорядження, паливо, сировина для промислової переробки,

продовольство та інше майно, що вивозяться за межі митної території України для забезпечення виробничої діяльності українських та орендованих (зафрахтованих) українськими підприємствами і організаціями суден, які ведуть морський промисел, а також продукція їх промислу, що ввозиться на митну територію України;

3) валюта України, іноземна валюта, цінні папери та банківські метали;

4) товари, право власності на які набувається державою у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами України;

5) товари, що ввозяться в Україну або вивозяться з України для офіційного і особистого користування особами, які відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і законів України користуються правом ввезення в Україну та вивезення з України таких товарів зі звільненням від сплати мита;

6) товари, що ввозяться на митну територію України в рамках міжнародної технічної допомоги відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

7) товари, що походять з іншої території, за які було сплачено мито при первісному ввезенні на митну територію України, тимчасово, у тому числі з метою ремонту, вивозилися за її межі та знову ввозяться на митну територію України;

8) товари, що походять з митної території України, за які було сплачено мито при первісному вивезенні за межі цієї території, тимчасово ввозилися на цю територію та знову вивозяться за її межі;

9) документи та видання, які надсилаються в рамках міжнародного обміну до архівних установ, освітніх, наукових або культурних закладів, у тому числі бібліотек. Перелік цих установ та закладів визначається Кабінетом Міністрів України;

10) на період виконання робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему – товари (сировина, матеріали, устаткування та обладнання), що

надходять в Україну в рамках міжнародної технічної допомоги, яка надається на безоплатній та безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС;

11) товари, включаючи продукцію, обладнання, устаткування, транспортні засоби та інші речі майнового характеру, призначені для виконання угоди про розподіл продукції, а також продукція, видобута у виключній (морській) економічній зоні України, що ввозяться на митну територію України при виконанні угоди про розподіл продукції, а також товари (крім майна та матеріальних цінностей, вартість яких була відшкодована інвестору компенсаційною продукцією і які перейшли у власність держави) та видобута продукція, що вивозяться інвестором з України відповідно до Закону України «Про угоди про розподіл продукції» та угоди про розподіл продукції;

12) архівні документи, придбані з метою внесення їх до Національного архівного фонду;

13) фармацевтична продукція, сполуки, що використовуються для її виготовлення, які не виробляються в Україні та класифікуються за товарними групами 28, 29, 30 УКТ ЗЕД, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України;

14) устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії за умови, що ці товари застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Перелік таких товарів із зазначенням кодів УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України;

15) техніка, устаткування, майно і матеріали, що ввозяться на митну територію України та вивозяться за межі цієї території, призначені для власного використання розвідувальними органами України;

16) матеріали, устаткування та комплектуючі, що використовуються для виробництва:

а) устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії;

б) матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, що будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії;

в) енергозберігаючого обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

г) засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;

г) матеріалів, сировини та устаткування, що будуть використовуватися у нанотехнологічних виробництвах або працювати з використанням нанотехнологій.

Зазначені у цьому пункті товари звільняються від оподаткування за умови, що вони застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Перелік таких товарів із зазначенням кодів згідно з УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України;

17) технічні та транспортні засоби, у тому числі самохідні сільськогосподарські машини, що працюють на біопаливі та класифікуються за кодами згідно з УКТ ЗЕД, визначеними статтею 7 Закону України «Про альтернативні види палива», якщо такі товари не виробляються в Україні. Порядок ввезення зазначених технічних та транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин, визначається Кабінетом Міністрів України;

18) бланки книжок МДП та книжок (карнетів) А. Т. А., що переміщуються між національним гарантійним об'єднанням та іноземними гарантійними об'єднаннями, що є їх кореспондентами, або міжнародними організаціями.

19) з 1 січня 2013 року товари та/або предмети, оплачені за рахунок грантів (субгрантів), наданих відповідно до програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні, що виконуються відповідно до закону;

20) продукція оборонного призначення, визначена такою згідно з пунктом 9 статті 1 Закону України «Про державне оборонне замовлення», що класифікується за такими групами, товарними позиціями та підкатегоріями УКТ ЗЕД.

Забороняється звільняти окремих юридичних та фізичних осіб від сплати мита і переносити для них строки його сплати.

Товари можуть бути звільнені від оподаткування митом залежно від обраного митного режиму за умови дотримання вимог та обмежень (ст. 283 МК):

а) ввізним митом, додатковим імпортом збором – товари, поміщені у митні режими реімпорту та відмови на користь держави;

б) вивізним митом – товари, поміщені у митний режим реекспорту.

За умови дотримання вимог та обмежень застосовується умовне повне звільнення від оподаткування:

а) ввізним митом – до товарів, поміщених у митні режими транзиту, тимчасового ввезення, митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі, переробки на митній території, знищення або руйнування;

б) вивізним митом – до товарів, поміщених у митні режими транзиту, тимчасового вивезення.

Умовне часткове звільнення від оподаткування ввізним митом застосовується до товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення, за умови дотримання вимог та обмежень.

Товари, поміщені у митний режим імпорту, оподатковуються ввізним митом, якщо інше не передбачено законом. У випадках, встановлених законами України, товари, поміщені у митний режим імпорту, оподатковуються сезонним митом та/або особливими видами мита.

Товари, поміщені у митний режим реімпорту, звільняються від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених МК. У разі поміщення товарів у митний режим реімпорту суми вивізного мита, сплачені при експорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам.

Товари, поміщені у митний режим експорту, оподатковуються вивізним митом у випадках, встановлених законом.

Товари, поміщені у митний режим реекспорту, звільняються від оподаткування вивізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених МК. Після поміщення товарів у митний режим реекспорту суми ввізного мита, сплачені при імпорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам.

До товарів, поміщених у митний режим транзиту, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених МК.

До товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення, застосовується умовне часткове звільнення від оподаткування ввізним митом. У разі випуску товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування ввізним митом, у вільний обіг на митній території України або передачі таких товарів у користування іншій особі ввізне мито сплачується у загальному порядку.

До товарів, поміщених у митний режим тимчасового вивезення, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування вивізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених МК.

Умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених МК застосовується до товарів, поміщених у митні режими митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі, знищення або руйнування, відмови на користь держави, а також переробки на митній території. У разі випуску у вільний обіг продуктів переробки, отриманих з товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, сплата ввізного мита здійснюється.

Товари, поміщені у митний режим переробки за межами митної території, оподатковуються вивізним митом відповідно до МК. До товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, та продуктів їх переробки, що в межах визначеного строку повертаються в Україну, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом у порядку.

Тема 2. Митні збори і платежі

Крім сплати мита обов'язковими при переміщенні вантажів через митний кордон є митні збори. Вони нараховуються за митною декларацією і справляються при кожному здійсненні митного оформлення товарів. Це платежі за митне оформлення товарів і перебування товарів під митним контролем.

З 1 січня 2005 року були скасовані практично усі митні збори, які нараховувалися та стягувалися із суб'єктів ЗЕД під час здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів. Єдиним видом оплати, запровадженим при здійсненні митного контролю та митного оформлення, є плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митного органу. Плата за це справляється в порядку та в розмірах, установлених КМУ. При цьому розмір такої плати не може перевищувати вартості фактичних витрат митних органів на вчинення зазначених дій.

Установлено, що плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митних органів, справляється з осіб, що переміщують товари і транспортні засоби через митних кордон України, на підставі їх письмового звернення до керівника відповідного митного органу щодо проведення такого оформлення. Плата справляється в національній валюті України за офіційним (обмінним) курсом, установленим Нацбанком України на дату внесення плати.

Митні органи, спеціалізовані митні установи та організації можуть надавати заінтересованим особам, у тому числі на платній основі, консультації з питань митної справи, а також тексти опублікованих нормативно-правових актів із зазначених питань. Види платних консультацій, що можуть надаватися митними органами, а також розміри плати на них встановлюються КМУ. Це, зокрема, такі послуги:

- а) надання консультацій з питань:
 - поміщення товарів у відповідні митні режими;

-
- митно-тарифного і нетарифного регулювання ЗЕД в частині митного оформлення товарів (робіт, послуг);
 - дослідження (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів у митних лабораторіях;
 - класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД;
 - належності товарів до контрольних списків (наркотики, отруйні та вибухові речовини, товари подвійного використання тощо);
 - митного законодавства та його застосування;
- б) надання консультацій митним посередникам і митним перевізникам з питань посередницької діяльності;
- в) надання текстів опублікованих нормативно-правових актів з питань митної справи;
- г) надання відомостей з ліцензійних реєстрів митних посередників, митних перевізників, митних ліцензійних складів;
- д) копіювання документів пов'язаних з митним оформленням товарів (робіт, послуг).

У національній валюті України митні збори сплачуються:

- а) суб'єктами підприємницької діяльності з місцезнаходженням на території України, які створені і діють відповідно до законодавства України;
- б) філіями, представництвами іноземних фірм, іноземними компаніями, міжнародними організаціями з місцезнаходженням на території України, що здійснюють свою діяльність на підставі законів України, дипломатичними, консульськими, торговельними та іншими офіційними представництвами України за кордоном, які користуються імунітетом і дипломатичними привілеями;
- в) філіями та представництвами підприємств та організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності;
- г) фізичними особами з місцем постійного проживання на території України.

Обмежено коло платників, які можуть сплачувати митні збори як у національній валюті, так і в іноземній. До них відносяться:

- а) суб'єкти підприємницької діяльності, які створені і діють відповідно до законодавства іноземних держав;
- б) іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, що знаходяться на території України;

в) представництва інших організацій і фірм в Україні, що не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України;

г) фізичні особи з місцем постійного проживання за межами України.

Сплата митних зборів може бути здійснена перерахуванням суми митних зборів за безготівковим розрахунком на рахунок митної установи або внесенням суми митних зборів готівкою до каси митної установи. При цьому сплатою митних зборів за безготівковим рахунком вважається фактичне зарахування сум митних зборів на рахунок митниці. Суб'єкт ЗЕД може сплатити митні збори внесенням авансових сум на рахунок митниці.

За заявою платника та за наявності гарантії банку митниця має право надати відстрочення або розстрочення сплати митних зборів на термін, що не перевищує одного місяця.

У випадках, коли митними органами стягнуто надміру митних зборів, суб'єкт ЗЕД може повернути суму надмірно стягнутих митних зборів, або зарахувати в рахунок майбутніх платежів упродовж року з моменту митного оформлення.

Важливим інструментом регулювання ЗЕД є акцизний збір – непрямий податок на високорентабельні товари (продукцію), включений у ціну товарів. Перелік товарів, на які встановлюється акцизний збір, затверджується ВРУ. Оскільки акцизний збір на імпорتنі товари є внутрішнім податком, то підакцизні імпорتنі товари не можуть підпадати за бажанням монополії аналогічних національних товарів під більш високу «націнку», ніж та, яку Україна застосовує стосовно вітчизняних аналогів.

Платниками акцизного збору при експорті є суб'єкти підприємницької діяльності – українські виробники алкогольних напоїв та тютюнових виробів, а також замовники, за дорученням яких виготовляється ця продукція на давальницьких умовах. Платниками акцизного збору при імпорті товарів є суб'єкти підприємницької діяльності, у тому числі підприємства з іноземними інвестиціями, незалежно від дати їх реєстрації, та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, які ввозять товари (продукцію) на митну територію України для власних, виробничих потреб або з метою продажу (передачі), реалізації на умовах комісії, а також реекспорту.

Залежно від суб'єкта сплати слід розрізняти два види акцизних зборів як митних платежів: акцизний збір, що нараховується за митною декларацією, та акцизний збір у неторговельному обороті. Акцизний збір у неторговельному обороті сплачують фізичні особи, які переміщують підакцизний товар через кордон. Об'єктом оподаткування акцизним збором товарів є кількісні показники, а при застосуванні ставки акцизного збору у відсотках – митна вартість підакцизних товарів, які ввозяться на територію України, включаючи виготовлені за межами митної території України із давальницької сировини, реімпортованих, а також товарів, які повертаються на митну територію України із зони митного контролю, перерахована в національну валюту України за валютним курсом Національного банку України, який діяв на дату подачі митної декларації з урахуванням фактично сплачених сум мита і митних зборів.

Сума акцизного збору із ввезених на митну територію товарів і з товарів, вироблених в Україні, спрямовується до Державного бюджету. Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати акцизного збору з товарів, що імпортуються в Україну, під час митного оформлення здійснюється митними органами, а під час реалізації (передачі) на території України – державними податковими адміністраціями.

Варто зауважити, що даний вид митних платежів має певні особливості.

По-перше, акцизні збори не нараховуються:

а) на транзит товарів через територію України;
б) у разі тимчасового ввезення майна (за винятком лізингу – довготривалої оренди з викупом);

в) якщо підакцизні товари надходять на митний склад, нарахування провадять на момент випуску товарів у вільний обіг на території України;

г) у разі ввезення готової продукції, повністю виготовленої з давальницької сировини. Під час ввезення давальницької сировини сплату акцизного збору на підакцизні товари здійснюють поданням простого векселя, завізованого податковою адміністрацією.

По-друге, з реімпорту і реекспорту акцизний збір стягують у загальному порядку.

По-третє, товари, які ввозяться на територію України для вільного обігу, обкладають акцизним збором у встановленому порядку. У разі зміни попереднього митного режиму на режим вільного обігу застосовується механізм оподаткування, чинний на день зміни митного режиму.

Не оподатковуються акцизним збором:

- митна вартість ввезених і конфіскованих на території України підакцизних товарів (продукції), стосовно яких не встановлено власника, а також тих, які перейшли до держави на правах спадкування;

- митна вартість підакцизних товарів, які провозяться через територію України транзитом;

- митна вартість імпортової сировини або обороти від реалізації вітчизняної сировини, які ввозяться чи використовуються для виробництва підакцизних товарів;

- вартість підакцизних товарів (у тому числі алкогольних напоїв і тютюнових виробів), які експортуються за межі митної території України за іноземну валюту;

- митна вартість зразків підакцизних товарів (продукції), ввезених на територію України із-за її меж з метою показу або демонстрації, якщо вони залишаються власністю іноземних юридичних осіб і їх використання на території України не має комерційного характеру;

- вартість легкових автомобілів спеціального призначення (міліція, швидка медична допомога) за переліком, визначеним КМУ, і автомобілів спеціального призначення для інвалідів, оплата вартості яких проводиться органами соціального забезпечення.

Крім акцизного збору, товари, що ввозяться на територію України, оподатковуються податком на додану вартість (ПДВ). ПДВ є одним із найважливіших чинників наповнення державного бюджету більшості країн з ринковою економікою. Не є винятком й Україна.

Об'єктом оподаткування при нарахуванні даного податку є операції при:

а) продажу товарів (робіт, послуг) на митній території України, у тому числі операції щодо виплати вартості послуг за угодами оперативної оренди (лізингу) і операції щодо передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору) для погашення кредиторської заборгованості заставодавча;

б) ввезенні (пересилці) товарів на митну територію України і отриманні робіт (послуг), що надаються нерезидентами з метою використання або споживання на митній території України, в тому числі операції щодо ввезення (пересилки) майна за договорами оренди (лізингу), застави та іпотеки;

в) вивезенні (пересилці) товарів за межі митної території України і надання послуг (виконання робіт) для їх споживання за межами митної території України.

Ставка ПДВ в Україні залишається незмінною впродовж останніх років у розмірі 20 %.

Платниками ПДВ є суб'єкти підприємницької діяльності, що знаходяться на території України, та міжнародні об'єднання й іноземні юридичні особи, а також громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

Платники ПДВ з товарів, що імпортуються на територію України, перераховують зазначені платежі на депозитні рахунки митних установ. Оплатою ПДВ вважається надходження коштів на депозитний рахунок митних установ на час митного оформлення. При цьому ПДВ справляється в національній валюті України та зараховується до доходу Державного бюджету України.

Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати ПДВ з товарів, що імпортуються в Україну, під час митного оформлення здійснюється митними органами, а під час їх реалізації – податковими органами. Повернення надміру чи помилково нарахованих і сплачених сум ПДВ здійснюється митними органами у разі подання їм оформленої митної декларації на ввезення товарів та розрахункових платіжних документів про їх сплату, якщо не минув річний термін з дня внесення платежів до бюджету.

Отже, митні збори, акцизний збір, ПДВ є податками непрямої дії, які закладаються в ціну продукту, послуги, роботи на кожній стадії руху від виробника до кінцевого споживача і фактично повним обсягом сплачуються останнім. За такої схеми

дії податків спостерігається «ефект нарощування», який полягає в тому, що в процесі руху товару ціна зростає за рахунок митних зборів, акцизного збору, ПДВ пропорційно до кількості операцій (стадій обігу). Унаслідок цього значно підвищується ціна, що, у свою чергу, є важливим чинником, який зумовлює сповільнення не тільки товарообігу імпортерів товарів.

Тема 3. Визначення країни походження товару

Важливим елементом митно-тарифного регулювання є визначення країни походження товарів. Країна походження товару як елемент митно-тарифного регулювання визначається з метою застосування тарифних та нетарифних заходів регулювання ввезення товару на митну територію України та вивезення товару з цієї території, а також забезпечення обліку товарів у статистиці зовнішньої торгівлі. Існує низка заходів, які ставлять країни, що експортують товари, у нерівне становище: квоти, преференційні тарифи, антидемпінгові та компенсаційні заходи тощо. Визначення походження товару ускладнюється в умовах глобалізації виробництва, коли продукт може піддаватися переробці в декількох країнах, доки не стане пропозицією на ринку.

Визначення країни походження товару здійснюється на основі принципів міжнародної практики. В Україні порядок визначення країни походження товару регламентований розділом II МК.

Країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, встановлених главою 6 МК.

Під країною походження товару можуть розумітися група країн, митні союзи країн, регіон чи частина країни, якщо є необхідність їх виділення з метою визначення походження товару (ст. 36 МК). Для цілей визначення країни походження товару не враховується походження енергії, машин та інструментів, що використовуються для його виробництва або переробки. Приладдя, запасні частини та інструменти, використовувані в машинах, пристроях, агрегатах або транспортних засобах, вважаються такими, що походять з тієї самої країни, що і ці машини, пристрої, агрегати або транспортні засоби, за умови їх

ввезення та продажу разом із зазначеними машинами, пристроями, агрегатами або транспортними засобами і відповідності їх комплектації та кількості звичайно використовуваним приладдю, запасним частинам та інструментам.

Повністю виготовленими в даній країні вважаються такі товари та сировина (ст. 38 МК):

1) корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні;

2) продукція рослинного походження, вирощена або зібрана в цій країні;

3) живі тварини, що народилися та вирощені в цій країні;

4) продукція, одержана від живих тварин у цій країні;

5) продукція, одержана в результаті мисливського або рибальського промислу в цій країні;

6) продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського промислу, одержана судном цієї країни або судном, що орендоване (зафрахтоване) цією країною;

7) продукція, одержана на борту переробного судна цієї країни виключно з продукції, зазначеної у пункті 6;

8) продукція, одержана з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр;

9) брухт та відходи, одержані в результаті виробничих або інших операцій з переробки в цій країні, а також вироби, що були у вжитку, зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину (утилізації);

10) електроенергія, вироблена в цій країні;

11) товари, вироблені в цій країні виключно з продукції, зазначеної у пунктах 1–10.

У разі якщо у виробництві товару беруть участь дві або більше країн, походження товару визначається згідно з критерієм достатньої переробки, а саме: товар, у виробництві якого беруть участь дві і більше країни вважається таким, що походить із країни, в якій він був підданий останній суттєвій переробці, достатній для надання товару його характерних властивостей.

Переробка товарів у даній країні вважається достатньою, якщо:

- а) декларовані товари класифікуються в тарифній позиції іншій, ніж матеріали або вироби, що походять з «третіх країн» і були використані для їх виготовлення;

- б) у вартості декларованих товарів частка доданої вартості становить не менше як 50 %.

Якщо товари виробляються в межах Міждержавної кооперації, то для застосування критерію достатньої переробки може використовуватись кумулятивний принцип походження, згідно з яким при послідовній переробці товару в країнах-учасницях кооперацій ці держави розглядаються з метою визначення походження як одне ціле.

У випадку, коли стосовно конкретних товарів чи конкретної країни критерії походження товару особливо не обумовлюються, застосовується загальне правило, відповідно до якого товар вважається підданим достатній переробці, якщо відбулося:

- а) виконання виробничих або технологічних операцій, за результатами яких змінюється класифікаційний код товару згідно з УКТ ЗЕД на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків;

- б) зміна вартості товару в результаті його переробки, коли відсоткова частка вартості використаних матеріалів або доданої вартості досягає фіксованої частки у вартості кінцевого товару (правило адвалорної частки);

- в) виконання виробничих та/або технологічних операцій, які в результаті переробки товару не ведуть до зміни його класифікаційного коду згідно з УКТ ЗЕД або вартості згідно з правилом адвалорної частки, але з дотриманням певних умов вважаються достатніми для визнання товару походженням із тієї країни, де такі операції мали місце (ст. 40 МК).

У разі застосування правила адвалорної частки вартість товару, одержаного в результаті переробки в цій країні, визначається на базі ціни франко-завод виробника товару. Вартість складових цього товару, що походять з інших країн, визначається за їх митною вартістю, а тих складових, походження яких не визначено, – за встановленою ціною першого їх продажу в цій країні.

Незалежно від положень статті 40 МК не відповідають критерію достатньої переробки:

1) операції, пов'язані із забезпеченням збереження товарів під час зберігання чи транспортування;

2) операції щодо підготовки товарів до продажу та транспортування (роздрібнення партії, формування відправлень, сортування, перепакування);

3) прості складальні операції – операції, які здійснюються шляхом складання виробів за допомогою простого кріпильного матеріалу (гвинтів, гайок, болтів тощо) чи клепаання, склеювання або монтажу готових вузлів за допомогою зварювання (за винятком виготовлення складних виробів шляхом зварювання), а також інші операції (регулювання, контроль, заправка робочою рідиною тощо), необхідні у процесі складання і не пов'язані з переробкою (обробкою) товарів, незалежно від кількості та складності таких операцій;

4) змішування товарів, які походять з різних країн, якщо характеристики кінцевої продукції суттєво не відрізняються від характеристик товарів, що змішуються;

5) забій тварин;

6) комбінація двох чи більше вищезазначених операцій.

Товари у розібраному чи незібраному вигляді, що поставляються кількома партіями, у разі якщо за виробничими чи транспортними умовами неможливе їх відвантаження однією партією, а також у випадках, коли партія товару роздрібнена на кілька партій в результаті помилки, повинні розглядатися за бажанням декларанта або уповноваженої ним особи як єдиний товар для цілей визначення країни походження товару (ст.41 МК).

Умовою застосування цього правила є:

а) попереднє повідомлення митного органу про роздрібнення партії розібраного чи незібраного товару на кілька партій із зазначенням причин такого роздрібнення, наявність докладної специфікації кожної партії із зазначенням кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД, вартості і країни походження товарів, що входять до кожної партії;

б) документальне підтвердження помилковості роздрібнення однієї партії товару на кілька партій;

в) поставка всіх партій товарів з однієї країни одним постачальником;

г) митне оформлення всіх партій товарів в одному митному органі.

Країна походження упаковки, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається тією ж, що і країна походження самого товару, крім випадків, коли законодавство України передбачає її окреме декларування для тарифних цілей. У таких випадках країна походження упаковки визначається окремо від країни походження товару (ст. 42 МК). Для цілей визначення країни походження товару, у тому числі при застосуванні правила адвалорної частки, у тих випадках, коли упаковка, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається походженням з тієї ж країни, що й сам товар, враховується лише та упаковка, в якій товар звичайно реалізується у роздрібній торгівлі.

Документами, що підтверджують країну походження товару, є сертифікат про походження товару, засвідчена декларація про походження товару, декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару (ст. 43 МК). Країна походження товару заявляється (декларується) митному органу шляхом подання оригіналів документів про походження товару.

Сертифікат про походження товару – це документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий компетентним органом даної країни або країни вивезення, якщо у країні вивезення сертифікат видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом у країні походження товару (ст. 43 МК). У разі втрати сертифіката приймається його офіційно завірений дублікат.

Засвідчена декларація про походження товару – це декларація про походження товару, засвідчена державною організацією або компетентним органом, наділеним відповідними повноваженнями.

Декларація про походження товару – це письмова заява про країну походження товару, зроблена у зв'язку з вивезенням товару виробником, продавцем, експортером (постачальником) або іншою компетентною особою на комерційному рахунку чи будь-якому іншому документі, який стосується товару.

Сертифікат про регіональне найменування товару – це документ, який підтверджує, що товари відповідають визначенню, характерному для відповідного регіону країни, та виданий компетентним органом відповідно до законодавства країни вивезення товару.

У разі якщо в документах про походження товару є розбіжності у відомостях про країну походження товару або митним органом встановлено інші відомості про країну походження товару, ніж ті, що зазначені у документах, декларант або уповноважена ним особа має право надати митному органу для підтвердження відомостей про заявлену країну походження товару додаткові відомості.

Додатковими відомостями про країну походження товару є відомості, що містяться в товарних накладних, пакувальних листах, відвантажувальних специфікаціях, сертифікатах (відповідності, якості, фітосанітарних, ветеринарних тощо), митній декларації країни експорту, паспортах, технічній документації, висновках-експертизах відповідних органів, інших матеріалах, що можуть бути використані для підтвердження країни походження товару.

Залежно від сфери застосування сертифікати бувають загальної і спеціальної форми. Сертифікат про походження загальної форми оформляється на товари, перевезення яких не регулюється міжнародними угодами, а також у випадках відсутності або тимчасового зупинення пільг на такі товари. Ця форма, як правило, не надає пільг.

Сертифікат про походження за спеціальною формою містить більш детальну інформацію та спеціальне формулювання для декларування походження товару. Спеціальні форми сертифікатів, як правило, використовуються в країнах-учасницях багатосторонніх договорів, що передбачають надання преференційних ставок мита.

Походження товарів з України засвідчуються різними формами сертифікатів залежно від певних умов та імпортерів, зокрема, це такі сертифікати.

1. Сертифікат про походження форми «А» є єдиною формою сертифіката, що використовується в рамках

Гармонізованої системи преференцій усіма країнами-донорами преференцій. Оформляється він на українські товари, які підпадають під преференційний (пільговий) тариф. Пільги на деякі українські товари надають 18 країн: країни ЄС (Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Великобританія, Австрія, Фінляндія, Швеція), а також країни, з якими Україна має двосторонні угоди: Канада, США та Японія.

Для видачі сертифіката форми «А» Торгово-промислова палата має з'ясувати, чи користується пільгами товар, що експортується на територію країни-донора, при нарахуванні мита. З цією метою визначається код за УКТ ЗЕД, перевіряється його наявність у списку преференційних товарів, підтверджується походження товару з урахуванням вимог, викладених у правилах країни-донора. При цьому мають виконуватись умови, викладені в цих правилах, наприклад, умова прямої поставки при експорті в країни ЄС. Тобто пункт відправки – Україна, місце одержання – країни ЄС. Треба враховувати, що кожна країна-донор визначає свою індивідуальну схему пільг та умови, за яких вони можуть бути одержані.

2. Текстильний сертифікат про походження підтверджує походження українських текстильних товарів у рамках Угоди між ЄС і Україною про торгівлю текстильною продукцією та видається тільки на текстильні товари, які експортуються у країни ЄС.

Визначення походження зазначеної продукції впливає з вимог, передбачених згаданою вище угодою, передусім з'ясовується код продукції, встановлюється, до якої категорії належить товар, перевіряється необхідність оформлення експортної ліцензії. Важливим моментом є наявність для цього товару преференцій або попереднього дозволу на ввезення готової текстильної продукції в країни ЄС, який видається компетентними органами країни-донора. Якщо має місце обробка давальницької сировини, установлюється її походження згідно з сертифікатом. Воно впливає на виконання умов угоди.

3. Сертифікат про походження форми СТ-1 видається на українські товари, які експортуються в країни СНД згідно з

Угодою «Про зону вільної торгівлі», підписаною 15.04.1995 р. главами держав Співдружності, у тому числі й України.

При оформленні даного сертифіката необхідно визначити походження з урахуванням вимог відповідних Правил, затверджених рішенням Ради голів урядів СНД 24.09.1993 р. Згідно їх положень, товар вважається таким, що походить з митної території країни, якщо він відповідає встановленим Правилами критеріям походження та направляється резидентом однієї з держав-учасниць Угоди, яка теж передбачає тарифні пільги.

4. Сертифікат про походження форми ECSC видається на українську металопродукцію в рамках Угоди про торгівлю сталеливарними товарами між Україною та країнами ЄС. У цьому випадку необхідно визначити код товару, групу товару, з'ясувати необхідність оформлення експортної ліцензії. Сертифікат видається лише палатами, які знаходяться в регіоні виготовлення такої продукції.

5. У 1996 р. було введено використання ще одного сертифіката – EUR-1 (Європа 1) в рамках угод між Україною та прибалтійськими країнами (Естонія, Литва та Латвія).

6. Сертифікат про приналежність товарів (послуг) до власного виробництва видається тільки підприємствам з іноземною кваліфікаційною інвестицією. Використовується цей сертифікат для вирішення внутрішніх питань з банком, митницею, податковою інспекцією. Даний сертифікат обов'язковий для підприємств з іноземним капіталом для отримання пільги при експорті товарів, що попали під режим ліцензування і квотування.

Усі перелічені вище форми сертифікатів про походження видаються Торгово-промисловою палатою України. Для одержання будь-яких із цих сертифікатів зацікавлена організація (замовник) подає в палату заявку-декларацію. Письмове звернення (заявка) має містити в собі інформацію щодо походження товару, а також підтвердження дійсності поданих разом із заявкою документів. Замовник подає документи лише в оригіналі. Експерт у процесі перевірки ознайомлюється з документами, що підтверджують отримання вихідної сировини (комплектуючих), уточнює основні етапи технологічного процесу

виробництва. За необхідності експерт має право запитати додаткові відомості щодо походження вказаного у заявці товару, а також перевірити виробництво.

У разі ввезення товару на митну територію України документ, що підтверджує країну походження товару, подається обов'язково лише у разі, якщо це необхідно для застосування митно-тарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, кількісних обмежень (квот), інших заходів економічного або торговельного характеру, що здійснюються в односторонньому порядку або відповідно до двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів, укладених відповідно до закону, або заходів, що здійснюються відповідно до закону для забезпечення здоров'я населення чи громадського порядку, а також у разі, якщо в митного органу є підстави для підозри в тому, що товар походить з країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України згідно із законодавством України.

У разі ввезення товару на митну територію України сертифікат про походження товару подається обов'язково (ст. 44 МК):

1) на товари, до яких застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України;

2) на товари, щодо ввезення яких в Україну застосовуються кількісні обмеження (квоти) або заходи, вжиті органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в межах повноважень, визначених законами України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про зовнішньоекономічну діяльність»;

3) якщо це передбачено законами України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Документи, які підтверджують країну походження товару, не вимагаються у разі, якщо (ст. 44 МК):

1) товари, що переміщуються через митний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню;

2) товари ввозяться громадянами та оподатковуються за єдиною ставкою мита;

3) товари ввозяться на митну територію України в режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування;

4) товари переміщуються митною територією України в режимі транзиту;

5) це передбачено міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України;

6) через митний кордон України переміщуються зразки флори, фауни, ґрунтів, каміння тощо для наукових досліджень, відібрані на об'єктах України, які розташовані в полярних регіонах або на островах у нейтральних водах Світового океану, що знаходяться у сфері наукових інтересів України.

Разом із заявкою про засвідчення сертифіката походження подаються:

а) документи, що підтверджують факт експорту (контракт, рахунок-фактура, транспортні документи);

б) документи, що підтверджують походження товару:

– для виробника – довідка про порядок його виготовлення;

– для посередника – документи про придбання товару (договори, транспортні документи, платіжні документи тощо) та підтвердження виробника (сертифікати якості, паспорти, маркування на товарі або тарі).

Непредставлення митному органу належним чином оформленого сертифіката про походження або відомостей про походження не може бути підставою для непропуску вантажу. Проте такі товари пропускаються митними органами через митний кордон України за умови сплати мита за повними ставками.

До товарів, походження яких достовірно не встановлене, може бути застосовано (поновлено) режим найбільшого сприяння чи преференційний режим за умови отримання належного підтвердження їх походження не пізніше, ніж через рік після поставки (випуску товару).

Верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів про походження товару з України здійснюється митними органами у

порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ст. 47 МК). Органи та/або організації, уповноважені видавати сертифікати про походження товару з України, зобов'язані за запитом митних органів безоплатно надавати їм інформацію, пов'язану з видачею таких сертифікатів і необхідну для здійснення їх верифікації. З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть затребувати та отримувати у підприємств – виробників товарів або підприємств, які одержали від уповноваженого органу сертифікат про походження товару з України, документацію, необхідну для перевірки даних, зазначених у такому сертифікаті, а також здійснювати у порядку, встановленому законом, безпосередньо на підприємствах перевірку виробництва товарів та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом.

З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть проводити дослідження (аналіз, експертизу) проб (сразків) такого товару.

Оскільки факт походження товару з тієї чи іншої країни суттєво впливає на рівень обкладання його податками та зборами, а також може зумовлювати інші обмеження щодо імпорту цього товару, правила походження товару регламентуються СОТ. Правила визначення країни походження товарів, що діють в Україні, враховують положення Угоди про правила визначення походження СОТ. Участь у цій Угоді є обов'язковою умовою членства у СОТ. Угода про правила визначення походження СОТ зобов'язує країни-члени забезпечувати, що їх правила походження є прозорими; що вони не мають обмежувального, спотворюючого, руйнівного впливу на міжнародну торгівлю; що вони застосовуються на постійній, одноманітній, неупередженій та розумній основі; що вони базуються на позитивному стандарті (мають вказувати, що становить походження, а не що його не становить). У довгостроковій перспективі ця угода має на меті створення спільних (гармонізованих) правил походження для усіх країн – членів СОТ.

Отже, можна сформулювати такі причини застосування правил визначення країни походження:

а) для імпорту за преференційними угодами країни-імпортери мають бути впевнені в тому, що нижчі, або преференційні, ставки стосуються продукції з країн, на які поширюються преференції; тобто їм необхідне підтвердження того, що імпортовані товари були трансформовані у країні, що користується преференціями;

б) визначення країни походження має велике значення за умови:

- стягнення антидемпінгового та компенсаційного мита;
- застосування кількісних обмежень щодо окремих країн;
- застосування тарифних квот;
- застосування марок або етикеток, що вказують на країну

походження;

в) збирання статистичних даних про торгівлю.

Тема 4. Митна вартість та методи її визначення.

Митна вартість товару – ціна, яка фактично сплачена, або підлягає сплаті за товар на момент перетину митного кордону України. Митна вартість використовується при нарахуванні митних платежів, а також для встановлення вартості товарів для інших митних цілей, включаючи стягнення штрафів та застосування інших санкцій за порушення митних правил, передбачених законодавчими актами України, і для ведення митної статистики.

Цілі використання відомостей про митну вартість товарів (ст. 50 МК):

- а) нарахування митних платежів;
- б) застосування інших заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України;
- в) ведення митної статистики;
- г) розрахунку податкового зобов'язання, визначеного за результатами документальної перевірки.

Для цілей визначення митної вартості моментом перетину митного кордону буде:

а) для авіаперевезень: при експорті – здійснення або завершення митного оформлення в аеропорту, де відбувається навантаження; при імпорті – початок або здійснення митного оформлення в першому аеропорту на території України, в якому відбувається розвантаження чи перевантаження товарів, якщо факт перевантаження підтверджений митним органом цього аеропорту;

б) для морських і річкових перевезень: при експорті – здійснення або завершення митного оформлення в порту навантаження на території України; при імпорті – початок або здійснення митного оформлення в першому порту розвантаження чи перевантаження на території України, якщо факт перевантаження підтверджений митним органом цього порту;

в) для товару, що доставляється поштою: здійснення митного оформлення в пункті міжнародного поштового обміну;

г) для перевезень іншими видами транспорту (у тому числі залізничним та автомобільним): при експорті – здійснення або завершення митного оформлення в пункті пропуску на митному кордоні України на шляху переміщення товару; при імпорті – початок або здійснення митного оформлення у пункті пропуску на митному кордоні України на шляху переміщення товару.

Декларування митної вартості товарів.

Процедура декларування митної вартості товарів, що ввозяться на територію України, та форма декларації митної вартості визначається Держфісслужбою України. За необхідності підтвердження заявленої декларантом митної вартості декларант зобов'язаний на вимогу митного органу надати йому необхідні для цього відомості. При виникненні у митного органу сумнівів щодо достовірності відомостей, наданих декларантом для визначення митної вартості, декларант має право та обов'язок довести таку достовірність. У разі непредставлення доказів, що підтверджують достовірність використання декларантом даних, митний орган має право ухвалити рішення про неможливість використання обраного декларантом методу оцінки.

При цьому за письмовою заявою декларанта митний орган у тижневий термін має надати письмове роз'яснення причин, з яких визначена декларантом митна вартість не може бути прийнята.

Заявлення митної вартості товарів (ст. 52 МК) здійснюється декларантом або уповноваженою ним особою під час декларування товарів. Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, зобов'язані:

а) заявляти митну вартість, визначену ними самостійно, у тому числі за результатами консультацій з митним органом;

б) подавати митному органу достовірні відомості про визначення митної вартості, які повинні базуватися на об'єктивних, документально підтверджених даних, що піддаються обчисленню;

в) нести всі додаткові витрати, пов'язані з коригуванням митної вартості або наданням митному органу додаткової інформації.

Декларант або уповноважена ним особа, які заявляють митну вартість товару, мають право (п.3, ст.52 МК):

а) надавати митному органу (за наявності) додаткові відомості у разі потреби уточнення інформації;

б) на випуск у вільний обіг товарів, що декларуються:

– у разі визнання митним органом заявленої митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю;

– у разі згоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про коригування митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно з митною вартістю, визначеною митним органом;

– у разі незгоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про коригування заявленої митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю товарів та надання гарантій в розмірі, визначеному митним органом;

в) проводити цінову експертизу договору (контракту) шляхом залучення експертів за власні кошти;

г) оскаржувати рішення митного органу щодо коригування митної вартості оцінюваних товарів та бездіяльність митного органу щодо неприйняття протягом визначених строків для

завершення митного оформлення, рішення про визнання митної вартості оцінюваних товарів;

д) приймати самостійне рішення про необхідність коригування митної вартості після випуску товарів;

е) отримувати від митного органу інформацію щодо підстав, з яких він вважає, що взаємозв'язок продавця і покупця вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари;

є) вимагати від митного органу надання письмової інформації про причини, за яких заявлена ними митна вартість не може бути визнана;

ж) вимагати від митного органу надання письмової інформації щодо порядку і методу визначення митної вартості, застосованих при коригуванні заявленої митної вартості, а також щодо підстав для здійснення такого коригування.

Декларація митної вартості подається у разі (п.5, ст.52 МК):

а) якщо до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються витрати, що враховуються при визначенні митної вартості за ціною договору (контракту), і якщо вони не включалися до ціни;

б) якщо з ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, виділено витрати, що враховуються при визначенні митної вартості за ціною договору (контракту);

в) якщо покупець та продавець пов'язані між собою.

В інших випадках декларація митної вартості подається за власним бажанням декларанта або уповноваженої ним особи.

Декларація митної вартості не подається у разі декларування партій товарів, митна вартість яких не перевищує 5000 євро (п.7. ст. 52 МК).

У декларації митної вартості наводяться відомості про метод визначення митної вартості товарів, числове значення митної вартості товарів та її складових, умови зовнішньоекономічного договору, що мають відношення до визначення митної вартості товарів, та надані документи, що підтверджують зазначене.

Для підтвердження заявленої митної вартості декларантом подаються такі документи (ст. 53 МК):

1) декларація митної вартості та документи, що підтверджують числові значення складових митної вартості, на підставі яких проводився розрахунок митної вартості;

2) зовнішньоекономічний договір (контракт) або документ, який його замінює, та додатки до нього у разі їх наявності;

3) рахунок-фактура (інвойс) або рахунок-проформа (якщо товар не є об'єктом купівлі-продажу);

4) якщо рахунок сплачено, – банківські платіжні документи, що стосуються оцінюваного товару;

5) за наявності – інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару та містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару;

6) транспортні (перевізні) документи, якщо за умовами поставки витрати на транспортування не включені у вартість товару, а також документи, що містять відомості про вартість перевезення оцінюваних товарів;

7) копія імпортової ліцензії, якщо імпорт товару підлягає ліцензуванню;

8) якщо здійснювалося страхування, – страхові документи, а також документи, що містять відомості про вартість страхування.

У разі, якщо митний орган має обґрунтовані підстави вважати, що існуючий взаємозв'язок між продавцем і покупцем вплинув на заявлену декларантом митну вартість, декларант або уповноважена ним особа крім документів, зазначених вище, подає (за наявності) такі документи:

1) виписку з бухгалтерських та банківських документів покупця, що стосуються відчуження оцінюваних товарів, ідентичних та/або подібних (аналогічних) товарів на території України;

2) довідкову інформацію щодо вартості у країні-експортері товарів, що є ідентичними та/або подібними (аналогічними) оцінюваним товарам;

3) розрахунок ціни (калькуляцію).

Декларант або уповноважена ним особа за власним бажанням може подати додаткові наявні у них документи для підтвердження заявленої ними митної вартості товару.

Методи визначення митної вартості товарів.

Використання на практиці митного тарифу тісно пов'язане з методами оцінки вартості товарів для митного оподаткування (глава 9 МК). Відмінності національних методик митної оцінки відносять до групи нетарифних бар'єрів, у даному випадку мито використовується як протекціоністський засіб. Коли метод митної оцінки призводить до завищення вартості імпортованого товару, то це має такий самий вплив, як і збільшення тарифної ставки.

У рамках ГАТТ було розроблено Угоду з митної оцінки, що набула чинності з 1981 р. – Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі. Вона має на меті створення чіткої, одноманітної та неупередженої системи оцінки товарів для митних цілей, системи, яка відповідає потребам комерційної практики, та виключає використання випадкових або необґрунтованих методів митної оцінки. Відповідно до даної угоди, для оцінки вартості імпортованого товару використовують ціну товару, зазначену в зовнішньоекономічному контракті, або в рахунку-фактурі іноземного контрагента, а також усі фактичні витрати.

Тобто, передбачена Угодою система оцінки базується на критерії, при застосуванні якого береться до уваги комерційна практика. Гармонізація національного законодавства на основі правил Угоди має на меті уніфікацію його застосування таким чином, щоб імпортери могли впевнено попередньо оцінити суму мита, яку необхідно буде сплатити.

Визначення митної вартості товарів, які ввозяться до України відповідно до митного режиму імпорту, здійснюється за такими методами (ст. 57 МК):

а) основний – за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції);

б) другорядні:

- 1) за ціною договору щодо ідентичних товарів;
- 2) за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів;
- 3) на основі віднімання вартості;
- 4) на основі додавання вартості (обчислена вартість);
- 5) резервний.

Основним методом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного

режиму імпорту, є перший метод – за ціною договору (вартість операції). Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу. Застосуванню другорядних методів передує процедура консультацій між митним органом та декларантом з метою визначення основи вартості товарів за ціною договору щодо ідентичних або подібних (аналогічних) товарів. При цьому кожний наступний метод застосовується, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу.

Методи на основі віднімання та додавання вартості (обчислена вартість) можуть застосовуватися у будь-якій послідовності на прохання декларанта або уповноваженої ним особи. У разі якщо неможливо застосувати жоден із зазначених методів, митна вартість визначається за резервним методом.

1. Метод визначення митної вартості за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції) (ст. 58 МК) застосовується у разі, якщо:

а) немає жодних обмежень щодо прав покупця (імпортера) на використання оцінюваних товарів, за винятком тих, що:

1) встановлюються законом чи запроваджуються органами державної влади в Україні;

2) обмежують географічний регіон, у якому товари можуть бути перепродані (відчужені повторно);

3) не впливають значною мірою на вартість товару;

б) щодо продажу оцінюваних товарів або їх ціни відсутні будь-які умови або застереження, які унеможливають визначення вартості цих товарів;

в) жодна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу, розпорядження або використання товарів покупцем не надійде прямо чи опосередковано продавцеві, якщо тільки не буде зроблено відповідне коригування;

г) покупець і продавець не пов'язані між собою особи або хоч і пов'язані між собою особи, однак ці відносини не вплинули на ціну товарів.

Метод визначення митної вартості товарів за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються, не застосовується,

якщо використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості не підтверджені документально або не визначені кількісно і достовірні та/або відсутня хоча б одна із складових митної вартості, яка є обов'язковою при її обчисленні.

Митною вартістю товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну. Ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, – це загальна сума всіх платежів, які були здійснені або повинні бути здійснені покупцем оцінюваних товарів продавцю або на користь продавця через третіх осіб та/або на пов'язаних із продавцем осіб для виконання зобов'язань продавця.

Платежі можуть бути здійснені прямо чи опосередковано. Прикладом опосередкованого платежу може бути погашення покупцем повністю чи частково боргу продавця. Платежі необов'язково мають бути здійснені у вигляді переказу грошей. Такі платежі можуть бути здійснені шляхом акредитива, інкасування або за допомогою інших розрахунків (вексель, передача цінних документів тощо).

Розрахунки митної вартості робляться лише на основі об'єктивних даних, що підтверджуються документально та піддаються обчисленню. При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються такі витрати (складові митної вартості) (ч. 10, ст. 58 МК), якщо вони не включалися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті:

а) витрати, понесені покупцем:

1) комісійні та брокерська винагорода, за винятком комісійних за закупівлю, що є платою покупця своєму агентові за надання послуг, пов'язаних із представництвом його інтересів за кордоном для закупівлі оцінюваних товарів;

2) вартість ящиків тари (контейнерів), в яку упаковано товар, або іншої упаковки, що для митних цілей вважаються єдиним цілим з відповідними товарами;

3) вартість упаковки або вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних із пакуванням;

б) належним чином розподілена вартість нижчезазначених товарів та послуг, якщо вони поставляються прямо чи опосередковано покупцем безоплатно або за зниженими цінами для використання у зв'язку з виробництвом та продажем на експорт в Україну оцінюваних товарів, якщо така вартість не включена до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті:

1) сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів, комплектувальних виробів тощо, які увійшли до складу оцінюваних товарів;

2) інструментів, штампів, шаблонів та аналогічних предметів, використаних у процесі виробництва оцінюваних товарів;

3) матеріалів, витрачених у процесі виробництва оцінюваних товарів (мастильні матеріали, паливо тощо);

4) інженерних та дослідно-конструкторських робіт, дизайну, художнього оформлення, ескізів та креслень, виконаних за межами України і безпосередньо необхідних для виробництва оцінюваних товарів;

в) роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів та які покупець повинен сплачувати прямо чи опосередковано як умову продажу оцінюваних товарів, якщо такі платежі не включаються до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті;

г) відповідна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу товарів, що оцінюються, їх використання або розпорядження ними на митній території України, яка прямо чи опосередковано йде на користь продавця;

д) витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

е) витрати на навантаження, вивантаження та обробку оцінюваних товарів, пов'язані з їх транспортуванням до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

є) витрати на страхування цих товарів.

При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, не допускається включення ніяких інших витрат, крім тих, що зазначені вище. До митної вартості не включаються нижчезазначені витрати або кошти за умови виділення їх з ціни, що була фактично сплачена

або підлягає сплаті за оцінювані товари, що документально підтверджені та які піддаються обчисленню:

а) плата за будівництво, спорудження, складення, технічне обслуговування або технічну допомогу, здійснені після ввезення імпортованих товарів, таких як промислова установка, машини або обладнання;

б) витрати на транспортування після ввезення;

в) податки, які справляються в Україні.

При продажу товарів між пов'язаними особами вартість операції береться за основу для визначення митної вартості оцінюваних товарів за першим методом, якщо декларант покаже, що така вартість є близькою до вартості однієї з нижчезазначених операцій, яка здійснювалася одночасно або майже одночасно з операцією з оцінюваними товарами:

а) вартості операції при продажу непов'язаним покупцям ідентичних або подібних (аналогічних) товарів для експорту в Україну;

б) митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів.

Разом із тим, в Угоді з митної оцінки СОТ відзначається, що тільки існування взаємозв'язку не є достатньою умовою для відмови у визнанні митної оцінки на основі ціни договору (контракту). Лише у випадках, коли ціна товару в договорі (контракті) між взаємозв'язаними партнерами не відповідає його реальній вартості, у строгій послідовності мають використовуватись інші методи непрямой оцінки.

2. Метод визначення митної вартості за ціною договору щодо ідентичних товарів (ст. 59 МК)

У разі, якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути визначена згідно з ціною договору (контракту), за основу для її визначення береться вартість операції з ідентичними товарами, що продаються на експорт в Україну з тієї ж країни, і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього. При застосуванні цього методу визначення митної вартості за основу береться прийнята митним органом вартість операції з ідентичними товарами.

При цьому під ідентичними розуміються товари, однакові за всіма ознаками з оцінюваними товарами, у тому числі за такими, як:

- а) фізичні характеристики;
- б) якість та репутація на ринку;
- в) країна виробництва;
- г) виробник.

Незначні зовнішні відмінності не можуть бути підставою для відмови у розгляді товарів як ідентичних, якщо в цілому такі товари відповідають вимогам ідентичності.

Ціна договору щодо ідентичних товарів береться за основу для визначення митної вартості товарів, якщо ці товари ввезено приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних рівнях, що й оцінювані товари. У разі відсутності такого продажу використовується вартість операції з ідентичними товарами, що продавалися в Україну в іншій кількості та/або на інших комерційних рівнях. При цьому їх ціна коригується з урахуванням зазначених розбіжностей незалежно від того, чи веде це до збільшення або зменшення вартості. Інформація, що використовується при здійсненні коригування, має бути документально підтвердженою.

3. Метод визначення митної вартості за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів (ст. 60 МК)

У разі якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути визначена за ціною договору (контракту) або за ціною договору щодо ідентичних товарів, за митну вартість береться прийнята митним органом вартість операції з подібними (аналогічними) товарами, які продано на експорт в Україну, і час експорту яких збігається з часом експорту оцінюваних товарів або є максимально наближеним до нього.

Під подібними (аналогічними) розуміються товари, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними. Для визначення, чи є товари подібними (аналогічними), враховуються якість товарів, наявність торгової марки та репутація цих товарів на ринку.

Порядок і умови застосування цього методу митної оцінки відповідні тим, що використовуються під час визначення митної вартості за ціною договору щодо ідентичних товарів.

Товари не вважаються ідентичними або подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо вони не вироблені в тій же країні, що і товари, які оцінюються (ст. 61 МК). Товари, виготовлені не виробником оцінюваних товарів, а іншою особою, беруться до уваги лише у разі, якщо немає ані ідентичних, ані подібних (аналогічних) товарів, виготовлених особою – виробником товарів, що оцінюються.

Товари не вважаються ідентичними чи подібними (аналогічними) оцінюваним, якщо їх проектування, дослідно-конструкторські роботи, художнє оформлення, дизайн, ескізи, креслення, а також інші аналогічні роботи виконані в Україні.

4. Метод визначення митної вартості на основі віднімання вартості (ст. 62 МК).

У разі якщо митна вартість оцінюваних товарів не може бути встановлена відповідно до вищенаведених методів оцінки митної вартості, їх митна вартість визначається на основі віднімання вартості. Якщо оцінювані ідентичні або подібні (аналогічні) імпорتنі товари продаються (відчужуються) на митній території України у незмінному стані, для визначення митної вартості товарів за цим методом за основу береться ціна одиниці товару, за якою оцінювані ідентичні або подібні (аналогічні) імпортовані товари продаються на території України у найбільших загальних кількостях покупцю, який не є пов'язаною з продавцем особою, одночасно або у час, наблизений до дати ввезення оцінюваних товарів, за умови вирахування, якщо вони можуть бути виділені, таких компонентів:

а) витрат на виплату комісійних, що звичайно сплачуються або підлягають сплаті, чи звичайних торговельних надбавок, які робляться для одержання прибутку та покриття загальних витрат у зв'язку з продажем на митній території України товарів того ж класу та виду. Товарами одного класу та виду є товари, які підпадають під групу або спектр товарів, що виробляються конкретною галуззю чи сектором промисловості та включають ідентичні або подібні (аналогічні) товари. Термін «товари того ж

класу або виду» включає товари, імпортовані з тієї ж країни, що й оцінювані товари, а також товари, імпортовані з інших країн.

Сума прибутку та загальних витрат, до яких належать прямі та непрямі витрати, пов'язані зі збутом зазначених товарів, має братися в цілому. Числове значення витрат для цілей вирахування цієї суми визначається на основі інформації, поданої декларантом або уповноваженою ним особою, якщо тільки ця інформація не є несумісною з даними, одержаними при продажу в Україні ввезених (імпортованих) товарів того ж класу або виду. У разі якщо інформація, надана декларантом або уповноваженою ним особою, є несумісною з такими даними, сума для обчислення прибутку та загальних витрат може ґрунтуватися на іншій відповідній інформації, а не тій, що надана декларантом або уповноваженою ним особою.

При визначенні комісійних або звичайних прибутків та загальних витрат віднесення товарів до «товарів того ж класу або виду» має здійснюватися у кожному конкретному випадку з посиланням на відповідні обставини;

б) звичайних витрат, понесених в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування, та інших пов'язаних з такими операціями витрат;

в) сум податків, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням (імпортом) чи продажем (відчуженням) товарів.

Вирахування вартості, доданої подальшою обробкою (переробкою), має ґрунтуватися на даних, які є об'єктивними, підтверджуються документально, піддаються обчисленню та належать до вартості такої роботи. За основу для обчислень беруться прийняті промислові формули, рецепти, методи будівництва та інша галузева практика.

5. Метод визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість) (ст. 63 МК).

Для визначення митної вартості товарів на основі додавання вартості (обчислена вартість) за основу береться надана виробником товарів, що оцінюються, або від його імені інформація про їх вартість, яка має складатися із сум:

а) вартості матеріалів та витрат, понесених виробником при виробництві оцінюваних товарів. Така інформація повинна

базуватися на комерційних рахунках виробника за умови, що такі рахунки сумісні із загально визначеними принципами бухгалтерського обліку, які застосовуються в країні, де ці товари виробляються;

б) обсягу прибутку та загальних витрат, що дорівнює сумі, яка звичайно відображається при продажу товарів того ж класу або виду, що й оцінювані товари, які виготовляються виробниками у країні експорту для експорту в Україну;

в) загальних витрат при продажу в Україну з країни вивезення товарів того ж класу або виду, тобто витрат на завантаження, розвантаження та обробку оцінюваних товарів, їх транспортування до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України, витрат на страхування цих товарів.

Посадова особа митного органу не може вимагати або примушувати будь-яку особу, яка не є резидентом, надавати для вивчення або дозволяти доступ до будь-якого рахунка чи інших записів для цілей визначення обчисленої вартості. Інформація, подана виробником товарів для цілей визначення митної вартості на основі додавання вартості, може бути перевірена в країні-виробникові товарів уповноваженими органами України за згодою виробника і за умови повідомлення заздалегідь уряду країни-виробника товарів та за відсутності заперечень проти такої перевірки.

6. Резервний метод (ст. 64 МК).

У разі якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом послідовного використання вищезазначених методів, митна вартість оцінюваних товарів визначається з використанням способів, які не суперечать законам України і є сумісними з відповідними принципами і положеннями Генеральної угоди з тарифів і торгівлі.

Митна вартість імпортованих товарів не визначається згідно із резервним методом на підставі:

а) ціни товарів українського походження на внутрішньому ринку України;

б) системи, яка передбачає прийняття для митних цілей вищої з двох альтернативних вартостей;

в) ціни товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;

г) вартості виробництва, іншої, ніж обчислена вартість, визначена для ідентичних або подібних (аналогічних) товарів;

д) ціни товарів, що поставляються з країни-експортера до третіх країн;

е) мінімальної митної вартості;

є) довільної чи фіктивної вартості.

У тих випадках, коли при розрахунку вартості імпортного товару митна вартість не може бути визначена декларантом у результаті послідовного використання вказаних методів, або митні органи аргументовано вважають, що дані методи визначення митної вартості не можуть бути використані, то митна вартість товарів визначається і обґрунтовується з урахуванням світового митного досвіду. Тобто можуть бути використані інші методи, що відповідають принципам Угоди з митної оцінки СОТ.

Більшість країн-учасниць Угоди для митної оцінки використовують в основному контрактну ціну. Вони наполягають на обмеженні кількості компонентів вартості, які можуть бути добавлені до ціни договору (контракту), хоча за цим у більшості випадків може маскуватись небажання ускладнювати операції в межах транснаціональних корпорацій.

Інтереси країн, які не беруть участі в Угоді, не захищені в законодавчому порядку, і проти них можуть бути використані дискримінаційні методи оцінки, використання яких полегшується відсутністю у них можливості апеляції і захисту митних органів країн-учасниць.

РОЗДІЛ 3

МИТНІ РЕЖИМИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ МИТНОМУ ОФОРМЛЕННІ ТОВАРІВ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Митний режим – це сукупність норм, що залежно від заявленої мети переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України визначають порядок такого переміщення та обсяг митних процедур, які при цьому здійснюються. Декларант самостійно обирає митний режим, у який розміщуються товари, відповідно до мети їх переміщення через митний кордон України. Визначення митного режиму для цілей декларування товарів є одним з перших кроків декларанта й здійснюється з урахуванням різноманітних факторів, головними з яких є характер зовнішньоекономічної угоди, за якою переміщуються товари, напрямок переміщення їх через митний кордон України, платоспроможність контрагентів угоди, вимоги державного регулювання щодо переміщуваних товарів та інші.

Роль митного органу при прийнятті товарів до митного оформлення полягає в ухваленні рішення про можливість поміщення конкретного товару в митний режим, обраний декларантом, тобто в наданні дозволу на використання митного режиму або про відмову в такому дозволі.

Митне законодавство України (ст. 70 МК) передбачає можливість застосування таких митних режимів:

- 1) імпорт (випуск для вільного обігу);
- 2) реімпорт;
- 3) експорт (остаточне вивезення);
- 4) реекспорт;
- 5) транзит;
- 6) тимчасове ввезення;
- 7) тимчасове вивезення;
- 8) митний склад;
- 9) вільна митна зона;
- 10) безмитна торгівля;
- 11) переробка на митній території;

-
- 12) переробка за межами митної території;
 - 13) знищення або руйнування;
 - 14) відмова на користь держави.

Декларант має право обрати митний режим, у який він бажає помістити товари. Поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їх декларування та виконання митних формальностей. Митний режим, у який поміщено товари, може бути змінено на інший, обраний декларантом, за умови дотримання заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, встановлених для товарів, що поміщуються у такий інший митний режим.

Розглянемо характеристики митних режимів, що використовуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

1. Імпорт (випуск для вільного обігу).

Імпорт (випуск для вільного обігу) – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, встановлених законами України на імпорту цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України (ст. 74 МК).

Митний режим імпорту може бути застосований до товарів, що надходять на митну територію України, та до товарів, що зберігаються під митним контролем або поміщені в інший митний режим, а також до продуктів переробки товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території.

Для поміщення товарів у митний режим імпорту особа, на яку покладається дотримання вимог митного режиму, має:

- а) подати митному органу, що здійснює випуск товарів, документи на такі товари;
- б) сплатити митні платежі, якими обкладаються товари під час ввезення на митну територію України в режимі імпорту;
- в) виконати встановлені вимоги щодо заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Якщо іноземні товари після ввезення їх на митну територію України були пошкоджені або втрачені внаслідок аварії чи дії обставин непереборної сили або внаслідок протиправних дій третіх осіб, що підтверджується документально, за рішенням

декларанта вони можуть бути заявлені у митний режим імпорту в пошкодженому стані чи у фактичній кількості з додержанням щодо них встановлених заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У разі втрати товарів після ввезення їх на митну територію України внаслідок протиправних дій третіх осіб митні платежі, встановлені на імпорт таких товарів, підлягають сплаті в повному обсязі. За рішенням декларанта або уповноваженої ним особи допускається поміщення пошкоджених товарів в інші митні режими.

Товари, поміщені у митний режим імпорту, набувають статусу українських товарів (ст. 76 МК). Підтвердженням українського статусу товарів є митна декларація, за якою ці товари випущено у вільний обіг.

З огляду на заходи державного регулювання, що застосовуються до товарів, які розміщуються в цей митний режим, можна стверджувати, що розміщення товарів у митний режим імпорту є найбільш складною процедурою для декларантів.

Під час здійснення імпортних операцій доцільно розрізняти операції, пов'язані з імпортом товарів, та операції, пов'язані з увезенням майна (наприклад, увезення майна для формування статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями). Так, товари, що ввозяться за останніми операціями оформлюються в режимі імпорту, але до них не в повній мірі застосовуються вимоги державного регулювання, які б застосовувалися при звичайному імпорті цих товарів.

2. Реімпорт.

Реімпорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, встановлених законами України на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 77 МК).

Митний режим реімпорту може бути застосований до товарів, що надходять на митну територію України, та до товарів, що зберігаються під митним контролем або поміщені в інший

митний режим (ст. 78 МК). У митний режим реімпорту можуть бути поміщені товари, які:

а) були вивезені за межі митної території України у митному режимі тимчасового вивезення та ввозяться на цю територію до завершення строку дії цього митного режиму у тому самому стані, в якому вони були вивезені, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування та зберігання, а також змін, що допускаються у разі використання таких товарів у митному режимі тимчасового вивезення;

б) були вивезені за межі митної території України у митному режимі переробки за межами митної території та ввозяться на цю територію до завершення строку дії цього митного режиму у тому самому стані, в якому вони були вивезені, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування та зберігання;

в) були поміщені у митний режим експорту (остаточного вивезення) і повертаються особі, яка їх експортувала, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у митний режим експорту, або з інших обставин, що перешкоджають виконанню цього договору, якщо ці товари:

1) повертаються на митну територію України у строк, що не перевищує шести місяців з дати вивезення їх за межі цієї території у митному режимі експорту;

2) перебувають у такому самому стані, в якому вони оформлені у митний режим експорту, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок якого були виявлені недоліки, що спричинили реімпорт товарів.

Товари можуть бути також поміщені у митний режим реімпорту у разі, якщо:

а) під час перебування таких товарів за межами митної території України вони піддавалися операціям, необхідним для їх збереження, а також технічному обслуговуванню чи ремонту,

необхідність у яких виникла під час перебування за межами митної території України;

б) стан таких товарів змінився внаслідок аварії або дії обставин непереборної сили, за умови підтвердження факту аварії або дії обставин непереборної сили;

в) у митний режим реімпорту поміщується лише частина товарів, раніше випущених для вивезення за межі митної території України.

Для поміщення товарів у митний режим реімпорту особа, на яку покладається обов'язок щодо дотримання вимог митного режиму, повинна:

а) ввезти товари на митну територію України не пізніше, ніж у встановлений законодавством строк після їх вивезення за межі митної території України;

б) подати митному органу документи на такі товари;

в) надати митному органу документи та відомості, необхідні для ідентифікації товарів, що реімпортуються.

Застосування митного режиму реімпорту можливе за умови можливості ідентифікації митним органом товарів, заявлених у цей митний режим, як таких, що були раніше випущені за межі митної території України.

Українські товари, поміщені у митний режим реімпорту, зберігають статус українських товарів. Іноземні товари, що реімпортуються, після поміщення у митний режим реімпорту набувають статусу українських товарів.

Після поміщення у митний режим реімпорту товарів суми вивізного мита, сплачені при експорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам. Акцизний податок і податок на додану вартість при поміщенні товарів у митний режим реімпорту справляються відповідно до Податкового кодексу України.

Товари, що реімпортуються, підлягають санітарно-епідеміологічному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному, екологічному контролю, контролю за переміщенням культурних цінностей тощо. Заходи нетарифного регулювання імпорту до товарів, що реімпортуються, не застосовуються.

3. Експорт (остаточне вивезення).

Експорт (остаточне вивезення) – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення (ст. 83 МК).

Митний режим експорту може бути застосований до товарів, що призначені для вивезення за межі митної території України, та до товарів, що вже вивезені за межі цієї території та перебувають під митним контролем, за винятком товарів, заборонених до поміщення у цей митний режим. Для поміщення товарів у митний режим експорту особа, на яку покладається дотримання вимог митного режиму, повинна:

- а) подати митному органу документи на такі товари;
- б) сплатити митні платежі, якими обкладаються товари під час вивезення за межі митної території України у митному режимі експорту;
- в) виконати вимоги щодо застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- г) у випадках, встановлених законодавством, подати митному органу дозвіл на проведення зовнішньоекономічної операції з вивезення товарів у третю країну.

Митні органи не вимагають обов'язкового підтвердження прибуття товарів, що експортуються, у пункт призначення за межами митної території України. У разі встановлення законодавчих заборон чи обмежень щодо вивезення відповідних товарів за межі митної території України товари, що:

- а) поміщені в митний режим експорту, випускаються за межі митної території України відповідно до умов, що діяли на момент поміщення цих товарів у зазначений митний режим;
- б) фактично випущені за межі митної території України за періодичними митними деклараціями, підлягають поміщенню у митний режим експорту відповідно до умов, що діяли на момент фактичного вивезення цих товарів.

Товари, поміщені у митний режим експорту, втрачають статус українських товарів з моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України.

4. Реекспорт.

Реекспорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 85 МК).

Митний режим реекспорту може бути застосований до товарів, які при ввезенні на митну територію України мали статус іноземних та:

а) після ввезення на митну територію України перебували під митним контролем та не були поміщені у митний режим (у тому числі у зв'язку з обмеженнями чи заборонами щодо ввезення таких товарів на митну територію України);

б) були поміщені у митний режим тимчасового ввезення та вивозяться за межі митної території України у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування та зберігання, а також змін, що допускаються у разі використання таких товарів у митному режимі тимчасового ввезення;

в) були поміщені у митний режим переробки на митній території та вивозяться за межі митної території України у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування та зберігання, або у вигляді продуктів їх переробки;

г) були поміщені у митний режим митного складу та вивозяться за межі митної території України у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування та зберігання;

д) були поміщені у митний режим імпорту і повертаються нерезиденту – стороні зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у цей режим, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов цього договору

або з інших обставин, що перешкоджають його виконанню, якщо ці товари:

1) вивозяться протягом шести місяців з дати поміщення їх у митний режим імпорту;

2) перебувають у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок якої були виявлені недоліки, що спричинили реекспорт товарів;

е) визнані помилково ввезеними на митну територію України.

Товари можуть бути також поміщені у митний режим реекспорту, якщо:

а) під час перебування таких товарів на митній території України вони піддавалися операціям, необхідним для їх збереження, а також технічному обслуговуванню чи ремонту, необхідність у яких виникла під час перебування на митній території України;

б) стан таких товарів змінився внаслідок аварії або дії обставин непереборної сили за умови підтвердження факту аварії або дії обставин непереборної сили;

в) у митний режим реекспорту поміщується лише частина товарів, раніше ввезених на митну територію України.

У митний режим реекспорту також поміщуються товари, що перебували у митному режимі вільної митної зони, безмитної торгівлі та вивозяться за межі митної території України.

Для поміщення товарів у митний режим реекспорту особа, на яку покладається дотримання вимог митного режиму, має (п.4, ст. 86 МК):

1) подати митному органу документи на такі товари;

2) надати митному органу документи та відомості, необхідні для ідентифікації товарів, що реекспортуються;

3) за необхідності, подати митному органу дозвіл на проведення зовнішньоекономічної операції з реекспорту цих товарів.

Застосування митного режиму реекспорту можливе за умови ідентифікації митним органом товарів, заявлених у цей режим, як таких, що були раніше ввезені на митну територію України.

Товари, що реекспортуються, можуть вивозитися за межі митної території України однією чи кількома партіями. Допускається вивезення товарів, що реекспортуються, за межі митної території України не через той митний орган, через який товари ввозилися на цю територію.

Іноземні товари, поміщені у митний режим реекспорту, зберігають статус іноземних товарів. Товари, що набули статусу українських внаслідок імпорту та реекспортуються, втрачають статус українських товарів з моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України.

Після поміщення товарів у митний режим реекспорту суми ввізного мита, сплачені при імпорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам. Акцизний податок і податок на додану вартість при поміщенні товарів в митний режим реекспорту справляються відповідно до Податкового кодексу України.

5. Транзит.

Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома митними органами України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 90 МК).

Митний режим транзиту застосовується до товарів, які переміщуються:

а) прохідним транзитом від пункту ввезення (пропуску) на митну територію України до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України (у тому числі в межах одного пункту пропуску через державний кордон України);

б) внутрішнім транзитом або каботажем:

1) від пункту ввезення (пропуску) на митну територію України до митного органу, розташованого на митній території України;

2) від митного органу, розташованого на митній території України, до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України;

3) від одного пункту, розташованого на митній території України, до іншого пункту, розташованого на митній території України, у тому числі якщо частина цього переміщення проходить за межами митної території України;

4) від штучного острова, установки або споруди, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, до митного органу, розташованого на території України, зайнятій сушею, та у зворотному напрямку (ст. 91 МК).

Митний режим транзиту може бути застосований як до товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що безпосередньо ввозяться на митну територію України, так і до таких, що перебувають на митній території України. У митний режим транзиту можуть бути поміщені товари, транспортні засоби комерційного призначення незалежно від їх митного статусу, крім заборонених законодавством для ввезення та/або транзиту через митну територію України.

Для поміщення товарів та/або транспортних засобів комерційного призначення у митний режим транзиту особа, на яку покладається дотримання вимог митного режиму, повинна:

а) подати митному органу митну декларацію, товарно-транспортний документ на перевезення та рахунок-фактуру (інвойс) або інший документ, який визначає вартість товару;

б) надати митному органу дозвільний документ на транзит через митну територію України, який видається відповідними уповноваженими органами;

в) забезпечити виконання зобов'язання із сплати митних платежів.

Товари, транспортні засоби комерційного призначення, що переміщуються у митному режимі транзиту, повинні:

а) перебувати у незмінному стані, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування і зберігання;

б) не використовуватися з жодною іншою метою, крім транзиту;

в) бути доставленими у митний орган призначення до закінчення встановленого строку;

г) мати неушкоджені засоби забезпечення ідентифікації у разі їх застосування (ст. 93 МК).

Транспортні засоби комерційного призначення, поміщені у митний режим транзиту, можуть піддаватися операціям з технічного обслуговування та ремонту, потреба в яких виникла під час перебування їх на митній території України.

Для декларування у митний режим транзиту товарів, що переміщуються будь-яким видом транспорту, використовується митна декларація (у тому числі попередня митна декларація). У разі транзиту в межах одного пункту пропуску або для декларування товарів, що не є підакцизними, залежно від виду транспорту замість митної декларації може використовуватися авіаційна вантажна накладна (Air Waybill) або коносамент (Bill of Lading). Для декларування товарів, що не є підакцизними, замість митної декларації залежно від виду транспорту може використовуватися накладна УМВС (СМГС), накладна ЦІМ (СІМ), накладна ЦІМ/УМВС (ЦІМ/СМГС, СІМ/СМГС), книжка МДП (Carnet TIR).

Незалежно від виду транспорту для декларування у митний режим транзиту товарів, транспортних засобів комерційного призначення може використовуватися книжка А. Т. А. або книжка CPD.

Встановлюються такі строки транзитних перевезень залежно від виду транспорту (ст. 95 МК):

1) для автомобільного транспорту – 10 діб (у разі переміщення в зоні діяльності однієї митниці – 5 діб);

2) для залізничного транспорту – 28 діб;

3) для авіаційного транспорту – 5 діб;

4) для морського та річкового транспорту – 20 діб;

5) для трубопровідного транспорту – 31 доба;

6) для трубопровідного транспорту (з перевантаженням на інші види транспорту) – 90 діб.

До строків не включається:

-
- а) час дії аварії або обставин непереборної сили;
 - б) час зберігання товарів під митним контролем (за умови інформування митного органу, який контролює їх переміщення);
 - в) час, необхідний для здійснення інших операцій з товарами (за умови інформування митного органу, який контролює переміщення цих товарів).

Під каботажем розуміється перевезення українських та іноземних товарів шляхом завантаження їх на морське (річкове) судно в одному пункті на митній території України і транспортування в інший пункт території України, де здійснюватиметься їх вивантаження. При цьому товари, ввезені на митну територію України морським (річковим) судном, допускаються до каботажного перевезення після їх перевантаження на інше морське (річкове) судно, що ходить під прапором України, або, за умови отримання на це дозволу, на іноземне судно.

Каботажні перевезення іноземних товарів на борту морського (річкового) судна разом з українськими товарами здійснюються за умови їх надійної ідентифікації (ст. 98 МК).

Якщо судно, що здійснює каботажне перевезення товарів, внаслідок аварії, стихійного лиха або інших обставин, що мають характер непереборної сили, не в змозі досягти одного з місць здійснення митного контролю на митній території України, вивантаження з нього товарів допускається в місцях, де немає митних органів. У таких випадках капітан судна повинен вжити всіх необхідних заходів для забезпечення зберігання цих товарів та інформування митних органів. При цьому товари продовжують перебувати в каботажі.

Для каботажного перевезення товарів митному органу подається документ, що містить перелік товарів, призначених для такого перевезення, відомості про судно, що здійснюватиме таке перевезення, а також назву українського порту або портів, де буде здійснюватися вивантаження зазначених товарів. Цей документ після виконання митних формальностей є підставою для здійснення одного каботажного перевезення зазначених у ньому товарів. Митний орган, що виконав митні формальності, повідомляє про це митні органи призначення.

Іноземні товари, поміщені у митний режим транзиту, зберігають статус іноземних товарів. Українські товари, поміщені у митний режим транзиту, зберігають статус українських товарів.

Митний режим транзиту завершується вивезенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення за межі митної території України під контролем митного органу призначення (ст. 102 МК). При вивезенні за межі митної території України товарів, поміщених у митний режим транзиту, окремими партіями митний режим транзиту вважається завершеним після фактичного вивезення за межі митної території України останньої з таких окремих партій.

Митний режим транзиту також завершується поміщенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення в інший митний режим.

Митний режим транзиту припиняється у разі конфіскації товарів, їх повної втрати внаслідок аварії або дії обставин непереборної сили, за умови підтвердження факту аварії або дії обставин непереборної сили.

6. Тимчасове ввезення.

Тимчасове ввезення – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання (ст. 103 МК).

Митний режим тимчасового ввезення може бути застосований до товарів, що надходять на митну територію України, та до товарів, що зберігаються під митним контролем або поміщені в інший митний режим, який передбачає їх перебування під митним контролем.

Для поміщення товарів у митний режим тимчасового ввезення особа, відповідальна за дотримання митного режиму, має:

а) подати митному органу документи на такі товари, транспортні засоби, що підтверджують мету їх тимчасового ввезення;

б) надати митному органу зобов'язання про реекспорт товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які тимчасово ввозяться, у встановлені строки;

в) подати митному органу дозвіл на тимчасове ввезення товарів, якщо отримання такого дозволу передбачено законодавством;

г) сплатити митні платежі або забезпечити виконання зобов'язання із сплати митних платежів.

У митний режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами поміщуються виключно транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для переміщення товарів та/або пасажирів через митний кордон України; спеціальне обладнання, призначене для навантаження, вивантаження, захисту і зберігання вантажу, яке переміщується разом з транспортним засобом комерційного призначення; запасні частини та обладнання, призначені для використання у процесі ремонту чи технічного обслуговування транспортних засобів комерційного призначення; а також повітряні судна, які ввозяться на митну територію України українськими авіакомпаніями за договорами оперативного лізингу. Цей перелік також зафіксовано в Додатках В.1-В.9, С, D до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 р.).

У разі порушення умов митного режиму тимчасового ввезення особа, відповідальна за дотримання режиму, зобов'язана сплатити суму податкового зобов'язання та пеню відповідно до Податкового кодексу України.

У митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами відповідно до положень Додатка Е до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 р.) можуть поміщуватися усі інші товари (за винятком підакцизних).

У разі тимчасового ввезення товарів з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами за кожний

повний або неповний календарний місяць заявленого строку перебування на митній території України сплачується 3 % суми митних платежів, яка підлягала б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розрахованої на дату поміщення їх у митний режим тимчасового ввезення.

Сума митних платежів сплачується при поміщенні товарів у митний режим тимчасового ввезення та розраховується за встановлений митним органом строк дії цього митного режиму.

Загальна сума митних платежів, яка підлягає сплаті за час перебування товарів у митному режимі тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами, не повинна перевищувати суми, яка підлягала б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розрахованої на дату поміщення їх у митний режим тимчасового ввезення.

Сума митних платежів, сплачена на підставі умовного часткового звільнення від оподаткування митними платежами, поверненню не підлягає.

У разі випуску товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами, у вільний обіг на митній території України або передачі таких товарів у користування іншій особі митні платежі сплачуються в обсязі, передбаченому законом для ввезення цих товарів на митну територію України у митному режимі імпорту, за відрахуванням суми, вже сплаченої на підставі умовного часткового звільнення цих товарів від оподаткування митними платежами. При цьому за період, коли застосовувалося таке звільнення, підлягають сплаті проценти з сум податкових зобов'язань, що підлягали б сплаті у разі, якщо б щодо таких сум надавалося розстрочення податкових зобов'язань.

Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів, які не можуть бути поміщені у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами. Зміст такого переліку повідомляється Депозитарію Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 р.).

Строк тимчасового ввезення товарів встановлюється митним органом у кожному конкретному випадку, але не повинен перевищувати трьох років з дати поміщення товарів у митний режим тимчасового ввезення. Строк тимчасового ввезення транспортних засобів комерційного призначення встановлюється митним органом з урахуванням того, що ці транспортні засоби мають бути реекспортовані відразу ж після закінчення транспортних операцій, для яких вони були ввезені.

Якщо товари або транспортні засоби, поміщені у митний режим тимчасового ввезення, не можуть бути своєчасно реекспортовані внаслідок накладення на них арешту (за винятком арешту внаслідок позовів приватних осіб) або вилучення у справі про порушення митних правил, то перебіг строку тимчасового ввезення зупиняється на час такого арешту (вилучення) (ст. 108 МК).

Іноземні товари, поміщені у митний режим тимчасового ввезення, зберігають статус іноземних товарів.

Митний режим тимчасового ввезення завершується шляхом реекспорту товарів, транспортних засобів комерційного призначення, поміщених у цей митний режим, або шляхом поміщення їх в інший митний режим.

7. Тимчасове вивезення.

Тимчасове вивезення – це митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання (ст. 113 МК).

Митний режим тимчасового вивезення може бути застосований до товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що безпосередньо вивозяться за межі митної території України.

Для поміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у митний режим тимчасового вивезення особа, відповідальна за дотримання митного режиму, має (ст. 114 МК):

а) подати митному органу документи на такі товари, транспортні засоби, що підтверджують мету їх тимчасового вивезення;

б) надати митному органу зобов'язання про реімпорт товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які тимчасово вивозяться, у встановлені строки;

в) подати митному органу дозвіл на тимчасове вивезення товарів, якщо отримання такого дозволу передбачено законодавством.

Транспортні засоби комерційного призначення, поміщені у митний режим тимчасового вивезення, можуть піддаватися операціям технічного обслуговування та ремонту, необхідність в яких виникла протягом строку перебування у митному режимі тимчасового вивезення.

Строк тимчасового вивезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення встановлюється митним органом у кожному конкретному випадку, але не має перевищувати трьох років з дати поміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у зазначений митний режим.

У разі якщо товари, транспортні засоби комерційного призначення поміщені у митний режим тимчасового вивезення, не можуть бути своєчасно реімпортовані внаслідок накладення на них арешту, перебіг строку тимчасового вивезення зупиняється на час такого арешту (ст. 116 МК).

При поміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення у митний режим тимчасового вивезення та їх реімпорту до закінчення строку, встановленого митним органом, до цих товарів, транспортних засобів застосовується умовне повне звільнення від оподаткування митними платежами (ст. 118 МК).

Українські товари, поміщені в митний режим тимчасового вивезення, зберігають статус українських товарів.

Митний режим тимчасового вивезення завершується шляхом реімпорту товарів, транспортних засобів комерційного призначення, поміщених у цей митний режим, або поміщення їх в інший митний режим (ст. 120 МК).

8. Митний склад.

Митний склад – це митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 123 МК).

У митний режим митного складу можуть поміщатися будь-які товари, за винятком:

а) товарів, заборонених до ввезення в Україну, вивезення з України та транзиту через територію України;

б) товарів, строк придатності для споживання або використання яких закінчився;

в) товарів, що надходять в Україну як гуманітарна допомога;

г) живих тварин;

д) електроенергії, що переміщується лініями електропередачі.

Для поміщення товарів у митний режим митного складу митному органу подаються митна декларація, товарно-транспортний документ на перевезення та рахунок (інвойс) або інший документ, який визначає вартість товару.

Розміщення на митному складі товарів, поміщених в інші, ніж митний склад, митні режими (транзиту, тимчасового ввезення, переробки на митній території, експорту, тимчасового вивезення, переробки за межами митної території) для їх зберігання, перевантаження або дозавантаження транспортного засобу здійснюється на підставі митної декларації, раніше оформленої відповідно до таких інших митних режимів, або документа, що її замінював, – накладної УМВС (СМГС), накладної ЦІМ (СІМ), накладної ЦІМ/УМВС (ЦИМ/СМГС, СІМ/СМГС), книжки МДП (Carnet TIR) тощо. У цьому разі поміщення таких товарів у митний режим митного складу не відбувається. Товари, що вивантажуються на митний склад і призначені для зберігання більше ніж на 90 днів, підлягають поміщенню у митний режим митного складу.

Товари, що ввозяться на митну територію України і розміщуються на митних складах, розташованих на територіях

морських і річкових портів, аеропортів, залізничних станцій, в межах яких є пункти пропуску через державний кордон України, поміщуються у митний режим митного складу на підставі електронного повідомлення утримувача митного складу, що містить кількість та опис товарів, підписаного електронним цифровим підписом.

Електронне повідомлення надсилається митному органу протягом чотирьох годин з моменту фактичного розміщення товарів на митному складі. Митний орган надсилає утримувачу митного складу підтвердження дати та часу отримання електронного повідомлення. Розміщення товарів на митному складі дозволу митному органу не потребує.

Строк зберігання товарів у митному режимі митного складу не може перевищувати 1095 днів від дня поміщення цих товарів у зазначений митний режим.

Строк зберігання в митному режимі митного складу підкацизних товарів, іноземних товарів, які були попередньо поміщені у митні режими транзиту, тимчасового ввезення або переробки на митній території України, а також продуктів переробки не може перевищувати 365 днів від дня поміщення їх у митний режим митного складу.

Іноземні товари, що зберігаються в митному режимі митного складу, до закінчення строку їх придатності або строків зберігання мають бути задекларовані для ввезення на митну територію України в іншому митному режимі або реекспортовані. Якщо іноземні товари під час зберігання в митному режимі митного складу були зіпсовані або ушкоджені внаслідок аварії чи дії обставин непереборної сили, такі товари за умови належного підтвердження зазначених фактів дозволяється декларувати для вільного обігу на митній території України так, ніби вони були ввезені в зіпсованому (ушкодженому) стані.

Строк зберігання у митному режимі митного складу товарів, призначених для експорту, не може перевищувати одного року з дати поміщення їх у цей режим. До закінчення зазначеного строку такі товари мають бути вивезені за межі митної території України.

Іноземні товари, поміщені в митний режим митного складу, зберігають статус іноземних товарів. Українські товари, поміщені в митний режим митного складу, втрачають статус українських товарів з моменту відшкодування сум податку на додану вартість.

З товарами, що зберігаються на митному складі, без дозволу митного органу можуть проводитися прості складські операції, необхідні для забезпечення збереження цих товарів (ст. 127 МК):

- а) переміщення товарів у межах складу з метою раціонального розміщення;
- б) чищення;
- в) провітрювання;
- г) створення оптимального температурного режиму зберігання;
- д) сушіння (у тому числі із створенням потоку тепла);
- е) захист від корозії;
- є) боротьба із шкідниками;
- ж) інвентаризація.

Власник товарів, що зберігаються в митному режимі митного складу, або уповноважена ним особа з дозволу митного органу може проводити підготовку таких товарів до продажу (відчуження) та транспортування: консолідація та подрібнення партій, формування відправлень, сортування, пакування, перепакування, маркування, навантаження, вивантаження, перевантаження, взяття проб і зразків товарів та інші подібні операції.

Операції, що проводяться з такими товарами, не повинні змінювати характеристик, за якими ці товари були класифіковані згідно з УКТ ЗЕД.

З дозволу митного органу та за умови надання фінансової гарантії товари, поміщені у митний режим митного складу, можуть тимчасово з наступним поверненням вивозитися з митного складу на строк, обумовлений метою такого вивезення, але не більший ніж 45 днів. Не підлягають тимчасовому випуску з наступним поверненням товари, що використовуватимуться для виробництва, упаковки, експлуатації природних ресурсів, будівництва, ремонту чи обслуговування, виконання земляних або інших подібних робіт.

Допускається передача права власності на іноземні товари, поміщені у митний режим митного складу. Інформація про власника таких товарів надається митному органу під час випуску зазначених товарів з митного складу. Якщо зміна власника товару передбачає вивезення товару з території України, таке вивезення здійснюється на підставі нових товаросупровідних документів і митної декларації.

Митний режим митного складу завершується шляхом поміщення товарів в інший митний режимі.

Митний режим митного складу припиняється митним органом у разі:

а) передачі товарів на склад митного органу у зв'язку із закінченням строків зберігання в режимі митного складу;

б) конфіскації товарів;

в) повної втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили, за умови підтвердження факту аварії або дії обставин непереборної сили.

Після перебування на митному складі товари, оформлені у митні режими експорту, реекспорту, транзиту, тимчасового вивезення, переробки за межами митної території України, мають бути в установлений строк вивезені за межі митної території України або поміщені в інший митний режим, який дозволяється щодо таких товарів.

9. Вільна митна зона.

Вільна митна зона – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозяться на територію вільної митної зони та вивозяться з цієї території за межі митної території України із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозяться на територію вільної митної зони із оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання. Товари, поміщені в митний режим вільної митної зони, протягом усього строку перебування у цьому режимі перебувають під митним контролем (ст. 130 МК).

Вільні митні зони бувають:

а) комерційного типу;

б) сервісного типу;

в) промислового типу.

Операції з поміщеними у митний режим вільної митної зони товарами, що знаходяться на територіях вільних митних зон комерційного типу, обмежуються лише простими складськими операціями, необхідними для забезпечення збереження цих товарів: переміщення товарів у межах вільної митної зони з метою раціонального розміщення, чищення, провітрювання, створення оптимального температурного режиму зберігання, сушіння (у тому числі із створенням потоку тепла), захист від корозії, боротьба із шкідниками, інвентаризація. Також допускаються подрібнення партій, формування відправлень, сортування, пакування, перепакування, маркування, навантаження, вивантаження, перевантаження та інші подібні операції.

З поміщеними у митний режим вільної митної зони товарами, що знаходяться на територіях вільних митних зон сервісного типу, дозволяється здійснення операцій, пов'язаних із ремонтом, модернізацією, будівництвом повітряних, морських і річкових суден, інших плавучих засобів, їх складових частин, а також операцій, необхідність у яких виникла у зв'язку з експлуатацією вільної митної зони цього типу.

Переліки видів товарів, які можуть бути поміщені у митний режим вільної митної зони з метою розміщення на територіях вільних митних зон промислового типу, та виробничих операцій, які можуть здійснюватися з такими товарами, визначаються окремими законами України для кожної такої зони.

Поміщення українських товарів у митний режим вільної митної зони для цілей оподаткування вважається експортом цих товарів. Іноземні товари, що ввозяться на територію вільної митної зони, допускаються на зазначену територію з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами.

Товари можуть перебувати в митному режимі вільної митної зони на території вільної митної зони протягом усього часу функціонування відповідної вільної митної зони (ст. 133 МК).

Дозволяється передача права власності на товари, поміщені у митний режим вільної митної зони.

Іноземні товари, поміщені у митний режим вільної митної зони, зберігають статус іноземних товарів. Товари, виготовлені (вироблені, одержані) у вільній митній зоні, мають статус

іноземних товарів та вважаються такими, що поміщені у митний режим вільної митної зони. Українські товари, поміщені у митний режим вільної митної зони, отримують статус іноземних товарів. Українські товари, що не використовуються у виробничих та інших господарських операціях і необхідні для забезпечення функціонування підприємств, розташованих на території вільної митної зони, а також українські товари, що використовуються у виробничих та інших господарських операціях і не витрачаються при цьому, допускаються на такі території (випускаються з них) з письмовим інформуванням митного органу без зміни їх митного статусу та поміщення у митні режими.

Митний режим вільної митної зони завершується шляхом реекспорту товарів, поміщених у цей митний режим, або поміщення їх у інший митний режим.

Митний режим вільної митної зони припиняється митним органом у разі:

- а) конфіскації товарів;
- б) повної втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

Випуск у вільний обіг продуктів переробки товарів, поміщених у митний режим вільної митної зони, здійснюється зі сплатою митних платежів та процентів, що підлягали б сплаті у разі перенесення строків сплати митних платежів у зв'язку з наданням розстрочення або відстрочення їх сплати.

Відходи (залишки), що утворилися в результаті здійснення операцій з іноземними товарами у вільній митній зоні і мають господарську цінність та/або можуть бути утилізовані, у разі вивезення за межі вільної митної зони підлягають поміщенню в цьому стані у відповідний митний режим.

10. Безмитна торгівля.

Безмитна торгівля – це митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного

призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленними на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 140 МК).

У митний режим безмитної торгівлі поміщуються іноземні та українські товари, які ввозяться з-за меж митної території України або вивозяться з митної території України. У митний режим безмитної торгівлі поміщуються будь-які товари, крім товарів, заборонених до ввезення в Україну, вивезення з України і транзиту через територію України, товарів, що надходять в Україну як гуманітарна допомога, живих тварин.

Іноземні товари поміщуються у митний режим безмитної торгівлі з умовним звільненням від оподаткування митними платежами. Поміщення українських товарів у митний режим безмитної торгівлі для цілей оподаткування вважається експортом цих товарів.

Для поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі забезпечення виконання обов'язку із сплати митних платежів не вимагається.

Поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі, а також зміна цього митного режиму здійснюється митним органом, у зоні діяльності якого розташований відповідний магазин безмитної торгівлі.

Товари можуть перебувати в митному режимі безмитної торгівлі протягом всього строку їх придатності для споживання та/або використання. Товари, поміщені в митний режим безмитної торгівлі, протягом всього строку перебування у цьому режимі знаходяться під митним контролем.

Іноземні товари, поміщені у митний режим безмитної торгівлі, зберігають статус іноземних товарів. Українські товари, поміщені у митний режим безмитної торгівлі, отримують статус іноземних товарів. Українські товари, що не призначені для реалізації в магазині безмитної торгівлі та необхідні для забезпечення його функціонування, допускаються у приміщення такого магазину (випускаються з нього) з письмовим

інформуванням митного органу без зміни їх митного статусу та поміщення у митні режими.

Митний режим безмитної торгівлі завершується шляхом реекспорту товарів, поміщених у цей митний режим, або поміщення їх у інший митний режим.

У разі псування товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі, ці товари підлягають поміщенню у митний режим знищення або руйнування утримувачем магазину безмитної торгівлі.

Митний режим безмитної торгівлі припиняється митним органом у разі:

- а) конфіскації товарів;
- б) повної втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

11. Переробка на митній території.

Переробка на митній території – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови подальшого реекспорту продуктів переробки (ст. 147 МК).

Поміщення товарів у митний режим переробки на митній території здійснюється з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами.

У процесі переробки іноземних товарів не допускається використання українських товарів (крім палива та енергії), на які законом встановлено вивізне мито.

Поміщення товарів у митний режим переробки на митній території допускається з письмового дозволу митного органу за заявою власника цих товарів або уповноваженої ним особи.

Разом із заявою власник товарів або уповноважена ним особа подає такі документи (ст. 149 МК):

- а) зовнішньоекономічні договори або документи, що їх замінюють, на підставі яких здійснюватиметься переробка товарів, і які повинні містити, зокрема, відомості про обов'язковий обсяг виходу продуктів переробки, конкретний обсяг робіт і строк їх виконання. Якщо зовнішньоекономічний договір або документ, що його замінює, не містить зазначених відомостей, такі відомості подаються окремим документом;

б) технологічні схеми переробки (крім випадків ввезення товарів з метою ремонту, у тому числі модернізації, відновлення та регулювання), в яких повинні бути зазначені відомості про всі етапи переробки та процесу перетворення товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, на продукти переробки, кількісні показники товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, та інших товарів, що витрачаються підприємством на здійснення операцій з переробки, з обґрунтуванням виробничих втрат товарів на кожному етапі, а також відомості про найменування та кількість відходів переробки;

в) договори на переробку товарів з іншими підприємствами, якщо окремі операції (або повний цикл) з переробки товарів здійснюватимуться такими іншими підприємствами;

г) інші документи за бажанням власника товарів або уповноваженої ним особи: висновки державних органів, експертних установ, організацій, державні стандарти й стандарти підприємства, технічні умови, описи чи креслення зразків, відповідно до яких здійснюватиметься переробка, тощо.

У дозволі на переробку товарів на митній території України зазначається перелік операцій з переробки та спосіб їх здійснення.

У видачі дозволу на переробку товарів на митній території України не може бути відмовлено з огляду на:

а) країну походження, країну відправлення або країну призначення цих товарів;

б) наявність на митній території України товарів, ідентичних за описом, якістю та технічними характеристиками товарам, що ввозяться для переробки.

Рішення про відмову у видачі дозволу на переробку товарів на митній території України приймається, якщо:

а) відомостей, зазначених у поданих заявником документах, недостатньо для визначення обов'язкового обсягу виходу продуктів переробки, що утворюються в результаті переробки товарів;

б) митний орган виявив невідповідності у відомостях, що містяться у поданих заявником документах, або недостовірність цих відомостей;

в) митним органом встановлено відсутність належного технологічного обладнання, приміщень, умов для обліку і зберігання товарів, що ввозяться з метою переробки;

г) підприємством не дотримано встановлених законодавством України заборон чи обмежень щодо переробки товарів на митній території України.

Кількість операцій з переробки товарів у митному режимі переробки на митній території не обмежується (ст. 150 МК).

Операції з переробки товарів можуть включати:

а) власне переробку товарів, у тому числі: обробку, монтаж, демонтаж, використання окремих товарів, які сприяють чи полегшують процес виготовлення продуктів переробки;

б) ремонт товарів, у тому числі модернізацію, відновлення та регулювання, калібрування.

Окремі операції з переробки товарів або повний цикл переробки за дорученням підприємства, якому видано дозвіл на переробку товарів на митній території України, та з дозволу митного органу можуть здійснюватися іншими підприємствами. При цьому відповідальність за порушення визначеного порядку переробки товарів несе підприємство, якому видано дозвіл на проведення операцій з переробки товарів на митній території України.

Строк переробки товарів на митній території України встановлюється митним органом у кожному випадку під час видачі дозволу підприємству, виходячи з тривалості процесу переробки товарів та розпорядження продуктами їх переробки. Зазначений строк обчислюється, починаючи з дня завершення митного оформлення іноземних товарів для переробки. За заявою підприємства, якому видано дозвіл на переробку товарів, з причин, підтверджених документально, строк переробки товарів на митній території України продовжується, але загальний строк переробки не може перевищувати 365 днів.

Законами України може визначатися більший строк переробки товарів.

Товари, поміщені в митний режим переробки на митній території, а також продукти їх переробки протягом всього строку перебування в цьому режимі знаходяться під митним контролем. Митні органи можуть проводити перевірку товарів, ввезених для

переробки на митній території України, а також продуктів їх переробки у будь-якої особи, яка здійснює операції з переробки таких товарів.

Митні органи здійснюють контроль за обов'язковим обсягом виходу продуктів переробки, що утворюються в результаті переробки товарів на митній території України. Дані про обов'язковий обсяг виходу продуктів переробки зазначаються в зовнішньоекономічному договорі (контракті) на переробку товарів або в окремому документі.

Під час реекспорту продуктів переробки вони підлягають декларуванню з поданням переліку українських товарів, витрачених під час здійснення операцій з переробки іноземних товарів, із зазначенням їх кількості та вартості (ст. 154 МК). Продукти переробки можуть реекспортуватися однією чи кількома партіями. Допускається вивезення продуктів переробки за межі митної території України не через той митний орган, через який товари ввозилися на цю територію для переробки.

Залишки або відходи, що утворилися в результаті здійснення операцій з переробки іноземних товарів і мають господарську цінність та/або можуть бути утилізовані, підлягають поміщенню в цьому стані у відповідний митний режим до закінчення строку переробки товарів.

Іноземні товари, поміщені у митний режим переробки на митній території, зберігають статус іноземних товарів. Продукти переробки, залишки (відходи), виготовлені (одержані) в процесі здійснення операцій з переробки іноземних товарів, мають статус іноземних товарів та вважаються такими, що поміщені у митний режим переробки на митній території. Українські товари, що використовувалися в процесі переробки іноземних товарів на митній території України, отримують статус іноземних товарів у момент вивезення продуктів переробки за межі митної території України.

Митний режим переробки на митній території завершується шляхом реекспорту продуктів переробки чи поміщення їх в інший митний режим.

Митний режим переробки на митній території припиняється митним органом у разі:

- а) конфіскації товарів;

б) повної втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

Протягом 20 днів від дати відкликання дозволу на переробку товарів на митній території України підприємство повинно завершити розпочаті операції з переробки, а товари, поміщені в митний режим переробки на митній території, у строк до 30 днів з дати відкликання дозволу на переробку товарів повинні бути вивезені за межі митної території України або заявлені в інший митний режим. Якщо завершення розпочатих операцій з переробки протягом 20 днів є неможливим без спричинення безповоротної шкоди товарам або технологічному обладнанню, переробка зазначених товарів завершується відповідно до технологічної схеми переробки. У такому разі товари протягом 10 днів з дати фактичного завершення їх переробки підлягають вивезенню за межі митної території України або помещенню в інший митний режим.

12. Переробка за межами митної території.

Переробка за межами митної території – це митний режим, відповідно до якого українські товари піддаються переробці за межами митної території України без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови повернення цих товарів або продуктів їх переробки на митну територію України у митному режимі імпорту (ст. 162 МК).

Товари, поміщені в митний режим переробки за межами митної території, протягом всього строку перебування у цьому режимі перебувають під митним контролем. Поміщення товарів у митний режим переробки за межами митної території в установлених законом випадках здійснюється зі сплатою вивізного мита.

Кабінет Міністрів України має право визначати:

а) продукти переробки, залишки переробки, а також товари, продукти переробки чи залишки переробки яких підлягають обов'язковому поверненню на митну територію України і випуску у вільний обіг;

б) мінімальне співвідношення вартості українських та іноземних товарів для окремих категорій товарів, що піддаються операціям з переробки за межами митної території України.

Товари, продукти переробки яких визначені Кабінетом Міністрів України як обов'язкові до повернення на митну територію України, вивозяться у митному режимі переробки за межами митної території із застосуванням заходів гарантування на суму їх вартості.

Поміщення товарів у митний режим переробки за межами митної території допускається з письмового дозволу митного органу за заявою власника цих товарів або уповноваженої ним особи. Разом із заявою власник товарів або уповноважена ним особа подає митному органу такі документи:

а) зовнішньоекономічні договори або документи, що їх замінюють, на підставі яких здійснюватиметься переробка товарів і які повинні містити, зокрема, відомості про обов'язковий обсяг виходу продуктів переробки, конкретний обсяг робіт і строк їх виконання. Якщо зовнішньоекономічний договір або документ, що його замінює, не містить зазначених відомостей, такі відомості подаються окремим документом;

б) технологічні схеми переробки (крім випадків вивезення товарів з метою ремонту, у тому числі модернізації, відновлення та регулювання), в яких повинні бути зазначені відомості про всі етапи переробки і процесу перетворення товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, на продукти переробки, кількісні показники товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, та інших товарів, що витрачаються на здійснення операцій з переробки, з обґрунтуванням виробничих втрат товарів на кожному етапі, а також відомості про найменування та кількість відходів переробки;

в) інші документи за бажанням власника товарів або уповноваженої ним особи, такі як висновки державних органів, експертних установ, організацій, державні стандарти і стандарти підприємства, технічні умови, описи чи креслення зразків, відповідно до яких здійснюватиметься переробка, тощо.

У дозволі на переробку товарів за межами митної території України зазначається перелік операцій з переробки та спосіб їх здійснення.

Строк переробки товарів за межами митної території України встановлюється митним органом у кожному випадку під час

надання дозволу підприємству-резиденту, виходячи з тривалості процесу переробки товарів та розпорядження продуктами їх переробки. Зазначений строк обчислюється, починаючи з дня завершення митного оформлення українських товарів для переробки. За заявою підприємства, якому видано дозвіл на переробку товарів, з причин, підтверджених документально, строк переробки товарів за межами митної території України продовжується, але загальний строк переробки не може перевищувати 365 днів (ст. 166 МК).

Законами України може визначатися інший строк переробки товарів.

Митні органи здійснюють контроль за обов'язковим обсягом виходу продуктів переробки, що утворюються в результаті переробки товарів за межами митної території України. Дані про обов'язковий обсяг виходу продуктів переробки зазначаються в договорі (контракті) на переробку товарів або в окремому документі, що подаються митному органу підприємством для отримання дозволу на переробку товарів за межами митної території України.

Під час ввезення продуктів переробки іноземні товари, які були витрачені у процесі переробки товарів, що вивозилися, декларуванню не підлягають.

Повне звільнення від оподаткування митними платежами застосовується до товарів, які були поміщені у митний режим переробки за межами митної території та в межах визначеного строку повертаються на митну територію України:

а) у тому самому стані, в якому вони були вивезені за межі митної території України;

б) у відремонтованому вигляді, якщо ремонт проведено в рамках гарантійних зобов'язань.

До продуктів переробки застосовується часткове звільнення від оподаткування митними платежами, відповідно до якого сплаті підлягає позитивна різниця між сумою митних платежів, нарахованою на продукти переробки, та сумою митних платежів, яка підлягала б сплаті у разі імпорту відповідних товарів, які були вивезені за межі митної території України для переробки.

Товари, поміщені у митний режим переробки за межами митної території, та/або продукти їх переробки можуть бути реалізовані за межами митної території України за умови митного оформлення товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, у митний режим експорту.

Залишки і відходи, що утворилися в результаті здійснення операцій з переробки українських товарів за межами митної території України і залишаються за межами цієї території, митному контролю та митному оформленню не підлягають.

Українські товари, поміщені у митний режим переробки за межами митної території, отримують статус іноземних товарів з моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України. Продукти переробки, виготовлені (одержані) у процесі здійснення операцій з переробки товарів, мають статус іноземних товарів та вважаються такими, що поміщені у митний режим переробки за межами митної території.

Митний режим переробки за межами митної території завершується:

- а) шляхом імпорту продуктів переробки; або
- б) шляхом реімпорту товарів, що вивозилися в режимі переробки за межами митної території; або
- в) шляхом експорту продуктів переробки чи товарів, що вивозилися в режимі переробки за межами митної території.

Митний режим переробки за межами митної території припиняється органом доходів і зборів у разі:

- а) конфіскації товарів;
- б) повної втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

13. Знищення або руйнування.

Знищення або руйнування – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищуються або приводяться у стан, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 175 МК).

Знищення або руйнування товарів допускається з письмового дозволу митного органу за заявою власника товарів чи уповноваженої ним особи. Дозвіл на поміщення товарів у митний режим знищення або руйнування видається митним органом, якщо власником чи уповноваженою ним особою:

а) укладено договір на знищення (руйнування) товарів з підприємством, уповноваженим на знищення (руйнування) відповідних категорій товарів;

б) отримано дозволу на знищення (руйнування) товарів від державних органів, до повноважень яких належить контроль за переміщенням таких товарів.

Не вважаються операціями зі знищення або руйнування товарів:

а) використання для споживання тваринами товарів, попередньо призначених для споживання людиною;

б) проведення з товарами операцій з переробки;

в) отримання продуктів переробки, включаючи монтаж, демонтаж, переробку або обробку товарів;

г) ремонт товарів, включаючи їх відновлення;

д) використання товарів як таких, що полегшують процес виготовлення продуктів переробки, якщо самі вони при цьому повністю витрачаються.

Якщо товари, які передбачається знищити або зруйнувати, можуть бути поміщені у митний режим відмови на користь держави, митний орган письмово пропонує декларантові обрати цей митний режим. За згоди власника товарів з пропозицією митного органу ці товари поміщуються в митний режим відмови на користь держави.

Відповідно до положень МК та вимог, встановлених Кабінетом Міністрів України чи центральними органами виконавчої влади відповідно до їх повноважень, здійснюється знищення або руйнування окремих категорій товарів, зокрема:

1) лікарських і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;

2) неякісної та небезпечної продукції;

3) військової, мисливської, спортивної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї;

4) холодної і пневматичної зброї;
5) вибухових речовин;
6) спеціальних засобів, заряджених речовинами слезозогінної та дратівної дії, засобів індивідуального захисту, засобів активної оборони та засобів для виконання спеціальних операцій і оперативного-розшукових заходів (ст. 177 МК).

Знищення або руйнування товарів здійснюється за рахунок їх власника, уповноваженої ним особи чи інших заінтересованих осіб. Якщо товари опинилися у стані, що виключає можливість їх декларування у будь-який інший митний режим, ніж знищення або руйнування, у разі незгоди власника або уповноваженої ним особи самостійно організувати та оплатити процедуру знищення або руйнування таких товарів та за відсутності інших осіб, які письмово заявили митному органу про таке бажання, вартість навантажувально-розвантажувальних робіт, зберігання, перевезення, знищення (руйнування), оформлення документів та інші витрати, пов'язані з дотриманням митного режиму знищення або руйнування, а також пеня списуються (стягуються) з такого власника або уповноваженої ним особи у безакцептному порядку, а в разі неможливості такого списання (стягнення) – відшкодовуються за рахунок коштів державного бюджету.

Залишки, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів, у тому числі складові товару, які не були знищені або зруйновані, та отримані в результаті знищення або руйнування товарів відходи, які мають господарську цінність, підлягають поміщенню протягом 10 днів від дати знищення товарів у відповідний митний режим як іноземні товари, які перебувають під митним контролем.

Відходи, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів і не мають господарської цінності та не можуть бути утилізовані, підлягають видаленню як українські товари підприємством, яке здійснило операції зі знищення (руйнування) товарів.

Товари, поміщені у митний режим знищення або руйнування, а також залишки та відходи, що утворилися в результаті здійснення операцій із знищення (руйнування), перебувають під митним контролем.

Митний режим знищення або руйнування завершується після виконання операцій із знищення або руйнування товарів та декларування у відповідний митний режим їх залишків.

Відповідальність за недотримання умов митного режиму знищення або руйнування, несуть:

а) власник товарів (уповноважена особа) з моменту заявлення товарів у цей митний режим до моменту їх передання підприємству, уповноваженому на знищення (руйнування) відповідних категорій товарів, і яке фактично здійснює таке знищення (руйнування), а також з моменту отримання від зазначеного підприємства залишків (відходів) знищення (руйнування), якщо такі залишки утворюються, до моменту завершення митного оформлення цих залишків та видалення відходів відповідно до законодавства України;

б) підприємство, уповноважене на знищення (руйнування) відповідних категорій товарів, з моменту прийняття для знищення (руйнування) товарів, поміщених у митний режим знищення або руйнування, до моменту передання власнику товарів (уповноваженій особі) залишків, якщо вони утворилися в результаті здійснення таких операцій, а в разі якщо залишки за договором передаються у власність цьому підприємству, – до моменту завершення митного оформлення цих залишків у відповідний митний режим.

14. Відмова на користь держави.

Відмова на користь держави – це митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь (ст. 183 МК).

У митний режим відмови на користь держави поміщуються іноземні товари. Відмова від товарів на користь держави здійснюється за відповідною письмовою заявою власника цих товарів та з дозволу митного органу. Кабінет Міністрів України визначає перелік товарів, які не можуть бути поміщені у митний режим відмови на користь держави.

Іноземні товари поміщуються у митний режим відмови на користь держави із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Митний режим відмови на користь держави завершується після розміщення товарів на складі митного органу. Відповідальність за неправомірне розпорядження товарами шляхом їх поміщення в митний режим відмови на користь держави несе декларант. Митні органи не відшкодовують будь-які майнові претензії осіб, які мають повноваження щодо товарів, від яких декларант відмовився на користь держави.

РОЗДІЛ 4 МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ І МИТНИЙ КОНТРОЛЬ

Тема 1. Митне оформлення

Митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів митних органів протягом робочого часу, встановленого для цих органів. Відповідно до міжнародних договорів, укладених Україною, митне оформлення у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється цілодобово (ч.1–2 ст.247 МК).

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється в будь-якому митному органі з пред'явленням їх цьому органу. Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через територію України в митному режимі транзиту, здійснюється митним органом, у зоні діяльності якого починається транзитне переміщення.

Місця митного оформлення товарів, що переміщуються трубопроводами та лініями електропередачі, визначаються Державною фіскальною службою.

За письмовим зверненням декларанта або уповноваженої ним особи митні формальності можуть виконуватися митними органами поза місцем розташування цих органів, а також поза робочим часом, установленим для них (ч.6 ст.247 МК). У цьому випадку із заінтересованих осіб справляється відповідна плата.

За рішенням Держфісслужби, митне оформлення підакцизних товарів, природного газу, товарів, які підлягають клеймуванню державним пробірним клеймом, а також лікарських засобів може здійснюватися у спеціально визначених для цього митних органах (ч.10 ст. 247 МК).

Митне оформлення розпочинається з моменту подання декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – з моменту отримання митним

органом від декларанта або уповноваженої ним особи електронної митної декларації (ст. 248 МК).

Засвідчення прийняття товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів на них до митного оформлення здійснюється шляхом проставлення відбитків відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

Ст. 250 МК встановлює особливий порядок митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України у складі вантажів з допомогою. Під такими товарами розуміються:

а) товари, у тому числі транспортні засоби, продукти харчування, медикаменти, одяг, ковдри, намети, збірні будинки, пристрої для очищення та збереження води, інші товари першої необхідності, що направляються як допомога потерпілим від катастрофи природного та/або техногенного походження;

б) транспортні засоби, інструменти та устаткування, спеціально навчені тварини, продукти харчування, припаси, особисті речі та інші товари для осіб, які виконують завдання з ліквідації наслідків катастрофи, необхідні їм для роботи та проживання на території, яка зазнала впливу цієї катастрофи, протягом усього часу виконання зазначених завдань.

Митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України у складі вантажів з допомогою, здійснюється першочергово. На такі товари допускається подання попередньої або тимчасової декларації. Плата за виконання митних формальностей поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них, щодо товарів, що переміщуються через митний кордон України у складі вантажів з допомогою, не справляється. Такі товари, а також призначені для використання або безоплатного розповсюдження на митній території України уповноваженими організаціями чи під їх наглядом пропускаються через митний кордон України без сплати митних платежів.

Митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється також в першочерговому порядку.

Митне оформлення завершується протягом чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що підлягають митному оформленню, подання митної декларації та всіх необхідних документів і відомостей.

Зазначений строк може бути перевищений на час виконання відповідних формальностей виключно у разі (ст. 255 МК):

1) виконання митних формальностей поза місцем розташування митного органу;

2) підтверженого письмово бажання декларанта або уповноваженої ним особи подати додаткові документи чи відомості про зовнішньоекономічну операцію або характеристики товару;

3) проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів;

4) виявлення порушень митних правил;

5) зупинення митного оформлення відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»;

6) подання додаткових документів;

7) призупинення митного оформлення за ініціативою митного органу та на підставі даних митного реєстру.

У разі якщо товар декларується з використанням попередньої або періодичної митних декларацій, митне оформлення за цими деклараціями завершується у строк, що не перевищує чотирьох робочих годин з моменту їх подання.

Митне оформлення вважається завершеним після виконання всіх митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму, що засвідчується митним органом шляхом проставлення відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

Відмова у митному оформленні – це письмове вмотивоване рішення митного органу про неможливість здійснення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через невиконання декларантом або уповноваженою ним особою умов, визначених митним законодавством України. У рішенні про відмову у митному оформленні мають бути зазначені причини відмови та наведені вичерпні роз'яснення вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Тема 2. Декларування. Види митних декларацій

Документи, необхідні для декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Процедура декларування (ст. 257 МК) здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. При застосуванні письмової форми декларування можуть використовуватися як електронні документи, так і документи на паперовому носії.

Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках.

Митна декларація та інші документи, оформлені на паперовому носії та у вигляді електронних документів, мають однакову юридичну силу.

Формат митних декларацій, що подаються як електронні документи, базується на міжнародних стандартах електронного обміну даними.

Умови та порядок декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються МК. Положення про митні декларації та форми цих декларацій затверджуються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення таких декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення

товарів, транспортних засобів комерційного призначення, – Державною фіскальною службою.

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється на підставі митної декларації, до якої декларантом залежно від митних формальностей, установлених для митних режимів, та заявленої мети переміщення вносяться такі відомості (п.8 ст.257 МК):

1) заявлений митний режим, тип декларації та відомості про особливості переміщення;

2) відомості про декларанта, уповноважену особу, яка склала декларацію, відправника, одержувача, перевізника товарів і сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а в разі якщо зовнішньоекономічний договір (контракт) укладено на підставі посередницького договору, – також про іншу, крім сторони зовнішньоекономічного договору (контракту), сторону такого посередницького договору;

3) відомості про найменування країн відправлення та призначення;

4) відомості про транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для міжнародного перевезення товарів та/або їх перевезення митною територією України під митним контролем, та контейнери;

5) відомості про товари:

а) найменування;

б) звичайний торговельний опис, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати товар;

в) торговельна марка та виробник товарів (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах);

г) код товару згідно з УКТ ЗЕД;

г) найменування країни походження товарів (за наявності);

д) опис упаковки (кількість, вид);

е) кількість у кілограмах (вага бруто та вага нетто) та інших одиницях виміру;

є) фактурна вартість товарів;

ж) митна вартість товарів та метод її визначення;

-
- з) відомості про уповноважені банки декларанта;
 - и) статистична вартість товарів;
 - б) відомості про нарахування митних та інших платежів, а також про застосування заходів гарантування їх сплати:
 - а) ставки митних платежів;
 - б) застосування пільг зі сплати митних платежів;
 - в) суми митних платежів;
 - г) офіційний курс валюти України до іноземної валюти, у якій складені рахунки;
 - г) спосіб і особливості нарахування та сплати митних платежів;
 - д) спосіб забезпечення сплати митних платежів (у разі застосування заходів гарантування їх сплати);
 - 7) відомості про зовнішньоекономічний договір (контракт) або інший документ, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), та його основні умови;
 - 8) відомості, що підтверджують дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України;
 - 9) довідковий номер декларації (за бажанням декларанта).
- Заборонається вимагати внесення до митної декларації інших відомостей, ніж зазначені вище.

Види митних декларацій.

1. Митна декларація, заповнена у звичайному порядку (258 МК).

Під митною декларацією, заповненою у звичайному порядку, розуміється митна декларація, що містить обсяг відомостей (даних), достатній для завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у заявлений митний режим. За рішенням митного органу митне оформлення та випуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до митного режиму експорту може здійснюватися без їх пред'явлення. Рішення про це приймається митним органом на основі результатів аналізу ризиків у строк не більше чотирьох робочих годин з моменту прийняття митної декларації.

2. Попередня митна декларація (ст. 259 МК).

Попередня митна декларація подається до ввезення в Україну товарів, транспортних засобів комерційного призначення (у тому числі з метою транзиту) або після їх ввезення, якщо ці товари, транспортні засоби перебувають на території пункту пропуску через державний кордон України. Попередня митна декларація подається декларантом або уповноваженою ним особою з метою проведення аналізу ризиків та прискорення виконання митних формальностей.

Попередня митна декларація приймається митним органом, якщо її перевіркою встановлено, що вона містить необхідні відомості щодо товару і до неї додано необхідні документи або їх копії, у тому числі у вигляді електронного документа. У разі відсутності на момент подання попередньої митної декларації оригіналів документів дозволяється подання їх копій. Факт прийняття декларації засвідчується посадовою особою митного органу, яка її прийняла, шляхом проставлення на ній відбитка відповідного митного забезпечення та інших відміток (номера декларації, дати та часу її прийняття тощо), у тому числі з використанням інформаційних технологій.

Ввезення товару на територію України за попередньою митною декларацією дозволяється протягом 30 днів з дати її оформлення.

Для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення за попередньою митною декларацією застосовуються курси валют та заходи тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на дату прийняття митним органом такої попередньої митної декларації для оформлення, а заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – чинні на дату такого випуску.

Якщо попередня митна декларація містить лише відомості, достатні для ввезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України та забезпечення їх доставки до митного органу призначення, або після оформлення попередньої митної декларації змінюються заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, для випуску товарів декларантом або уповноваженою ним особою подається додаткова декларація.

3. Тимчасова митна декларація (ст. 260 МК).

Якщо декларант або уповноважена ним особа не володіє точними відомостями про характеристики товарів, необхідні для заповнення митної декларації у звичайному порядку, вона може подати тимчасову митну декларацію на такі товари за умови, що вона містить дані, достатні для поміщення їх у заявлений митний режим, та під зобов'язання про подання додаткової декларації у строк не більше 45 днів з дати оформлення тимчасової митної декларації.

Якщо під час митного оформлення товарів за тимчасовою митною декларацією бралися проби (зразки) цих товарів для проведення їх дослідження (аналізу, експертизи) і рішення митного органу за результатами такого дослідження (аналізу, експертизи) не може бути прийняте у 30-денний строк з дня оформлення тимчасової митної декларації, цей строк продовжується, але не більше ніж на 15 днів.

Для випуску товарів за тимчасовою митною декларацією застосовуються курси валют, заходи тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на дату прийняття тимчасової митної декларації для оформлення. Якщо декларант не володіє точними відомостями, необхідними для визначення ставок митних платежів, для нарахування сум митних платежів за тимчасовою митною декларацією застосовується найбільша ставка митних платежів з тих, під яку може підпадати товар.

4. Періодична митна декларація (ст. 260 МК).

Періодична митна декларація може подаватися на регулярне переміщення через митний кордон України товарів однією і тією ж особою на одних і тих же умовах та підставах протягом не більше 180 днів та під зобов'язання про подання додаткової декларації на товари, переміщені за періодичною митною декларацією протягом попереднього календарного місяця.

При ввезенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення в Україну, у тому числі з метою транзиту, періодична митна декларація використовується замість попередньої митної декларації.

Для випуску товарів, що ввозяться на митну територію України за періодичною митною декларацією, застосовуються курси валют, заходи тарифного та нетарифного регулювання

зовнішньоекономічної діяльності, чинні на день прийняття додаткової декларації на товари, переміщені за періодичною митною декларацією протягом попереднього календарного місяця.

Для пропуску товарів, що вивозяться за межі митної території України за періодичною митною декларацією, застосовуються заходи тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, чинні на день пропуску цих товарів через митний кордон України.

5. Додаткова декларація (ст. 261 МК).

У разі подання попередньої, тимчасової або періодичної митної декларації декларант або уповноважена ним особа повинні протягом відповідних строків подати додаткову декларацію, яка містить точні відомості про товари, задекларовані за попередньою, тимчасовою або періодичною митною декларацією, що подавалися б у разі декларування цих товарів за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку.

У разі відсутності інформації, необхідної для визначення числових значень складових митної вартості товарів, яка стане відомою після випуску товарів у вільний обіг та сплати роялті, ліцензійних платежів, інших складових вартості, які визначаються залежно від обсягів продажу або прибутку від продажу, декларант або уповноважена ним особа має право подати додаткову декларацію протягом 180 днів з дати випуску товарів.

У разі якщо значення ціни товару в зовнішньоекономічному договорі визначається за формулою і на дату декларування невідоме, декларант або уповноважена ним особа має право подати додаткову декларацію протягом 90 днів з дати випуску товарів.

Додаткова декларація подається до відповідного митного органу, яким була оформлена відповідна попередня, тимчасова або періодична митна декларація.

Процедура декларування.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, декларуються митному органу, який здійснює митне оформлення цих товарів. Транспортні засоби, що використовуються для переміщення товарів, декларуються одночасно з цими товарами.

Морські, річкові та повітряні судна декларуються митному органу в порту чи аеропорту прибуття/відправлення. Порожні транспортні засоби і транспортні засоби, що перевозять пасажирів, декларуються в місці перетину митного кордону України.

Митна декларація подається протягом 10 робочих днів з дати доставлення цих товарів, транспортних засобів до митного органу.

Товари, які протягом 30 днів з дня доставлення їх у митний орган призначення не поміщені у митний режим або не розміщені на складі тимчасового зберігання чи складі митного органу, набувають статусу таких, що зберігаються на складі органу доходів і зборів.

Строки продовжуються органами доходів і зборів на прохання декларанта:

а) у разі хвороби власника товарів, транспортних засобів комерційного призначення або уповноваженої ним особи, що настала після прибуття у місця для здійснення митного контролю, що підтверджується документом, виданим медичним закладом;

б) коли процедура контролю, який здійснюється іншими державними органами під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, потребує додаткового часу, що підтверджується довідкою відповідного органу;

в) якщо виникли обставини та/або сталися події, що перешкоджають поданню митної декларації, зокрема:

1) стихійне лихо (пожежа, повінь тощо), введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях у зоні митного контролю, інші надзвичайні та невідворотні за даних умов події (обставини непереборної сили);

2) протиправні дії третіх осіб, спрямовані проти перевізника, транспортного засобу комерційного призначення чи товарів, що підлягають декларуванню;

3) неможливість подальшого руху транспортного засобу внаслідок зсуву, пошкодження або розпакування товару, що унеможливило пред'явлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 263 МК).

Митна декларація та інші документи подаються в електронному вигляді або на паперових носіях. Митна декларація на паперовому носії супроводжується її електронною копією. Разом з митною декларацією подаються рахунок або інший документ, що визначає вартість товару, декларація митної вартості. Відомості про документи зазначаються декларантом в митній декларації. На вимогу митного органу декларант зобов'язаний надати оригінали таких документів або засвідчені в установленому порядку їх копії, якщо законодавством не передбачено подання оригіналів.

Дата та час подання митної декларації фіксується митним органом шляхом її реєстрації, у тому числі з використанням інформаційних технологій.

Митний орган зобов'язаний надати декларанту можливість самостійного фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митної декларації та документів, необхідних для митного оформлення, на паперовому носії, а в разі електронного декларування – можливість одержання повідомлення про дату і час отримання митним органом електронної митної декларації або документа.

Митна декларація приймається для митного оформлення, якщо вона подана за встановленою формою, підписана особою, яка її подала, і перевіркою цієї декларації встановлено, що вона містить всі необхідні відомості і до неї додано всі необхідні документи. Факт прийняття митної декларації засвідчується посадовою особою митного органу, яка її прийняла, шляхом проставлення на ній відбитка відповідного митного забезпечення та інших відміток (номера декларації, дати та часу її прийняття тощо), у тому числі з використанням інформаційних технологій (ст. 264 МК).

З моменту прийняття митним органом митної декларації вона є документом, що засвідчує факти, які мають юридичне значення, а декларант несе відповідальність за подання недостовірних відомостей, наведених у цій декларації.

Відмова у прийнятті митної декларації повинна бути вмотивованою, а про причини відмови має бути письмово повідомлено декларанта. Митний орган відмовляє у прийнятті митної декларації виключно з таких підстав:

а) митна декларація не містить усіх відомостей або подана без необхідних документів;

б) електронна митна декларація не містить встановлених законодавством обов'язкових реквізитів;

в) митну декларацію подано з порушенням інших вимог митного законодавства України.

Документи, відомості про які зазначені в митній декларації, повинні зберігатися декларантом протягом не менше ніж 1095 днів. Декларант несе відповідальність за подання недостовірних відомостей, внесених ним до митної декларації, за знищення або втрату документів, відомості про які зазначені в митній декларації, до закінчення строку зберігання.

Декларанти.

Декларантами мають право виступати:

а) при переміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України або при зміні митного режиму щодо товарів на підставі зовнішньоекономічного договору, укладеного резидентом, – резидент, яким або від імені якого укладено цей договір;

б) в інших випадках – особа, яка відповідно до законодавства України має право вчиняти щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення юридично значущі дії від свого імені.

Декларантами можуть бути тільки резиденти, крім випадків переміщення через митний кордон України:

а) громадянами – особистих речей, транспортних засобів особистого користування та інших товарів для особистих, сімейних чи інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності;

б) особами, які мають пільги згідно положеннями митного законодавства України щодо представництв іноземних держав, міжнародних організацій та офіційних осіб, а також дипломатичних представництв України, що знаходяться за кордоном, – товарів, у зв'язку із ввезенням яких на митну територію України та вивезенням їх за межі цієї території такі пільги надаються;

в) представництвами іноземних фірм – товарів, що не підлягають відчуженню та призначені для службового користування цих представництв при декларуванні у митні режими тимчасового ввезення, реекспорту, транзиту, а також імпорту щодо товарів, ввезених для власних потреб таких представництв;

г) іноземними перевізниками – товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються територією України прохідним транзитом;

д) інших випадків, коли відповідно до законодавства України нерезидент має право розпоряджатися товарами на митній території України(ст. 265 МК).

Підприємства можуть бути декларантами, за умови перебування їх на обліку в митних органах України.

Громадяни можуть бути декларантами після досягнення ними 16-річного віку.

Декларант може здійснювати декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення самостійно або уповноважувати інших осіб на здійснення декларування від свого імені.

Декларант зобов'язаний (ст. 266 МК):

а) здійснити декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

б) на вимогу митного органу пред'явити товари, транспортні засоби комерційного призначення для митного контролю і митного оформлення;

в) надати передбачені законодавством документи і відомості, необхідні для виконання митних формальностей;

г) сплатити митні платежі або забезпечити їх сплату.

Перед подачею митної декларації декларант має право з дозволу митного органу здійснювати фізичний огляд товарів з метою перевірки їх відповідності опису (відомостям), зазначеному у товаросупровідних документах, брати проби та зразки товарів.

Особа, уповноважена на декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення від імені декларанта, має такі самі обов'язки, права і несе таку саму відповідальність, що й декларант.

Допущення у митній декларації помилок, які не призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, не тягне за собою застосування санкцій. Декларантам надається можливість виправити помилки, допущені в митній декларації.

Якщо особа систематично (більше двох разів протягом місяця) допускає у митній декларації помилки (крім орфографічних помилок), до такої особи застосовуються санкції, передбачені законодавством України (ст. 268 МК).

Зміна, відкликання та визнання митної декларації недійсною.

За письмовим зверненням декларанта та з дозволу митного органу відомості, зазначені в митній декларації, можуть бути змінені або митна декларація може бути відкликана.

Внесення змін до митної декларації, прийнятої митним органом, допускається до моменту завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також протягом трьох років з дня завершення їх митного оформлення. Зміни повинні стосуватися лише товарів, транспортних засобів комерційного призначення, зазначених у митній декларації.

Якщо після випуску у вільний обіг товарів, митний контроль яких здійснювався без проведення митного огляду, декларантом виявлені товари, переміщені через митний кордон України і не зазначені в митній декларації, за письмовим зверненням декларанта та з дозволу митного органу допускається внесення до митної декларації змін щодо збільшення кількості товарів, випущених у вільний обіг на митній території України, у зв'язку з виявленням незадекларованих товарів.

Внесення до митної декларації змін, які впливають на застосування до товарів заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, здійснюється за умови дотримання таких заходів.

Відкликання митної декларації допускається лише до моменту завершення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Посадові особи митних органів не мають права заповнювати митну декларацію, змінювати відомості, зазначені в митній декларації, крім внесення до неї відомостей, що належать до повноважень митних органів.

У разі виявлення порушень митних правил щодо задекларованих у митній декларації товарів, транспортних засобів комерційного призначення внесення змін, відкликання та визнання недійсною цієї декларації до закінчення провадження у відповідних справах забороняються. Не порушується провадження у справах про порушення митних правил у випадках, якщо декларант самостійно звернувся до митного органу з проханням про внесення змін до митної декларації (ст. 269 МК).

Тема 3. Митний контроль. Форми митного контролю

Організація митного контролю.

Товари та інші предмети переміщуються через митний кордон України під митним контролем, який здійснюється з метою забезпечення дотримання державними органами, підприємствами та їх службовими особами законодавчого порядку. Контроль здійснюється під час:

а) ввезення на митну територію України товарів з метою їх вільного використання з моменту ввезення і до пропуску через митний кордон;

б) вивезення за межі території України товарів з метою вільного використання – з моменту ввезення товарів у зону митного контролю і подання необхідних для митного контролю документів на дані товари і до вивезення їх за межі митної території;

в) тимчасового ввезення товарів на митну територію України – з моменту ввезення і до вивезення за межі митної території;

г) тимчасового вивезення товарів за межі митної території України – з моменту пред'явлення митниці товарів та інших предметів і необхідних для митного контролю документів на такі

товари та інші предмети і до пропуску через митний кордон України під час зворотного ввезення через територію України;

д) транзиту через територію України – ввезення в Україну і до вивезення з України.

Загальні принципи здійснення митного контролю:

а) митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України;

б) митний контроль здійснюється виключно митними органами України відповідно до митного законодавства України;

в) митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи;

г) митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України;

д) взаємодія митних органів з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, уповноваженими економічними операторами, іншими особами, діяльність яких пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, та з їх професійними об'єднаннями (асоціаціями) з метою підвищення ефективності митного контролю (ст. 318 МК).

Товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати державному санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному та радіологічному контролю. У пунктах пропуску через державний кордон України зазначені види державного контролю (крім радіологічного) здійснюються митними органами у формі попереднього документального контролю на підставі інформації, отриманої від державних органів, уповноважених на здійснення цих видів контролю, з використанням засобів інформаційних технологій.

У разі виявлення пошкодження упаковки або явних ознак псування товарів, або закінчення строку придатності товарів, або відсутності хоча б одного документа чи відомостей, необхідних для

здійснення попереднього документального контролю, або невідповідності умов переміщення встановленим законодавством вимогам, або наявності інформації державного органу про заборону переміщення цих товарів через державний кордон України митні органи приймають рішення щодо припинення попереднього документального контролю та залучення посадових осіб відповідних державних органів для проведення видів контролю, які для його здійснення прибувають у пункт пропуску через державний кордон України.

Митний контроль здійснюється:

а) у пунктах пропуску через державний кордон України – стосовно встановлених законодавством України заборон щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України;

б) при поміщенні в митний режим – стосовно встановлених законодавством України обмежень щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України.

Контроль за переміщенням через митний кордон України окремих видів товарів, що проводиться іншими державними органами, здійснюється за принципом «єдиного вікна» відповідно до міжнародної практики та рекомендацій міжнародних організацій із застосуванням єдиної з митними органами інформаційно-телекомунікаційної системи.

Вичерпні переліки товарів (з описом та кодом згідно з УКТ ЗЕД), що підлягають державному контролю (у тому числі в формі попереднього документального контролю) у разі переміщення через митний кордон України, а також порядок здійснення попереднього документального контролю затверджує Кабінет Міністрів України. Цей перелік визначає товари, щодо яких діє заборона на пропуск через кордон без дозволу, і товари, щодо яких діють обмеження при поміщенні в митний режим.

Товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно із заявленим митним режимом.

У разі ввезення на митну територію України товарів, транспортних засобів комерційного призначення митний контроль розпочинається з моменту перетину ними митного кордону України. У разі вивезення товарів, транспортних засобів

комерційного призначення за межі митної території України митний контроль розпочинається з моменту пред'явлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення для митного оформлення та їх декларування.

Граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем до моменту поміщення цих товарів, транспортних засобів у відповідний митний режим не може перевищувати 180 календарних днів (ст. 321 МК).

Товари, транспортні засоби комерційного призначення, які перебувають під митним контролем, і за якими власник або уповноважена ним особа не звернулися до закінчення граничного встановленого строку набувають статусу таких, що зберігаються на складі митного органу.

Перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем закінчується:

а) у разі ввезення на митну територію України – після закінчення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму;

б) у разі вивезення за межі митної території України – після здійснення митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення та перетину ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, разом з їх упаковкою та маркуванням, транспортні засоби комерційного призначення, якими вони переміщуються через митний кордон України, пред'являються у незмінному стані для митного контролю, а документи на ці товари, транспортні засоби подаються у пунктах пропуску через державний кордон України та в інших місцях, встановлених для здійснення митного контролю та митного оформлення, не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів у пункт пропуску через державний кордон України або інше визначене місце.

Особа, яка доставила товари, транспортні засоби комерційного призначення, зобов'язана повідомити про це відповідний митний орган у мінімально можливий строк, а в разі прибуття поза робочим часом, – у мінімально можливий строк після початку роботи митного органу.

Порожні транспортні засоби і транспортні засоби, в яких перевозяться пасажирів, у разі в'їзду на митну територію України декларуються не пізніше ніж через три години з моменту прибуття у пункт пропуску через державний кордон України, а в разі виїзду за межі митної території – не пізніше ніж за три години до перетину митного кордону України.

До товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, приміщень, де знаходяться товари, що підлягають митному контролю, або провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи, а також до приладів обліку енергоносіїв, електричної, теплової та інших видів енергії можуть застосовуватися засоби забезпечення ідентифікації. Забезпечення ідентифікації здійснюється шляхом накладення митних забезпечень: одноразових номерних запірно-пломбових пристроїв, печаток, голографічних міток, нанесення цифрового, літерного чи іншого маркування, ідентифікаційних знаків, проставляння штампів, взяття проб і зразків, складання опису товарів, транспортних засобів комерційного призначення, креслень, масштабних зображень, виготовлення фотографій, ілюстрацій, використання товаросупровідної документації тощо. При цьому накладення одноразових номерних запірно-пломбових пристроїв, печаток на транспортні засоби комерційного призначення може здійснюватися без проведення митного огляду товарів, що переміщуються зазначеними транспортними засобами через митний кордон України.

У разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти (ст. 327 МК). Вони мають право на відшкодування витрат, пов'язаних з їхньою участю у здійсненні митного контролю, за ними зберігається середня заробітна плата за місцем роботи на час такої участі.

У разі необхідності за власним бажанням залучення спеціалістів та експертів може здійснювати декларант (власник товару та/або транспортного засобу). У такому разі відшкодування витрат, пов'язаних з участю спеціалістів та експертів у здійсненні митного контролю, здійснюється декларантом (власником товару та/або транспортного засобу) на підставі укладеної угоди.

З метою забезпечення здійснення митного контролю товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, проведення заходів, пов'язаних з виявленням, попередженням та припиненням контрабанди і порушень митних правил, у пунктах пропуску через державний кордон України, на територіях морських і річкових портів, аеропортів, на залізничних станціях та на територіях підприємств, вільних митних зон, митних складів, складів тимчасового зберігання, а також в інших місцях, створюються зони митного контролю (ст. 329 МК).

Межі зон митного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України визначаються митними органами за погодженням з відповідними органами охорони державного кордону та адміністраціями морських (річкових) портів, аеропортів, залізничних станцій. В інших місцях на митній території України митні органи у зонах своєї діяльності самостійно визначають межі зон митного контролю.

Зони митного контролю можуть бути постійними, у разі регулярного розміщення на їх території товарів, що підлягають митному контролю, або тимчасовими, які утворюються на час здійснення митного контролю.

Режим зони митного контролю – це встановлені законодавством України з питань державної митної справи приписи, заборони та/або обмеження щодо перебування в зоні митного контролю товарів, транспортних засобів комерційного призначення та громадян, розташування в ній споруд та об'єктів, а також проведення у цій зоні господарських робіт.

Забезпечення схоронності товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, дотримання режиму зони митного контролю, забезпечення

безпеки громадян, законності та правопорядку у зоні митного контролю покладаються на відповідні митниці (митні пости).

Документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю (ст. 334 МК).

Митні органи вимагають від осіб, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України чи провадять діяльність, контроль за якою на них покладено, тільки ті документи та відомості, які необхідні для здійснення митного контролю.

Документи та відомості можуть надаватися в усній, письмовій та/або електронній формі.

Відомості з офіційних документів, наданих для митного контролю та/або митного оформлення, не потребують додаткового підтвердження. Правоохоронні органи, фінансові установи та інші контролюючі органи України на письмові запити митних органів або з власної ініціативи інформують митні органи про наявні відомості, необхідні для здійснення митного контролю (наприклад, стосовно переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, випуску товарів та їх використання на митній території України або за її межами).

Документи та відомості, у тому числі в електронній формі, що надавалися митним органам для здійснення митного контролю, зберігаються не менш як протягом 1095 днів з дня завершення митних процедур.

Під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України декларант, уповноважена ним особа або перевізник залежно від виду транспорту, яким здійснюється перевезення товарів, надають митному органу в паперовій або електронній формі такі документи та відомості (ст. 335 МК).

1. При перевезенні автомобільним транспортом:

а) документи на транспортний засіб, зокрема ті, що містять відомості про його державну реєстрацію (національну належність);

б) транспортні (перевізні) документи (міжнародні товаротранспортні накладні);

в) визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);

г) комерційні документи (за наявності) на товари, що перевозяться, які містять відомості, зокрема, про найменування та адресу перевізника, найменування країни відправлення та країни призначення товарів, найменування та адреси відправника (або продавця) та отримувача товарів;

г) відомості про кількість вантажних місць та вид упаковки;

д) найменування товарів;

е) вага бруто товарів (у кілограмах) або об'єм товарів (у метрах кубічних), крім великогабаритних вантажів.

2. При перевезенні водним транспортом:

а) генеральна декларація, що містить, зокрема, найменування та опис судна, відомості про його реєстрацію та національну належність, прізвище капітана, прізвище та адресу суднового агента;

б) декларація про вантаж, яка містить, зокрема, відомості про найменування портів відправки, портів заходу судна, завантаження та вивантаження товарів, першого порту відправки товарів, порту вивантаження товарів, що залишаються на борту, перелік коносаментів або інших документів, що підтверджують наявність та зміст договору морського (річкового) перевезення, кількість вантажних місць товару, опис та вид упаковки товарів, які підлягають вивантаженню у даному порту;

в) декларація про припаси (суднові припаси), яка містить, зокрема, відомості про найменування суднових припасів, що є в наявності на судні, та їх кількість;

г) декларація про особисті речі екіпажу судна;

г) суднова роль, що містить відомості про кількість і склад членів екіпажу під час прибуття і відправлення судна, зокрема, прізвища, імена, громадянство, звання або посаду, дату і місце народження, вид і номер документа, що посвідчує особу;

д) список пасажирів, що містить відомості про пасажирів під час прибуття і відправлення судна, зокрема, кількість пасажирів на судні, прізвища, імена, громадянство, дату і місце народження, порти посадки і висадки;

е) визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);

є) транспортні (перевізні) документи на товари (за наявності), які містять, зокрема, відомості про загальну кількість товарів, кількість вантажних місць, найменування товарів, вид упаковки;

ж) комерційні документи (за наявності) на товари та відомості про розміщення товарів на борту судна;

з) відомості про наявність (відсутність) на борту судна товарів, ввезення яких на митну територію України заборонено або обмежено, включаючи валютні цінності, наявні у членів екіпажу, лікарські засоби, до складу яких входять наркотичні, сильнодіючі засоби, психотропні та отруйні речовини;

и) відомості про наявність (відсутність) на борту судна небезпечних товарів, зброї, боєприпасів.

3. При перевезенні повітряним транспортом:

а) стандартний документ перевізника, передбачений укладеними відповідно до закону міжнародними договорами в галузі цивільної авіації (генеральна декларація);

б) документи, що містять відомості про товари, які перевозяться на борту (вантажні відомості, авіаційні вантажні накладні);

в) документ, що містить відомості про припаси (бортові припаси) та про кількість припасів (бортових припасів), завантажених на борт судна та вивантажених з нього;

г) транспортні (перевізні) документи;

г) комерційні документи (за наявності їх у перевізника) на товари, що перевозяться;

д) визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);

е) відомості про знаки національної належності та реєстраційні знаки судна, номер рейсу, маршрут польоту, пункт вильоту та пункт прибуття судна;

є) відомості про найменування підприємства (організації, установи), що експлуатує судно, та кількість членів екіпажу;

ж) список пасажирів із зазначенням їх кількості на судні, прізвищ та ініціалів, пунктів посадки та висадки; відомості щодо багажу пасажирів (пасажирська відомість);

з) найменування товарів, номери вантажних накладних, кількість місць за кожною накладною, пунктів завантаження та пунктів вивантаження товарів;

и) відомості про наявність (відсутність) на борту судна товарів, ввезення яких на митну територію України заборонено або обмежено, включаючи валютні цінності, наявні у членів екіпажу, лікарські засоби, до складу яких входять наркотичні, сильнодіючі засоби, психотропні та отруйні речовини;

і) відомості про наявність (відсутність) на борту судна небезпечних товарів, зброї, боєприпасів.

4. При перевезенні залізничним транспортом:

а) транспортні (перевізні) документи;

б) передатну відомість на залізничний рухомий склад;

в) документ, що засвідчує наявність припасів (за наявності припасів);

г) визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);

г) комерційні документи (за наявності їх у перевізника) на товари, що перевозяться.

5. При переміщенні трубопровідним транспортом та лініями електропередачі:

а) зовнішньоекономічний договір (контракт) або інші документи, що підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;

б) акт прийому-передачі товарів або довідка, що підтверджує кількість товарів;

в) комерційні та супровідні документи (за наявності їх у власника трубопровідного транспорту, лінії електропередачі) на товари, що переміщуються через митний кордон України, а на момент митного оформлення – рахунок-фактуру;

г) найменування та адреса відправника товарів;

г) найменування та адреса отримувача товарів;

д) документи (дозволи, сертифікати), що підтверджують показники товару.

Разом з митною декларацією подаються рахунок або інший документ, який визначає вартість товару, та за необхідності, декларація митної вартості. В митній декларації декларантом зазначаються відомості про:

а) документи, що підтверджують повноваження особи, яка подає митну декларацію;

б) зовнішньоекономічний договір (контракт) або інші документи, що підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;

в) транспортні (перевізні) документи;

г) комерційні документи, наявні у особи, яка подає декларацію;

д) у разі необхідності – документи, що підтверджують дотримання заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

е) документи, що підтверджують дотримання обмежень, які виникають у зв'язку із застосуванням захисних, антидемпінгових та компенсаційних заходів (за наявності таких обмежень);

є) у разі необхідності – документи, що підтверджують країну походження товару;

ж) у разі необхідності – документи, що підтверджують сплату та/або забезпечення сплати митних платежів;

з) у разі необхідності – документи, що підтверджують право на пільги із сплати митних платежів, на застосування повного чи часткового звільнення від сплати митних платежів відповідно до обраного митного режиму;

и) у разі необхідності – документи, що підтверджують зміну термінів сплати митних платежів;

к) у разі необхідності – документи, що підтверджують заявлену митну вартість товарів та обраний метод її визначення.

Форми митного контролю.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів шляхом:

а) перевірки документів та відомостей, які надаються під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;

б) митного огляду (огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);

в) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

г) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;

д) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи;

е) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

є) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

ж) направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності поданих документів (ст. 336 МК).

Перевірка документів та відомостей, які подаються під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, здійснюється візуально, із застосуванням інформаційних технологій (шляхом проведення формато-логічного контролю, контролю співставлення, контролю із застосуванням системи управління ризиками) та в інші способи (ст. 337 МК).

Формато-логічний контроль – це автоматизована перевірка правильності заповнення даних митних декларацій та повернення результатів перевірки; перевірка митних декларацій та інших

документів на достовірність та законність; здійснення статистичного, валютного контролю, контролю нарахованих митних платежів, контролю правильності застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Контроль співставлення – це автоматизоване порівняння даних, які містяться в митних деклараціях або інших документах, поданих для митного контролю або митного оформлення, з даними, які містяться в електронних копіях митних декларацій та інших документах, що надходять з митних та правоохоронних органів суміжних держав; в уніфікованих електронних дозвільних документах, що надходять з інших державних органів, інших електронних документах, пов'язаних з перевіркою достовірності даних, що перевіряються.

Контроль із застосуванням системи управління ризиками – це оцінка ризику шляхом аналізу (у тому числі з використанням інформаційних технологій) поданих документів у конкретному випадку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України з метою обрання форм та обсягу митного контролю, достатніх для забезпечення додержання вимог законодавства України з питань державної митної справи.

Методи митного контролю.

1. Огляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення (у тому числі для перерахунку та зважування), проводиться в можливо короткий строк після прийняття рішення про його проведення(ст. 338 МК).

За результатами застосування системи управління ризиками огляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення може бути:

- а) ідентифікаційним – без розкриття пакувальних місць і без обстеження транспортного засобу;
- б) частковим – з розкриттям до 20 % пакувальних місць і вибіркоvim обстеженням транспортного засобу;
- в) повним – з розкриттям до 100 % пакувальних місць та поглибленим обстеженням транспортного засобу.

За письмовим рішенням керівника митного органу огляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення може також проводитися, якщо:

а) митна декларація не подана декларантом протягом встановленого строку, за наявності достатніх підстав вважати, що ці товари переміщуються через митний кордон України з порушенням норм митного законодавства;

б) товари виявлено (знайдено) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або транспортних засобах, що перетинають митний кордон України, і їх власник невідомий;

в) декларантом не виконуються обов'язки з надання необхідної документації або пред'явлення товарів до огляду.

Крім наведених випадків, огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення може проводитися за наявності достатніх підстав вважати, що переміщення цих товарів, транспортних засобів через митний кордон України здійснюється поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, у тому числі в разі отримання відповідної офіційної інформації від правоохоронних органів.

Огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється у присутності особи, яка переміщує ці товари, транспортні засоби через митний кордон України чи зберігає товари під митним контролем, а у разі її відсутності – за умови залучення не менше ніж двох понять.

За результатами митного огляду (переогляду) складається акт огляду (переогляду) у двох примірниках, в якому зазначаються відомості про:

а) посадових осіб митного органу, які здійснювали огляд (переогляд), та осіб, які були присутні під час його проведення;

б) підстави проведення огляду (переогляду) за відсутності особи, яка переміщує товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України чи зберігає товари під митним контролем;

в) обсяг здійснення огляду (переогляду) та результати його проведення;

г) інші відомості, що стосуються товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляд (переогляд) яких проводився.

2. Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу (ст. 339)

Якщо є підстави вважати, що в ручній поклажі або багажі громадянина переміщуються через митний кордон України товари, які підлягають обліку і відповідним видам контролю, чи товари, при митному оформленні яких справляються митні платежі, а також товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено, митний орган має право провести огляд, а в разі необхідності – і переогляд ручної поклажі та багажу з їх розпакуванням.

Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу громадянина здійснюються в присутності цього громадянина. Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу за відсутності громадянина здійснюються:

а) якщо є підстави вважати, що несупроводжуваний багаж містить товари, які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей, тварин та рослин, а також довкілля;

б) якщо громадянин не з'явився протягом одного місяця з дня надходження до митниці призначення несупроводжуваного багажу;

в) у разі залишення на території України ручної поклажі, багажу з порушенням зобов'язання про їх транзит через територію України.

Огляд та переогляд ручної поклажі, багажу за відсутності громадянина здійснюються в присутності представників підприємства, що здійснює перевезення, пересилання ручної поклажі та багажу чи їх зберігання.

3. Особистий огляд (ст. 340)

Особистий огляд як виняткова форма митного контролю проводиться за письмовим рішенням керівника митного органу якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України чи перебуває в зоні митного контролю або у транзитній зоні міжнародного аеропорту, приховує предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України.

Перед початком огляду посадова особа митного органу має пред'явити громадянину письмове рішення керівника митного органу, ознайомити громадянина з його правами та обов'язками під час проведення такого огляду і запропонувати добровільно видати приховані та/або не задекларовані товари.

Факт ознайомлення громадянина з рішенням про проведення особистого огляду засвідчується відповідним написом на рішенні про проведення такого огляду. У разі відмови громадянина від добровільної видачі прихованих та/або не задекларованих товарів на рішенні про проведення особистого огляду робиться відповідний запис.

Громадянин, стосовно якого здійснюється особистий огляд, має право:

а) до початку проведення особистого огляду ознайомитися з рішенням про проведення особистого огляду та порядком його проведення;

б) ознайомитися із своїми правами та обов'язками під час проведення особистого огляду;

в) надавати пояснення та заявляти клопотання;

г) добровільно видати товари, що переміщуються ним через митний кордон України з порушенням вимог законодавства з питань державної митної справи;

д) робити заяви з обов'язковим внесенням їх до протоколу проведення такого огляду;

е) користуватися рідною мовою та послугами перекладача;

є) ознайомитися з актом проведення особистого огляду після його складення та зробити заяву, яка підлягає внесенню до акта;

ж) оскаржувати рішення, дії митного органу щодо проведення такого огляду.

Особистий огляд проводиться в ізольованому приміщенні, що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним вимогам, посадовою особою митного органу однієї статі з громадянином, стосовно якого проводиться особистий огляд, у присутності не менш як двох понятих тієї самої статі. Доступ до приміщення, де проводиться огляд, громадян, які не беруть участі в ньому, і можливість спостерігати за проведенням огляду з боку таких громадян мають бути виключені. Обстеження органів тіла

громадянина, який підлягає особистому огляду, проводиться виключно медичним працівником.

Особистому огляду не підлягають Президент України, Голова Верховної Ради України, народні депутати України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, Голова та судді Верховного Суду України, Голова та судді Конституційного Суду України, Міністр закордонних справ України, Генеральний прокурор України та члени їхніх сімей, які прямують разом з ними.

4. Облік товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України (ст. 3412 МК), здійснюється з метою проведення їх митного контролю на підставі митних декларацій на товари та національних реєстраційних документів транспортних засобів.

Облік товарів, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом та лініями електропередачі, здійснюється з використанням відповідних приладів обліку.

5. Усне опитування громадян та посадових осіб підприємств (ст. 342).

Для забезпечення митного контролю посадовими особами митного органу може проводитися усне опитування громадян та посадових осіб підприємств – отримання посадовою особою митного органу інформації, що має значення для здійснення митного контролю, від осіб, які володіють такою інформацією.

6. Огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, магазинів безмитної торгівлі, територій вільних митних зон та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи (ст. 343 МК) може здійснюватися за письмовим рішенням керівника митного органу:

а) перевірки законності ввезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України, дотримання порядку їх ввезення, а також правильності нарахування та повноти сплати митних платежів;

б) перевірки відповідності фактичної кількості ввезених товарів, транспортних засобів комерційного призначення відомостям, заявленим у митній декларації;

в) перевірки дотримання встановлених правил провадження діяльності, контроль за якою покладено на митні органи.

Огляд повинен здійснюватися не більш як протягом одного дня, якщо інше не встановлено законодавством.

7. Перевірка обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем (ст. 344 МК) – це проведення дій щодо встановлення відповідності документації про зазначені товари, транспортні засоби комерційного призначення вимогам, встановленим митним законодавством. Здійснюється стосовно:

а) підприємств, які здійснюють види діяльності, контроль за провадженням яких здійснюється митними органами (митна брокерська діяльність; магазин безмитної торгівлі; митний склад; вільна митна зона комерційного або сервісного типу; склад тимчасового зберігання; вантажний митний комплекс);

б) підприємств, до яких застосовуються спеціальні спрощення;

в) підприємств, які здійснюють операції з товарами, поміщеними у митний режим, що передбачає ведення обліку таких товарів.

8. Документальні перевірки дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів (ст. 345 МК) – це сукупність заходів, за допомогою яких митні органи переконуються у правильності заповнення митних декларацій, декларацій митної вартості та в достовірності зазначених у них даних, законності ввезення (пересилання) товарів на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивезення (пересилання) товарів за межі митної території України або за межі території вільної митної зони, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

Митний контроль здійснюється шляхом проведення документальних виїзних (планових або позапланових) та документальних невиїзних перевірок дотримання законодавства України з питань державної митної справи щодо:

а) правильності визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

б) обґрунтованості та законності надання (отримання) пільг і звільнення від оподаткування;

в) правильності класифікації згідно з УКТ ЗЕД товарів, щодо яких проведено митне оформлення;

г) відповідності фактичного використання переміщених через митний кордон України товарів заявленій меті такого переміщення та/або відповідності фінансових і бухгалтерських документів, звітів, договорів (контрактів), калькуляцій, інших документів підприємства, інформації, зазначеній у митній декларації, декларації митної вартості, за якими проведено митне оформлення товарів у відповідному митному режимі;

д) законності переміщення товарів через митний кордон України.

Спеціальні види контролю.

Здійснюючи експортно-імпортні операції, суб'єкт ЗЕД має вирішити ситуації, пов'язані із застосуванням спеціальних видів митного контролю на кордоні.

1. Державний ветеринарно-санітарний контроль контроль на прикордонних пунктах пропуску регулюється Законом України «Про ветеринарну медицину» (розділ III) від 25 червня 1992 р. та Наказом Головного державного інспектору ветеринарної медицини України «Про затвердження Порядку пропуску вантажів, підконтрольних службі державної ветеринарної медицини, через державний кордон України» № 49 від 27 грудня 1999 р.

Ветеринарно-санітарному контролю підлягають:

а) усі види тварин (домашні, дикі, зоопаркові, циркові, лабораторні), хутрові звірі, кролі, домашня дика птиця, бджоли, жива риба і рибопродукти, раки, жаби, молюски, сперма, ікра, риби, інкубаційні яйця;

б) продукти тваринного походження і харчові вироби з них (м'ясо, молоко, яйця, мед тощо);

в) сировина тваринного походження для переробки (сирі шкіри і хутро, необроблена вовна, пух, пір'я, роги, кістки тощо);

г) готові харчові продукти тваринного походження (консерви м'ясні, рибні, сири, масло вершкове, маргарин, ковбасні вироби, м'ясні копченості) в непорушеній упаковці, виготовлені відповідно до вимог стандартів і нормативів на підприємствах держав та експортерів;

д) корми тваринного походження (м'ясна, рибна, кров'яна, кісткова мука, комбіновані і живі корми для риб);

е) корми рослинного походження (фуражне зерно, комбікорми, коренеплоди, бульбоплоди, сіно, солома);

є) інші продукти, предмети і матеріали, які можуть бути збудниками заразних хвороб, мікробні віруси, ветеринарні препарати та медикаменти, предмети колекціонування тваринного походження, незалежно від відомчої підпорядкованості і форми власності.

При ввезенні на територію України або вивезенні за її межі юридичними та фізичними особами предметів тваринного походження митному органу подається ветеринарний сертифікат. Митне оформлення предмета (вантажу) може бути здійснене лише після закінчення ветеринарного контролю.

2. Фітосанітарний контроль здійснюється відповідно до Закону України «Про карантин рослин» від 30 червня 1993 р. та «Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів», затвердженого Постановою КМУ від 2 вересня 2015 р. № 667, на пунктах пропуску державного кордону при експорті та імпорті насіння і продукції імпортного походження. Основними завданнями фітосанітарного контролю є:

а) охорона території України від занесення з-за кордону або з карантинних зон небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів, усіх видів культур живих грибів, бактерій, вірусів-збудників хвороб, а також комах, кліщів і нематод, що пошкоджують рослини;

б) здійснення державного контролю за дотриманням особливого карантинного режиму і проведення заходів з карантину рослин при ввезенні, вивезенні, перевезенні, зберіганні підкарантинних матеріалів.

Фітосанітарний контроль здійснюється шляхом:

а) видачі сертифікатів на насіння, рослини і продукцію рослинного походження, що експортується, а також що вивозиться із зон особливого карантинного режиму;

б) проведення карантинної перевірки і лабораторної експертизи завезених із-за кордону підкарантинних матеріалів та об'єктів (у тому числі тих, що надходять у багажі, поштових відправленнях і ручній поклажі пасажирів);

в) організації оздоровлення, знезараження підкарантинних матеріалів та об'єктів, транспортних засобів, що прибувають із-за кордону;

г) контролю за діяльністю інтродукційно-карантинних розсадників, державних сортодільниць, оранжерей і теплиць, що проводять карантинну перевірку насіння, рослин та садівного матеріалу, завезеного з-за кордону;

д) здійснення державного контролю за виробництвом, заготівлею, транспортуванням, зберіганням, переробкою, використанням і реалізацією насіння, рослин і продукції рослинного походження, що імпортується чи експортується.

До підкарантинної продукції відносять насіння, рослини, частки рослин, продукцію рослинного походження, транспортні засоби, тару, упаковку та будь-які матеріали, за допомогою яких можуть поширюватись карантинні об'єкти. Первинний догляд підкарантинної продукції проводиться безпосередньо на кордоні. Обов'язковим є вторинний догляд за місцем розмитнення (розвантаження) підкарантинної продукції інспектором Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Обов'язковими документами для ввезення в Україну підкарантинних матеріалів є:

а) фітосанітарний сертифікат;

б) карантинний дозвіл на імпорт, що видається Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Митне оформлення вантажів проводиться тільки після здійснення фітосанітарного контролю. При цьому митний орган має право:

а) затримувати на весь період проведення фітосанітарної експертизи підкарантинні матеріали та об'єкти, що вивезені без карантинних сертифікатів із території, де встановлено особливий карантинний режим, або ввезення з-за кордону без карантинного дозволу;

б) відбирати зразки насіння рослин, продукції рослинного походження та інших матеріалів для проведення лабораторної експертизи;

в) накладати адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства про карантин рослин.

Підприємства, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням підкарантинних матеріалів та торгівлею ними, зобов'язані:

а) при закупівлі за кордоном великих партій насіння, рослин і продукції рослинного походження направляти за свій рахунок інспекторів Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів для фітосанітарного контролю у місцях відвантаження підкарантинних матеріалів в Україну;

б) надавати безкоштовно в користування органів Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів транспортні засоби, необхідне обладнання, засоби зв'язку.

У разі виявлення в продукції рослинного походження карантинних та інших небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів, вона підлягає обов'язковому знезараженню хімічними чи іншими засобами. На підприємстві, винних у порушенні карантинних вимог щодо вивезення з карантинних зон або ввезення з-за кордону підкарантинних матеріалів накладається штраф у судовому порядку.

3. Екологічний контроль здійснюється Державною екологічною інспекцією («Положення про Державну екологічну

інспекцію України», затверджене Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 454/2011). Державна екологічна інспекція зобов'язана забезпечити здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон:

а) транспортних засобів, у тому числі літаків, суден, військових кораблів;

б) вантажів, які містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні, хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовини, засоби захисту рослин, стимулятори їх росту, добрива;

в) усіх видів риб, диких тварин і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій і мисливських трофеїв.

Збори за виконання робіт, пов'язаних з наданням послуг під час здійснення екологічного контролю транспортних засобів та невеликих партій вантажів, сплачуються безпосередньо на кордоні через відділення банку.

4. Експортний контроль. Здійснюється Державною службою експортного контролю України («Положення про Державну службу експортного контролю України»: затверджене Постановою КМУ від 31 березня 2015 р. № 159). Основними завданнями Держекспортконтролю є:

а) реалізація державної політики у сфері державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, щодо яких відповідно до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» можуть застосовуватися процедури державного експортного контролю;

б) забезпечення захисту національних інтересів та зміцнення міжнародного авторитету України під час здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів шляхом забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України, пов'язаних з нерозповсюдженням зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеженням передач звичайних видів озброєння для недопущення їх застосування у терористичних та інших протиправних цілях;

5. Радіологічний контроль. Регламентується положеннями Постанови КМУ «Деякі питання здійснення державного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України» від 5 жовтня 2011 р. № 1031 та Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 12 червня 1991 р. Радіологічному контролю підлягають товари груп 1-97 згідно з УКТЗЕД (крім електроенергії – код товару згідно з УКТЗЕД 271600000 та товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом).

У разі наявності та належного функціонування у пунктах пропуску комплексів автоматизованого контролю за переміщенням радіоактивних речовин та ядерних матеріалів радіологічний контроль таких товарів здійснюється виключно у разі перевищення природного радіаційного фону.

6. Експертиза гемологічного центру. Державний гемологічний центр здійснює експертизу та контроль якості сировини й виробів із дорогоцінного / напівдорогоцінного каміння, оцінку вартості природного каміння та видачу свідоцтва про його оцінку. Висновок державного гемологічного центру може вимагатися митними органами як одна з підстав для митного оформлення імпорту дорогоцінного, напівдорогоцінного та декоративного каміння.

7. Контроль Служби безпеки України. При здійсненні митного контролю за ввезенням в Україну спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації митні органи перевіряють наявність у суб'єктів, що переміщують такі товари, ліцензії СБУ на право їх реалізації в Україні. У разі відсутності дозвільного документа підконтрольний товар затримується, про що повідомляється СБУ. При виникненні спірних питань щодо належності конкретного технічного засобу до переліку підконтрольних товарів митницям необхідно звертатися до відповідних регіональних органів СБУ з письмовим запитом.

8. Контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності. Митне оформлення підконтрольного товару передбачає перевірку наявності заявленого товару в реєстрі товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. За наявності підстав вважати, що переміщення товару здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності, митний орган

протягом доби надсилає повідомлення правовласнику або його представникові, декларанту про зупинення митного оформлення. Товари, митне оформлення яких зупинене митними органами з метою встановлення, чи дотримано права інтелектуальної власності, підлягають переданню митниці для зберігання.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативні джерела

1. Деякі питання здійснення державного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України: Постанова КМУ від 5 жовтня 2011 р.
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–48. – Ст. 552.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010
4. Положення про Державну службу експортного контролю України: Постанова КМУ від 31 березня 2015 р.
5. Положення про митні декларації: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450.
6. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25 червня 1992 р.
7. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 р.
8. Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів: Закон України від 24 жовтня 2002 р.;
9. Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 7 травня 1996 р.;
10. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 р.
11. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17 липня 1997 р.
12. Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів: Закон України від 06 липня 2005 р.
13. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України: Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 9 липня 2002 р.

14. Про затвердження переліку товарів вивезення (пересилання) яких громадянами за межі митної території України не допускається: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 травня 2012 № 468.

15. Про затвердження Порядку вивезення за межі України державних нагород з дорогоцінних металів та/або дорогоцінного каміння: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2001 № 677

16. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю нехарчової продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2011 року № 1403

17. Про затвердження Порядку пропуску вантажів, підконтрольних службі державної ветеринарної медицини, через державний кордон України: Наказ Головного державного інспектору ветеринарної медицини України № 49 від 27 грудня 1999 р.

18. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р.

19. Про Митний тариф України; Закон України від 19 вересня 2013 р.

20. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22 грудня 1998 р.

21. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 р.

22. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 р.

23. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р.

24. Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 р.

25. Про лікарські засоби: Закон України від 4 квітня 1996 р.

26. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 12 червня 1991 р.

27. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р.

28. Про поштовий зв'язок: Закон України від 04 жовтня 2001 р.

29. Про приєднання України до Конвенції про тимчасове ввезення: Закон України від 24 березня 2004 р.

30. Про прикордонний контроль: Закон України від 5 листопада 2009 р.

31. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності: Закон України від 23 грудня 1998 р.

32. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р.

33. Про транзит вантажів: Закон України від 20 жовтня 1999 р.

34. Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 року) : Закон України від 15 липня 1994 р.

Наукова література

66. Абакуменко Е. Таможенное право: от института до самостоятельной отрасли (эволюция взглядов Д. Н. Бахраха на место таможенных норм в системе права) / Е. Абакуменко // Митна справа. – 2012. – № 5. – С.37

67. Азаров О. М. Україна та світова система торгівлі ГАТТ/СОТ : проблеми і перспективи / Право України. – 2002. – № 6. – С. 144–147.

68. Аргунов В. А., Березний Є. М., Бичков В. В., Будаков А. Ю., Булана В. В. Основи митної справи в Україні: підручник / П. В. Пашко (ред.). – К. : Знання, 2008. – 652 с.

69. Базиліук І. О. Форми та методи експортного контролю / І. О. Базиліук // Митна справа. – 2012. – № 1. – С.74

70. Бахрах Д. Н. Таможенное право как институт административного права // Государство и право. – 1995. – № 3. – С. 13–21.

71. Бойко В. М., Багрій–Шахматов Л. В., Попов Г. В. Історія митної справи. – К. : Видавець Вадим Карпенко, 2002. – 50 с.

72. Ващенко В. В. Система ГАТТ/СОТ та її основні принципи // Митна справа. – 1999. – № 3. – С. 3–15.

-
73. Владимиров К. Н., Бардачова В. Ю. Митне регулювання: Навчальний посібник. – 2-ге вид. – Херсон: Олдішос, 2002. – 336 с.
74. Войцещук А. Д., Івашук І. О. Митна політика: фіскально-регулюючий аспект. – К.: Мануфактура, 2005. – 160 с.
75. Гребельник О. П. Основи митної справи : Навч. посібник / М-во освіти і науки України. – Київ: Центр навч. літ-ри. – 2003. – 599 с. – НАВС: Х621 Г79.
76. Грищенко В. Визначення вартості предметів контрабанди // Вісник прокуратури. – 2003. – № 4. – С. 87–88.
77. Демин Ю. М. Таможенный контроль в Украине. – К. : Преса України, 2004. – 542 с.
78. Додін Е. В. Нетарифное регулирование в таможенной практике Украины // Митна справа. – 1999. – № 2. – С. 29–36.
79. Додін Є. В. Експерт та спеціаліст у митній справі України: Навч. посіб. / Одеська національна юридична академія. – О. : Юридична література, 2004. – 72 с.
80. Додін Є. В. Міжнародне співробітництво з питань протидії порушення митного законодавства / Є. В. Додін // Митна справа. – 2012. – № 4. – С.152
81. Додін Є. В. Систематизація митного законодавства сучасної України / Є. В. Додін // Митна справа. – 2012. – № 3. – С.11
82. Дубініна А. А., Сорокіна С. В. Основи митної справи в Україні: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 359 с.
83. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: Навч. посіб. // Київський національний економічний ун-т. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 310 с.
84. Дьомін Ю. М. Поняття та місце митного контролю в системі функцій Української держави // Право України. – 2003. – № 8. – С. 40–44.
85. Дьомін Ю. М. Становлення митного законодавства триває // Вісник прокуратури. – 2003. – № 2. – С. 36–38.
86. Ємченко І. В., Закусілов А. П. Методи і технічні засоби митного контролю: підручник для студ. вищих навч. закл. / Львівська комерційна академія. – К. : Центр учбової літ-ри, 2007. – 432 с.
-

87. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні: (конспект курсу лекцій з програмних тем): Навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2001. – 248 с.

88. Іващук І. О. Митний контроль за переміщенням об'єктів інтелектуальної власності // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 70–76.

89. Іщенко Ю. В.; Чабан В. П.; Дорогих В. М.; Пастух І. Д.; Горбач О. В.; Столбовий В. М. Митне право України : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 296 с.

90. Каленський М. М., Войцещук А. Д., Бережнюк І. Г. Митна вартість імпортованих товарів: Монографія – К.: Мануфактура, 2005. – 224 с.

91. Кельман І. І., Вільковський Є. К., Ємченко І. В., Закулісов А. П., Шийко І. І. Технічні засоби митного контролю: підручник для студ. вищ. навч. закладів / Національний транспортний ун-т ; Транспортна Академія України. – Л. : Тріада плюс, 2007. – 392 с.

92. Кивалов С. В., Додин Е. В. Таможенне право в Україні: національне и міжнародне // Митна справа. – 2000. – № 4. – С. 13–19.

93. Кивалов С. В. Митна політика та митне право в Україні: Монографія.– Одеса: Юридична література, 2006.

94. Кивалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України: Підручник – Одеса: Юридична література, 2001.

95. Кольбенко А. В. Митна справа в контексті світової історії // Митна справа. – 1999. – № 1. – С. 71–75.

96. Кормич Б. А. Митна політика в системі функцій держави // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 2. – С. 109–111.

97. Кормич Б. А. Основні засоби реалізації митної політики // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. пр. – Одеса. – 1999. – Вип. № 6, ч. 1. – С. 257–264.

98. Кормич Б. А. Сучасні міжнародно-правові стандарти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. – Одеса: Юрид. літ. – 2000. – Вип. № 8. – С. 265–270.

-
99. Курило Т. В. Митне право України: Навч. посіб. / Т В Курило. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 240 с.
100. Лялька А. Б. Фіскальна функція митних органів України / А. Б. Лялька // Митна справа. – 2012. – № 5. – С.56
101. Мартинюк О. В. Митне регулювання в країнах світу / Київський національний економічний ун-т. – К. : ТОВ «Кадри», 2003. – 160 с.
102. Митне право України : навч. посіб. / Ю. В. Іщенко, В. П. Чабан, В. М. Дорогих [та ін.] ; Міністерство освіти і науки України ; Київський нац. ун-т внутрішніх справ. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 295 с.
103. Митне право України: навч. посіб./ За ред. В. В. Ченцова. – К.: Істина, 2007.–32 8с.
104. Митний контроль на транспорті: Навч. посіб. // Національний транспортний ун-т; Транспортна академія України. / Зеркалов Д. В., Озірський С. В. – К. : Науковий світ, 2001. – 270 с.
105. Митний контроль та митне оформлення: Навч. посіб. // Державна митна служба України / Каленський М. М. (ред.), Бакуменко Л. С. (авт. – упоряд.), Пашко П. В. (ред.). – К. : Знання, 2002. – 284 с. – (Серія «Митна справа в Україні»).
106. Настюк В. Я., Шульга М. Г. Митне право України: Навч. посіб. // Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : НЮАУ ім. Я. Мудрого, 2001. – 114 с.
107. Науменко В. П. Мінімізація ризиків при митному оформленні: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл.. – К. : ЗАТ «Август», 2003. – 222 с.
108. Омельченко А. В. Історія розвитку та перспективи вдосконалення митного законодавства України / А. В. Омельченко // Митна справа. – 2012. – № 4. – С. 72
109. Оніщик Ю. В. Інститут митних платежів: особливості правового регулювання / Ю. В. Оніщик // Митна справа. – 2012. – № 5. – С.61
110. Осика С. Г., П'ятницькій В. Т., Оніщук О. В., Осика А. С., Штефанюк О. В. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К. : УАЗТ, 2000. – 336 с.
-

-
111. Осінь Т. І. Контрольно-організаційна функція в рамках реформування митної служби / Т. І. Осінь // Митна справа. – 2012. – № 4. – С. 143
112. Панфілова О. Є. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні захисних заходів митної політики / О. Є. Панфілова // Митна справа. – 2012. – № 1. – С. 42
113. Пашко П. В., Осадча Н. В. Про термін «Митна політика» / П. В. Пашко, Н. В. Осадча // Митна справа. – 2012. – № 3. – С. 5
114. Покрещук О. О. Правове регулювання міжнародної торгівлі у контексті норм і правил ГАТТ/СОТ / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К. : Зовнішня торгівля, 2003. – 511 с.
115. Покрещук О. О. Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ: питання термінології / Право України. – 2003. – № 11. – С. 144–147.
116. Приймаченко Д. В. Митна політика держави. – Дніпропетровськ, 2006.
117. Прокопенко В. В., Осінь Т. І. Реформування митного законодавства України необхідно починати з основ / В. В. Прокопенко, Т. І. Осінь // Митна справа. – 2012. – № 1. – С. 11
118. Регулювання митної справи: Навч. посіб. / За заг. ред. Войцешука А. Д.– Київ: ПАВФ «ІНТРАДА», 2007. – 312 с.
119. Романенко В. В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі / В. В. Романенко // Митна справа. – 2012. – № 3. – С. 49
120. Терещенко С. С. Основи митного законодавства України. Питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. для студ. вищих та серед. спец. навч. закладів. – К. : ЗАТ «Август», 2001. – 421 с.
121. Тропіна О. М. Правові аспекти визначення кола товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, у митному законодавстві // Право України. – 2003. – № 1. – С. 86–89.
122. Червінко К. В. Поняття та стадії контрольного провадження в діяльності органів державної митної служби України / К. В. Червінко // Митна справа. – 2012. – № 5. – С. 67
123. Чорний В. Б. Україна і митна справа: Історичний нарис. – К. : Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр «КВІЦ», 2000. – 349 с.
-

124. Чорний В. Б. Україна і митна справа: Історичний нарис. – К. : Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр «КВІЦ», 2000. – 349 с.

125. Шевчук О. М. Контроль за ввезенням та імпортом лікарських засобів як захід митно-тарифного регулювання / О. М. Шевчук // Митна справа. – 2012. – № 2. – С. 32

126. Шевчук О. М. Особливості митного контролю та оформлення лікарських засобів, які відносяться до групи Прикарпаття» та «Ризику» / О. М. Шевчук // Митна справа. – 2012. – № 1. – С. 67

127. Шершун А. А. Митне оформлення товарів та транспортних засобів: Навч.-метод. посіб.–К.: Кондор, 2007. – 330 с.

Навчальне видання

ДЕНИСЕНКО Вікторія Владимировна

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ
ПОЛІТИКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКЕ
ЗАКОНОДАВСТВО**

Навчальний посібник

Комп'ютерний набір *Денисенко В. В.*
Верстання *Гринь Д. В.*

Оригінал-макет підготовлено
в редакційно-видавничому відділі ЗНТУ

Підписано до друку 28.03.2018. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 19,76.
Тираж 100 прим. Зам. № 306

Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.